

ISSN 1857-4440
eISSN 2587-3393

Relații Internaționale Plus

Revistă științifico-practică
Nr. 2 (18) 2020

COLEGIUL DE REDACȚIE

Oleg BALAN, rector al Academiei de Administrare Publică, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Serghei PALIHOVICI, prorector al Academiei de Administrare Publică, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Nistor GROZAVU, prorector al Academiei de Administrare Publică, doctor în științe tehnice, conferențiar universitar

Ion DULSCHI, decan, Departamentul studii superioare de master, Academia de Administrare Publică, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Nicolae ȚĂU, doctor habilitat în economie, profesor universitar, Academia de Administrare Publică

Artiom MALGHIN, doctor în științe politice, conferențiar universitar, МГИМО(У), Federația Rusă

Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Republica Belarus

Vladimir GUTUROV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă

Remus PRICOPIE, doctor, profesor universitar, rector al SNSPA, București, România

Ioan HORGA, doctor în științe politice, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România

Ion IGNAT, doctor în științe economice, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Vladislav GROSUL, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul Istoriei Rusiei al AȘR, Federația Rusă

Alexandru SÎCI, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina

Ludmila LIPCOVA, doctor în istorie, Facultatea de Relații Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Republica Slovacă

Akram HASSON, doctor, politician israelian druz, membru al Knessetului (2012-2019), Statul Israel

Hod LECK, șeful departamentului de securitate (2003-2019), Statul Israel

Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJPS al MECC al Republicii Moldova

Victor JUC, doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, ICJPS al MECC al Republicii Moldova

Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJPS al MECC al Republicii Moldova

Iurii CROTENCO, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Academia de Administrare Publică

Vitalie CAZACU, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică

ECHIPA REDACȚIONALĂ

Redactor-șef: **Oleg BALAN**, rector al Academiei de Administrare Publică, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Redactor-șef adjunct: **Serghei PALIHOVICI**, prorector al Academiei de Administrare Publică, doctor în științe politice, conferențiar universitar

Redactori-științifici: **Angela POPOVICI**, șef Catedră științe politice și relații internaționale, Academia de Administrare Publică, doctor în istorie, conferențiar universitar, **Ludmila ROȘCA**, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Academia de Administrare Publică

Direcția editorială AAP: **Sergiu VLADÎCA**, **Ion AXENTI**, **Ana-Laura PAȘNIC**, **Marina PASTUH**, **Ana GOREA**

Publicație a Academiei de Administrare Publică

Înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova în data de 24 noiembrie 2017

ISSN 1857-4440
eISSN 2587-3393

International Relations Plus

Scientific-practical journal
No. 2 (18) 2020

EDITORIAL BOARD

Oleg BALAN, rector of the Academy of Public Administration, Doctor habilitat in Law, university professor
Serghei PALIHOVICI, vice-rector of the Academy of Public Administration, Doctor of Political Sciences, associate professor

Nistor GROZAVU, vice-rector of the Academy of Public Administration, Doctor of Technical Sciences, associate professor

Ion DULSCHI, dean, Department of Master Degree Studies, Academy of Public Administration, PhD in Political Science, Associate Professor

Nicolae ȚĂU, Doctor habilitat in Economics, university professor, Academy of Public Administration

Artiom MALGHIN, PhD in Political Science, associate professor, MGIMO (U), Russia

Vasilii SACOVICI, Doctor habilitat in Political Sciences, university professor, National Technical University of the Republic of Belarus

Vladimir GUTUROV, Doctor of Philosophy, professor, St. Petersburg State University, Russian Federation

Remus PRICOPIE, doctor, university professor, rector of SNSPA, Bucharest, Romania

Ioan HORGĂ, Doctor of Political Sciences, university professor, University of Oradea, Romania

Ion IGNAT, PhD in Economics, university professor, "Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi, Romania

Vladislav GROSUL, Doctor habilitat in History, university professor, Institute of Russian History of ASR, Russian Federation

Alexandru SÎCI, Doctor habilitat in History, university professor, "Iurii Fedkovici" National University of Chernivtsi, Ukraine

Ludmila LIPCOVA, PhD in History, Faculty of International Relations, Bratislava University of Economics, Doctor of Economics, University Professor, Slovak Republic

Akram HASSON, Doctor, Israeli Druze politician, member of the Knesset (2012-2019), State of Israel

Hod LECK, head of the security department (2003-2019), State of Israel

Alexandru BURIAN, Doctor habilitat in Law, university professor, ICJPS of MECC of the Republic of Moldova

Victor JUC, Doctor habilitat in Political Sciences, research professor, ICJPS of the MECC of the Republic of Moldova

Valeriu CUȘNIR, Doctor habilitat in Law, university professor, ICJPS of MECC of the Republic of Moldova

Iurii CROTENCO, Doctor habilitat in Economics, university professor, Academy of Public Administration

Vitalie CAZACU, PhD in Economics, associate professor, Academy of Public Administration

EDITORIAL TEAM

Editor-in-Chief: Oleg BALAN, rector of the Academy of Public Administration, doctor habilitat law, university professor

Deputy Editor-in-Chief: Serghei PALIHOVICI, vice-rector of the Academy of Public Administration, Doctor of Political Science, Associate Professor

Scientific editors: Angela POPOVICI, head of the Department of Political Science and International Relations, Academy of Public Administration, doctor of history, associate professor, **Ludmila ROSCA**, doctor habilitat in philosophy, university professor, Academy of Public Administration

AAP editorial Department: Sergiu VLADÎCA, Ion AXENTI, Ana-Laura PAȘNIC, Marina PASTUH, Ana GOREA

Publication of the Academy of Public Administration

Registered at the Ministry of Justice of the Republic of Moldova on November 24, 2017

SUMAR

Oleg BALAN , <i>rector al AAP, doctor habilitat, profesor universitar</i> CUVÂNT CĂTRE CITITOR.....	9
---	---

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL

Simion ROȘCA , <i>doctor în filosofie, conferențiar universitar, Academia "Ștefan cel Mare" a MAI</i> POLITICA CULTURALĂ EUROPEANĂ – REPERE ȘI OBIECTIVE	11
--	----

Valentin BENIUC , <i>doctor habilitat în științe politice</i> Sayed SAYED , <i>doctorand, AAP</i> „DILEMA SECURITĂȚII” PRIN PRISMA CONFLICTULUI DIN ORIENTUL MIJLOCIU: PERSPECTIVE METODOLOGICE	25
--	----

Dana PAIU , <i>doctorandă, AAP</i> INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA: REALITĂȚI GEOPOLITICE	31
--	----

Valentin BENIUC , <i>doctor habilitat în științe politice</i> Anton POPOV , <i>doctorand, AAP</i> SPORT ȘI POLITICĂ SAU ANTI-DIPLOMAȚIE ÎN SPORT: O RETROSPECTIVĂ ISTORICĂ A JOCURILOR OLIMPICE	38
--	----

Shimrit OCHANA , <i>doctorand, AAP</i> INTEGRAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN SOCIETATEA MULTICULTURALĂ	49
---	----

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ

Ludmila GOLOVATAIA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar</i> ASIGURAREA SECURITĂȚII ECONOMICE ȘI A INTERESELOR NAȚIONALE PRIN DIPLOMAȚIA ECONOMICĂ	56
--	----

Nadejda HOMIȚCHI , <i>doctorandă, AAP</i> Vitalie CAZACU , <i>doctor, conferențiar universitar, AAP</i> MIGRAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ ȘI CONSECINȚELE EI ASUPRA ȚĂRILOR DE ORIGINE ȘI A ȚĂRILOR-GAZDĂ	67
---	----

Tatiana ANDREEVA , <i>doctor în științe economice, ULIM</i> Evghenii GROSU , <i>doctorand, AAP</i> ROLUL ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN DEZVOLTAREA INOVATIVĂ A REPUBLICII MOLDOVA	75
---	----

Ali KABAHA , <i>doctorand, AAP</i> Alexandru GRIBINCEA , <i>doctor habilitat, profesor universitar, ULIM</i> Ludmila MANIC , <i>doctor, lector, Universitatea de Sud a Australiei</i> Stelian MANIC , <i>doctor, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova</i> SPECIFICUL TURISMULUI MEDITERANEAN	80
---	----

Simuzer ASKEROVA , <i>doctorandă, AAP</i> Ludmila GOLOVATAIA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar</i> SECURITATEA MIGRAȚIEI. REGLEMENTAREA FLUXURILOR MIGRATORII ÎN AZERBAIDJAN	89
--	----

DREPTUL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL: DIMENSIUNEA PRACTICĂ

Gheorghe COSTACHI , <i>doctor habilitat în drept, profesor universitar</i> Tatiana GHERGHELEGIU , <i>doctorandă, AAP</i> RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ – GARANȚIE A REGIMULUI CONSTITUȚIONALITĂȚII	92
---	----

Irina IACUB , <i>avocat, doctor în drept, conferențiar universitar interimar,</i> <i>Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată</i> MOTIVAREA HOTĂRÂRIILOR JUDECĂTOREȘTI – GARANȚIE FUNDAMENTALĂ A CALITĂȚII ACTULUI DE JUSTIȚIE	102
---	-----

Renat CURCHIN , <i>doctorand, USM</i> ASPECTE CONCEPTUALE PRIVIND DOMICILIUL ȘI REȘEDINȚA PERSOANEI FIZICE (PARTEA I)	109
--	-----

Victor VITIUC , <i>doctorand, USM</i> CONSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND ACTUL ADMINISTRATIV (PARTEA I)	115
--	-----

CONTENTS

Oleg BALAN , <i>rector of the APA, Doctor habilitat in Law, university professor</i> WORD TO READERS	10
--	----

INTERNATIONAL POLITOLOGICAL DISCOURSE

Simion ROȘCA , <i>Doctor of Philosophy, associate professor, "Ștefan cel Mare" Academy of MIA</i> EUROPEAN CULTURAL POLICY - TARGETS AND OBJECTIVES	121
---	-----

Valentin BENIUC , <i>PhD in Political Sciences</i> Sayed SAYED , <i>PhD student, APA</i> "SECURITY DILEMMA" THROUGH THE PRISM OF THE CONFLICT IN THE MIDDLE EAST: METHODOLOGICAL PERSPECTIVES	134
--	-----

Dana PAIU , <i>PhD student, APA</i> EUROPEAN INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: GEOPOLITICAL REALITIES	140
--	-----

Valentin BENIUC , <i>PhD in Political Sciences</i> Anton POPOV , <i>PhD student, APA</i> SPORT AND POLITICS OR ANTI-DIPLOMACY IN SPORT: A HISTORICAL RETROSPECTIVE OF THE OLYMPIC GAMES	147
--	-----

Shimrit OCHANA , <i>PhD student, APA</i> INTEGRATION OF NATIONAL MINORITIES IN THE MULTICULTURAL SOCIETY	157
---	-----

INTEGRATION PROCESSES AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

Ludmila GOLOVATAIA , <i>Doctor in Economics, associate professor</i> ENSURING ECONOMIC SECURITY AND NATIONAL INTERESTS THROUGH ECONOMIC DIPLOMACY	164
--	-----

Nadejda HOMIȚCHI , <i>PhD student, APA</i> Vitalie CAZACU , <i>doctor, associate professor, APA</i> LABOR MIGRATION AND ITS CONSEQUENCES COUNTRIES OF ORIGIN AND HOST COUNTRIES	174
--	-----

Tatiana ANDREEVA , <i>PhD in Economics, ULIM</i> Evghenii GROSU , <i>PhD student, APA</i> ROLE OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	181
---	-----

Ali KABAHA , <i>PhD student, APA</i> Alexandru GRIBINCEA , <i>PhD, professor, ULIM</i> Ludmila MANIC , <i>Doctor, university lector, University of South Australia</i> Stelian MANIC , <i>Doctor, associate professor, American University of Moldova</i> THE SPECIFICS OF MEDITERRANEAN TOURISM	186
--	-----

Simuzer ASKEROVA , <i>PhD student, APA</i> Ludmila GOLOVATAIA , <i>PhD in Economics, associate professor</i> MIGRATION SECURITY. REGULATION OF MIGRATION FLOWS IN AZERBAIJAN	195
--	-----

NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW: PRACTICAL DIMENSION

Gheorghe COSTACHI , <i>Doctor habilitat of Law, university professor</i> Tatiana GHERGHELEGIU , <i>PhD student, APA</i> CONSTITUTIONAL LIABILITY - GUARANTEE OF THE CONSTITUTIONALITY REGIME	198
---	-----

Irina IACUB , <i>lawyer, Doctor of Law, associate professor, Institute of Criminal Sciences and Applied Criminology</i> REASONING OF COURT DECISION – FUNDAMENTAL GUARANTEE OF THE QUALITY OF THE ACT OF JUSTICE	209
---	-----

Renat CURCHIN , <i>PhD student, USM</i> CONCEPTUAL ASPECTS REGARDING THE DOMICILE AND RESIDENCE OF THE INDIVIDUAL (PART I)	217
---	-----

Victor VITIUC , <i>PhD student, USM</i> GENERAL CONSIDERATIONS ON THE ADMINISTRATIVE ACT (PART I)	223
---	-----

CUVÂNT CĂTRE CITITOR

Stimați prieteni,

Începând cu acest număr, revista „Relații Internaționale Plus”, va apare sub egida Academiei de Administrare Publică. Este o decizie, drept rezultat a Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 595/2020 din 31 iulie 2020 „Cu privire la reorganizarea prin fuziune (absorbție) a unor instituții de învățământ superior”, care prevede reorganizarea Academiei de Administrare Publică prin fuzionarea (absorbția) Institutului de Relații Internaționale din Moldova.

Necesitatea unei asemenea publicații științifice este motivată din perspectiva caracterului omniprezent al relațiilor internaționale care interferează tot mai accentuat cu politica internă a statului, care necesită a fi ajustată la rigorile dreptului internațional, a setului de standarde și angajamente care intervin în procesul de aderare la organizațiile internaționale, la valorile promovate de marile puteri ale lumii. Academia de Administrare Publică își propune să transforme revista într-un forum care promovează valorificarea unui spectru larg de opinii cu privire la starea actuală a relațiilor internaționale. Unul dintre avantajele importante ale revistei îl constituie faptul că oferă tinerilor cercetători oportunitatea de a-și pune în valoare potențialul. Doctoranzii și masteranzii, care abia acumulează experiență în domeniul cercetărilor științifice, dar care doresc să se afirme, își pot face publice opiniile cu privire la problemele actuale din domeniul relațiilor internaționale contemporane.

Revista „Relații Internaționale Plus”, deși apare doar din 2011, s-a afirmat în mediul academic din republică, dar și din străinătate. Prin Decizia Consiliului de Conducere al Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare din 9 iulie 2019, revista a primit statut de publicație științifică de profil, categoria „B”.

Revista „Relații Internaționale Plus” se integrează în familia AAP și reprezintă expresia efortului academic de contribuire la abordarea științifico-analitică în domeniul relațiilor internaționale și a politicii externe a Republicii Moldova. Colectivul redacțional va ține cont de experiența, profilul și maniera publicațiilor naționale în care au fost și sunt abordate relațiile internaționale, va promova spiritul științific, analitic, al cercetării și cunoașterii. În acest sens se vor implementa măsuri privind calitatea articolelor inserate în paginile revistei, adaptarea la rigorile și politica editorială a Academiei de Administrare Publică, fiind racordate la standardele internaționale ale cercetării științifice în acest domeniu. Un pas important în această direcție este reprezentat de actualizarea componenței colegiului de redacție al revistei prin hotărârea Senatului Academiei de Administrare Publică din 19 noiembrie 2020.

În concluzie, țin să salut cititorii, colaboratorii de azi și de mâine ai revistei, îndemnându-i la o colaborare rodnică pe viitor și exprimându-mi încrederea în dezvoltarea și proliferarea acestei publicații în cadrul Academiei de Administrare Publică.

Oleg BALAN,
rector al Academiei de Administrare Publică,
doctor habilitat, profesor universitar,
redactor-șef al revistei „Relații Internaționale Plus”

WORD TO READERS

Dear friends,

Starting with this issue, the journal "International Relations Plus" will appear under the aegis of the Academy of Public Administration. It is a decision, as a result of the Government Decision of the Republic of Moldova No. 595/ 2020 of July 31, 2020 "Regarding the reorganization by merger (absorption) of higher education institutions", which provides for the reorganization of the Academy of Public Administration by merging (absorption) the Institute of International Relations of Moldova.

The need for such a scientific publication is motivated by the perspective of the pervasive nature of international relations that increasingly interferes with the domestic policy of the state, which needs to be adjusted to the rigors of international law, the set of standards and commitments involved in the process of accession to international organizations, the values promoted by major powers of the world. The Academy of Public Administration aims to turn the journal into a forum that promotes the use of a wide range of opinions on the current state of international relations. One of the important advantages of the journal is that it offers young researchers the opportunity to value the potential. PhD students and MA students, who are just gaining experience in the field of scientific research, but who want to assert themselves, can make public their opinions on current issues in the field of contemporary international relations.

The journal "International Relations Plus", although published since 2011, has asserted itself in the academic environment in the republic, but also abroad. By the Decision of the Board of Directors of the National Agency for Quality Assurance in Education and Research of July 9, 2019, the journal received the status of scientific publication, "B" category.

The journal "International Relations Plus" is integrated into the APA family and represents the academic effort expression to contribute to the scientific-analytical approach in the field of international relations and foreign policy of the Republic of Moldova. The editorial staff will take into account the experience, profile and manner of national publications in which international relations have been and are approached, will promote the scientific, analytical, research and knowledge spirit. In this sense, measures will be implemented regarding the quality of articles inserted in the journal pages, adaptation to the rigors and editorial policy of the Academy of Public Administration, being connected to the international standards of scientific research in this field. An important step in this direction is to update the editorial board structure of the journal by the Senate decision of the Academy of Public Administration of November 19, 2020.

In conclusion, I would like to greet the readers, today's and tomorrow's contributors to the journal, urging them to a fruitful collaboration in the future and expressing my confidence in the development and proliferation of this publication within the Academy of Public Administration.

Oleg BALAN,
rector of the Academy of Public Administration,
PhD, university professor,
editor-in-chief of the journal "International Relations Plus"

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL

POLITICA CULTURALĂ EUROPEANĂ – REPERE ȘI OBIECTIVE

Simion ROȘCA, doctor în filosofie, conferențiar universitar, Academia "Ștefan cel Mare" a MAI (simonrosca@gmail.com)

Rezumat

Autorul studiului își propune să valorifice experiența Uniunii Europene în gestionarea colaborării în domeniul culturii, în sprijinul dialogului intercultural, în domeniul educației. Cultura este patronul identității europene, agentul justificativ al politicii interne și externe, a acțiunilor care privesc comportamentul autorităților naționale și al conducătorilor instituțiilor comunitare. Cultura este o componentă a sistemului social, determină toate celelalte componente și este determinată la rândul său de acestea.

Cultura este analizată și din perspectiva utilizării sale ca mijloc de creștere economică, reprezentând un element-cheie în procesul construcției europene, fiind liantul între popoare și între cetățenii care consideră că au o cultura comună. Estimarea rolului culturii în asigurarea funcționării instituțiilor europene permite autorului să evidențieze importanța unei politici echilibrate, elaborată și implementată pe baza a două principii: reciprocitatea și flexibilitatea. În concluzie, autorul susține că politica culturală, inevitabil orientată în viitor, are potențialul de a menține organizațiile în sfera sa în continuă evoluție.

Cuvinte-cheie: politica culturală, diversitate culturală, sector cultural și creativ, identitate culturală, strategii culturale, integrare europeană.

CZU: 008(4)

DOI: 10.5281/zenodo.4392326

Introducere. Bogăția spirituală a omului contemporan care-și făurește conștient propria sa istorie conferă o deosebită importanță și semnificație problemelor culturii. Factorul cultural, sub numeroasele și variatele lui aspecte, constituie un mobil mereu activ și stimulator. Cultura se află în centrul proiectului european și constituie cheia principiului „unității în diversitate”. Respectul diversității culturale conjugat cu capacitatea de a se reuni în jurul valorilor comune au constituit garanția păcii, prosperității și solidarității de care se bucură UE.

În era globalizării, cultura poate aduce o contribuție unică la o strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii, promovând stabilitatea, înțelegerea reciprocă și cooperarea în întreaga lume. Cultura este o componentă a sistemului social, determină toate celelalte componente (economică, demografică, politică, psiho-socială etc.) și este determinată, la rândul său, de acestea. Realitatea

culturii nu poate fi concepută în afara cadrului social, pentru că făuritorul valorilor culturale, omul, este un produs social. În esență omul e o ființă socială. El crează cultura în această calitate exprimând idealuri, aspirații sociale, confruntându-se prin creația sa cu năzuințele celorlalți oameni sau chiar ale întregii umanități.

Făurirea valorilor culturale într-un domeniu sau altul are loc în condiții social determinate, care își lasă urmă pe natura, structura, funcțiile valorilor. Tocmai de aceea, vorbim de cultura unei anumite societăți sau alteia, dintr-o epocă istorică sau alta. Evoluția, destinul culturii sunt în funcție de dezvoltarea societăților. Ea înflorește și se dezvoltă pe anumite direcții, stagnează sau regresează într-un raport determinat cu societatea în care ființează.

Orice realitate culturală este totodată o realitate socială, dar nu se poate spune că orice realitate socială este în același timp și fenomen cultural. Există fenomene sociale cu caracter acultural (cum ar fi relațiile social-economice) sau anticultural (cum ar fi războaiele sau politica de tip totalitar). Cultura a devenit cea mai dinamică componentă a civilizației noastre. Acest dinamism, această căutare de noi forme și modalități de exprimare, este în același timp și rezultatul și motorul societății informaționale, a societății bazate pe cunoaștere.

1. Politica culturală europeană: teorie și practică.

1.1. Politica culturală europeană – abordare teoretică.

Politica culturală reprezintă setul de orientări generale și coerente cu privire la dezvoltarea domeniului/sectorului cultural. O cerere politică explicită definește scopuri. Pentru realizarea acestora este necesar să existe mecanisme necesare pentru planificarea, realizarea și evaluarea lor. Politica culturală este un ansamblu de practici sociale, conștiente și deliberate, de intervenție în scopul satisfacerii unor nevoi culturale, prin angajarea optimă a tuturor resurselor materiale și umane de care societatea dispune. Ea este întotdeauna un sistem de referință pentru acțiunea culturală. În societatea democratică politica culturală este rezultatul unui proces de structurare a opțiunilor și obiectivelor colective referitoare la dimensiunea culturală a segmentului social.

Politicile culturale stimulează stabilirea platformelor de cooperare și bună vecinătate, îmbinând armonios dreptul la diferențiere cu obligația de solidaritate dincolo de hotarele naționale. Pentru implementarea politicii culturale, este important ca societatea civilă să se implice activ în procesul elaborării și adoptării lor, astfel clădindu-se fundamentul coeziunii sociale și al unui viitor comun pentru toți europenii. Orice demers analitic al politicilor și strategiilor culturale ale unei țări europene pornește de la recunoașterea și evaluarea schimbărilor în plan politic, social și economic pe care le-a adus sfârșitul mileniului II, adică globalizarea și procesul de integrare europeană. Globalizarea a stimulat diversificarea identităților și democratizarea culturilor. Rolul indivizilor în societate și diferențele create în fiecare țară se datorează triumfului magic al cooperării culturale. Elementele care compun acest triumf se află într-o relație de interdependență.

Primul element. Culturile reprezintă un proces mixt de combinare între asemănările și deosebiriile dintre indivizi, care își au sursa în diversitate și care se dezvoltă într-un mediu interactiv, dinamic, pluralist și democratic.

Cel de *al doilea element* este reprezentat de politici care însușesc politicile culturale, politicile culturii și cultura politică, făcând referire la coeziunea socială și la voința politică, creând cadrul dezvoltării culturale prin cele două axe ale incluziunii și excluziunii.

Al treilea element - elementul identităților, permite evoluția paradigmelor și oferă libertatea de afirmare a rădăcinilor, avându-și originea în momentele istoriei care au creat valori. Puterea culturală a acestui model este reprezentată în forma unei stele duble cu șase colțuri date de fundamentele culturii europene seculare, în care se manifestă atât consensul, cât și conflictul prin procesele de negociere și puterea de susținere a dialogului. Tensiunile între elementele locale-fundamentale și cele cosmopolite din cadrul acesteia sunt considerate a fi productive [1].

Globalizarea oferă oportunități noi pentru domeniul culturii. Globalizarea reprezintă atât o oportunitate de dezvoltare, îmbogățire și diversificare a vieții culturale, cât și o amenințare la adresa identităților culturale naționale sau comunitare. Pe de o parte, globalizarea determină un anumit grad de omogenizare și armonizare a legislației, structurilor administrative și instituționale, a ideilor, idealurilor, moralei și practicilor sociale. Pe de altă parte, globalizarea are ca efect apariția unor forme „hibride” de practici creative și expresii culturale. În același timp, globalizarea poate încuraja heterogeneitatea, diversitatea culturală, specificitatea, întrucât succesul în competiția globală este condiționat, printre altele, de „distrugerea creatoare”,¹ de diversificarea ofertei și de specificitatea acesteia. Deschiderea pentru nou a determinat redescoperirea importanței civilizațiilor și culturilor tradiționale, a valorilor comunitare, a multiculturalității.

1.2. Politica culturală europeană: abordare practică.

Uniunea Europeană susține politicile naționale adoptate în sfera culturii. Comunitatea europeană a dedicat anul 2018 patrimoniului european, iar decidenții în materie de politici culturale au pregătit un cadru multianual, cel puțin, la fel de ofertant în ceea ce privește strategia actuală pentru acest domeniu. Programele Uniunii Europene pentru cultură au un rol decisiv în reafirmarea valorilor europene. Deși, Eurobarometrele din anii precedenți arată că un procent destul de ridicat al europenilor nu percep diferențele state-membre ca fiind coezive în sensul unei identități europene, domeniul culturii rămâne prioritar pe agenda instituțiilor europene. Grație subsistemului cultural putem să reducem diferențele între statele membre și între cetățeni, să dezvoltăm sentimentul apartenenței la comunitatea europeană, unde drepturile de autor sunt garantate, protejate.

Integrarea europeană ridică, la rândul său, o serie de probleme. Apartenența la spațiul cultural european și construirea a ceea ce numim identitate culturală europeană impune o abordare inter-sectorială, care să armonizeze obiectivele economice, comerciale, sociale cu cele culturale. În spațiul pan-european, astfel configurat, diversitatea de practici și tradiții culturale a țărilor europene este percepută ca bogăție și nu ca sursă de divizare și conflicte [2]. Procesul de integrare europeană presupune și un echilibru între valorile și principiile acceptate în comun, pe de o parte, și specificitatea națională și locală, pe de altă parte.² În acest sens, politicile culturale naționale, prin valorificarea propriilor mijloace, rămân deschise la schimbul de valori în contextul pieței europene integrate, pentru a susține bogăția, vitalitatea și diversitatea culturilor proprii. Activitatea

¹Teoria „distrugerii creatoare” îi aparține lui Joseph Schumpeter, care o dezvoltă în lucrarea sa *Capitalism, Socialism și Democratie*. London and New York, 2003 [6].

²În sesiunea din 26 noiembrie 2001, Consiliul European a adoptat Rezoluția cu privire la rolul culturii în Uniunea Europeană, care preia multe din punctele cuprinse în „Raportul Ruffolo” și invita Statele membre „să considere cultura ca un element esențial al integrării europene, mai ales în contextul extinderii Uniunii.”

Uniunii Europene în domeniul culturii completează politica culturală a statelor membre în diferite domenii, de exemplu, protecția patrimoniului cultural european, cooperarea între instituțiile culturale din diferite țări și promovarea mobilității celor care lucrează în domenii creative.

Sectorului cultural i se aplică anumite dispoziții ale tratatelor care nu fac referire în mod explicit la cultură. Prin practicile politicii culturale sunt recunoscute, promovate și protejate drepturile culturale ale individului și se creează condițiile pentru exercitarea liberă și nestânjenită ale acestora. Dreptul/accesul la cultură alături de cel de participare la viața culturală reprezintă o oportunitate, oferită cetățeanului ce și-a dezvoltat sentimentul de apartenență la comunitate, indiferent de rasă, sex, vârstă, naționalitate etc. și îmbogățește identitatea culturală susținând astfel incluziunea și integrarea socială.

Participarea la cultură este dimensiunea participativă a drepturilor culturale care presupune crearea unui context concret pentru libera exprimare și pentru desfășurarea de activități creatoare în diferite forme și modalități la nivel individual, dar și comunitar. Celor două drepturi culturale de bază, ce sunt parte indivizibilă a drepturilor civice, politice, sociale și economice, li s-au adăugat o serie de drepturi și principii extensive care trebuie cuprinse în politica culturală a fiecărei țări; respectul identității culturale, accesul la patrimoniul cultural, protecția activităților creatoare, acces la educație artistică și educarea prin artă, libertatea de a desfășura activități culturale, protecția proprietății intelectuale, mobilitatea artiștilor și a produselor artistice și dreptul persoanei de a se identifica cu o comunitate culturală. Din această perspectivă fiecărui stat îi revine obligația de a recunoaște și proteja diversitatea culturală și lingvistică, de a garanta dreptul individului de a participa la viața culturală a comunității și implicit de a-și satisface drepturile culturale, acestea fiind indispensabile demnității și dezvoltării persoanei.

Acțiunile UE în domeniul culturii sunt reglementate de articolul 167 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care stabilește principiile și cadrul actual privind politicile în domeniul culturii, incluzând atât conținutul material, cât și procedurile decizionale. Articolul 6 din TFUE precizează competențele Uniunii în domeniul culturii: Uniunea este competentă să desfășoare acțiuni de sprijinire, de coordonare sau completare a acțiunii statelor membre [3].

Tratatul de la Lisabona (semnat în decembrie 2007, dar intrat în vigoare în decembrie 2009), acordă o mai mare importanță culturii: preambulul la Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) se referă, în mod explicit, la inspirația din moștenirea culturală, religioasă și umanistă a Europei. Unul din obiectivele principale ale UE, declarate în Tratat, este acela de a respecta bogăția diversității sale culturale și lingvistice și [...] de a veghea la conservarea și dezvoltarea patrimoniului cultural european (articolul 3 din TUE). Tratatul de la Lisabona introduce o inovație importantă: luarea deciziilor în domeniul culturii în cadrul Consiliului are loc de acum înainte prin votul cu majoritate calificată (VMC), față de unanimitatea cerută anterior. Cu toate acestea, nu există încă nicio posibilitate de armonizare a legislației naționale în domeniul politicilor culturale, regula privind votul cu majoritate calificată se aplică în principiu deciziilor referitoare la formatul și aria de aplicare a programelor de finanțare [4].

Articolul 13 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene stipulează că

artele și cercetarea științifică sunt libere. Articolul 22 prevede cerința ca UE să respecte diversitatea culturală, religioasă și lingvistică [5]. Tratatul afirmă că UE contribuie la dezvoltarea culturilor statelor-membre, respectând diversitatea națională și regională a acestora, punând totodată în evidență patrimoniul cultural comun. Agenda europeană pentru cultură 2007 recunoaște caracterul indispensabil al culturii pentru îndeplinirea obiectivelor strategice ale UE, precum prosperitatea, solidaritatea și securitatea, aceasta asigurând totodată o prezență mai pregnantă pe scena internațională.

2. Trei seturi comune de obiective pentru cultură a UE.

2.1. Primul set de obiective pentru cultură a UE.

În mai 2007, Comisia Europeană a propus o agendă pentru cultură, care vizează trei seturi comune de obiective: 1) diversitatea culturală și dialogul intercultural, 2) promovarea culturii ca un catalizator al creativității; și 3) cultura ca element vital în cadrul relațiilor internaționale [6].

În cadrul primului set accentul se pune pe: diversitatea culturală și dialogul intercultural. Articolul 1 al Declarației universale privind diversitatea culturală, adoptată în cadrul celei de-a 31-a sesiuni a Conferinței generale a UNESCO, desfășurată la Paris la 2 noiembrie 2001, stipulează: Ca sursă de schimburi, inovație și creativitate, diversitatea culturală este necesară umanității așa cum biodiversitatea este pentru natură. În acest sens, patrimoniul comun al umanității trebuie să fie recunoscut și afirmat pentru generațiile prezente și viitoare [7]. În decembrie 2002, Adunarea Generală a ONU a declarat ca 21 mai să fie Ziua Mondială a Diversității Culturale pentru Dialog și Dezvoltare. Celebrarea acestei Zile ne oferă oportunitatea de a explora valorile diversității culturale și de a avansa cele patru obiective ale Convenției UNESCO privind Protecția și Promovarea Diversității Expresiilor Culturale [8], adoptată la 20 octombrie 2005:

- Sprijinirea sistemelor durabile de guvernare pentru cultură;
- Realizarea unui flux echilibrat de bunuri și servicii culturale și creșterea mobilității artiștilor și a profesioniștilor din domeniul culturii;
- Integrarea culturii în cadrele de dezvoltare durabilă;
- Promovarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Ziua Mondială a Diversității Culturale pentru Dialog și Dezvoltare este marcată prin reuniuni, mese rotunde și seminare la care participă specialiști din diverse domenii ale culturii - științe politice, istoria religiilor, filosofie, culturologie, precum și istorici, antropologi, reprezentanți guvernamentali sau ai organizațiilor neguvernamentale.

Diversitatea culturală oferă idei și perspective noi care ne îmbogățesc viețile în nenumărate moduri, permițându-ne tuturor să creștem și să ne dezvoltăm împreună (...), arată Directorul General al UNESCO, Irina Bokova, în mesajul său din 2017 privind Ziua Mondială pentru Diversitate Culturală, pentru Dialog și Dezvoltare. Astăzi este o oportunitate pentru noi toți să sărbătorim beneficiile extraordinare ale diversității culturale, inclusiv bogatul patrimoniu intangibil al omenirii, și să ne reafirmăm angajamentul de a construi o lume mai pașnică, bazată pe valorile înțelegerii reciproce și dialogului intercultural. Prin Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, comunitatea internațională a recunoscut rolul esențial al culturii ca motor al schimbării și al dezvoltării. Atingerea celor 17 obiective ale acesteia va fi imposibilă fără a se lua în considerare forța și potențialul creativ al diversității culturale a omenirii, fără angajarea într-un dialog continuu astfel ca toți membrii societății să beneficieze de dezvoltare.(...) Având la bază drepturile

omului, UNESCO consideră că diferențele și diversitatea noastră ne fac mai puternici și că respectarea diversității culturale este esențială pentru promovarea dialogului intercultural, dezvoltare durabilă și pace, se mai arată în mesajul Directorului General al UNESCO [9].

UE și toate părțile interesante relevante trebuie să conlucreze pentru stimularea dialogului intercultural, astfel încât să se asigure că diversitatea culturală a Uniunii este înțeleasă, respectată și promovată. De exemplu, aceștia ar trebui să urmărească întărirea mobilității transfrontaliere a artiștilor și a celor care lucrează în sectorul cultural, precum și circulația operelor de artă în afara granițelor statelor-membre. Dialogul intercultural este o prioritate constantă a UE. Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, această dimensiune a devenit și mai importantă. În domeniul specific al politicilor culturale, cele mai vizibile sunt inițiativele de tipul cultura romă, orașe interculturale sau dialogul cu Platforma pentru o Europă interculturală. Alte politici ale UE de promovare a dialogului intercultural cuprind, printre altele, inițiative vizând sectorul audiovizual, multilingvismul, tineretul, cercetarea, integrarea și relațiile externe. O inițiativă elocventă o oferă Forumul Mondial privind Dialogul Intercultural, cunoscut la nivel mondial ca „procesul Baku” încă din anul 2008, care tradițional se reunește o dată la doi ani. În perioada 4 - 6 mai 2017 s-a desfășurat la Baku, Republica Azerbaidjan, cea de-a patra ediție a Forumului, cu tema „Dezvoltarea dialogului intercultural: noi direcții pentru promovarea securității, păcii și dezvoltării durabile”, eveniment organizat de UNESCO în colaborare cu Alianța Civilizațiilor (UNAOC), Organizația Mondială a Turismului (UNWTO), Consiliul Europei și Organizația Islamică pentru Educație, Știință și Cultură [10]. Reprezentanții: miniștri și vice-miniștri din peste 90 de state, precum și ai organizațiilor internaționale din domeniu, organizații neguvernamentale și experți, au căutat soluții pentru consolidarea societăților inclusive, durabile, din perspectiva Agendei 2030 a ONU, pentru buna coordonare a acțiunilor de turism cultural, soluții pentru promovarea dialogului prin publicațiile UNESCO și platformei electronice (e-platform). Tot în cadrul dezbaterilor au fost discutate aspecte legate de implicarea instituțiilor financiare și economice în promovarea dialogului intercultural. Programul a inclus, în premieră, o dezbatere privind rolul parlamentelor în construirea încrederii și înțelegerii între culturi și comunități. Cu această ocazie, participanții au reiterat rolul parlamentelor în crearea unor punți între culturi și au subliniat importanța dialogului intercultural în consolidarea relațiilor parlamentare bilaterale și în prevenirea și escaladarea violenței. Această inițiativă este înalt apreciată de către statele reprezentate la Forum, considerând-o un factor generator de armonie, solidaritate și cunoaștere între națiuni, grupuri, religii, etnii și persoane.

În cadrul celui de al V-lea Forum Mondial pentru Dialog Intercultural, desfășurat în mai 2019, au fost discutate aspecte ce țin de rolul dialogului intercultural pentru edificarea unei societăți contemporane bazate pe solidaritate, prevenirea discriminării și a conflictelor violente. Factorii de decizie din statele participante, de comun cu organizațiile internaționale, au elaborat propuneri pentru un plan de acțiuni în scopul mobilizării și utilizării dialogului intercultural în vederea asigurării dezvoltării societăților democratice și sustenabile[11].

2.2. Al doilea set de obiective pentru cultură a UE.

Cel de-al doilea set de obiective vizează promovarea culturii în calitate de catalizator al creativității, în cadrul Strategiei de la Lisabona pentru creștere și locuri de muncă, și

a Strategiei UE 2020 [12]. Cultura este un instrument important în promovarea valorilor și obiectivelor de interes public. Aflată la intersecția dintre sfera economică și cea politică, considerate principalele elemente ale integrării europene, cultura reprezintă o dimensiune-cheie suplimentară. Cultura nu doar creează bogăție, dar contribuie și la incluziunea socială, la o mai bună educație, la creșterea încrederii în forțele proprii și a mândriei, susținută de conștientizarea apartenenței la comunitățile istorice. Pe acest fundal, UE a lansat un program în domeniile: cultural și al audiovizualului pentru perioada 2014-2020: Europa creativă. Acesta se bazează pe alte programe anterioare ale Uniunii: programele MEDIA (1991-2013), programul MEDIA Mundus (2011-2013) și programele Cultura (2000-2013) [13]. În plus, Europa creativă va include un program intersectorial constituit din două părți: o garanție financiară, gestionată de Fondul European de Investiții, pentru ca împrumuturile bancare să devină mai ușor accesibile pentru micii operatori; finanțare pentru a sprijini studiile, analizele și o mai bună colectare a datelor pentru a îmbunătăți dovezile în sprijinul elaborării de politici.

Europa creativă va sprijini cinematografia europeană și sectoarele culturale și creative, permițându-le să-și sporească contribuția la crearea de locuri de muncă și la dezvoltarea economică. Artiștii și profesioniștii din domeniul cultural și audiovizual, precum și organizațiile artistice din domeniul artelor frumoase, al publicisticii, filmului, televiziunii, muzicii, artelor interdisciplinare, patrimoniului și din industria jocurilor video ar fi printre principalii beneficiari. Cu un buget de 1,46 miliarde de euro pentru perioada 2014-2020 și este gestionat de Comisia Europeană prin Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură, care primește și evaluează aplicațiile. Programul a oferit un impuls sectoarelor culturale și creative [14].

Țările din care pot proveni operatorii implicați în proiecte sunt: statele-membre ale UE, cu condiția semnării unor acorduri de participare la Programul Europa Creativă, țările candidate și potențial candidate la UE, țările din Spațiul Economic European, Elveția și țările care fac obiectul Politicii Europene de Vecinătate. Până în prezent, țările din afara UE, care au semnat astfel de acorduri și sunt eligibile sunt: Regatul Unit, Islanda, Norvegia, Albania, Bosnia și Herțegovina, Macedonia de Nord, Muntenegru, Serbia, Ucraina, Moldova, Georgia, Tunisia, Armenia și Cosovo [15]. Acest program-cadru a oferit o poartă de intrare simplă, ușor de recunoscut și ușor accesibilă pentru profesioniștii din domeniul cultural și creativ european și a permis realizarea de sinergii și contribuții încrucișate între diferitele sectoare culturale și creative.

În iunie 2015, a fost lansat un nou program al Uniunii Europene pentru cultură și creativitate în țările din regiunea Parteneriatului Estic, pentru a sprijini sectoarele culturale și creative în munca lor pentru dezvoltarea durabilă umană, socială și economică în Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina. „Programul conferă o nouă dimensiune cadrului de dezbateri dintre instituțiile de stat și actorii-cheie din domeniul culturii din regiune privind conceptul culturii secolului XXI și promovează o înțelegere a impactului pozitiv pe care industriile creative le pot avea asupra gradului de ocupare în câmpul muncii, dezvoltării întreprinderilor mici și mijlocii, rolului care le revine administrațiilor publice și angajamentului social” [16]. Programul s-a desfășurat pe parcursul a trei ani, având un buget total de 4,2 milioane Euro. Acest program a oferit o continuare a primului Program al Parteneriatului Estic în Cultură (2011-2014), care a inclus asistență tehnică și acordarea granturilor pentru implementarea de proiecte.

2.3. Al treilea set de obiective pentru cultură a UE.

Promovarea culturii ca element vital în cadrul relațiilor internaționale ale Uniunii Europene reprezintă cel de-al treilea set de obiective. Ca parte a Convenției UNESCO privind protejarea și promovarea diversității expresiilor culturale, UE se angajează să dezvolte un rol cultural nou și mai activ al Europei în cadrul relațiilor internaționale, precum și să integreze dimensiunea culturală ca un element vital în raporturile sale cu țările și regiunile partenere. În 2017, Parlamentul European a adoptat Rezoluția la tema „Către o strategie a UE pentru relațiile culturale internaționale”, salutând în felul acesta faptul că comunicarea comună introduce industriile culturale și creative în calitate de element important al strategiei UE pentru relațiile culturale internaționale; întrucât aceste industrii contribuie la „puterea necoercitivă” (soft power) a Europei în rolul lor de ambasadori ai valorilor europene, în special în ceea ce privește polurile creative regionale și rețelele culturale regionale și recomandă ca acestea să fie identificate și să li se ofere stimulente, precum și dezvoltarea competențelor; invită Comisia să consolideze rețelele de agenți și actori creativi și culturali, cu un accent special asupra IMM-urilor, centrelor creative europene și platformelor creative, în calitate de creatori de efecte multiplicatoare și de inovare, inclusiv în alte domenii. Parlamentul European solicită ca rolul institutelor culturale ale statelor-membre să fie clar definit, în ceea ce privește influența culturală a Uniunii în afara granițelor sale, și construit în jurul unui concept european integrator și partajat, prin rețeaua institutelor culturale naționale din UE (EUNIC) și prin alte forumuri, și pledează pentru o abordare incluzivă și egală în raport cu toate părțile interesate, printre care se numără societatea civilă; salută, în acest sens, activitatea desfășurată până în prezent de către instituțiile culturale din statele membre; încurajează continuarea colaborării în străinătate, cu scopul de a optimiza interesele statelor membre, cu o atenție specială acordată statelor membre mai mici și statelor membre fără institute culturale în străinătate și nevoilor lor de reprezentare culturală [17].

3. Inițiative culturale europene.

3.1. Capitalele Europene ale Culturii.

Capitalele Europene ale Culturii reprezintă una dintre cele mai de succes și mai cunoscute inițiative culturale. Orașele sunt selectate de un juriu independent pe baza unui program cultural care trebuie să aibă o dimensiune europeană pronunțată, să implice localnici de toate vârstele și să contribuie la dezvoltarea pe termen lung a orașului. De-a lungul anilor, începând cu 1985, inițiativa capitalelor europene ale culturii evidențiază bogăția și diversitatea culturii din Europa, contribuind totodată la creșterea profilului internațional al orașelor. Titlul are un impact pe termen lung, nu numai asupra culturii, dar și sub aspect social și economic. Capitalele Europene ale Culturii au devenit o oportunitate unică de a regenera orașe, de a le stimula creativitatea și de a le îmbunătăți imaginea. Până în 2010, au fost desemnate 40 de orașe Capitale Europene ale Culturii, de la Stockholm la Geneva, de la Atena la Glasgow și de la Cracovia la Porto. Procedura de alegere a unui oraș începe cu șase ani înainte, deși ordinea în care statele membre au dreptul să găzduiască evenimentul este stabilită anterior și este organizată în două etape. Propunerile sunt evaluate de către un comitet de experți independenți din domeniul cultural. Regulile și condițiile pentru deținerea titlului sunt stabilite în Decizia nr. 1622/2006/CE a Parlamentului European și a Consiliului [18].

Normele pentru perioada 2020-2033 se află în curs de revizuire. Decizia nr. 445/2014/UE a extins șansele de participare la programul Capitalele Europene ale Culturii la țările candidate și la țările potențial candidate, cu condiția ca acestea să participe la programul Europa creativă până la data publicării cererii de candidaturi. În 2016, Comisia a propus deschiderea programului către țările din AELS/SEE. Decizia referitoare la această propunere este în prezent de competența Consiliului și a Parlamentului European [19, 20].

Politica culturală a UE sprijină decernarea de premii în domeniile patrimoniului cultural, arhitecturii, literaturii și muzicii. Obiectivul acestor premii este de a scoate în evidență excelența și succesul acțiunilor europene în aceste sectoare. Premiile aduc în lumina rampei artiști, grupuri muzicale, arhitecți, autori și pe cei care lucrează în domeniul patrimoniului cultural, precum și activitatea acestora. Astfel, este pusă în valoare diversitatea culturală bogată a Europei și importanța dialogului intercultural, precum și a activităților culturale transfrontaliere din Europa și din afara ei.

Mobilitatea transnațională a artiștilor și a celor implicați în profesii culturale are o importanță majoră în construcția unui veritabil „spațiu cultural european” comun și în consolidarea diversității culturale și a dialogului intercultural. Artiștii și cei implicați în profesii culturale trebuie să călătorească peste granițe pentru a-și extinde domeniul de activitate și a întâlni un public nou, pentru a găsi surse de inspirație noi și stimulate, pentru a evolua artistic, pentru a face schimb de experiențe și a învăța unii de la alții, astfel încât să-și dezvolte carierele. Mobilitatea transnațională a artiștilor și a persoanelor cu profesii culturale este o prioritate a Programului Cultural, începând din 2000. În documentele pentru perioada 2014-2020 s-a accentuat, sprijinirea consolidării capacităților pentru a ajuta artiștii să-și dezvolte carierele internaționale și pentru a încuraja rețelele internaționale să creeze oportunități profesionale, consolidarea ariei culturale pe care o împart europenii și încurajarea cetățeniei active europene.

3.2. Marca patrimoniului european.

O altă inițiativă, la nivelul Uniunii Europene, propusă de Comisia Europeană a fost înființarea Mărcii patrimoniului european (MPE) cu scopul de a evidenția siturile care celebrează și simbolizează integrarea, idealurile și istoria Europei. Marca patrimoniului european a apărut inițial, în anul 2005, ca o inițiativă interguvernamentală între mai multe state-membre. La cererea statelor-membre, în anul 2010, Comisia a propus ca Marca patrimoniului european să devină oficial o inițiativă a UE. Marca a fost instituită prin Decizia nr. 1194/2011/UE [21]. Obiectivele sale primordiale sunt aprofundarea dialogului intercultural și intensificarea sentimentului cetățenilor europeni de apartenență la Uniune. Prin intermediul turismului cultural, patrimoniul joacă un rol important în dezvoltarea economică a regiunilor europene, care câștigă de pe urma punerii în valoare a acestuia.

Marca patrimoniului european este o inițiativă prin care se dorește consolidarea sentimentului de apartenență la Uniunea Europeană al cetățenilor europeni, în special al tinerilor, pe baza unor valori și elemente comune ale patrimoniului istoric și cultural european și a aprecierii diversității naționale și regionale, precum și îmbunătățirea înțelegerii reciproce și a dialogului intercultural. MPE nu se axează pe conservarea siturilor, care ar trebui să fie asigurată de regimurile de protecție existente în vederea transmiterii acestora generațiilor viitoare. În schimb, MPE își propune să promoveze dimensiunea europeană a siturilor, să asigure accesul unui public cât mai larg, în special

al tinerilor, și să ofere informații și activități educative și culturale de bună calitate, care să sublinieze rolul și locul sitului în cadrul istoriei și integrării europene.

Accentul pus pe valoarea europeană simbolică a siturilor și pe dimensiunea lor pedagogică, diferențiază marca europeană de inițiativele instituite de UNESCO (de exemplu, Lista patrimoniului mondial UNESCO, Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității) și de Consiliul Europei în domeniul patrimoniului. Pentru realizarea acestor obiective, sunt selectate o serie de situri pentru înalta lor valoare simbolică, pentru rolul pe care l-au jucat în istoria și cultura Europei și a Uniunii Europene, și pentru relația lor cu principiile democrației și cu drepturile omului. Până în prezent au fost desemnate 29 de situri [22].

La 30 august 2016, Comisia a prezentat Parlamentului și Consiliului o propunere prin care se solicită desemnarea anului 2018 drept Anul european al patrimoniului cultural, ca răspuns la cererile primite atât din partea Consiliului, cât și a Parlamentului, pentru a celebra bogatul patrimoniu cultural european prin dezbateri, expoziții, campanii de sensibilizare, informare și campanii educaționale, numeroase evenimente, cercetări și studii, precum și crearea de rețele, bune practici de conservare și digitizare și schimburi de experiență. La 27 aprilie 2017 Parlamentul European și Consiliul au adoptat decizia privind Anul european al patrimoniului cultural (EYCH) în 2018 cu sloganul „Patrimoniul nostru: unde trecutul întâlnește viitorul”. Obiectivul Anului european a fost acela de a încuraja împărtășirea și prețuirea patrimoniului cultural al Europei ca resursă comună, de a sensibiliza opinia publică cu privire la istoria și valorile comune, precum și de a consolida sentimentul de apartenență la un spațiu european comun [23]. Printre evenimentele majore desfășurate în anul 2018 se numără o conferință la nivel înalt în domeniul inovării și al patrimoniului cultural, organizată la Bruxelles, în luna martie; o reuniune la nivel înalt privind patrimoniul cultural european, „Sharing Heritage, Sharing Values” (Patrimoniu comun, valori comune), care a avut loc la Berlin, în luna iunie; precum și o conferință la nivel înalt la PE în aceeași lună. Așa-numitul „Apel al Berlinului la acțiune”: „Patrimoniul cultural pentru viitorul Europei”, prezentat la summit, a fost semnat de peste 2 000 de cetățeni și organizații din întreaga Europă. Acesta promovează șapte acțiuni pentru:

- a dezvolta planul de acțiune european pentru patrimoniul cultural;
- a recunoaște patrimoniul ca o prioritate în cadrul politicilor și finanțării europene;
- a reuni nivelurile locale, naționale și europene de administrare a patrimoniului;
- a conserva și a transmite patrimoniul unic și de neînlocuit;
- a investi într-o regenerare de calitate a patrimoniului;
- a promova o mai bună cunoaștere și înțelegere a patrimoniului;
- a extinde mobilizarea pentru patrimoniul cultural.

La EYCH, peste 6,2 milioane de persoane au participat la 11 700 de evenimente în 37 de țări, întrucât manifestările din 2018 nu s-au limitat la UE, 29 de proiecte de cooperare au primit o finanțare de 5 milioane EUR din programul „Europa creativă”; proiectele de cercetare și inovare în domeniul patrimoniului cultural au beneficiat de 66 milioane EUR din programul Orizont 2020, iar peste 10 000 de proiecte au obținut marca oficială a EYCH [24].

Potențialul culturii, al educației în dezvoltarea socială și economică a UE este substanțial. La lansarea Anului european al patrimoniului cultural, la Forumul pentru

cultură de la Milano [25], s-a insistat asupra rolului crucial al culturii pentru coeziunea socială și unitatea europeană, prezentând arta, patrimoniul cultural și tehnologia drept motoare ale creșterii și ocupării forței de muncă. Comunicarea Comisiei Europene din mai 2018 și propunerea financiară pentru programul „Europa creativă” solicită amândouă în mod clar realizarea unor sinergii între educație și cultură, care să favorizeze un sentiment mai puternic de unitate și apartenență. Efectele acestor sinergii nu apar imediat, dar acestea influențează democratizarea accesului la cultură și artă și sporesc interesul pentru ele, cu efecte benefice asupra coeziunii sociale, stării personale de bine, toleranței și gândirii critice. Accentul pus pe arte și cultură, îmbinat cu cunoștințele tehnologice și comerciale, constituie fundamentul potențialului de creștere al sectorului cultural și creativ, al unei forțe de muncă cu înaltă calificare, mobile, precum și al întreprinzătorilor.

Un rol important în promovarea politicilor culturale ale UE îl are și Parlamentul European. În urma Tratatului de la Lisabona, au fost consolidate atribuțiile Parlamentului European. Prin rezoluțiile adoptate, Parlamentul s-a pronunțat în favoarea creșterii mijloacelor bugetare pentru cultură, a îmbunătățirii situației oamenilor de cultură și a revalorificării mai ample a patrimoniului cultural european. În ceea ce privește creația artistică, Parlamentul dorește să ofere statelor-membre posibilitatea de a aplica un TVA redus la o paletă mai largă de servicii și bunuri, cum ar fi înregistrările de filme și muzică, cu condiția ca funcționarea pieței interne să nu fie influențată negativ. În interiorul Europei mai există încă numeroase piedici în calea liberei circulații a persoanelor implicate în activități de creație și a produselor și activităților culturale, chiar și la nivelul mediului digital. Parlamentul a cerut instituirea unui cadru de reglementare pentru artiștii mobili, pentru problemele legate de impozite și de protecție socială.

3.3. Premiul LUX pentru filmele europene.

Specialiștii în domeniu abordează caracterul specific al industriilor culturale. În Rezoluția sa din mai 2011 referitoare la activarea potențialului industriilor culturale și creative, Parlamentul a salutat faptul că industriile culturale au câștigat o mai mare recunoaștere la nivel european, figurând acum pe agendele politice [26]. Printre altele, rezoluția subliniază rolul educației în domeniul artelor și importanța diversității lingvistice atunci când este vorba de distribuția lucrărilor culturale. Premiul LUX constituie o inițiativă remarcabilă a Parlamentului, fiind un premiu acordat filmelor europene care contribuie la aprofundarea dezbatelor privind integrarea europeană, menit să faciliteze distribuția filmelor europene în Europa. Premiul este un exemplu perfect al modului în care filmul european ar trebui promovat. În fiecare an, premiul aduce în prim plan filme care abordează tematici ce preocupă opinia publică europeană. Capacitatea sa de a vehicula valori culturale dincolo de frontiere face din film instrumentul ideal pentru dezbaterile cu privire la Europa și la viitorul său. În contextul actualei crize economice, politice și sociale, care amenință și arta, cultura și cinematografia, Premiul LUX oferă o bază solidă de lansare pentru creativitatea europeană. Premiul finanțează subtitrarea filmului câștigător în toate cele 23 de limbi oficiale ale UE [27]. Parlamentul își demonstrează astfel angajamentul pentru acțiuni concrete de promovare a diversității culturale și a înțelegerii reciproce între cetățenii UE. Cele mai elocvente acțiuni ale Parlamentului în acest domeniu includ adoptarea, în septembrie 2013, a unei rezoluții referitoare la promovarea sectoarelor culturale și creative europene ca surse de creștere economică și de creare de locuri de muncă și adoptarea, în aprilie 2014, a poziției sale în primă

lectură privind restituirea bunurilor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru (reformare) [28].

Organismele culturale la nivel european presupun existența unor politici menite să încurajeze schimburile între organizații culturale din diferite țări europene, să identifice nevoile comunității artistice, să reprezinte sectorul cultural în relația cu instituțiile Uniunii Europene. Astăzi, din cauza pandemiei sectorul cultural este afectat de măsurile de limitare a mișcării persoanelor introduse în UE pentru a ține sub control răspândirea coronavirusului. Într-o rezoluție votată la 17 aprilie 2020, deputații în Parlamentul European au subliniat caracterul special al sectorului creativ și dificultățile cu care se confruntă artiștii și i-au solicitat UE să ofere sprijin. De aceea, Comisia pentru cultură a Parlamentului dorește ca UE să instituie un sprijin specific pentru a ajuta acest sector să supraviețuiască crizei [29].

Concluzii. Efectuând o analiză amplă a politicilor culturale ale Uniunii Europene ajungem la concluzia că acestea urmăresc, în primul rând, să asigure sprijin pentru analiza în domeniul cooperării culturale și a dezvoltării politice; în al doilea rând, să se acorde sprijin punctelor culturale de contact care au fost stabilite pentru răspândirea efectivă în randul maselor a informațiilor practice asupra programelor culturale în toate țările participante și, în al treilea rând, sprijinirea colectării și răspândirii informației, pentru ca operatorii culturali să poată procesa rezultatele proiectelor de finanțare desfășurate anterior de Uniunea Europeană.

În contextul concurenței mondiale între industriile culturale și creative și al instabilității politice din multe părți ale lumii, activitățile UE în domeniul diplomației culturale au un rol important. Acest lucru implică nu numai promovarea sectorului cultural și creativ european, ci și a unor relații internaționale pașnice și stabile, prin cooperarea în domeniul protecției patrimoniului cultural și prin recunoașterea importanței conservării și promovării diversității culturale.

Așadar, politicile culturale elaborate și aplicate în Uniunea Europeană sunt valoroase, întrucât reprezintă nu numai un element de integrare comunitară, dar și un factor de cooperare internațională și de coeziune teritorială, valență conferită de caracteristica sa de moștenire comună.

Referințe bibliografice

1. Lynne Chisholm, „Rapporteur Général” în *Culture Européenne: Identite et diversité*, în cadrul Colloque du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 8-9 septembre, 2005, pag. 55-57.
2. Raportul Ruffolo - *Unity of Diversities - Cultural Co-operation in the European Union*, 2001. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?sessionId=730677AFCB8F09FE473261E87C97DFD2.node2?language=EN&pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2001-0281+0+DOC+PDF+V0//EN> (accesat la 24.05. 2020).
3. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată) , Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 26.10.2012. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=RO> (accesat la 24.05. 2020).
4. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene. <https://www.consilium.europa.eu/ue-docs/cmsUpload/cg00014.ro07.pdf> (accesat la 24.05. 2020).

5. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 26.10.2012 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=RO> (accesat la 24.05. 2020).
6. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52010DC0183> (accesat la 24.05.2020).
7. Declarația Universală UNESCO despre Diversitatea Culturală, 2001 un.org/cultural-diversityday (accesat la 24.05. 2020).
8. Convenția UNESCO pentru Protecția și Promovarea Diversității Expresiilor culturale. Jurnalul Oficial al UE, 25.07.2006. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006D0515&from=RO#page=1&zoom=auto,-16,842> (accesat la 24.05. 2020).
9. <https://www.agerpres.ro/flux-documentare/2017/05/21/ziua-mondiala-pentru-diversitate-culturala-pentru-dialog-si-dezvoltare-04-12-25> (accesat la 24.05. 2020).
10. <http://www.cultura.ro/romania-prezenta-la-forumul-mondial-pentru-dialog-intercultural-de-la-baku-republica-azerbaidjan> (accesat la 24.05.2020).
11. <https://mecc.gov.md/ro/content/secretarul-general-de-stat-igor-sarov-participat-la-cel-de-al-v-lea-forum-global-pentru> (accesat la 24.05.2020).
12. http://publications.europa.eu/resource/cellar/8d8026dc-d7d7-4d04-8896-e13ef636ae6b.0014.02/DOC_5 (accesat la 24.05.2020).
13. https://www.europa-creativa.eu/cultura_doc_23_programul-europa-creativa-2014-2020-subprogramul-cultura_pg_0.htm (accesat la 24.05.2020).
14. https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/guidelines_eacea_32-2019_coop_2020.pdf (accesat la 24.05.2020).
15. https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/library/eligibility-organisations-non-eu-countries_en (accesat la 24.05.2020).
16. <https://www.culturepartnership.eu/ro/article/un-nou-program-al-uniunii-europene-pentru-cultur%C4%82-%C8%98i-creativitate-a-fost-lansat-%C3%8En-%C8%9A%C4%82rile-din-regiunea-parteneriatului-estic> (accesat la 24.05.2020).
17. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:52016JC0029> (accesat la 24.05.2020).
18. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A32006D1622> (accesat la 24.05.2020).
19. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0445> (accesat la 24.05.2020).
20. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0910> (accesat la 24.05.2020).
21. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011D1194> (accesat la 24.05.2020).
22. https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/guidelines_eacea_32-2019_coop_2020.pdf (accesat la 24.05.2020).
23. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0140_EN.html (accesat la 24.05.2020).
24. https://europa.eu/cultural-heritage/node/2_en.html (accesat la 24.05.2020).
25. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_5067 (accesat la 24.05.2020).

26. <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0240+0+DOC+XML+V0//EN> (accesat la 24.05.2020).
27. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/priorities/lux-prize-2019> (accesat la 24.05.2020).
28. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0388_EN.html (accesat la 24.05.2020).
29. <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/priorities/raspunsul-ue-la-coronavirus/20200423STO77704/sprijinirea-sectorului-cultural-din-ue-in-cursul-pandemiei-de-covid-19> (accesat la 24.05.2020).

„DILEMA SECURITĂȚII” PRIN PRISMA CONFLICTULUI DIN ORIENTUL MIJLOCIU: PERSPECTIVE METODOLOGICE

Valentin BENIUC, doctor habilitat în științe politice

(valentinbeniuc@gmail.com)

Sayed SAYED, doctorand, AAP

(sayedsay@hinuchm.k12.il)

Rezumat

Dilema securității reprezintă un sistem teoretic caracteristic relațiilor internaționale, care în opinia autorilor „avertizează” despre existența unor „capcane geopolitice”, ieșirea din care implică depunerea unor serioase eforturi, pentru a supraviețui ca entitate. Pentru a elucidă unele aspecte teoretice cu referire la esența și formele de manifestare a „dilemei de securitate”, autorii se axează pe studiile realizate de John Hertz, Robert Jervis, Herbert Butterfield, Ken Booth și Nicholas Wheeler, Glenn H. Snyder. În calitate de studii de caz au fost alese conflictele din Orientul Mijlociu și cel Apropiat, care se caracterizează prin participarea unui număr mare de actori cu diverse interese economice, politice și geostrategice. Autorii au ajuns la concluzia că concepția „dilema securității” este dificil pentru a fi aplicată în cercetările de relații internaționale și nu poate elucidă în profunzime situațiile de conflict regionale, inclusiv din Orientul Mijlociu și cel Apropiat.

Cuvinte-cheie: dilema securității, interese naționale, Orientul Mijlociu, relații conflictuale, realismul politic, conflictul Palestino-izraelian, „dilema fără soluție”, „proliferarea dilemei de securitate”.

CZU: 327(5-15)

DOI: 10.5281/zenodo.4392318

Noțiunea „dilema securității” reprezintă o concepție pe cât de simplă din punct de vedere semantic pe atât de evazivă din perspectiva elaborării unor alternative decizionale care, eventual, ar direcționa actorii implicați în procesele de asigurare a securității individuale sau colective, spre o situație de echilibru. Dilema securității reprezintă mai degrabă un sistem teoretic ce avertizează despre existența unor „capcane geopolitice”, a unor „măști politice”, ieșirea din care implică depunerea unor serioase eforturi, pentru a supraviețui ca entitate, dar care nu-ți asigură neapărat integritatea.

Dilema securității se manifestă nu doar în cadrul relațiilor internaționale, relațiilor între state sau a unor uniuni de state, dar și în cadrul statelor, în special, celor multietnice (conflictele interetnice) sau în cadrul uniunilor de state, în care interesele naționale concurează

cu cele corporative riscând în permanență să treacă într-o fază mai activă sau chiar de conflict.

Pentru a fi mai expliciti, în abordarea temei, în special pentru cei care sunt doar la etapa de studiere a relațiilor internaționale, vom elucida unele aspecte teoretice cu referire la esența și formele de manifestare ale „dilemei de securitate”, referindu-ne, în primul rând, la definirea acesteia.

Pentru prima dată noțiunea „dilema securității” a fost pusă în circuitul științific de către John Hertz imediat după formarea Alianței Atlanticului de Nord, în anul 1949 [1]. Un an mai târziu, după publicarea primului articol științific în acest sens (1950), în monografia sa „Realismul politic și idealismul politic”, John Hertz afirma că statul sau grupurile de state aflându-se în condițiile anarhiei politice nutresc necesitatea asigurării propriei securități. Reieșind din imprevizibilitatea comportamentului actorilor pe arena internațională ei tind să-și majoreze capacitatea militară și respectiv de apărare. Aceste acțiuni de securizare, provoacă neîncrederea celorlalți participanți la procesul politic internațional care sunt impuși să dea replica potrivită. În rezultat, procesul devine continuu și totodată vicios dar și de lungă durată.

Până în anii '70 concepția „dilema securității” rămânea oarecum conservată în cadrul abordărilor realismului politic fără a fi clar evidențiată drept categorie de importanță teoretică. Tocmai în această perioadă „dilema securității” capătă o mai largă răspândire în cadrul teoriei relațiilor internaționale pentru elucidarea cauzelor și a caracterului relațiilor conflictuale dintre diferite state. În acest sens, Robert Jervis menționa că dilema securității apare atunci când statul sau grupul de state întreprind anumite măsuri pentru consolidarea propriei securități, acestea fiind inevitabil percepute de către alte state drept manifestări de agresivitate la adresa lor, provocându-le, astfel, să recurgă la întreprinderea anumitor pași de securizare [2]. De obicei, aceste acțiuni creează un cerc vicios al escaladărilor conflictuale deseori de lungă durată. Dezvoltând discuția cu privire la dilema securității, Robert Jervis aplică perspectiva factorului geografic, menționând că un stat sau altul poate fi perceput de către alt stat în calitate de un potențial aliat sau potențial agresor în funcție de situarea geografică a acestora.

Acest complicat proces este abordat și din perspectiva paradigmei behavioriste, de către Herbert Butterfield în monografia „History and human relations” (London, 1951). Utilizând noțiunea „dilema fără soluție” autorul descrie situația când părțile nu intenționează să se atace, dar din cauza situației neclare și a fricii provocate de presupusul pericol, părțile intră în conflict [3].

În continuarea acestei abordări, „dilema de securitate” devine mult mai clară și mult mai aplicabilă, prin dezagregarea ei în „dilema interpretărilor” și „dilema reacțiilor”. În acest sens, Ken Booth și Nicholas Wheeler menționează că dilema interpretărilor apare în legătură cu lipsa de comunicare între părți și respectiv în situațiile neclare [4]. Un stat care-și dezvoltă potențialul, nu neapărat intenționează să-și dezvolte și puterea militară. Însă în virtutea lipsei de informație cu privire la adevăratele intenții ale acestui stat, ceilalți actori vor interpreta situația creată drept una care se poate solda cu un eventual atac. În continuare apare dilema reacțiilor – faza cea mai periculoasă în relațiile interstatale, când jucătorii îngrijorați de fortificarea unei țări întreprind măsuri de consolidare a propriei securități, provocând astfel acțiuni în ascensiune și cu adevărat agresive.

Alte forme de manifestare ale dilemei de securitate le aflăm în abordările lui Glenn H.

Snyder, care include în circuitul teoretic al acestei concepții noțiunea de „abandonare” și „atragere”. Prima noțiune reprezintă situația când aliatul strategic sau Alianța militaro-strategică din anumite considerente nu-și pot permite acordarea ajutorului militar aliatului strategic agresat. Cea de a doua situație rezidă în faptul când aliatul sau alianța sunt atrase în conflict din cauza partenerului strategic care, eventual, este agresat sau poate fi atacat în curând [5].

În linii generale, o astfel de abordare a dilemei de securitate, esenței și formelor de manifestare ale acesteia, cu anumite diferențe și nuanțări, este frecvent întâlnită în diverse publicații de specialitate (vezi de ex., Carl Bjork [6], Anders Wivel [7]). Un interes deosebit însă reprezintă „proliferarea dilemei de securitate” (noțiunea ne aparține) în cadrul anumitor alianțe din diverse considerente, inclusiv din cauza lipsei de înțelegere între parteneri sau a suprasolicitării unor acțiuni de securitate fără ca acestea să fie primite cu recunoștință de către ceilalți componenți ai alianței.

Un exemplu elocvent, în acest sens, este sinuoasa cale a Turciei care mai multe decenii la rând a fost considerată drept un aliat de încredere al Occidentului. Mai mult, această țară care reprezintă flancul de sud al Alianței Nord-Atlantice și care până în prezent deține o armată cu cel mai înalt potențial de luptă după cea a SUA, este considerată de către aliați drept parte integrantă a sistemului de securitate din regiune. Din perspectiva dilemei de securitate puterea militară a Turciei, în opinia noastră, este condiționată de doi factori principali: primul și cel mai important factor - situarea geografică a acestei țări într-un spațiu geopolitic, care se deosebește prin cele mai multe conflicte etno-confesionale și a unei situații conflictuale în permanentă ascendență și cel de al doilea factor - insistența Turciei de a demonstra Alianței și în primul rând, SUA că ea reprezintă forța principală în regiune și după dispariția URSS, încercând prin aceasta să obțină anumite preferințe, în primul rând, economice și statutul de membru al UE.

După cum menționează în una din lucrările sale Șlicov P. V. situația însă a început să se schimbe treptat dar ireversibil odată cu neacceptarea Turciei (1999) ca parte a Politicii Europene de Securitate și Apărare Comună care actualmente reprezintă în fond temelia securității comune a UE [8]. Conducerea de vârf de la Ankara a calificat acest fapt drept atentat la interesele naționale ale Turciei în sfera securității și ca pe o discriminare a drepturilor sale în calitate de membru a NATO.

De menționat însă că evenimentele din 11 septembrie 2001 și începutul acțiunilor globale împotriva terorismului au schimbat nu doar abordarea generală a securității internaționale, dar și a rolului Republicii Turcia în Orientul Apropiat și Mijlociu, care având în regiune o rețea largă de baze militare ocupă poziția centrală în lupta cu terorismul alături de SUA și UE. Cu toate acestea, după cum consemnează și Pavel Șlicov, evenimentele legate de „Primăvara arabă” și înrăutățirea la maximum a situației din regiune a impulsivat conducerea de la Ankara spre decizia de consolidare a Turciei în calitate de jucător independent în Orientul Mijlociu, care-și promovează propria agendă în relațiile sale cu actorii statali și non-statali din regiune sau implicați în soluționarea conflictelor din această zonă extrem de turbulentă. În acest sens, relațiile, oarecum demonstrative, de colaborare și cooperare ale Turciei cu Federația Rusă dar și divergențele dintre acestea, au provocat serioase suspiciuni Statelor Unite, fapt ce complică la maximum dilema securității în regiune, care actualmente înclină spre o eventuală proliferare a conflictului [8].

Dilema securității în situația de conflict din Orientul Mijlociu se caracterizează printr-o gamă largă de manifestări, care rezultă inclusiv din complexitatea și amploarea conflictului din regiune. Un exemplu elocvent, în acest sens, este conflictul Palestino-israelian care poate fi calificat, pe de o parte, ca un conflict teritorial și etno-religios, pe de alta, el reprezintă unul din cele mai complicate și de lungă durată conflicte internaționale.

În acest sens B. M. Iagudin, menționa în una din lucrările sale, că acest conflict are o conotație nu doar regională dar și internațională, fiind unul deosebit și fără asemănare [9]. Specificul acestuia rezidă în faptul că la bazele lui se află o multitudine de contradicții provocate de o serie de factori de ordin istoric, ideologic, religios, etnic, economic, social, teritorial, care prin natura lor provoacă părțile implicate să ia poziții de luptă fără compromis [9]. În acest sens, soluționarea acestei crize este extrem de complicată, iar dilema securității în linii mari pare a fi devansată sau ignorată, ea manifestându-se doar în coordonatele tactice ale conflictului, când toți urmăresc planurile și acțiunile unui altuia.

Imediat după declarația de independență a Israelului (15 mai 1948) Liga Statelor Arabe (Siria, Liban, Iordania, Egipt) declară război noului stat care era susținut de către SUA și URSS, țările arabe fiind sprijinite doar de Marea Britanie. Pe de o parte, ONU pe de alta SUA și URSS după fiecare conflict/război dintre Israel și Palestina implicit statele arabe menționate, se încadrau plenar în soluționarea acestora. În anumite cazuri, în reglementarea numeroaselor crize și conflicte se implicau și țările europene. Astfel după prima Intifadă (1987-1993) la Oslo au loc tratativele secrete bilaterale dintre reprezentanții Israelului și Organizația pentru Eliberarea Palestinei sub egida Norvegiei.

Consemnăm odată în plus că esența conflictului rezidă în așa-numita „problemă palestiniană”, soluționarea căreia ar crea, în opinia specialiștilor, premisele necesare pentru stabilirea unei păci durabile, or fără realizarea drepturilor palestinienilor la autodeterminare, pacea în această regiune este imposibilă.

În acest sens, ținând cont de multitudine și complexitatea contradicțiilor, care stau la baza conflictului din Orientul Mijlociu, precum implicarea în acest conflict a unui număr mare de actori cu diverse interese economice, politice, geostrategice manifestate într-o zonă cu enorme rezerve de hidrocarburi, dreptul palestinienilor să-și determine perspectiva politică pe potrivă aspirațiilor și dreptul Israelului să dezvolte în condițiile unei păci durabile rămân a fi scopuri care cu regret se exclud, atmosfera de conflict rămânând a fi una de lungă durată.

În raport cu situația din Orientul Mijlociu și cel Apropiat, dilema securității își pierde din eficiența sa teoretică tradițională și de elucidare a conflictului din regiune, în special în perioada post-bipolară, când tendința spre diversificarea structurală a relațiilor internaționale la nivel global și regional schimbă cardinal tabloul lumii. Pe acest fundal geopolitic apar noi provocări și riscuri – terorismul internațional, criminalitatea organizată, proliferarea armelor de distrugere în masă, migrația ilegală, contrabanda cu narcotice, catastrofele tehnogene și cele ecologice, care de rând cu vechile provocări și riscuri au complicat la maximum problema asigurării securității internaționale.

În acest context regiunea vizată devine extrem de eterogenă și divizată de factorii de influență străini. În opinia Elenei Saviceva în Orientul Mijlociu nu există probleme izolate sau probleme strict naționale „acestea apărând într-un colț al regiunii deseori se fac resimțite în alte părți ale arealului, reproducându-se în lanț și acutizându-se în ascendență” [10].

În acest sens, securitatea regiunii se complică și mai mult din cauza profundelor divergențe etno-religioase care întotdeauna au servit drept inflamabil pentru provocarea conflictelor din regiune. Exemple reprezentative, în acest sens, sunt: conflictul din Libia care se reproduce pe contul lagărelor și a coloniilor palestinienilor, care de mult s-au transformat în focare ale criminalității și terorismului, din cauza cărora suferă în special creștinii-maroniți și musulmanii-șiiți; contradicțiile antagoniste dintre cele două comunități ale Ciprului reprezentate de greci și turcii-ciprioți care durează de șase decenii, începând imediat după obținerea independenței față de Marea Britanie în 1960 [11]; mișcarea kurzilor, care pledează pentru recunoașterea propriei identități și dreptul la autodeterminare în cadrul pretinselor teritorii istorice care actualmente se regăsesc în cadrul altor state: Turcia, Irak, Iran și Siria; confruntarea aprigă dintre sunniți și șiiți din Irak; situația explozivă din Afghanistan și războiul civil din Libia, părțile beligerante fiind susținute pe de o parte de Turcia și Qatar, pe de alta de Egipt, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite.

Meditând asupra teoriei „dilema securității” și discutând cu doctorandul meu Sayed Sayed (coautor al acestui articol) despre universalitatea acesteia, ambii înțelegem că ea este devansată nu doar de situația care s-a format după dispariția bipolarismului, ea nu poate elucida în profunzime nici situațiile de conflict regionale, inclusiv din Orientul Mijlociu. Notele critice asupra acestei concepții expuse în prezenta publicație s-au intensificat pe măsura insistenței noastre de a o aplica drept prismă metodologică pentru explicarea cauzelor de conflict din regiunea vizată și a contura unele tendințe de soluționare a acestora. „Dilema” în această situație constă în faptul că dificultățile aplicării acestei teorii, contravin tendinței crescânde în mediul cercetătorilor metadomeniului relațiilor internaționale de a face tot mai mult referință la această teorie.

Ținând cont de acest fapt finalizăm acest articol, fără prea multe note critice la adresa „dilemei”, or ea necesită o analiză mult mai amplă din perspectiva radicalelor schimbări din ultimele trei decenii în politica mondială. Vom remarca doar că această decepție nu caracterizează doar discursul nostru. Ilustrul savant rus A. Fenenko (Universitatea de Stat din Moscova), menționează mai multe argumente în detrimentul acestei teorii care în opinia sa nu poate fi una universală [12]. Dacă unul din actori, consideră A. Fenenko, este hotărât să înceapă războiul, atunci nu are sens să se discute despre „acțiuni de provocare” în raport cu acest subiect sau în raport cu oponentul său. Cu alte cuvinte, dacă participanții la procesul politic consideră războiul drept un fenomen indispensabil, atunci nu este cazul să se vorbească despre „dilema securității”. Pe de altă parte, logica „dilemei” consideră statele mici și acțiunile lor de consolidare a propriei capacități de apărare, drept subiecți ce ar trebui să provoace țările mari sau supraputerile lumii la acțiuni similare, în realitate însă, acestea rămân a fi indiferente în virtutea potențialului incomparabil. În sfârșit, „dilema securității” se manifestă deplin doar în relațiile dintre actorii cu același statut internațional, potențial economic și militar. În acest sens, dacă unul dintre state poate depăși celelalte prin totalitatea resurselor pe care le deține, evident că interesul față de această dilemă devine nul, or asemenea țară poate să intervină eficient pentru a-și atinge scopul atât prin forța militară, cât prin puterea economică.

Caracterul contraargumentelor devine și mai devastator în situația de conflict și totală criză din Orientul Mijlociu, când atacurile armate reciproce atât între state, cât și între grupurile religioase și cele etnice din cadrul acestor state sunt întreprinse doar din perspectiva clasică, „Cartagina trebuie să fie distrusă”.

Referințe bibliografice

1. Todor Cătălina. Dilema securității în actualitate. Spirala tensiunilor NATO – Federația Rusă. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/83-106.pdf (accesat la 28.09.2020).
2. Robert Jervis. Cooperation under the security dilemma. <http://www.sfu.ca/~kawasaki/Jervis%20Cooperation.pdf> (accesat la data 28.09.2020).
3. Roe Paul. The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a „Tragedy”? <https://www.jstor.org/stable/424669?seq=1> (accesat la 28.09.2020).
4. Booth Ken and Wheeler Nicolas J. The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics. https://www.researchgate.net/publication/37145949_The_Security_Dilemma_Fear_Cooperation_and_Trust_in_World_Politics (accesat la 28.09.2020).
5. Snyder Glenn H. The Security Dilemma in Alliance Politics. <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics/article/security-dilemma-in-alliance-politics/681B1AF11D96E61995028026205CE783> (accesat la 28.09.2020).
6. Bjork Carl. Is the Security Dilemma an Inescapable Reality or Self-Fulfilling Prophecy? <https://www.e-ir.info/2015/03/04/is-the-security-dilemma-an-inescapable-reality-or-self-fulfilling-prophecy/> (accesat la 28.09.2020).
7. Wivel Anders. Security dilemma. https://www.researchgate.net/publication/320211391_Security_dilemma (accesat la 28.09.2020).
8. Шлыков П. В. Ближневосточная дилемма безопасности Турции: От сотрудничества с Западом в борьбе с терроризмом к опоре на джихадистов в региональной политике. <http://inion.ru/ru/publishing/journals/aktualnye-problemy-evropy/arkhiv/2017-4/blizhnevostochnaia-dilemma-bezopasnosti-turtsii/> (accesat la 28.09.2020).
9. Ягудин Б. М., Сулейманов Р. Р. Арабо-израильский конфликт и роль России в его урегулировании. <https://cyberleninka.ru/article/n/arabo-izrailskiy-konflikt-i-rol-rossii-v-ego-uregulirovanii-obzor-mezhdunarodnoy-konferentsii/viewer> (accesat la 28.09.2020).
10. Савичева Е. М.. К вопросу о геополитической ситуации на Ближнем Востоке: взаимодействие региональных и глобальных тенденций. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-geopoliticheskoy-situatsii-na-blizhnem-vostoke-vzaimodeystvie-regionalnyh-i-globalnyh-tendentsiy/viewer> (accesat la 28.09.2020).
11. Peter Philipp, Rodica Binder. O ramură de măslin nu aduce întotdeauna pacea. <https://www.dw.com/ro/o-ramur%C4%83-de-m%C4%83slin-nu-aduce-%C3%AEntotdeauna-pacea/a-3614128> (accesat la 28.09.2020).
12. Блог Алексея Фененко. Существует ли дилемма безопасности? <https://russi-ancouncil.ru/blogs/alexei-fenenko/sushchestvuet-li-dilemma-bezopasnosti/> (accesat la 28.09.2020).

INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA: REALITĂȚI GEOPOLITICE

Dana PAIU, doctorandă, AAP
(dana.paiu@mail.ru; danapaiu78@gmail.com)

Rezumat

Republica Moldova - un stat mic, amplasat în spațiul Europei de Est, cu modeste posibilități financiare, este caracterizată de o situație geopolitică specifică, pe de o parte este România – țară membră a UE și NATO, iar, pe de altă parte, Ucraina, care tinde să se integreze în UE și NATO. În acest context, autorul argumentează că s-a format o matrice geopolitică care impune o abordare nouă a perspectivelor relațiilor internaționale ale Republicii Moldova, rolul prioritar în care se atribuie aderării la Uniunea Europeană. Aspirațiile de integrare europeană ale Republicii Moldova au cunoscut realizări și insuccese. Din această perspectivă este deosebit de importantă analiza erorilor și dificultăților, dar și lansarea de noi programe, axate pe realizarea obiectivului strategic al Republicii Moldova - integrarea europeană.

Cuvinte-cheie: aderare, matrice geopolitică, politică externă, relații internaționale.

CZU: 327(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4392334

Introducere. Au trecut treizeci de ani de la proclamarea statului Republica Moldova, un timp suficient pentru a face unele concluzii, a verifica drumul parcurs și a contura realizările și greșelile comise în segmentul politicii externe. Statul Republica Moldova la începuturi și-a formulat conceptul de politică externă ca pe unul general, de bune relații cu toate statele lumii și cu acoperirea cât mai mare a spațiului geografic printr-o rețea diplomatică. În acest proces nu s-a ținut cont de unele aspecte, precum: statul Republica Moldova este un stat mic, cu o influență modestă în relațiile internaționale și cu modeste posibilități financiare care nu ar acoperi necesitățile unei rețele serioase de misiuni diplomatice sau structuri europene și globale care se preocupă de politica statelor lumii, cum ar fi Organizația Națiunilor Unite, Uniunea Europeană, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, Organizația Mondială a Comerțului, Organizația Mondială a Sănătății ș.a.

Din acest motiv, în studiul de față ne propunem să schimbăm optica asupra politicii externe a statului Republica Moldova prin prisma unei viziuni geopolitice dictate de așezarea geografică între două state: Ucraina și România care duc o politică distinctă. România, fiind membră a UE și NATO, pretinde să intre în spațiul Schengen, iar Ucraina și-a propus să ad-

ere la NATO și să se integreze în UE. În acest context, politica externă a Republicii Moldova trebuie formulată reieșind din respectiva matrice geopolitică. Amintim că clasa politică și societatea moldovenească, la moment, sunt divizate în două părți: cei care recunosc situația geopolitică a țării și depun eforturi, contribuind la avansarea Republicii Moldova pe calea integrării în UE și ceilalți, care se orientează spre integrarea în Uniunea Economică Euroasiatică. Politica de stat, orientată spre Uniunea Economică Euroasiatică, este lipsită de perspective [11, p. 107-155]. Eforturile care se consumă în această direcție se vor pierde în van. Aici este cazul să ne raportăm la exemplul diplomației japoneze, care analizând un subiect de actualitate este obligată să proiecteze în timp cum va arăta sau cum va fi perceput subiectul dat peste 40 de ani. Este un exemplu cert de veritabilă prognoză politică care se apropie mult de știința futurismului, dar este benefic pentru generațiile care vin, asigurând o continuitate logică în perceperea și analiza evenimentelor produse. Dacă noi am fi avut o asemenea diplomație în anii '90, tabloul politicii externe a Republicii Moldova ar fi avut un contur mai concret, reieșind din matricea geopolitică.

Experiența diplomatică a statelor lumii ne sugerează ca în elaborarea strategiilor, politicilor să ținem cont de statutul actorului relațiilor internaționale: stat dezvoltat, cu influență sau stat mic, subdezvoltat. Pentru primii obiectivul politicii externe este menținerea și fortificarea influenței, pentru cei din urmă se impune o politică rațională capabilă să asigure supraviețuirea în conjunctura relațiilor externe. Considerăm important ca în mesajul politic al reprezentanților statului mic să fie enunțată concepția politicii externe, printr-o formulă clară și rațională, care nu ar permite interpretări arbitrare. O țară mică construiește relații bune cu țările mari, evită litigiile și alianțele – în felul acesta păstrându-și integritatea statală, autoritatea și suveranitatea. Încercarea de implicare în conflictele dintre țările mari, de obicei, se încheie tragic pentru actorii mici, de aceea ar fi necesar ca țările mici să opteze pentru o politică echilibrată atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Diplomatul român Mircea Malița opinează că cea mai bună relație cu vecinii mari este: „Calea ce rămâne deschisă este aceea a bunei vecinătăți. Din păcate acest concept a fost neglijat în vocabularul și practicile vieții internaționale. Este atât de promițător încât se poate crede că va soluționa problema zonelor de influență sau securitate, care este terenul cel mai plin de primejdii pentru securitatea lumii” [7, p. 11-24].

Aspecte conceptuale a matricei geopolitice reflectate în teoria relațiilor internaționale.

Noțiunea de matrice fiind de sorginte matematică se aplică, de obicei, în cazul studierii șirurilor numerice în matematica superioară. Este o formulă eficientă de grupare a unei informații, de cercetare a ei în evoluție și de utilizare ca pe un refren muzical în elaborarea temei de cercetare. Metodologic acest procedeu este legat de „metoda scopuri-mijloace” și corespunde funcției teoretico-cognitive grație aplicării metodologiei filosofico-științifice [9, p. 13-177].

Dicționarul explicativ al limbii române definește matricea reprezentând un sistem numeric, organizat pe verticală și pe orizontală [2, p. 419-605]. Același dicționar oferă un alt sens de definire a matricei, concept utilizat în cazul noțiunii de adevăr în care sub formă de tabel este reprezentată relația de adevăr și componentele sale [2, p. 419-605]. DEX-ul ne propune definiția lingvistică a matricei. În primul caz este vorba de matricea matematică, în al doilea - de matricea logică. Apare întrebarea firească dacă această noțiune poate fi

extrapolată și în alte domenii. E cunoscut faptul că în biologie și în chimie, această noțiune și-a găsit aplicarea. În viziunea mai multor savanți, noțiunea de matrice poate fi utilizată și în cazul examinării fenomenelor politice, istorice sau de relații externe.

Filosoful L. Roșca definește politologia ca fiind știința politică ce are menirea de-a studia originea fenomenelor politice [10, p. 296-318]. Aplicând metoda dialectică, urmează să stabilim o relație între politologie și geografie. În perspectiva cercetării, harta este un instrument real de lucru care ne permite să facem concluzii despre evoluția relațiilor internaționale pe parcursul timpului. Dinamica acestor schimbări, viteza cu care se produc ne oferă rezultate palpabile pentru cunoașterea esențelor relațiilor internaționale. Harta reprezintă o proiecție a matricei geopolitice. DEX-ul definește geopolitica ca teorie în care politica unui stat este funcție directă de așezare geografică [2, p. 419-605]. M. Malița opinează critic „geopolitica”, precum că ar fi o doctrină elaborată în mod special de marile puteri în scopul promovării unor interese imperiale, astfel încât pe harta lumii ar fi schițate puncte de interes strategic [7, p.11-24]. Acest raționament racordează mai bine conceptul de geopolitică critică, exprimat de L. Dumitrescu în viziunea căruia geopolitica critică se ramifică în două direcții distincte: prima direcție implică descifrarea geografică, iar a doua direcție reprezintă percepția asupra spațiului [3, p. 433-434]. L. Dumitrescu conturează definiția „geopoliticii” ca pe un studiu al puterii, ceea ce corespunde definiției inițiale a acestui termen [4, p. 423-426]. De remarcat faptul că pe parcursul timpului, din secolul XX până în secolul XXI, știința geopoliticii a cunoscut evoluția de la clasicism la neoclasicism, așa cum îl definește S. Guzzini [5, p. 3]. Astfel, putem conchide că „geopolitica” este știința sintezei în funcție de factorii naturali și spațiali, cercetează teritoriul, configurația țării, poziția geografică, starea economică, socială, politică, istorică. Cu alte cuvinte, „geopolitica” descoperă impactul factorilor geografici asupra politicii internaționale [6, p. 356-357].

Aceste definiții ale „geopoliticii” sunt invenții pur teoretice, pe când în practică, să zicem, „geopolitica” raportată la Republica Moldova poate fi definită în formula expusă de E. Ciobu cu consecințele respective: „Dinamica schimbărilor pe harta politică a Europei impune o nouă configurație a spațiilor de influență a Marilor Puteri, plasând Republica Moldova în epicentrul disputei teritoriilor din zona intereselor lor geopolitice. O analiză mai atentă evidențiază, de asemenea, chiar și o suprapunere a intereselor politice străine cu referință la Republica Moldova. În confruntarea NATO – Rusia referitor la sferele de influență în Europa de Sud-Est, în procesul afirmării internaționale a țării noastre nu e de loc de ignorat nici interesele țărilor vecine” [1, p. 37-38]. În concepția politologilor Bogdan Țirdea și Larisa Noroc, geopolitica nu este doar o definiție teoretică, ci este creatoare de noi categorii și concepte geografico-teritoriale: „Heartland, Rimland, Borderland”, prin care se explică nu doar fenomenul direct, cum este cazul SUA, care luptă în Afganistan cu teroriștii, dar și dorința indirectă de apropiere a SUA de rezervele de gaze și petrol din Kazahstan, zăcămintele din imediata apropiere de frontiera acestor țări [14, p. 120-122]. Noțiunea de heartland (pământ pivot) a fost introdusă ca noțiune geopolitică de doi savanți britanici H. Mackinder și J. Fairgrieve, care consideră că cea mai bună poziție pentru dominarea unui continent o are statul situat în mijlocul acestuia. La scară mondială, poziția centrală revine insulei mondiale Afro-Eurasia, fiind cea mai mare întindere compactă de uscat [13, p. 22].

Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană: obiectiv strategic și realitate. Ideea națională este ideea care unește aspirațiile unei populații și este lozinca sub care eli-

ta politică realizează scopurile propuse, unind interesele de grup cu cele ale majorității populației. Fără idee națională este foarte dificil de a consolida un stat în formare. Societatea moldovenească, având o populație majoritară de 80% și minorități în proporție de 20%, este o societate divizată în două părți pe criterii etno-culturale, dar și pe criterii conceptuale. Sondajele arată că aproape jumătate din populația Republicii Moldova, în diferite perioade de timp, optează pentru aderarea la Uniunea Europeană, dacă aceasta conjunctural îi este benefic, iar altă jumătate, optează pentru aderarea la Federația Rusă, la Uniunea Vamală Rusia – Belarus, tot din criterii conjuncturale. Această abordare nu este pragmatică, nici fundamentată politic, ci este una sentimentală, reflectând niște conotații istorice, de simpatie și antipatie față de România sau față de Rusia, fie ea țaristă sau cea sovietică.

Politicienii au susținut și continuă să utilizeze aceste două segmente, diametral opuse, când este vorba de orientarea strategică a dezvoltării durabile a Republicii Moldova. Din acest motiv, orice inițiativă dintr-o parte sau alta este paralizată de partea adversă. Astfel pot fi explicate și zigzagurile politice în care o guvernare democratică este înlocuită, la o anumită perioadă de timp, de o guvernare de stânga – comunistă sau socialistă. Aceste fluctuații electorale trezesc nedumerirea Occidentului, care privește cu suspiciune starea de instabilitate politică.

Reintegrarea teritorială este problema-cheie a Republicii Moldova. Având o anumită autonomie culturală și teritorială, aceste două structuri administrative: Autonomia Găgăuză și autoproclamata republică nistreană au o orientare pro-rusă și îndeplinesc rolul de agenți de influență în spațiul politic al Republicii Moldova. Speculează pe ideea promovării limbii ruse, ca limbă de stat, și recurg la susținerea Federației Ruse, încălcând uneori flagrant Constituția Republicii Moldova. Ideea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană nu o acceptă, precum nu acceptă nici unirea țării noastre cu România. Dacă se produce unirea cu România, aceste două unități administrative se vor declara independente și vor deveni enclave ale Federației Ruse. Această abordare politică complică procesele de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și cooperarea eficientă cu România. Soluții sunt puține, fiindcă în cazul Găgăuziei o anumită influență o are Turcia, care susține într-o anumită măsură aspirațiile găgăuzilor și ecuația: Chișinău – Moscova – Ankara, nu prea are soluții favorabile pentru Republica Moldova.

Povestea de succes. Cronologic această poveste își are începutul în alegerile repetate din anul 2009 când a fost formată Alianța pentru Integrare Europeană (PLDM, PL, AMN), alianță care a impulsionat procesele politice, economice și de relațiile externe a Republicii Moldova și s-a declarat ca prioritate aderarea la UE. Primele rapoarte economice au atestat o creștere a PIB-ului și au început să vină investițiile de peste hotare, iar populația a resimțit o înviorare economică. Raporturile internaționale erau dintre cele mai cordiale. Liderii politici de mare anvergură au vizitat Republica Moldova ca pe o nouă minune politică (Joe Biden, Angela Merkel, ș. a.) Această „poveste” a culminat cu semnarea Acordului de Asociere de la Bruxelles în anul 2014, dar elitele politice din noul val s-au dovedit a fi moral nepregătite pentru sarcina pe care și-au asumat-o. După urcarea pe pisc a urmat prăbușirea...

Frauda bancară. Primul semnal alarmant care a venit era legat firește de Federația Rusă, când prin băncile moldovenești au fost trecute cca douăzeci de miliarde de euro,

care au ajuns în Marea Britanie și în alte țări. Afacerea a fost botezată de presă ca „Laundromatul rusesc”, adică spălătorie de bani. Implicarea justiției din Republica Moldova a fost plenară, ulterior au fost arestați și judecați cca 14 judecători pentru decizii suspectate de favorizarea autorilor laundromatului. După acest semnal a venit o altă informație la fel de dură, precum că din băncile Republicii Moldova, prin intermediul creditelor a fost sustras un miliard de euro, ceea ce s-a confirmat ulterior, iar povara acestui furt parlamentul a pus-o pe umerii poporului. Aceste două cazuri au demonstrat opiniei publice mondiale că justiția și corupția sunt marele probleme ale Republicii Moldova și dintr-o țară cu „poveste de succes” a ajuns în rândul țărilor celor mai corupte. Această imagine contravine afirmațiilor politicienilor despre intenția aderării la UE și acceptarea Republicii Moldova în rol de candidat real.

Politica prin influență. Cazul relațiilor Republicii Moldova cu Federația Rusă. Istoricul Anatol Petrencu consideră că, Federația Rusă fiind o mare putere mondială, datorită poziției sale geografice și guvernării actuale, este generatoare de mari probleme geopolitice [8, p. 7-19]. Politica externă a Federației Ruse în raport cu Republica Moldova este una lipsită de finețe. În ziua când Republica Moldova în 1992 adera la ONU a fost declanșat războiul transnistrean. În ziua de 14 iunie 2014, când Republica Moldova semna Acordul de Asociere, Rusia accepta un Memorandum cu șapte acorduri semnate cu Transnistria. Aceste gesturi nediplomatice demonstrează că politica expansionistă a URSS-ului a fost preluată de politicienii din Federația Rusă și este continuată cu multă abnegație, dovadă fiind războiul hibrid împotriva mai multor state exsovietice, inclusiv, Republica Moldova. Rusia utilizează pârgii de influență foarte serioase ca să mențină Republica Moldova în zona sa de influență: 1. mass-media de limbă rusă într-o cantitate enormă prezentă în spațiul mediatic al Republicii Moldova; 2. ONG-urile pro-ruse invadează rețelele de socializare; 3. „gasterbaiterii” moldoveni șantajați cu expulzarea din Rusia și folosiți ca masă de manevră politică de către autoritățile ruse; 4. pârghiile economice, embargourile, ridicarea prețurilor la resursele energetice și la materia primă ș.a.; 5. forțele pacificatoare din Transnistria; 6. Autoproclamata republică moldovenească nistreană; 7. Autonomia Găgăuză; 8. Partidele PCRM și PSRM ș.a., care au programe în care favorizează politica Federației Ruse.

Ce este vectorul european? Vectorul european este definit ca orientare politică de apropiere de condițiile și normele europene acceptate de către un stat membru sau care ar dori să devină membru a comunității europene. Repere pentru aderare sunt: nivelul de democratizare a societății; nivelul de trai; libertatea justiției; libertatea presei; politica de bună vecinătate și alte criterii care demonstrează capacitatea societății de a fi la nivelul cerințelor civilizației moderne. Decizia de a fi acceptat ca membru al comunității europene o iau prin vot țările membre ale UE, dar responsabile de realizarea condițiilor de aderare o fac țările care doresc să se integreze, cât și elitele politice care-și propun acest scop în beneficiul popoarelor lor.

Criteriile de la Copenhaga – condiții de aderare. Procesul de aderare la UE presupune un efort serios din partea țărilor care vor să facă parte din comunitatea europeană. Există niște criterii clare, elaborate de Consiliul UE de la Copenhaga, în luna iunie 1993, confirmate de Consiliul UE de la Madrid, în luna decembrie 1995, care servesc drept reper de bază pentru realizarea acestui scop: 1. criterii politice – instituții stabile care garantează democrația, statul de drept, respectarea drepturilor omului și ale minorităților; 2. criterii

economice – o economie de piață funcțională și competitivă; 3. încorporarea în legislația națională a acquis-ului comunitar și crearea structurilor administrative și juridice de implementare [12, p. 110].

Aceste criterii în formulă desfășurată, împărțite în capitole și subcapitole, trebuie respectate întocmai de țările care aderă, deoarece nu există nici o posibilitate de a ocoli sau a lăsa în rezervă un criteriu sau altul. De aceea se cere o mobilizare foarte serioasă a instituțiilor statului și a elitelor politice ca să lucreze consolidat și solidar în vederea atingerii scopului final.

Țările care deja au aderat anume aceasta au demonstrat – unitate de vederi și de opinii în raport cu scopul propus – aderarea la Uniunea Europeană.

Concluzii. La elaborarea proiectului strategic pentru relațiile externe ale Republicii Moldova este important ca savanții și politicienii să asimileze cunoștințele, realitățile concentrate în matricea geopolitică. Apoi, prin consultări, inclusiv cu reprezentanții societății civile, să elaboreze și să aprobe cursul politic al dezvoltării durabile a Republicii Moldova.

Fortificarea politicii interne este un factor primordial al echilibrului necesar pentru dezvoltarea Republicii Moldova. Depășirea divergențelor etnice, solidaritatea socială, demnitatea națională etc. trebuie să devină valori nu doar acceptate teoretic, dar respectate de toate instituțiile statului, de cetățenii lui.

Traseul european al Republicii Moldova, aprecierea lui ca obiectiv strategic, semnarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, ne obligă să ne onorăm responsabilitățile, indiferent de statutul nostru social: conducător sau angajat; funcționar sau student etc. Suntem actori ai procesului politic și din această perspectivă suntem datori să asigurăm funcționalitatea instituțiilor democratice.

Referințe bibliografice

1. Ciobu Emil. Afirmarea Internațională a Republicii Moldova: viziuni și interese politice. Statul moldovenesc: continuitatea devenirii și consolidării: Materialele Conf. științ. practice intern. consacrată aniversării a 90 de ani de la proclamarea RDM și 15 ani de la recunoașterea internațională a Republicii Moldova, 19 noiembrie 2007. Chișinău: IRIM (CEP USM), 2008, 187 p.
2. Dicționarul Explicativ al Limbii Române: Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 1998, 1192 p.
3. Dumitrescu Lucian. Geopolitica critică. Enciclopedia Relațiilor Internaționale. București: RAO, 2017, Vol. 1, 694 p.
4. Dumitrescu Lucian. Geopolitica. Enciclopedia Relațiilor Internaționale. București: RAO, 2017, Vol. 1, 694 p.
5. Guzzini Stefano. The return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crises. Cambridge: Cambridge University Press, (ed.) 2012, 322 p.
6. Kush Satyendra. Enciclopedic dictionary of political science. Sarup & Sons, 2003, Vol.2.
7. Malița Mircea. Mare și mic. București: Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, 2016, 194 p.
8. Petrencu Anatol. Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...”, Chișinău: S.n. 2020, Tipografia „Balacron”, 296 p.
9. Roșca Ludmila. Știința politică. Chișinău: UASM, 2005, 328 p.

10. Roșca Ludmila. *Filosofia Politică. Filosofia. Ghidul afacerii de succes*. IRIM. – Chișinău: S.n. 2013, 324 p.
11. Roșca Ludmila, *Comunitatea Economică Euroasiatică: istorie și contemporanietate. Uniunea Europeană-Uniunea Euroasiatică: studiu comparat. Ghid analitico-informativ*. /V. Beniuc, Ludmila Roșca, Nicolae Afanas. IRIM. – Chișinău: S.n. 2015 (Tipografia: „Print Caro”, 155 p.
12. Roșca Ludmila. *Filosofia Integrării Europene. Curs Universitar*. IRIM. – Chișinău: S.n. 2017, 312 p.
13. Serebrian Oleg. *Dicționar de Geopolitică*. Iași: Polirom, 2006, 344 p.
14. Țârdea Bogdan, Noroc Larisa, *Politologie. Curs de prelegeri*, ed. a 3-a revăzută și adăugată. Chișinău: Întreprinderea editorial-poligrafică „ELAN POLIGRAF”, 2014, 360 p.

СПОРТ И ПОЛИТИКА ИЛИ АНТИДИПЛОМАТИЯ В СПОРТЕ: ИСТОРИЧЕСКАЯ РЕТРОСПЕКТИВА ОЛИМПИЙСКИХ ИГР

Валентин БЕНЮК, доктор хабилитат политических наук

(valentinbeniuc@gmail.com)

Антон ПОПОВ, докторанд, АПУ

(irim@irim.md)

Аннотация

В статье анализируется взаимодействие спорта и политики через призму Олимпийских игр. В этом смысле сущность политики представлена через видение известных политологов и социологов, таких как Макс Вебер, Эмиль Дюркгейм, Т. Парсонс и другие. В этом контексте упоминается, что спорт имеет значительный политический потенциал в современных международных отношениях и внешней политике государств. Государство использует спорт для поднятия престижа и укрепления позиций на международной арене, в том числе для расширения своего влияния на региональном и субрегиональном уровне. Международная олимпиада, проводимая во время XX-го века была ареной политической борьбы между великими державами. Авторы классифицируют Олимпийские игры с точки зрения общих черт, которыми они выделяются.

Ключевые слова: политика, внешняя политика, политическая сила, Олимпийские игры, Международный олимпийский комитет, мягкая сила.

CZU: [796+32]:796.032.2

DOI: 10.5281/zenodo.4392340

Чтобы понять взаимоотношение спорта и политики необходимо проанализировать сущность этих двух явлений, которые на первый взгляд далеки друг от друга, не коррелируют и не укладываются в каких-то причинно-следственных связей.

Начнем с понятием «политики». Известный ученый начала XX в. Макс Вебер подчеркивал, что данное понятие «имеет чрезвычайно широкий смысл и охватывает все виды деятельности по самостоятельному руководству [1]. Говорят, о валютной политике банков, о дисконтной политике Имперского банка, о политике профсоюзов во время забастовки; можно говорить о школьной политике городской или сельской общины и политике правления, руководящего корпорацией, наконец, даже о политике умной жены, которая стремится управлять своим мужем». В этом определении политики, основоположник социологической науки, Макс Вебер говорит, по сути, дело об управлении различными процессами, рассматривая политику как явление, про-

являющее себя именно в управленческой сфере различных социальных структур. По всей вероятности, исходя из этого современник Вебера и блестящий социолог того времени Эмиль Дюркгейм понимал политику или «политическое» как «логику субъективизации», противопоставляя ее «социальному» [2, р. 52]. Другими словами, социальное как объективно-существующее, подвергается изменению или субъективизации путем всепроникающим влиянием политики, через управление или «руководство» - понятие более адекватное данному контексту.

Развивая концепцию Вебера о политике, ее сущности и форм проявления, Т. Парсонс также придерживался широкого взгляда на политику, отмечая ее управленческую роль и разнообразие ее видов, особую связь политики с государством и особую значимость государственной политики для жизни общества. Т. Парсонс, однако, более определенно высказывается по отношению к государственной власти, феномен очень важный для понимания, в частности, взаимоотношения спорта и политики. Он подчеркивал: «Мы определяем власть как способность принимать и «навязывать» решения, которые обязательны для соответствующих коллективов и их членов постольку, поскольку их статусы подпадают под обязательства, предполагаемые такими решениями. Власть следует отличать от влияния, так как издание обязывающих решений совсем не похоже на меры убеждения» [3]. Замечания автора, по поводу «власти» и «влияния», как понятия, которые отличаются друг от друга, каждая из них имея свою смысловую нагрузку, подводит нас к мысли о том, что «государственную власть», «государственное управление» следует отличить от политического влияния, которая далеко не всегда проявляет себя в рамках властных отношениях.

Современные ученые, отличаясь более техничным и «отредактированным» мышлением, утверждают, что политику можно охарактеризовать как управленческое явление, состоящее в руководящих решениях, определяющих направления исполнительской деятельности. Данное определение, утверждает профессор Борисенков А. А., один из лучших, на наш взгляд, исследователей феномена политики на постсоветском пространстве, является более полным. Оно отражает не только сущность, но и назначение политики. В этом смысле государственную политику можно определить, как управленческое явление, состоящее в руководящих решениях, посредством которых определяются направления деятельности исполнительных государственных учреждений [4].

В этом контексте следует уточнить, что, несмотря на то, что руководящие решения составляют сущность политики и содержат в себе данные направления, политическое влияние имеет свои ограничения и пределы своей функциональности. «Примечательно, что осуществление этих решений происходит уже за пределами собственно политического влияния, а значит, политической сферы, но посредством организма социального управления...», замечает тот же А. А. Борисенков, в другой своей работе [5, р. 27]. Другими словами, руководящие решения приняты, значит, направления исполнительской деятельности определены, следовательно, политическое влияние состоялось [5, р. 27].

Учитывая тот факт, что спорт это область общественных отношений [6], а профессиональный спорт, согласно определению О. А. Шевченко, это «сложно структурированный и нелинейно взаимодействующий комплекс общественных отношений, урегулированный международными актами, законодательством и иными нормативными

правовыми актами...» [7, р.3 1], а также бесспорным фактом, что государственное регулирование общественных отношений, связано с воздействием государства практически на все сферы общественной жизни, «которые регулируется позитивным правом, то есть нормами, установленными или санкционированными государством» [8, р. 36], можно утверждать, что спорт в целом и спорт больших достижений, в частности, являются предметом влияния государственной политики, а следовательно политическим инструментом решения внутренних и международных задач.

В этом контексте, следует подчеркнуть, что спорт обладает мощным политическим потенциалом в современных международных отношениях и внешней политики государств. Будучи активно вовлечен в сферу международной политики его роль чаще всего имеет более широкую коннотацию, чем национальную, в связи с чем, В. В. Баранов очень точно заметил, что «иногда даже просто сам факт соревнования может быть напрямую связан с высокой политикой» [9].

Учитывая всепроникающий характер спорта, его высокий уровень публичности и глобальный характер, государство использует его для повышения своего престижа, укрепления своих позиций на международной арене, а также усиления своего влияния на региональном и субрегиональном уровнях.

Более того, этому позволяет обширная и постоянно развивающаяся институциональная база, позволяющая эффективному развитию международных контактов. Если до 1950 г. функционировали только 60 международных спортивных организаций, то уже в конце 1970-х гг. их число увеличилось более чем в два раза и на исходе первого десятилетия XXI в. в мире насчитывалось свыше 200 международных структур в области физического воспитания и спорта [10, р. 26]. Особое место среди этих организаций (национальные и спортивные федерации, а также универсальные и специальные спортивные организации, объединяющие различные комитеты, федерации, ассоциации и союзы), принадлежат Национальным олимпийским комитетам (НОК) и Международному олимпийскому комитету (МОК), играющий главную роль в спортивной дипломатии, являющимся эффективным инструментом «мягкой силы» во внешней политики любого государства. В этом смысле Олимпийские комитеты выполняют важную международную функцию по содействию межгосударственному сотрудничеству и миротворчеству, создавая соответствующие условия для проявления различных форм спортивных дипломатий: «футбольная», «крикетная», «пинг-понговая», «баскетбольная» и т. д.

Подобные формы спортивно-дипломатической деятельности представляют «позитивное измерение» т. н. «мягкой силы», позволяющую улучшать взаимопонимание между государствами. Мы же в этой статье представим отрицательное воздействие данного дипломатического феномена, а именно как средство давления одних государств на других, глобального протеста со стороны определенных государств в разных исторических периодах, а также дискредитацию своего геополитического противника.

Любая Олимпиада является информационным поводом мирового масштаба и о каждой из ней написано, опубликовано и архивировано огромное количество статей, книг, отчетов и документов. Олимпийское движение в целом, а также каждая Олимпиада в отдельности стали предметами исследования для историков и полито-

логов, а также для ученых интересующимися социологическими, психологическими и другими аспектами этого мирового события.

По своей значимости и многогранности Олимпиады отличаются всеми характеристиками глобального социального события, в том числе своим политическим проявлением. Пьер де Кубертен, основоположник Олимпийского движения, отстаивая независимость спорта от политики и политиков, многими своими призывами и действиям *volens-nolens* использовал его для достижения определенных политических целей, в том числе для укрепления согласия и взаимопонимания между народами, консолидации прогрессивных сил и развития международного сотрудничества [11, р. 180]. В Оде посвященной спорту, которая состоит из девяти частей, по сути дела девяти обращений и призывов, которую иногда называют идеологической «девяткой», Кубертен в девятом разделе, который озаглавлен «О спорт! Ты – мир!» выражает свое кредо: «Ты устанавливаешь хорошие, добрые, дружественные отношения между народами. Ты сближаешь людей, жаждущих единства. Ты учишь разному языку, разную племенную молодежь уважать друг друга» [12]. Изначально, с момента возрождения в конце 19 в., Олимпийскому движению, спорту в целом, было суждено стать инструментом политики международных отношений. Поэтому «спорт вне политики» остается просто лозунгом, утверждают исследователи соотношения спорта, политики и дипломатии.

Спорт сегодня – арена политической борьбы [11, р. 180]. Данное утверждение было всегда актуальной и находит свое отражение, во всех проведенных Олимпиадах начиная с Афинской 1896 г. Базируясь на многочисленных материалов и исследований, написанных через призму политических и культурных международных отношений, этот тезис подтверждается множественными фактами. Олимпиада в Афинах 1896 г. способствовала быстрому росту греческого национализма. По мнению историков, это стало одной из причин кровопролитной войны с Турцией; Лондонская Олимпиада 1908 г. – сборная Финляндии отказывается промаршировать под флагом Российской империи; Олимпиада в Антверпене 1920 г. – организаторы не послали приглашений спортсменам из стран потерпевших поражение в Первой Мировой войне – Германии, Австрии, Болгарии, Венгрии, Турции; Парижская Олимпиада 1924 г. – Франция использовала все свое влияние в МОК, чтобы заблокировать приглашение своего геополитического врага – Германии; Берлинская Олимпиада 1936 г. – по заявлению Гитлера она должна была продемонстрировать миру все «достижения» национал-социализма. В преддверии этого грандиозного спортивного события впервые начались дебаты по поводу спорта и политики. Антифашисты призвали атлетов приглашенных стран не ехать в Германию и даже попытались провести альтернативную Олимпиаду в Барселоне; Лондонская Олимпиада 1948 г. – организаторы не пригласили Германию и Японию, развязавшие Вторую Мировую войну, а Советский Союз отказался принять участие; Олимпиада в Хельсинки 1952 г. – отказалась приехать сборная Китая из-за принятия в МОК Тайваня; Олимпиада в Мельбурне 1956 г. – Нидерланды, Испания, Швейцария отказались принять участие в знак протеста против подавления советскими войсками венгерского восстания, а Камбоджа, Египет, Ирак и Ливан не послали своих спортсменов, выражая свое несогласие с вторжением войск Израиля, Великобритании и Франции в Египет; Олимпиада в Токио 1964 г. – из-за политики сегрегации, МОК запретил команде ЮАР принимать участие в Играх; Олимпиада в Мехико

1968г. – пытаюсь выразить свое несогласие с политикой США в Латинской Америки за 10 дней до начала соревнований мексиканские студенты вышли на демонстрацию. Будучи озабоченным международным имиджем страны, мексиканское правительство ввело в столицу войска для наведения порядка. В результате силовая акция закончилась трагично – мексиканские военные застрелили около 300 мирных демонстрантов; Олимпиада в Монреале 1976 г. – не допущение к Играм Ново-Зеландской команды, после того как национальная команда по регби посетила ЮАР; Московская Олимпиада 1980 г. – отказ 65 государств участвовать в соревнованиях, протестуя таким образом против ввода советских войск в Афганистане; Олимпиада в Лос-Анджелесе 1984 г. – СССР и еще 13 государств социалистического блока, в том числе Эфиопия, Ангола, Лаос и Вьетнам отказались участвовать в Играх. Все последующие Олимпиады, в том числе Сеульскую 1988 г., Барселонскую 1992г., Сиднейскую 2000 г., Афинскую 2004., Пекинскую 2008 г. и т. д. озаменовались политическими скандалами [13].

В организации некоторых мировых чемпионатах политика вмешивается, по сути дело, директивно. В 2012 г. Европейский парламент принял резолюцию о нежелательности проведения чемпионата мира по хоккею 2014 г. в Республике Беларусь. Справедливости ради следует отметить, что Конгресс Международной Федерации Хоккея, состоявшийся 18 мая в Хельсинки, отверг данное предложение и утвердил город Минск местом проведения чемпионата [14].

Практика проведения крупных международных спортивных мероприятий показывает, что их организаторы, принимающие государства и их руководство, как правило, подвергаются сильному идеологическому давлению со стороны средств массовой информации зарубежных спортивных держав. Так, подводя итоги зимней Олимпиады в Сочи 2014 г., зарубежная, в основном западная пресса, в один голос утверждала, что игры обернулись для президента России Владимира Путина дипломатическим провалом. Российские же средства массовой информации пестрили сообщениями о том, что были побиты все рекорды по присутствию мировых лидеров на подобных Играх [11, р. 181].

В связи с изложенными фактами возникает закономерный вопрос: почему Олимпийское движение и спорт в целом, которые служат посланниками мира и дружбы, нередко оставаясь единственной возможностью для общения народов, когда межгосударственные отношения находятся в состоянии кризиса, испытывают мощные рукотворные потрясения, которые естественно снижают искомое предназначение спорта больших достижений, воспетым Пьером Кубертенем. Определенный ответ на этот вопрос мы находим, в частности, в фундаментальной работе Н. М. Боголюбовой „Геополитика спорта и основы спортивной дипломатии“. «Бывают случаи, утверждает автор, когда спорт и спортивные соревнования, находясь в руках правительств, становились оружием давления и влияния на другие государства, помогали добиться определенных политических и экономических целей» [15]. Кроме того, причиной постоянного интереса политиков к спорту во многом является «стремление доказать спортивное превосходство нации и тотальная конкуренция государств на мировой арене», утверждает Кыласов А., цитируемый Н. Боголюбовой [15].

Своеобразный ответ на этот вопрос, в качестве взгляда со стороны с точки зрения поведения человека, можно обнаружить в различных высказываниях знаменитых

людей далекими от спорта. В частности, Рональд Рейган изрекал, что «спорт — это выражение ненависти друг к другу... это последняя возможность, которая наша цивилизация предоставляет двум людям, для физической агрессии. Спорт — наиболее близкая к войне область человеческой деятельности» [16]. Очень коротко и в тоже время емко высказался по этому поводу Дж. Оруэлл: «серьезный спорт — это война минус убийство» [17].

Другими словами, спорт является сутью выражения человеческой природы, в том числе природной агрессивностью, которая проявляет себя в том числе и в стремление доминировать и властвовать, контролировать и преобразовать внешний мир, превращая его в менее опасную среду. Инстинкты самосохранения и властвования проявляют себя не только на спортивных площадках. Они, с не меньшей силой, проявляют себя в политических кабинетах, представители которых стремятся доминировать и подчинить себе разными путями, (как правило нечистоплотными), энергию спорта в политических целях.

Красноречивым и убедительным примером влияния по политическим соображениям на спорт высоких достижений и его международные структуры, в целях их подчинения политической воли, с последующим их использования в мировых политических акциях, является крупный скандал вокруг ФИФА о так называемом подкупе членов исполкома этой организации при выборе стран, принимающих чемпионат мира по футболу в 2018 и 2022 гг. О факте подкупа было заявлено 7 апреля 2020 г. Прокуратурой Восточного округа штата Нью-Йорк (США) [18], накануне выборов президента ФИФА. В контексте интересующей нас политической составляющей этой истории представляет интерес высказывания Владимира Путина, которая на наш взгляд достаточно точно описывает механизм политического воздействия на большой спорт: «Можно предположить, что кто-то из них что-то нарушил, я не знаю, но уж точно США к этому не имеют никакого отношения. Те чиновники не являются гражданами США. И если какое-то событие произошло, то оно произошло не на территории Соединенных Штатов и США не имеет к этому никакого отношения. Это явная попытка не допустить переизбрания господина Баттлера на пост президента ФИФА» [19].

Для более полного понимания сущности и характера взаимоотношения спорта, политики и политиков целесообразно типологизировать данное явление, учитывая при этом не только природу человека, но и природу государства как политического института, являющимся по определению эгоистичным и агрессивным, обладающим легитимное право на насилие и на защиту национальных интересов, в том числе силовыми методами.

Интересную попытку в этом плане предпринял Воинов Д. Е. [20] на примере Олимпийских игр, излагая, скорее всего принципы классификации влияния политики на международный спорт, вместо самой типологии. В этом смысле отношения политики и Олимпийских игр делятся по принципу: 1) допуска страны к участию в Играх (скорее всего не допущение стран к участию в Олимпиадах — в частности на примере Германии и ее сателлитов по Первой мировой войне); 2) параллелизма олимпийской и политической повестки дня (на примере так называемых «Рабочих олимпиад» в противовес «буржуазным» Олимпийским играм); 3) проведения политики «олимпийского бойкота» (на примере бойкота Олимпийских игр 1980 и соответственно 1984 г.); 4)

возникновения проблемы терроризма в контексте Олимпийских игр (имеется в виду Игры 1972 г., когда Олимпийское движение впервые столкнулось с терроризмом).

Продолжая логику рассмотрения Олимпиад через призму отличительных событий для каждой из них, предлагаем классифицировать их, по основополагающим характеристикам, через которых и проявляется взаимосвязь спорта и политики.

Во-первых, во все времена государства и правительства прилагают определенные усилия в контексте влияния на спорт больших достижений, в частности, на Олимпийский спорт. Формы такого влияния, отмечает Боголюбова Н. М., весьма различны. Однако, «в основном влияние осуществляется через административные или финансовые каналы. Почти во всех странах спортивные национальные команды, участвующие в крупных международных соревнованиях, субсидируются правительствами или различными правительственными фондами» [21]. При этом государства, пользуясь случаем, «демонстрируют свою причастность к спорту на церемониях и ритуалах открытия, официальных празднованиях победы и чествования победителей... Сами спортсмены нередко рассматриваются как послы того или иного государства, выполняя те или иные общественные миссии» [21].

Во-вторых, все Олимпийские игры отличаются концентрированным выражением национальной гордости, проявлением национализма, а иногда и расизма. Начиная с первых Игр, прошедших в Афинах в 1896 г., все спортсмены-участники Олимпиад были разделены по национальному принципу. И организаторы, и сами спортсмены, и болельщики, и пресса освещающая олимпийские достижения, рассматривают участников соревнований как представителей отдельных стран, отдельных наций. Данное разделение по национальному принципу ярче всего проявляется на церемониях награждения победителей, когда поднимается государственный флаг стран, которых они представляют. С одной стороны, делимитация участников Олимпиады, это само собой разумеющееся явление, в противном случае любые Игры лишаются того страстного содержания, которая для нас так близка и знакома. С другой – разделение участников Игр по национальному принципу существенно поднимает уровень проявления синдрома «мы и они», порождает национализм и политическое противостояние - характеристики неизменно сопровождающие все Олимпийские игры.

В-третьих, все Олимпийские игры отличаются в большей или меньшей степени политической пропагандой и государственной идеологией. Суть проявления этого феномена является Берлинская олимпиада 1936 г., где Германия, получившая больше наград чем все остальные страны вместе взятые, превозносилась пропагандой нацистской Германии как исключительная спортивная нация. Особенно преуспел в этом личный режиссер Гитлера, Лени Рифеншталь в своем фильме «Олимпия», который в то время отличался особым динамизмом и «радикальным эстетическим подходом» [22]. Следует отметить, что, несмотря на то, что фильм являлся образчиком пропаганды германского национализма, он остался, по мнению южноафриканского фотографа Дэвида Голдблатта, образцом для остальных фильмов об Олимпийских играх. Данное мнение, автора книги об Олимпийском движении - «Игры» (The Games), подтверждается тем, что согласно опросам, проводимыми в 2014 г. британским журналом «Sight & Sound», среди сотни документальных фильмов «Олимпия» заняло 19 место [22].

В-четвертых, большинство Олимпиад отличаются политическими демаршами и

бойкотами в знак несогласия или протеста по отношению к определенным странам или политическим режимам. Инициаторы протеста во время подготовки или проведения Олимпийских игр пытаются оказывать в первую очередь психологическое давление на страну-организатора, а также на мировое сообщество, с целью донесения своей точки зрения на существующие политические проблемы. Подобные политические действия могут быть дополнены экономическими и спортивными санкциями, а также охлаждениями отношений вплоть до международной изоляции страны-воздействия. Классическим примером в этом контексте является бойкот Летних Олимпийских игр 1980 г., который остался самым масштабным в истории Олимпийских игр. Бойкот был объявлен по инициативе США, Великобритании и Канады из-за ввода советских войск в Афганистан. Данная политическая акция была поддержана 65 странами, в том числе Китаем, Ираном и одним из членом социалистического блока - Румынией. Из европейских государств разделявшие западные ценности в Играх приняли участие только Греция и нейтральные Австрия, Мальта, Финляндия и Швеция [23]. Спустя четыре года, 8 мая 1984 г., Национальный Олимпийский комитет СССР объявил об отказе от участия в Летних Играх в Лос-Анджелесе. Аксию поддержали 13 стран, в том числе ГДР, Польша, Чехословакия, Венгрия. Из-за бойкота в Олимпиаде не приняли участие 125 чемпионов мира, большинство из них советских и восточногерманских [23].

В-пятых, всех Олимпиад, без исключения, объединяют факт необходимости обеспечения особых мер безопасности не только спортсменов и болельщиков, но и политиков и руководителей государств участников Игр, общественных деятелей национального и международного масштабов. В этом контексте авторитетная китайская газета Жэньминь жибао, накануне Пекинской Олимпиады 2008 г., подчеркивая необходимость борьбы с терроризмом как с общей проблемой на всех важных международных мероприятиях, акцентировала: «В истории Олимпийского спорта зафиксированы два кровавых события. Первый теракт был совершен во время Олимпийских игр в Мюнхене в 1972 г. Члены радикальной палестинской организации «Черный сентябрь» ворвались в резиденцию израильской делегации..., расстреляли на месте двоих спортсменов, а еще девятих сначала взяли в заложники, а затем убили. Второй теракт был совершен во время Олимпиады в Атланте в 1996 г.: взрыв бомбы в Олимпийском парке унес жизнь одного человека, более ста были ранены». Эти трагедии, подчеркивает публикация, подали поучительный пример для обеспечения безопасности во время Олимпийских игр [24].

Таким образом, классификация Олимпиад по общим знаменателям, через которых проявляется взаимосвязь спорта и политики подвигает нас к следующим промежуточным выводам:

- во-первых, во все времена все государства и правительства прилагают определенные усилия в контексте влияния на большой спорт и Олимпийский спорт в особенности;

- во-вторых, Олимпийские игры отличаются концентрированным выражением национальной гордости, а также выражением национализма, а иногда и расизма;

- в-третьих, игры отличаются интенсивной и целенаправленной политической пропагандой, и государственной идеологией, обозначения государства-участника в международном общественном сознании как великой спортивной державы;

- в-четвертых, большинство Олимпиад отличаются политическими демаршами и бойкотами в знак несогласия или протеста по отношению к определенным странам, политическим режимам или военно-политическим действиям определенных международных актёров;

- в-пятых, во всех Олимпийских играх необходимо обеспечить особые меры безопасности ввиду масштабности данного международного мероприятия и ее «аттрактивности» с точки зрения международного резонанса.

В итоге, следует отметить, что политика и государство очень чувствительны к возможностям воспроизводить себя и укрепить свою самостоятельность в межгосударственной, идентичной и политической конкуренции путем использования любых крупномасштабных и мировых мероприятиях какими, в частности, являются Олимпийские Игры. В этом смысле все мировые спортивные события и политика государств взаимосвязаны самым естественным образом. С другой стороны, факт взаимосвязи спорта и большой политики имеет свое происхождение, исходящее из той эпохи – конца 19 в., характеризующимся военно-политическим расколом Европы франко-германским конфликтом. Поэтому «Возрождение Олимпизма» (так назывался проект, с которым де Кубертен выступил 25 ноября 1892 г. в Сорбонне) носил не только печать универсальности политики и ее присутствие во всех сферах жизни, но и печать времени и желание Пьера де Кубертена превращать Олимпийские игры в «мирной войне».

Библиография

1. Вебер Макс. Политика как призвание и профессия. Вебер М. Избранные произведения: Перевод с немецкого. – М., «Прогресс», 1990. //Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/6064> (дата посещения 14.10.2020)
2. Хумарян Давид Г. Место политического в социальной эпистемологии Эмиля Дюркгейма: трансгрессия, аффект, субъективация. Социология власти, 2016., том 28, № 4. с. 35-56.
3. Talcott Parsons. The System of Modern Societies, 1971. Толкотт Парсонс: Система современных обществ. Перевод на русский язык: Л. А. Седов и А. Д. Ковалев. - М., 1998. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. - 09.09.2012. <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5395/5397> (дата посещения 14.10.2020).
4. Борисенков А. А. Политика: сущность и виды. Юридические исследования. 2013. № 2. с. 218 - 246. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=385 (дата посещения: 14.10.2020).
5. Борисенков А. А. Политическое влияние как способ осуществления назначения политики. Социум и власть, 2010, № 3 (27). с. 23-28.
6. Понкин Игорь Владиславович, Редькина Алена Игоревна, Рогачев Денис Игоревич, Соловьев Андрей Александрович, Шевченко Ольга Александровна. Государственное управление в сфере спорта. <http://sportfiction.ru/books/gosudarstvennoe-upravlenie-v-sfere-sporta/?bookpart=357297> (дата посещения 14.10.2020).
7. Шевченко О. А. Особенности регулирования труда в сфере профессионального спорта. Москва, 2014, с. 31.

8. Пьянов Н. А. О государственном регулировании общественных отношений. În: Методология и теория права, 2011, № 26 с. 36-44.
9. Баранов Вячеслав Владимирович. Спортивная печать Российской Федерации. Формирование новой системы. <http://cheloveknauka.com/sportivnaya-pechat-rossiyskoy-federatsii-formirovanie-novoy-sistemy> (дата посещения 14.10.2020).
10. Гусакова В. С., Фомин Ю. А. Роль олимпийского спорта в сохранении и укреплении мира на земле (исторический обзор). Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. ISSN 2070 4798, 2011, № 4 (21), с. 23-29.
11. Мартыненко С.Е. Диалектическая взаимосвязь спорта и политики и ее проявление в средствах массовой коммуникации. Вестник МГОУ. Серия: История и политические науки. ISSN 2072-8360, 2014, № 5, с. 179-186.
12. Кубертен П. Ода спорту. Москва: ФиС, 1987, 124 с.
13. См. в частности Боголюбова Н. М. Геополитика спорта и основа спортивной дипломатии. <https://static.my-shop.ru/product/pdf/305/3040010.pdf>; Наймов А. О. Спортивная дипломатия как инструмент мягкой силы. Мировая политика, 2017, № 4, с. 32-43. https://e-notabene.ru/wi/article_24852.html; Аксянов А. С. Спорт как фактор воздействия на политический процесс <https://cyberleninka.ru/article/n/sport-kak-faktor-vozdeystviya-na-politicheskiy-protsess>; Паршакова В. М. Миротворческая функция спорта. <http://intjournal.ru/6-tom-1-2018/>; Плотников А. Бойкот Олимпиады: прецеденты и современная Россия. <https://regnum.ru/news/sport/2367768.html>; Бойкот на бойкот. Почему советские спортсмены пропустили Олимпиаду 1984 г. <https://www.sportsdaily.ru/articles/bojkotom-na-bojkot-pochemu-sovetskie-sportsmeny-propustili-olimpiadu-v-los-andzhelese>; (дата посещения 14.10.2020).
14. Зонова Татьяна. Язык спорта универсален, как язык музыки. <https://mgimo.ru/about/news/experts/226106/> (дата посещения 14.10.2020).
15. Боголюбова Н. М. Геополитика спорта и основы спортивной дипломатии. https://studme.org/119969/turizm/geopolitika_sporta_i_osnovy_sportivnoy_diplomatii (дата посещения 14.10.2020).
16. Наймов А. О. Спортивная дипломатия как инструмент «мягкой силы». https://author.nbpublish.com/wi/article_24852.html (дата посещения 14.10.2020).
17. Столяров В. И. Миротворческая роль спорта и олимпийского движения: идеал и реальность. http://www.docme.su/doc/1209743/638.mirotvorcheskaya-rol._-sporta-i-olimpijskogo-dvizheniya-id (дата посещения 14.10.2020).
18. В США прокуратура заявила о подкупе членов ФИФА. <https://regnum.ru/news/sport/2908045.html> (дата посещения 14.10.2020).
19. Осипов Николай. «Дело ФИФА»: юридический диктат США достиг апогея. <https://radiovesti.ru/brand/61178/episode/1423156/> (дата посещения 14.10.2020).
20. Воинов Дмитрий. Типологизация влияния политики на современные олимпийские игры. <https://cyberleninka.ru/article/n/tipologizatsiya-vliyaniya-politiki-na-sovremennye-olimpiyskie-igry> (дата посещения 14.10.2020).
21. Боголюбова Н. М. Спортивная дипломатия в прошлом и настоящем: теоретические и исторические аспекты. https://studme.org/119971/turizm/sportivnaya_diplomatiya_proshlom_nastoyaschem_teoreticheskie_istoricheskie_aspekty (дата посещения 14.10.2020).
22. Барбер Николас. Как Лени Рифеншталь сформировала наше представление

об Олимпиаде. <https://www.bbc.com/russian/vert-cul-37110982> (дата посещения 14.10.2020).

23. Кречетников Артем. Бойкот Олимпиады: эффективная мера или акт бессилия? http://news.bbc.co.uk/hi/russian/international/newsid_7517000/7517744.stm (дата посещения 14.10.2020).

24. Проведение спокойной и безопасной Олимпиады – общая ответственность. <http://russian.people.com.cn/31521/6445214.html> (дата посещения 14.10.2020).

INTEGRAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE ÎN SOCIETATEA MULTICULTURALĂ

Shimrit OCHANA, doctorand, AAP
(ohanashimrit@gmail.com)

Rezumat

Acest articol prezintă politicile de integrare a copiilor cu dizabilități practicate în Statele Unite și Europa. Comparația dintre politicile de integrare ale SUA și ale statelor europene se va concentra pe mai multe dimensiuni: legislația privind integrarea copiilor cu dizabilități, definirea dizabilităților, diagnosticarea copiilor cu dizabilități, cadrele pentru copiii cu dizabilități și politica bugetară.

Cuvinte-cheie: lege, excepție etică, drepturi individuale, integrare, educație specială, buget, diagnostic.

CZU: 327(4+73)

DOI: 10.5281/zenodo.4392332

În conformitate cu conceptul filosofic și etic al exceptării din fiecare țară, au fost adoptate legi în diferite țări cu privire la dreptul copiilor cu dizabilități de a se integra în cadrul educațional obișnuit. Conceptele filosofice care stau la baza legilor variază de la o viziune asupra lumii care privește individul cu dizabilități ca fiind egal cu drepturile depline în societate și percepția că copilul cu dizabilități este un individ diferit de ceilalți și, din cauza nevoilor sale speciale, trebuie să fie în cadrul potrivit acestuia. Majoritatea țărilor se află într-un proces treptat de extindere a drepturilor individului cu dizabilități și de integrare a acestuia în sistemul de învățământ tradițional [1]. În unele țări europene, individul cu dizabilități este recunoscut de lege ca având drepturi aproape depline.

Legislație privind integrarea. Legea islandeză susține dreptul copiilor sau a tinerilor cu dizabilități de a studia în aceleași școli cu copiii fără dizabilități. Legea nu menționează terminologia educației speciale, dar susține că toți copiii au același drept de a urma școala și de a dobândi cunoștințe și abilități [5].

În Italia legea prevede că ar trebui realizată o integrare completă a elevilor cu nevoi speciale. Același lucru este valabil și pentru Spania, Portugalia, Suedia și Norvegia.

Conform legislației engleze, plasarea unui copil în sistemul de educație specială ar trebui efectuată numai după ce o școală obișnuită este considerată nepotrivită pentru el. Un copil cu nevoi speciale este definit în termeni legați de gradul de adecvare al sistemului și nu invers. Cu alte cuvinte, un copil cu nevoi speciale este cineva care are un handicap care

îl împiedică să folosească serviciile educaționale regulate oferite colegilor săi din zona sa de reședință [5].

În Grecia educația specială este concepută ca o parte integrantă a sistemului de învățământ general. Legislația ei elenă prevede educația obligatorie pentru copiii cu nevoi speciale de la vârsta de trei ani și o zi lungă de educație pentru acești copii. Copiii care sunt integrați în educația regulată au dreptul la asistență specială din partea centrelor desemnate în acest scop, precum și la îndrumare.

În 1994, în Danemarca a fost adoptată Legea privind integrarea copiilor cu nevoi speciale în școlile primare și gimnaziale. Un principiu fundamental al politicii daneze este acela că toți elevii au dreptul la instruire adaptată situației, posibilităților și nevoilor lor [5].

Spre deosebire de aceste țări, Olanda, Luxemburg, Austria, Irlanda, Germania și Belgia trec printr-un proces treptat de recunoaștere a drepturilor speciale în societate și extinderea posibilităților de integrare a persoanelor cu dizabilități în sistemul de învățământ regulat, care se reflectă în mai multe programe și proiecte de integrare.

În Luxemburg, până în 1994, copiii cu nevoi speciale au fost îndrumați către educația specială. În 1994 a fost adoptată o lege care permite copiilor cu nevoi speciale să frecvențeze școli regulate și să primească asistență specială.

În 1993, în Austria a fost adoptată o lege care permite integrarea copiilor cu dizabilități în școlile primare și posibilitatea integrării în licee. Până în acel an, școlile speciale erau obligatorii pentru copiii cu nevoi speciale.

În 1995, guvernul irlandez declara că scopul său era să asigure o gamă largă de opțiuni pentru elevii cu nevoi speciale, de la asistență ocazională într-o școală obișnuită la o școală specială, cu posibilitatea de a trece de la un cadru la altul, după necesități.

La sfârșitul anului 1988, guvernul german a decis să crească flexibilitatea sistemului de învățământ special. S-a dezvoltat o nouă concepție a dizabilităților și a nevoilor educaționale care a influențat dezvoltarea unor programe de integrare mai bune și a unor metode de diagnosticare. În ultimii ani a existat o creștere semnificativă a numărului de programe de integrare în școlile din diferite districte ale Germaniei [5].

În februarie 1997, în Belgia a fost adoptată o lege care încuraja integrarea în societate a persoanelor cu dizabilități. Zece ani mai târziu s-a încercat integrarea copiilor cu nevoi speciale în sistemul educațional. Legea se referă în principal la integrarea în școlile primare. Scopul integrării, conform acestei legi, este de a permite elevilor cu dizabilități să participe la cursuri sau activități în școli obișnuite, temporare, permanente, complete sau parțiale, cu asistența unei școli de educație specială din apropiere.

Pentru a extinde drepturile acordate copiilor cu dizabilități, o serie de țări europene au realizat reforma descentralizării educaționale.

În Anglia, legea descentralizării prevede integrarea copiilor cu dizabilități în școlile obișnuite. Potrivit legii, deciziile ar trebui luate la nivel local. Acest lucru va simplifica procedurile birocratice, iar deciziile ar fi mai relevante. Pentru a se asigura că nu există lacune mari în calitatea serviciilor oferite de o școală sau alta, a fost creat un organism de supraveghere, iar responsabilitatea școlilor și a autorităților locale a fost limitată în conformitate cu criteriile naționale [4].

În Franța principala autoritate educațională, prin lege, sunt consiliile locale. Legislația franceză a refuzat să definească un handicap și a numit un organism local al cărui rol este să decidă ce asistență financiară sau educațională ar trebui acordată unui anumit elev sau student.

În Finlanda a fost implementată o reformă care autoriza autoritățile locale să ia decizii cu privire la integrarea copiilor cu dizabilități în educația regulată. Ca urmare a acestei reforme, numărul școlilor de educație specială a scăzut și a crescut numărul de clase combinate (în care copiii cu dizabilități sunt înscriși împreună cu copiii fără dizabilități). În plus, s-au stabilit clase speciale în școlile obișnuite pentru copiii care nu se pot integra într-o clasă obișnuită [4].

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, copiii cu dizabilități din Statele Unite nu beneficiau de servicii educaționale, deoarece erau considerați incultți sau incapabili să profite de pe urma acestor servicii. Spre sfârșitul acestui secol, au fost înființate școli speciale pentru elevii cu dizabilități în scopul promovării lor, dar în cele din urmă acestea au devenit închisori, sub pretextul „protecției” persoanelor cu dizabilități de lumea exterioară. O schimbare semnificativă în dezvoltarea serviciilor pentru copiii cu dizabilități s-a produs abia după cel de-al Doilea război mondial. În anii 1940 și 1950 au fost deschise clase speciale pentru copiii cu dizabilități, iar în anii 1960 au fost deschise clase speciale pentru copiii cu dizabilități severe [3].

În 1975, în Statele Unite a fost adoptată Legea educației pentru toți copiii cu handicap. Potrivit legii, copiii cu dizabilități trebuie să studieze în mediul cel mai puțin restrictiv [6]. În mai multe state din SUA instanța a considerat că plasarea într-o școală obișnuită este preferabilă plasării într-o școală specială, iar plasarea persoanei cu dizabilități într-o clasă specială într-o școală obișnuită este preferabilă oricărei alte plasări. În 1982, instanța a stabilit, de asemenea, că programele destinate elevilor cu dizabilități deosebit de grave ar trebui să se desfășoare în școli obișnuite și în cadrul în care aceeași grupă de vârstă este în proporțiile lor normale [3]. În 1990, legea respectivă a fost schimbată în Legea privind educația persoanelor cu dizabilități și, de fapt, și-a extins aplicarea la o vârstă peste liceu, cu accent pe tranziția la viața de adult adaptată la comunitate. O altă lege aprobată în acel an a fost Legea americanilor cu dizabilități, care a extins integrarea persoanelor cu dizabilități în societate în viața economică, socială și politică. Ca parte a acestei evoluții, s-au făcut schimbări semnificative în ceea ce privește gradul de integrare a copiilor cu dizabilități, dar s-a făcut foarte puțin pentru copiii cu dizabilități severe. Aproximativ 70% dintre acești copii au rămas în cadru separat [3]. La mijlocul anilor, 70 au început să se audă voci în favoarea integrării copiilor cu dizabilități severe în educația regulată. Ca urmare a dezbaterii pe această temă, s-au făcut modificări în politica care include eforturile de integrare a copiilor cu dizabilități severe în educația regulată [3] (Koenning și colab., 1995).

Procesul de diagnosticare a copiilor cu dizabilități. În fiecare țară diferite organisme efectuează procesul de diagnosticare.

Diagnosticare de către autoritățile sanitare: În Italia, responsabilă pentru efectuarea diagnosticelor și screening-ul cadrelor educaționale este autoritatea locală din domeniul sănătății.

Diagnosticarea copiilor cu dizabilități din Irlanda este realizată de autoritățile sanitare, dintre care unele includ și un departament psihologic. Orice plasare a unui copil în orice cadru special (integrat sau separat) depinde de recomandarea unui psiholog.

Diagnosticare de către școli: În Islanda, starea copilului este evaluată la cererea profesorului, a părinților sau a serviciilor de sănătate școlare. Profesioniștii din școală fac diagnosticarea, iar recomandările pentru tratament sunt aduse în atenția profesorului, a copilului și a părinților.

Caracteristici și etape ale diagnosticului. În sistemul de învățământ englez, a fost dezvoltat un cod de tratament special în sistemul de educație specială, care a inclus cinci etape în procesul de diagnosticare a copiilor cu nevoi speciale. Diagnosticul este perceput ca un proces continuu și flexibil în care cadrul dorit pentru copil este examinat la o anumită perioadă de timp.

În Germania o abordare a fost implementată din 1994, care subliniază necesitatea adoptării unei diviziuni mai puțin rigide a categoriilor tradiționale de copii cu dizabilități. În loc de categorii tradiționale au fost dezvoltate opt dimensiuni pentru a reflecta situația copilului cu nevoi speciale: dezvoltare motorie, percepție, dezvoltare cognitivă, motivație, dezvoltare verbală, dezvoltare socială, dezvoltare emoțională și creativitate. Diagnosticul include, de asemenea, o descriere exactă a nevoilor speciale ale individului, decizia privind procesul educațional și locul în care copilul va primi sprijin [5].

Implicarea părinților în procesul de luare a deciziilor. În Anglia, părinții și elevii participă activ la diagnosticare și la procesul decizional.

În Finlanda poziția părinților și a profesioniștilor este luată în considerare înainte ca un copil să fie transferat la educația specială atunci când acesta nu poate face față sau se poate adapta la o sală de clasă obișnuită.

În Noua Zeelandă părinții pot alege o instituție de învățământ pentru copiii lor, iar instituția este în schimb responsabilă să ofere toate serviciile adecvate.

În Austria, din 1993, părinții pot alege să-și trimită copilul la o școală specială sau la o școală obișnuită.

În Statele Unite părinții au dreptul de a decide asupra unui curriculum special pentru copilul lor sau unor tratamente speciale de la autoritatea educațională în care studiază. Părinții, de asemenea, au dreptul de a cere schimbări în programul de educație școlară pentru copilul lor, pentru asigurarea unei integrări mai eficiente [2].

Medii posibile pentru copiii cu nevoi speciale. Mediile posibile în diferite țări pentru copiii cu nevoi speciale sunt numeroase și variate. Unele țări au ales să aplice una dintre metodele acceptate (cadrul educației speciale, cadrul special al clasei în școlile obișnuite și clasele combinate), altele au ales medii alternative, iar altele au ales să utilizeze alte mecanisme.

Combinație de medii. În Italia, după cum s-a menționat, politica este de includere deplină, cu un profesor special pentru fiecare patru elevi cu nevoi speciale. Incluziunea se realizează prin cooperarea între școli, asistență din partea serviciilor sociale și a serviciilor medicale, centre de recreere și sport și activități ale organizațiilor private. Deși politica oficială este incluziunea deplină și majoritatea elevilor cu nevoi speciale studiază în școli obișnuite, există și școli speciale pentru nevăzători și surzi.

În Luxemburg fiecare copil cu nevoi speciale are dreptul la asistența unui profesor special de până la opt ore pe săptămână în sală de clasă obișnuită.

Mediul educației speciale. Copiii cu nevoi speciale studiază, în Irlanda, în instituții (pe tip de handicap) sau în clase speciale din școli obișnuite (în funcție de tipul de dizabilitate).

Mai multe medii simultan. Integrarea copiilor cu nevoi speciale, în Austria, se realizează în mai multe moduri: clase integrate în care studiază atât copiii obișnuiți, cât și copiii cu nevoi speciale, cu asistența deplină a unui profesor asistent; clase combinate în care există un procent mai mic de copii cu nevoi speciale și doar asistență parțială a unui profesor auxiliar, în care cea mai mare parte a muncii legate de educația specială cade pe umerii

profesorului obișnuit; o sală de clasă specială într-o școală obișnuită, permițând tranziția între clasele obișnuite și cele speciale, în funcție de adaptarea copilului la nivelul clasei [5].

Danemarca are mai multe opțiuni de educație specială. O posibilitate este ca elevul să rămână într-o sală de clasă obișnuită din școală și să primească un ajutor la subiectele de care are nevoie. O a doua opțiune este într-o sală de clasă specială într-o școală obișnuită sau într-o școală specială [5].

Mediile disponibile în prezent în Anglia pentru copiii cu nevoi speciale: o sală de clasă combinată; cursuri de educație specială în cadrul unei școli obișnuite; integrarea între o sală de clasă combinată și o unitate de sprijin în afara școlii obișnuite; o sală de clasă terapeutică într-o școală obișnuită; o școală specială [5]. Educația specială se practică numai în cazuri extreme.

În Grecia există mai multe tipuri de integrare: clase speciale, clase combinate cu un număr de elevi cu dizabilități în clasă sau integrarea individuală a unui singur elev în clasă; campusuri combinate. Există programe pentru integrarea copiilor care frecventează o școală specială cu cei care frecventează o școală obișnuită în același complex.

În Belgia copiii cu nevoi speciale beneficiază de unul dintre următoarele trei servicii: un mediu complet de educație specială, integrare în sistemul obișnuit sau educație la domiciliu (în unele cazuri). Combinația se caracterizează prin studiu într-o școală obișnuită și sprijin de la specialiști în educație specială din școlile speciale. Când nivelul de dizabilitate a unui student este moderat sau ușor, sprijinul este temporar, nu mai mult de doi ani. Doar în cazurile de dizabilități grave se acordă asistență regulată. În școlile integrate există și profesori speciali care oferă ore suplimentare copiilor care au nevoie de asistență. Elevii cu dizabilități care se află într-o școală obișnuită au acces la ajutoare educaționale, cum ar fi mijloace tehnice. În unele cazuri, școlile au acces la servicii terapeutice externe. În plus, există centre speciale de formare care oferă instruire în domeniile psihologiei, educației, bunăstării și sănătății, pentru elevii din liceele primare și gimnaziale [5].

În Franța există mai multe instituții care funcționează în școli integrate. Acest sistem oferă asistență elevilor din grădiniță și din școlile primare. Copiii primesc servicii psihologice și educaționale, precum și asistență din partea profesorilor specializați în educație specială. Există patru tipuri de clase combinate în funcție de tipul de dizabilitate al copiilor: clase pentru persoane cu dizabilități intelectuale, clase pentru persoanele cu deficiențe de vedere, clase pentru persoanele cu deficiențe de auz și clase pentru copii cu probleme locomotorii. Tinerilor cu dizabilități (cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani) li se oferă, de asemenea, clase speciale pentru formare profesională. Islanda are mai multe modalități de a ajuta copiii cu nevoi speciale: cursuri după școală; asistență acordată de un asistent în timpul studiilor pe subiecte în care elevul are dificultăți; plecarea din clasa obișnuită în clasa avansată pentru a avansa în domenii specifice; o clasă de promovare într-o școală obișnuită; domiciliul sau instituția.

Servicii de prevenire pentru copiii cu risc de a dezvolta un handicap sunt furnizate în Germania. Copiii care sunt integrați în educația obișnuită primesc asistență specială oferită de un asistent sau de un profesor de educație specială, în timpul orelor de școală, în clasă sau în afara clasei, parțial sau integral. Există programe de cooperare între școlile obișnuite și școlile speciale bazate pe activități sociale. În plus, pentru integrare, sistemul de educație specială oferă o varietate de servicii, precum și centre pedagogice pentru

studenții cu nevoi speciale. Aceste centre oferă diagnostice, cursuri pentru studenți cu nevoi speciale, consiliere și cooperare cu profesorii, acces la informații de bază despre servicii; la fel și programe de formare profesională pentru tineri sau tineri adulți cu nevoi speciale [5].

Politica bugetară de integrare. Sursa responsabilă de distribuirea bugetelor poate fi statul, autoritatea locală, sistemul de învățământ special și școala însăși. În unele țări bugetul este alocat fiecărui copil în funcție de nevoile sale specifice. În alte țări bugetul este acordat ca o singură unitate tuturor copiilor cu dizabilități din instituția de învățământ. Cu alte cuvinte, școala primește bugetul în funcție de procentul de persoane cu dizabilități.

În cele ce urmează vom aborda cele două subiecte: partea responsabilă pentru politica bugetară de integrare și metoda prin care sunt asigurați copiii cu nevoi speciale.

Țări în care statul sau autoritatea locală sunt responsabile pentru politica bugetară de integrare. Responsabilitatea finanțării educației în Finlanda este împărțită între stat și autorități locale. Fiecare autoritate locală primește un buget în funcție de numărul de studenți înscriși în acesta. Pentru studenții din învățământul special autorităților locale li se acordă un buget mai mare decât pentru cei din sistemul de învățământ regulat [5].

În Danemarca autoritățile locale sunt responsabile pentru alocarea bugetelor școlare. Acestea pot distribui bugetele în mod egal între școli sau în funcție de numărul de elevi cu nevoi speciale care studiază în școlile respective. Finanțarea poate fi asigurată, de asemenea, ca parte a unui cadru bugetar general pentru școală, mai degrabă decât prin anumite proiecte de integrare în școală sau un număr de elevi cu nevoi speciale [5].

În Statele Unite există o legătură directă între buget și nivelul de integrare în fiecare regiune. În zonele în care școlile au o rată ridicată de educație specială separată, școlile nu primesc un buget pentru integrare. În locurile în care există integrare, resurse suplimentare sunt furnizate ca pârghie pentru procesele de integrare și ca recompensă pentru sistemul de educație pentru eforturile depuse.

Țări în care școlile sunt responsabile de politica fiscală de integrare. În Anglia controlul asupra resurselor a fost transferat școlilor care s-au angajat să integreze copiii cu dizabilități. Procesul de descentralizare a autorității este, de asemenea, însoțit de neajunsuri, deoarece școlilor li s-a acordat autonomie pentru a decide cu privire la o investiție mai mică în copiii cu dizabilități și utilizarea bugetului în alte scopuri. Acest lucru este valabil mai ales în lumina faptului că notele medii în școli sunt publicate [5]. În consecință, au fost înființate echipe de supraveghere pentru a se asigura ca bugetul alocat pentru integrarea copiilor cu dizabilități să fie cu adevărat utilizat în scopurile propuse. Cu toate acestea, s-a constatat că în multe școli numărul de recomandări ale elevilor din educația specială a crescut după ce personalul școlii a simțit că nu poate satisface cu resursele existente nevoile elevilor care au dificultăți [4].

Și în Noua Zeelandă controlul asupra resurselor a fost transferat școlilor care s-au angajat să integreze copiii cu dizabilități.

Țări în care sistemul de educație specială este responsabil pentru politica bugetară de integrare. În Belgia majoritatea bugetului pentru copiii cu nevoi speciale este acordat sistemului separat de educație specială. Copiii care fac parte dintr-o școală combinată primesc subvenții de la o școală specială din apropiere. Această școală primește un bu-

get suplimentar pentru echipa integrată de asistență pentru copii, în funcție de numărul acestora. Un alt criteriu care determină bugetul acordat școlilor este nivelul integrării (completă sau parțială). O integrare completă și permanentă a elevilor cu dizabilități în școală implică o creștere semnificativă a resurselor pentru școală. O școală care include parțial copiii cu dizabilități nu se bucură de o creștere semnificativă a bugetului. Guvernul flamand finanțează, de asemenea, procurarea de echipamente auxiliare pentru școlile cu copii cu nevoi speciale [5].

Țări în care politica bugetară este determinată în funcție de nevoile copilului. În Austria fiecare copil cu dizabilități are dreptul la un anumit sprijin financiar, în funcție de nevoile sale. Acest sprijin financiar este acordat școlii în care părinții copilului aleg să-și înregistreze copilul, indiferent dacă este o școală specială sau o școală obișnuită care susține o politică de integrare [5].

În Grecia, bugetul alocat școlilor pentru elevii integrați depinde de nevoile lor particulare, indiferent dacă acești elevi frecventează cursuri obișnuite sau aparțin unei clase speciale dintr-o școală obișnuită.

Referințe bibliografice

1. Blas, N., Laor, A. (2002). Special education in Israel and integration policy. Published by the Center for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem.
2. Har, S. (2000). „The Forgotten Rights of Disabled and Handicapped Children in Israel”. Lecture at the University of Haifa.
3. Koenning, G. M., Benjamin, J. F., Todaro, A. W., Warren, R. W. and Burns, M. L. (1995). „Bridging the „med-ed gap” for Students with Special Health Care Needs: a Model School Liaison Program”. Journal of School Health 65(6):207-212.
4. Margalit, M. (1997). Directions for Development in Special Education in Israel: An International Perspective. Resource allocation for social services, p. 202-171. Centre for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem.
5. Meijer, J. W. (1999). Financing of Special Needs Education. European Agency for Development in Special Needs Education, Middelbart.
6. Sailor, W., Anderson, J. L., Halvorsen, A. T., Doering K., Filler, J. and Goetz L. (1989). Comprehensive Local School Services: Regular Education for all Students with Disability. Paul H. Brooks Publishing Co. Maryland.

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI DEZVOLTAREA SOCIAL-ECONOMICĂ

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ ПОСРЕДСТВОМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДИПЛОМАТИИ

Людмила ГОЛОВАТАЯ, доктор экономических наук, доцент
(golovataya4@gmail.com)

Аннотация

В статье показаны пути обеспечения национальных интересов и экономической безопасности государства на современном этапе. Экономическая безопасность является важным объектом экономической дипломатии государств. В докладе О Развитии Человеческого Потенциала за 2005 год Программы Развития Организации Объединенных Наций безопасность представлена в качестве третьего столпа сотрудничества в глобализованном мире, а концепция безопасности, не ограничивающаяся военными проблемами, сформулирована по-новому. Современный характер и география конфликтов изменились. Экономическая безопасность - это не только защита национальных интересов, но и готовность и способность государственных институтов создавать механизмы реализации и защиты национальных интересов в развитии отечественной экономики, поддержании социальной и политической стабильности общества. В эпоху глобализации экономическая дипломатия является важной составляющей внешней политики любого государства, она стала одним из ключевых элементов современных международных отношений. Выступая в качестве основного механизма построения выгодных торгово-экономических отношений на двусторонней и многосторонней основе, экономическая дипломатия помогает государствам, несмотря на их различия в социальной структуре, государственном устройстве, уровне экономического развития, эффективно преодолевать противоречия и создавать прочные партнерские отношения.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая дипломатия, глобализация, национальные интересы.

CZU: 341.7:33:316.32

JEL: F42, H11

Введение. На современном этапе развития системы межгосударственного сотрудничества внешнеэкономические отношения приобрели устойчивую тенденцию

к количественному росту и качественному развитию. Данный процесс проявляется в усложнении структуры мировой экономики и системы ее регулирования.

Это, в свою очередь, требует от государств более тщательно и взвешенно подходить к вопросам организации и реализации внешнеэкономической политики. Поэтому, одним из ее важнейших инструментов сегодня является экономическая дипломатия, призванная стать эффективным способом урегулирования торгово-экономических споров и вопросов экономического сотрудничества между государствами. Она стала одним из ключевых элементов современных международных отношений. Выступая основным механизмом построения выгодных торгово-экономических связей на двусторонней и многосторонней основах, экономическая дипломатия помогает государствам, несмотря на существующие между ними различия в социальном строе, государственном устройстве, уровне развития экономики, эффективно преодолевать возникающие противоречия и создавать прочные партнерские взаимоотношения.

Наиболее актуальной проблемой для экономической дипломатии является осуществление контроля над деятельностью различных внешнеэкономических ведомств, причем как внутри государств, так и между ними [8]. Поскольку взаимоотношения государств с независимыми субъектами международных экономических отношений становятся все более тесными, роль государства как основного актёра экономической дипломатии за последнее время значительно снизилась. Вследствие этого осуществление координации внешнеэкономического сотрудничества становится все более сложной задачей, требующей предельной сосредоточенности и профессионализма.

Экономическая дипломатия представляет собой совокупность организационно-правовых инструментов и действий во внешнеэкономической сфере с учетом национальных интересов, а также скоординированное взаимодействие государственных и негосударственных структур в целях обеспечения устойчивого развития страны и ее экономической безопасности в условиях глобализации [12]. Следовательно, основной целью экономической дипломатии с общегосударственных позиций является обеспечение устойчивого развития и экономической безопасности страны, значение которых в условиях глобализации непрерывно растет. Кроме этого, целями экономической дипломатии являются: защита национальных интересов страны на мировой экономической арене, обеспечение ее внешнеэкономической безопасности, предотвращение внешних угроз для обеспечения сбалансированного развития экономики страны, недопущение нарушения или предупреждение конфликтного развития внешнеэкономических связей или угрожающего жизни населения состояния окружающей среды, обеспечение потребностей страны за счет внешнеэкономических связей в жизненно важных сферах жизни, поддержание стабильности на внутреннем рынке.

Система экономической безопасности. Международная экономическая безопасность представляет собой сложную концепцию, которая с трудом поддается точному определению. Она связана с другими видами безопасности и должна рассматриваться в широком контексте.

В целом, экономическая безопасность определяется как такое состояние экономики и институтов власти, при котором обеспечивается гарантированная защита

национальных интересов, социальное развитие страны даже при неблагоприятных условиях развития внутренних и внешних процессов [5]. Иными словами, это — защищенность национальных интересов и социально-экономического развития страны даже в случае наиболее неблагоприятных для этого условий.

Экономическая безопасность как система имеет достаточно сложную внутреннюю структуру. Анализ реальных процессов и использование отечественного и зарубежного опыта решения этой проблемы позволяют определить три ее качественных характеристики [5]:

- экономическую независимость, которая в условиях современного мирового хозяйства отнюдь не носит абсолютного характера. Международное разделение труда делает национальные экономики взаимозависимыми друг от друга. В этих условиях экономическая независимость означает возможность контроля государства за национальными ресурсами, достижение такого уровня производства, эффективности и качества продукции, который обеспечивает ее конкурентоспособность и позволяет на равных участвовать в мировой торговле, кооперационных связях и обмене научно-техническими достижениями;

- стабильность и устойчивость национальной экономики, предлагающие защиту собственности во всех ее формах, создание надежных условий и гарантий для предпринимательской активности, сдерживание факторов, способных дестабилизировать ситуацию (борьба с криминальными структурами в экономике, недопущение серьезных разрывов в распределении доходов, грозящих вызвать социальные потрясения, и т.д.);

- способность к саморазвитию, что особенно важно в современном динамично развивающемся мире. Создание благоприятного климата для инвестиций и инноваций, постоянная модернизация производства, повышение профессионального образовательного и общекультурного уровня работников становятся необходимыми и обязательными условиями устойчивости и самосохранения национальной экономики.

Если посмотреть на эту структуру в организационном аспекте, то мы увидим, что она является иерархической, т.е. предполагает определение различных уровней, на которых происходит обеспечение экономической безопасности.

Пути обеспечения экономической безопасности. Обеспечение экономической безопасности – это деятельность по созданию условий для стабильного бескризисного развития хозяйственной системы, выявлению и предупреждению угроз, устранению противоречий между интересами разных государств, социальных групп, общества и индивида.

Ключевой целью обеспечения экономической безопасности выступает разрешение противоречий между экономическими интересами государства, личности и общества, между интересами разных государств в области международных экономических отношений, выстраивание благоприятных условий для реализации интересов всех субъектов хозяйственных взаимоотношений [4].

Обеспечение экономической безопасности представляет собой целенаправленную и постоянно осуществляемую деятельность (хозяйственную, организационную, нормотворческую, аналитическую, оперативно-розыскную и прочую) всех субъектов экономической безопасности по защите собственных интересов.

Основными этапами обеспечения экономической безопасности выступают [4]:

- определение экономических интересов в каждой сфере хозяйственной деятельности;
- выстраивание механизмов прогнозирования и выявления угроз экономической безопасности;
- построение системы противодействия существующим и возникающим угрозам экономической безопасности;
- разработка механизмов взаимодействия всех субъектов системы обеспечения экономической безопасности.

Обеспечение экономической безопасности включает совокупность субъектов экономической безопасности, систему мер и деятельность по их реализации в целях защиты интересов личности, общества и государства от внешних и внутренних угроз.

Основным субъектом экономической безопасности, который обеспечивает её реализацию, является государство, осуществляющее функции в этой области через органы государственной власти всех уровней [4].

Предприятия, общественные организации и граждане обеспечивают своей деятельностью собственную безопасность, защищая и реализовывая интересы, но и участвуют в обеспечении экономической безопасности государства.

Обеспечение экономической безопасности объединяет целенаправленную деятельность государственных органов, должностных лиц, общественных организаций, предприятий и граждан по защите экономических интересов личности, общества и государства от всех возможных видов угроз внешнего и внутреннего свойства.

Каждый из субъектов обеспечения экономической безопасности должен выполнять свои функции в определенной сфере хозяйственной, управленческой либо организационной деятельности, реализует деятельность по обеспечению экономической безопасности посредством разработки мер экономического, аналитического, правового, оперативно-розыскного и другого характера в соответствии с компетенцией, возложенной на него законом.

Система обеспечения экономической безопасности основана на следующих элементах [6]:

- выявление угроз и субъектов угроз экономической безопасности в современных условиях;
- определение объектов защиты;
- разработка механизма определения экономических интересов, сфер и особенностей их реализации;
- анализ особенностей и механизмов нанесения ущерба экономическим интересам;
- определение компетенции и взаимоотношений органов, которые осуществляют деятельность по обеспечению экономической безопасности;
- деятельность по противодействию угрозам экономической безопасности и локализации их последствий.

Таким образом, обеспечение экономической безопасности представляет собой деятельность, направленную на создание условий для стабильного развития экономической системы, выявлению и предупреждению угроз, устранению противоречий между интересами разнообразных рыночных субъектов.

А укрепление глобальной, международной и национальной конкурентоспособности страны и ее хозяйствующих субъектов зависит, во многом, от проводимой государством внешнеэкономической (продвижение экспорта, улучшение условий доступа на внешние рынки, привлечение зарубежных инвестиций, технологий, ноу-хау и др.) и внутриэкономической (содействие НИОКР, технологическому развитию, инновационной деятельности и др.) политики. В этом контексте особая роль принадлежит экономической дипломатии, которая призвана формировать благоприятную внешнюю среду для практического решения задач повышения конкурентоспособности.

Особенности экономической дипломатии. Понятие «экономическая дипломатия» - специфическая область современной дипломатической деятельности, связанная с использованием экономических проблем в качестве объекта и средства борьбы и сотрудничества в международных отношениях [11].

Другими словами, она предполагает под собой дипломатические служебные действия, сконцентрированные на увеличении экспорта, привлечения иностранных инвестиций и участия в работе международных экономических организаций, т.е. действия, сосредоточенные на подтверждении экономических интересов страны на международном уровне. В экономической литературе содержится такое определение экономической дипломатии: «специфическая область современной дипломатической деятельности, связанная с использованием экономических проблем в качестве объекта и средства сотрудничества в международных отношениях, являющаяся составной частью внешней политики и международной деятельности государства, где внешняя политика определяет цели и задачи экономической дипломатии, которая в свою очередь, использует свои средства и методы»

Экономическая дипломатия, как и дипломатия вообще, является составной органической частью внешней политики, международной деятельности государства; именно внешняя политика определяет цели и задачи экономической дипломатии.

Остановимся на целях экономической дипломатии, это [9]:

- реализация национальных экономических интересов на мировой арене;
- защита экономической безопасности дипломатическими методами;
- повышение международной конкурентоспособности страны;

Задачи экономической дипломатии [8]:

- расширение взаимовыгодного экономического сотрудничества;
- использование национальных ресурсов либо во внешнеполитических целях, либо для получения преимуществ за счет торговых партнеров; укрепление международной конкурентоспособности страны;
- получение выгод и конкурентных преимуществ на мировом рынке; обеспечение национальных интересов в быстро глобализирующемся мире;
- обеспечение внешнеэкономической безопасности, т.е. предупреждение или предотвращение угроз для сбалансированного развития хозяйства вследствие нарушения внешнеэкономических связей;
- обеспечение стране условий международного экономического сотрудничества, способствующих, в конечном счете, повышению уровня и качества жизни ее населения;
- развитие национальных внешнеэкономических отношений на перспективу; повышение уровня экономического развития страны; решении общемировых задач.

Современной экономической дипломатии предшествовал период торговой дипломатии. За этот период союз дипломатии с экономикой приобрел черты всеобщего явления. За это время стало правилом политически утонченное дипломатическое обеспечение торгово-экономических интересов в международных экономических отношениях.

Происходившие в мировой экономике изменения к концу 90-х гг. XX в. достигли той степени зрелости, которая получила название глобализации. Значение этих изменений особенно велико на фоне современных тенденций мирового развития, ставящих небывало сложные проблемы перед всем международным сообществом. Глобализация обретает новое качество, охватывая все больше сторон жизни человеческого общества, увеличивая географический охват и глубину воздействия на современную цивилизацию.

Глобализация сфер международной безопасности, торговли, финансов, информационной сферы превращается в основной фактор, определяющий характер современных международных отношений, которые затрагивают непосредственно интересы каждого государства.

Экономическая теория и практика подтверждают, что важнейшим фактором устойчивого экономического роста становится человеческий потенциал. Увеличение вложений в развитие человека рассматривается уже не как вспомогательное средство, а как стратегия, обеспечивающая повышение эффективности экономики.

С переходом к новым условиям функционирования мировой экономики обостряется проблема преодоления новых глобальных проблем и вызовов. Здесь сталкиваются противоречивые тенденции [6].

С одной стороны, - удерживать конфликтные столкновения интересов под контролем, обеспечить их разрешение на основе тех правил игры, которые разработаны и совершенствуются в мировом сообществе, важная теоретическая и практическая задача для экономической дипломатии.

С другой стороны, наряду с функцией выработки и содействия соблюдению международно-согласованных стандартов, международного права и международных обязательств в сферу экономической дипломатии попадают и меры прямо противоположного свойства, когда международные стандарты пытаются принести в жертву национальным, идеологическим и прочим концепциям.

С развитием глобализации все более важную роль в международных экономических отношениях стали играть транснациональные корпорации. Экономическая дипломатия - явление комплексное. Одни видят в экономической дипломатии всего лишь механизмы продвижения торгово-экономических интересов национального бизнеса, включая даже недопустимые механизмы дипломатической защиты. Другие рассматривают экономическую дипломатию как еще одну возможность укреплять международные позиции своей страны, ее возможности на переговорах. Третьим представляется особенно важным использование торговых и иных аналогичных проблем как средства продвижения за рубеж норм и стандартов ведения экономических отношений в том нормативном и социально-политическом русле, которое отвечает интересам конкретных национальных финансово-промышленных элит. Четвертые возможности экономической дипломатии видятся как удобный механизм передела рынков и сфер влияния в выгодном для них ключе [16].

Вместе с тем, словосочетание «экономическая дипломатия» предполагает под собой дипломатические служебные действия, сконцентрированные на увеличении экспорта, привлечения иностранных инвестиций и участия в работе международных экономических организаций, т.е. действия, сосредоточенные на подтверждении экономических интересов страны на международном уровне. В последнее время, улучшение коммерческих и экономических взаимоотношений между государствами находится в самом центре дипломатических действий. Основные причины интереса дипломатии к ее историческим экономическим корням основана на следующем [6]:

- В большинстве развитых стран, доля внешней торговли и инвестиций в валовом внутреннем продукте постоянно растет по сравнению с местным производством;

Осуществление экономических реформ в процессах ориентации на рыночную экономику развитых стран, также как и стратегия развития, основанная на укреплении экспорта, содействует более быстрой интеграции государства в глобальную мировую экономику.

Глобализация торговли и бизнеса - наращивание производства и расширение сферы оказания услуг, создают необходимость активизировать многосторонние регулярные связи между странами.

Расширение региональных торговых соглашений с целью устранения барьеров для международной торговли и инвестиционных процессов - ЕС, ЕврАзЭС, СЕФТА, Mercosur, NAFTA, ФТАА и другие - определяют в значительной мере их ведущую роль. В наше время глобализации мира, характеризующейся экономической взаимозависимостью государств друг от друга, важным элементом в международных взаимоотношениях стала экономическая дипломатия. Это - «измерительный прибор», с помощью которого определяется уровень взаимоотношений между странами [15]. Поэтому экономика приобрела центральную роль в дипломатических отношениях, границы между традиционными политическими и экономическими дипломатическими действиями становятся более тонкими и «экономическая дипломатия» все больше внедряется в области применения классической дипломатии.

Следует указать сегодня, экономическая дипломатия становится дисциплиной, объединяющей понимание динамики международных взаимодействий в политических и экономических сферах, она определяет развитие их взаимоотношений и взаимозависимость друг от друга. Привлечение иностранных инвестиций, - существенная задача экономической дипломатии. Основным средством для ее осуществления является создание благоприятной среды для встречи экспортеров и их потенциальных партнеров, определение и ясно сформулированные приоритеты, а также демонстрация всех выгодных сторон экспортируемых товаров и технологий.

Но необходимо подчеркнуть важность детально разработанной экспортной стратегии государства, определяющей основные направления экспорта товаров. Это должно быть основной задачей торгово-экономических миссий [9].

Практически повсеместно наблюдается укрепление институциональной и организационной базы, повышение статуса экономической дипломатии в системе государственной власти. Увеличивается число, расширяются функции, и улучшается качество работы торгово-экономических миссий страны в области поддержки внешнеэкономической деятельности, лоббирования интересов отечествен-

ных компаний за рубежом, торгово-политического содействия, мобилизации эффективных внешних ресурсов на цели развития. Обеспечение для государства благоприятных условий международного экономического сотрудничества, способствующие, в конечном счете, повышению уровня и качества жизни его населения, также является приоритетной задачей экономической дипломатии.

Экономическая дипломатия направлена на обеспечение интересов государства. Современный мир, как и много лет назад, подвержен всевозможным кризисам, экономическим, политическим, финансовым, социальным и пр., которые, будучи локальными по происхождению, в условиях глобализации приобретают всемирный характер. Стратегия американских менеджеров в условиях возникновения кризисной ситуации и глобальной экономической конкуренции давно опробована на практике и действует без сбоев. Американские стратеги взяли на вооружение политику управления кризисами путем использования их с целью извлечения прибыли, как это ни парадоксально звучит, а при необходимости и искусственно создавать кризисную ситуацию, лишь бы это работало на пользу участников международного бизнеса, который приобрел в XXI веке черты глобального [7].

В современном международном (глобальном) бизнесе задействованы как государственные, так и частные структуры. В качестве субъектов международного (глобального) бизнеса выступают отдельные государства и их хозяйствующие субъекты, международные, региональные интеграционные объединения стран, крупные города, ТНК и глобальные корпорации, отдельные предприятия, фирмы и физические лица.

Кроме того, учитывая неоднородность современного хозяйствующего сообщества, необходимо назвать и обладающих весьма серьезным весом в мировых торговых операциях мировые национальные диаспоры, крупные трансрегиональные объединения, стратегические альянсы стран, отдельные провинции. На наднациональном уровне нельзя не учитывать деятельность международных организаций и различных наднациональных институтов, которые весьма существенно влияют на расстановку сил на мировом торгово-экономическом пространстве и представляют собой отдельные звенья современного мирохозяйственного комплекса. Конечно, степень влияния отдельных участников международного бизнеса в мирохозяйственных связях неодинакова. Это неудивительно, поскольку выбранные в качестве основы современной мировой экономики рыночная (капиталистическая) система хозяйствования и техногенная модель развития изначально предполагают неравенство в уровнях экономического развития и соответственно неравенство в уровнях благосостояния как для отдельных стран мира, так и для отдельных юридических и физических субъектов.

Напомним, что техногенный тип цивилизации основан на машинной технике, широком развитии науки, машинном труде, рыночных отношениях, высоком уровне профессиональной культуры во всех ее формах. Современная мировая цивилизация в целом с конца XX века вступила на путь техногенного развития. Неудивительно, что техногенная цивилизация — это эпоха социальных экспериментов, время великих идей и общих идеалов. В качестве общих идеалов, к сожалению, в большинстве своем, выступают рыночные ценности. Но напомним, что экономическая деятельность представляет собой лишь часть общечеловеческой деятельно-

сти и экономическое развитие должно рассматриваться в рамках более широкой концепции общественного развития.

Конечно, в столь сложную эпоху всеобъемлющей «техногенности», которая для некоторых наиболее передовых экономических субъектов в силу их научно-технического отрыва от основной массы стран и их экономических субъектов, плавно перетекает в эпоху «технотронности», весьма сложно говорить даже о приблизительном выравнивании уровней экономического развития в условиях глобализации [7]. Поляризация доходов и концентрация экономической силы нарастают, несмотря на попытки менее развитых субъектов включиться в конкуренцию на равных. Силы пока не равны и это факт.

Но отметим, что развитие процессов глобализации в начале XXI века сопровождается усилением глобальной экономической конкуренции на всех уровнях.

Несомненно, особое значение в условиях развернувшейся глобальной конкуренции и перехода цивилизации от техногенного типа к технотронному, принадлежит инновационным ресурсам и разработке инновационной стратегии развития национальной экономики любой страны. Именно инновации позволяют сделать необходимый рывок и превзойти основных конкурентов [7].

Конечно, международное сотрудничество по-прежнему актуально, но необходимо учитывать возможность, в случае необходимости, своевременной смены стратегических партнеров. Выбирая инновационный путь развития, следует учитывать, различные виды возможных инноваций. Конкурентные преимущества могут скрываться в использовании инновационных методов организации производства той или иной компании, включенной в мирохозяйственные связи, в том числе по степени диверсификации источников сырьевого обеспечения и производственным мощностям, объемам и темпам развития, структуре и качеству продукции. Однако, наибольшее значение в обеспечении роста конкурентоспособности отдельного структурного звена экономики любой страны- предприятия, фирмы, компании, независимо от формы собственности, придается продуктовым инновациям, которые предусматривают, в частности, переработку отходов и расширение ассортимента за счет освоения производства продукции смежных отраслей. И, наконец, в плане обеспечения большей степени конкурентоспособности национальных производителей, вовлеченных в мирохозяйственные связи и международный бизнес, играющих на современном глобальном экономическом пространстве, следует назвать реализацию ими комплементарных инновационных бизнес-проектов.

Как известно, конкуренция «ни чиста, ни совершенна» и, учитывая этот факт, необходимо подчеркнуть роль государства в продвижении и защите национальных интересов большинства и отдельных представителей частного бизнеса на мировом рынке. Всесторонняя государственная поддержка в различных формах является важнейшим условием успешной мирохозяйственной деятельности национальных компаний и страны в целом. укрепление глобальной, международной и национальной конкурентоспособности страны и ее хозяйствующих субъектов зависит, во многом, от проводимой государством внешнеэкономической (продвижение экспорта, улучшение условий доступа на внешние рынки, привлечение зарубежных инвестиций, технологий, ноу-хау и др.) и внутриэкономической (содействие НИОКР, технологическому развитию, инновационной деятельности и др.) политики. В этом

контексте особая роль принадлежит экономической дипломатии, которая призвана формировать благоприятную внешнюю среду для практического решения задач повышения конкурентоспособности. Разработку и использование нестандартных мирных подходов к обеспечению реализации национальных интересов на мировом экономическом пространстве средствами экономической дипломатии вполне можно считать инновационным путем, способствующим успешному участию национальных производителей в международном бизнесе.

Проводимая государством внешнеэкономическая политика должна содержать четко сформулированную стратегию и тактику и отражать экономические интересы государства и страны в целом, а также национальных компаний и отдельных хозяйствующих субъектов, непосредственно занимающихся внешнеэкономической деятельностью.

Выводы. Экономическая дипломатия представляет собой совокупность организационно-правовых инструментов и действий во внешнеэкономической сфере с учетом национальных интересов, а также скоординированное взаимодействие государственных и негосударственных структур в целях обеспечения устойчивого развития страны и ее экономической безопасности в условиях глобализации. Следовательно, основной целью экономической дипломатии с общегосударственных позиций является обеспечение устойчивого развития и экономической безопасности страны, значение которых в условиях глобализации непрерывно растет. Кроме этого, целями экономической дипломатии являются:

- защита национальных интересов страны на мировой экономической арене, обеспечение ее внешнеэкономической безопасности;
- предотвращение внешних угроз для обеспечения сбалансированного развития экономики страны;
- недопущение нарушения или предупреждение конфликтного развития внешнеэкономических связей или угрожающего жизни населения состояния окружающей среды;
- обеспечение потребностей страны за счет внешнеэкономических связей в жизненно важных сферах жизни, поддержание стабильности на внутреннем рынке.

Это может выражаться, в частности, в бесперебойном снабжении населения продовольствием и медикаментами, предприятий — ресурсами, необходимыми материалами и технологиями, в поддержании нормальной, некриминальной и неагрессивной конкурентной среды. Роль экономической дипломатии не ограничивается принятием срочных мер в случаях возникновения форс-мажорных для экономики страны обстоятельств. Главной задачей экономической дипломатии, на наш взгляд, является также обеспечение для страны и ее предпринимателей выгодных условий для международного экономического взаимодействия. В идеале это должно способствовать повышению прибыльности, обеспечению непрерывности и безопасности осуществляемых внешнеэкономических операций страны в целом и росту уровня и качества жизни ее населения. Конечно, усиление экономической взаимозависимости стран в условиях глобализации вынуждает правительства иногда прибегать к средствам экономической дипломатии для решения и внешнеполитических задач, особенно в периоды, когда с помощью традиционных дипломатических средств не удается найти взаимоприемлемого решения.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Дегтярев Д. А., Мусаев Д. У., «Дипломат, а также экономист, продавец, рекламный агент». Международная жизнь, 2009, № 2-3, с. 84-95. Доступно по адресу http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sps/3A2F0D08C2EAD75BC3257487004AF080
2. Зонова Т. В. Экономическая Дипломатия, Внешнеэкономические Отношения, № 1, март, 2006.
3. Кашлев Ю. В. Фундаментальные работы по экономической дипломатии // Дипломатический вестник, 2001, № 5.
4. Криворотов В. В.; Калина А. В.; Эриашвили Н. Д. Экономическая безопасность государства и регионов: учебное пособие/м: Юнити-Дана, 2014, 352 с. ИСБН 978-5-238-01947-5.
5. Максимов С. Н. Государственное управление в сфере экономической безопасности [текст]. М.: Экономика, 2013, 384 с. ИСБН 978-5-9779-0717-7.
6. Федосеева Г. А. Экономическая дипломатия и современный международный бизнес в условиях глобальной экономической конкуренции. Доступно по адресу <https://worldeconomy11.livejournal.com/7051.html-да>.
7. Шевченко Б. И. Экономическая дипломатия в современной системе международных отношений. Экономический Журнал, № 5. Эд. ООО „Издательство Ипполитова“, ISSN 2072-8220, 2016.
8. Щетинин В. Д. Экономическая дипломатия: учебник для вузов. Москва, Изд-Во Международных Отношений., 2001, 280 с.
9. Экономическая дипломатия в условиях глобализации/под ред. Л. М. Капицы. М.: МГИМО, 2010, 623 с.
10. Baranai P., Filini N., „Sovremennaiia ekonomicheskaiia diplomatia”. Available at [<http://www.proza.ru/2010/10/30/706>].
11. Bouyala Imbert F. „EU economic diplomacy strategy”, DG EXPO/B/PolDep/Note/2017_66, p. 4
12. Carron de la Carrière G., Economic diplomacy. Diplomat and market/translated from French. M: ROSSPEN, 2003, p. 51-52.
13. Economic Diplomacy. Decision Making and Negotiations in International Economic Relations/ed. By N. Bayne, S. Woolcock. 3d ed. Surrey: Ashgate Publishing, 2011, 337 p.
14. Kahler, M. (2005), „Economic security in an era of globalization”. Available at:<http://irps.ucsd.edu/assets/014/6745.pdf>
15. Nesadurai, H., (2005), „Conceptualising Economic Security in an Era of Globalisation: What Does the East Asian Experience Reveal?”, CSGR Working Paper No. 157/05. Available at: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/research/>
16. Woolcock S., Bayne N. The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiating in International Economic Relations (G8 & Global Governances.). Ashgate Publishing Ltd. – UK 2005, 314 p. Working papers/2005/wp15705.pdf
17. Van Bergeijk P. A. G., Okano-Heijmand M., Melissen J. Economic Diplomacy: Economic and Political Perspectives. Brill's Journal. The Hague Journal of Diplomacy, 2011, vol. 6, no. 1-2, 218 p.

MIGRAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ ȘI CONSECINȚELE EI ASUPRA ȚĂRILOR DE ORIGINE ȘI A ȚĂRILOR-GAZDĂ

Nadejda HOMIȚCHI, doctorandă, AAP

(homitcaia@mail.ru)

Vitalie CAZACU, doctor, conferențiar universitar, AAP

(vitalie_cazacu@mail.ru)

Rezumat

În acest articol sunt analizate consecințele migrației forței de muncă asupra țărilor primitoare, precum și asupra țărilor receptoare. Importul și exportul de forță de muncă poate avea atât consecințe pozitive, cât și negative asupra economiei statului-gazdă, precum și asupra statului donator de forță de muncă. Autorii articolului iau în considerare aceste consecințe, menționând, în special, contribuția importantă a migranților la dezvoltarea economică a țărilor beneficiare.

Cuvinte-cheie: piața muncii, migrația forței de muncă, imigrație, forța de muncă străină, migrație internațională.

CZU: 331.556.4

DOI: 10.5281/zenodo.4392503

Introducere. Migrația forței de muncă are un rol important în transformările social-economice contemporane. Este atât un rezultat al schimbărilor globale, cât și un impuls pentru viitoarele schimbări în statele de origine, dar și în cele primitoare. Cum a spus Bernd Schulte (1998) - migrația are, în primul rând, un impact direct la nivel economic, dar afectează și domeniul muncii și cel social, sistemul de protecție socială, cultura și politicile naționale, relațiile internaționale, conducând inevitabil la o mai mare diversitate etnoculturală în toate statele.

Secolul XXI a devenit „secolul migrației”. Conform datelor Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), în 2019, numărul total de migranți înregistrați în întreaga lume a fost de peste 258 milioane de persoane. Din cei 258 de milioane de migranți internaționali din 2017, 106 de milioane s-au născut în Asia. Europa este regiunea care reprezintă al doilea număr mare de migranți (61 de milioane), urmată de America Latină și Caraibe (38 de milioane) și Africa (36 de milioane).

Refugiații, care reprezintă doar 10% din migranții internaționali, au fost estimați la 25,9 milioane în 2016. Majoritatea refugiaților (82,5%) trăiesc în țările în curs de dezvoltare [1].

Republica Moldova nu a rămas în urma acestei tendințe și în prezent peste hota-

rele țării se află aproximativ 700 mii de cetățeni, care transmit anual în țară circa 1,6 miliarde dolari SUA, ajungând la circa o pătrime din PIB-ul țării. Respectiv, numărul de migranți din totalul populației, volumul de remiteri și ponderea acestora în PIB, fac ca aceste variabile economice să devină indicatori extrem de importanți în politicile economice din Republica Moldova.

Societatea modernă nu poate fi imaginată fără migrația forței de muncă. Țările dezvoltate la nivel mondial, folosind o abordare selectivă și identificând clar prioritățile, încearcă să utilizeze migrația internațională ca factor semnificativ în dezvoltarea capitalului uman național, a economiei și a întregului domeniu social. Ca, de exemplu, Statele Unite, prin intermediul imigranților de înaltă calificare, își dezvoltă știința, domeniul tehnologiilor informaționale, medicina etc., iar imigranții necalificați oferă întreprinderilor mici și mijlocii o forță de muncă ieftină. De același principiu se conduc așa țări ca: Canada, Australia, Noua Zeelandă, Israel, Anglia, Germania.

Cu toate acestea, migrația nu poate fi considerată ca un proces care are doar efecte pozitive. De fapt, migrația este un fel de „catalizator” social. Migrația este un fenomen complex, cu o multitudine de efecte, nu numai la nivel comunitar. Dincolo de acest cadru, migrația are o serie de consecințe, atât pozitive, cât și negative, pentru toate părțile implicate: țări primitoare, țări de origine și lucrătorii migranți.

Circulația forței de muncă favorizează diseminarea cunoștințelor tehnice și a metodelor moderne de lucru între statele afectate de fenomenul migrației. În teorie, libera circulație a forței de muncă fără intervenții din partea statului de origine sau a celui gazdă, are efecte pozitive, echilibrând avantajele [2].

Analizând lucrările autorilor autohtoni și străini, putem concluziona că migrația forței de muncă are atât efecte pozitive, cât și negative, în plus, „avantajele” și „dezavantajele” vor fi diferite pentru țara beneficiară și pentru țara donatoare.

Efectele pozitive ale migrației forței de muncă asupra țării importatoare de muncă includ următoarele aspecte:

Consecințele asupra dezvoltării pieței muncii. Migrația forței de muncă afectează în primul rând piața muncii a statului gazdă. După cum sa menționat deja, acest efect are atât consecințe pozitive, cât și negative.

În primul rând, importul de resurse de muncă ajută la ameliorarea problemei deficitului forței de muncă. Majoritatea țărilor dezvoltate au intrat acum într-o perioadă de declin a numărului total al populației active cauzate de scăderea natalității. În general, această problemă poate fi rezolvată doar prin două modalități: creșterea accentuată a productivității muncii și stimularea imigrației forței de muncă. Prima opțiune este cea mai favorabilă, dar necesită timp și dezvoltare tehnologică. A doua opțiune oferă o satisfacție promptă a deficitului de forță de muncă, în special pentru întreprinderile mici și mijlocii.

În al doilea rând, angajarea imigranților în gospodăria contribuie la angajarea în câmpul muncii a femeilor. Nișele de muncă ale asistentelor, dădacelor și a menajerelor în scurt timp în țările dezvoltate s-au transformat în segmentul emigranților. Cu toate acestea, capacitatea de a folosi forță de muncă străină ieftină pentru multe femei este un factor care le stimulează accesul la muncă.

În al treilea rând, angajarea în întreprinderile mici și antreprenoriat este în creștere. Acest efect este observat atunci când atrage forță de muncă necalificată, dar și cea înalt calificată.

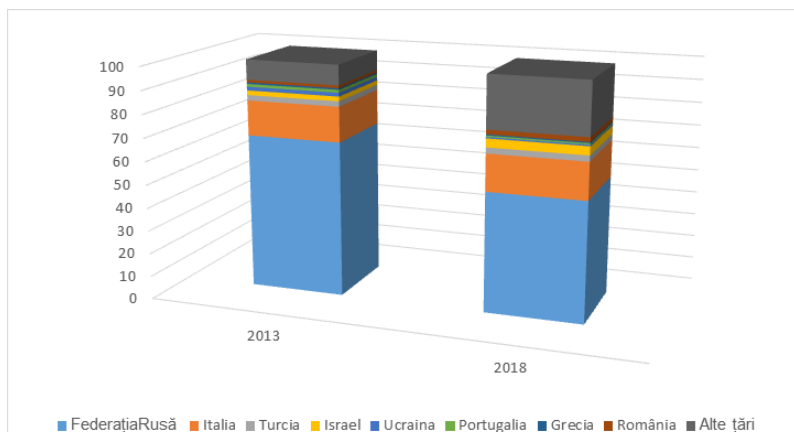
De regulă, întreprinderile mici depind foarte mult de mărimea costurilor, în special la

etapa înființării. Resursele de muncă străine vă permit să obțineți forța de muncă necesară în caz de deficit, precum și să le reduceți costurile. Acest efect este observat și atunci când se utilizează imigranții ilegali, în special în țările cu garanții sociale ridicate pe piața muncii.

Reducerea costurilor este motivul răspândirii forței de muncă ilegale, deoarece aduce beneficii mari pentru angajatori, comparativ cu ocuparea forței de muncă legale. Principalele țări de destinație ale migranților moldoveni în 2018 rămân a fi Federația Rusă (57,5%) și Italia (15,9%), care sunt urmate de Israel (3,7%), Turcia (2,5%), România (1,9%), Portugalia și Ucraina (0,6%) (Figura 1.). De menționat că drept urmare a înăsprii politicii migraționale a Federației Ruse și devalorizării rublei rusești (ca efect al sancțiunilor economice aplicate de comunitatea internațională după anexarea peninsulei Crimeea), fluxurile de migrație către această destinație s-au diminuat semnificativ cu peste 1/4 (sau cu 26,4%) față de anul 2013. Este observată o reorientare treptată a acestora, în detrimentul reîntoarcerii definitive către alte țări, creșterea fiind de 2,5 ori.

Figura 1. Distribuția migranților în scop de muncă după principalele țări de destinație, 2013-2018, %.

Sursa: BNS.

În al patrulea rând, migrația forței de muncă oferă posibilitatea acoperirii nișelor muncitorilor necalificați. Schimbările semnificative în structura socială a țărilor dezvoltate au avut un impact serios asupra pieței muncii. Pentru o clasă mijlocie în creștere, locurile de muncă necalificate nu sunt prestigioase atât din punct de vedere economic, cât și socio-psihologic. În acest sens, aflusul de migranți necalificați acoperă deficitul de muncitori necalificați din această zonă, deși, așa cum s-a menționat deja, aceasta prezintă o serie de riscuri sociale și politice.

În al cincilea rând, angajarea migranților în sectoarele „neprestigioase” ale economiei contribuie la mobilitatea verticală a muncitorilor locali, încurajându-i să-și îmbunătățească abilitățile și să găsească locuri de muncă mai prestigioase și bine plătite. În situația în care muncitorii locali nu au capacitatea sau dorința de a-și îmbunătăți abilitățile și de a găsi locuri de muncă cu salarii mai mari, probabilitatea șomajului sau eliminarea acestora din această regiune este foarte mare.

Migrația forței de muncă are, de asemenea, o serie de consecințe negative asupra pieței

muncii din țările beneficiare. Aceasta se referă în primul rând la șomaj și nivelul salariilor. Din partea administrării de stat al proceselor migraționiste, este necesară monitorizarea permanentă a dinamicii șomajului și a nivelului de remunerare pentru a răspunde rapid la tendințele negative care se pot agrava odată cu creșterea fluxurilor de migrație.

Un alt efect negativ pentru statul-gazdă este incriminarea anumitor sectoare ale pieței muncii. Pe lângă evaziunea fiscală, criminalitatea, de regulă, reduce nivelul global al concurenței într-un segment/industrie, ceea ce duce la încetinirea creșterii și dezvoltării tehnologice. Nu trebuie să uităm de complexul posibilelor consecințe socio-politice negative ale unui astfel de fenomen.

Consecințele migrației forței de muncă asupra dezvoltării capitalului uman.

Migranții care intră într-o nouă societate devin parte a capitalului uman național total al statului-gazdă. În funcție de nivelul de calificare și de educație, de vârstă și de sănătate, fluxul de forță de muncă primit poate crește, dar și a reduce nivelul de dezvoltare a capitalului uman național.

Într-o economie post-industrială bazată pe știință și tehnologii, capitalul uman devine o resursă strategică critică pentru dezvoltarea durabilă, competitivitatea națională și creșterea bunăstării populației. Țările dezvoltate din Occident, fiind atractive pentru migranții de muncă, încearcă să îmbunătățească calitatea forței de muncă prin selectarea lucrătorilor tineri și calificați. De exemplu, Statele Unite folosesc nu numai forța de muncă, ci și canale educaționale pentru a satura punctele de creștere cu personal înalt calificat. Sectorul IT este completat anual cu cei mai buni specialiști din India, China, Coreea de Sud, Rusia etc.

Având în vedere prevalența forței de muncă slab calificate, nivelul general al capitalului uman național scade. Este necesar să considerăm situația ca fiind negativă, atunci când, odată cu intrarea lucrătorilor necalificați, are loc o plecare semnificativă a personalului înalt calificat din țară.

De asemenea, remarcat este faptul că salariile mici din segmentul forței de muncă ieftine pot duce la o scădere și mai mare a capitalului uman al migranților, din cauza sărăciei acestora din urmă. În astfel de cazuri, un lucrător străin trebuie să economisească pentru alimentație, îngrijire medicală, creștere profesională etc. Eroziunea treptată a capitalului uman al migranților de muncă duce nu numai la o creștere a sărăciei, ci și la o scădere a contribuției lor la economie, atât prin activitățile sale în câmpul muncii, cât și prin consumul de bunuri și servicii.

Consecințele asupra creșterii economice prin prisma segmentului producției de bunuri și servicii. Creșterea fluxului de migrație a forței de muncă duce la creșterea contribuției migranților la produsul intern brut al țărilor-gazdă. Datorită migranților crește indicatorul macroeconomic ca populația totală aptă de muncă, ei venind cu un anumit nivel de educație, abilități și competențe, în așa mod contribuind la dezvoltarea capitalului uman în țările beneficiare.

În același timp, în cazul imigrării forței de muncă de înaltă calificare, este posibilă o creștere a activității inovatoare, ceea ce duce la o creștere a productivității muncii. De exemplu, migrația forței de muncă de înaltă calificare în Statele Unite contribuie la creșterea numărului de cercetări și inovări, precum și la creșterea progresului tehnologic. [1]

Un alt efect pozitiv important în atragerea lucrătorilor străini este reducerea costurilor pentru forța de muncă. După cum s-a menționat deja, acest efect este observat atât

atunci când se utilizează migrați legali, cât și ilegali. Costurile mai mici duc, în primul rând, la o rentabilitate crescută a entității economice. În al doilea rând, creșterea investițiilor directe (inclusiv a celor străine) este stimulată din cauza disponibilității forței de muncă ieftine. Experiența Chinei arată că forța de muncă ieftină combinată cu transparența în afaceri asigură un flux constant de bani străini în producție și, ca urmare, creșterea PIB-ului. În al treilea rând, în condiții de concurență pe piața internă și externă, forța de muncă mai ieftină crește competitivitatea entității economice și facilitează intrarea bunurilor și serviciilor pe noi piețe.

Pentru țările beneficiare ale migranților de muncă, există câteva consecințe negative asupra creșterii economice și dezvoltării producției și serviciilor. În primul rând, productivitatea muncii scade din cauza omiterii introducerii echipamentelor și tehnologiilor noi în procesul de producție, aceasta fiind cauzată de utilizarea forței de muncă mai ieftine. Lipsa creșterii productivității muncii conduce la o „înghețare” a salariilor. Se oprește creșterea nivelului de bunăstare al unui migrant, dar și al unui lucrător local. Acest lucru afectează procesele de consum și de acumulare de resurse financiare de către aceste grupuri sociale.

De asemenea, este de remarcat faptul că efectul forței de muncă ieftine conduce la creșterea competitivității entității economice, doar că acesta are efecte pozitive pe o perioadă scurtă de timp. În viitor, amânarea modernizării se vor solda cu la un decalaj accentuat cu concurenții care vor fi reechipați și modernizați.

Consecințele asupra sectorului financiar și bugetului de stat. Muncitorii migranți afectează atât bugetul statului gazdă, cât și întregul sector financiar. Odată ajuns pe piața muncii, un lucrător străin devine obiect de impozitare. De asemenea, anumite impozite și taxe sunt de obicei plătite de angajator folosind forță de muncă migrantă. Odată cu creșterea fluxului de migrație, colectarea impozitelor din salariile migranților și contribuțiile la fondurile sociale cresc. Cu toate acestea, cu cât calificarea migranților este mai mare, cu atât încasările sunt mai mari la bugetul statului gazdă. Desigur, acesta e posibil doar în cazul migrației legale a forței de muncă.

Un efect pozitiv important este economisirea ascunsă a bugetului de stat al statului-gazdă asupra costurilor asociate pentru: educație, îngrijiri medicale, precum și a sprijinului în cadrul programelor sociale.

O altă consecință pozitivă este încetinirea inflației datorită unei tendințe mai mari a lucrătorilor străini de a face economii [3] și a remite banii (economii) în străinătate (în țara de origine). De fapt, atât economiile, cât și transferurile din țară pot reduce masa monetară în circulație, ceea ce ar avea un impact pozitiv asupra nivelului inflației.

Alături de consecințele pozitive ale utilizării forței de muncă străine asupra sistemul financiar al statului-gazdă, există o serie de cheltuieli.

În primul rând, este necesar de remarcat impactul migranților asupra mediului social și a infrastructurii. Această problemă este deosebit de acută în perioadele de criză și de scădere a cererii pentru forța de muncă. În așa perioade, cresc cheltuielile pentru asistența socială pentru migranții șomeri și cheltuielile pentru reîntoarcerea lor acasă. După cum s-a menționat deja, costul relativ scăzut al forței de muncă străine este oferit, printre altele, de lipsa aproape completă a garanțiilor sociale pentru migranții de muncă atât din partea angajatorului, cât și din partea statului. Astfel de economii la nivel microeconomic pot duce la o creștere a cheltuielilor sociale la nivel macroeconomic [4].

În al doilea rând, o creștere a fluxurilor de imigrație conduce la o creștere a cheltuielilor

lilor guvernamentale pentru politica de migrație. Cheltuielile sunt asociate cu crearea unei infrastructuri pentru legalizarea și adaptarea migranților. Funcția de control ale autorităților de stat vor necesita o creștere a costurilor, ca urmare a creșterii numărului de lucrători străini.

În al treilea rând, deși majoritatea experților consideră că un migrant în muncă în termeni de valoare contribuie mai mult la economia statului-gazdă, decât efectuează transferuri în statul de baștină, în forma sa pură, remitența este o scurgere de capital în străinătate. Este imposibil de influențat volumul total al transferurilor, deoarece acestea sunt unul dintre obiectivele principale ale migrației forței de muncă, iar impozitarea suplimentară a acestui flux financiar nu poate duce decât la apariția unor scheme ilicite de fluxuri de numerar.

Consecințele asupra activității economice externe. Impactul migrației asupra comerțului bilateral se datorează în principal din următoarele motive. În primul rând, imigranții sunt bine informați de tradițiile, cadrul legal, vorbesc limba și sunt la curent cu practicile antreprenoriale ale țării donatoare a forței de muncă, precum și a țării beneficiare. În consecință, prezența lor contribuie la eliminarea decalajului informațional dintre vânzători și cumpărători de ambele părți, contribuind astfel la realizarea de oportunități de tranzacționare și la stabilirea de legături puternice bazate pe încredere. În al doilea rând, rețelele de imigranți pot aplica contracte prin intermediul anumitor sancțiuni informale care sunt utilizate în cazul unor reguli instituționale slabe și reduc costurile comerciale. Și în al treilea rând, imigranții promovează direct sau indirect bunurile din țara lor de baștină, formând cererea și distribuirea acestora [6].

Consecințele pozitive și negative ale impactului importurilor de forță de muncă asupra economiei statului-gazdă indică în principal natura sistematică a migrației de muncă și complexitatea acesteia pentru analiza științifică. Anumite efecte pozitive pe termen scurt pot cauza un impuls tendințelor negative pe termen lung, ceea ce dictează necesitatea gestionării de către stat a proceselor de migrație, a căror sarcină va fi maximizarea efectelor pozitive și minimizarea costurilor. Caracteristicile unei astfel de politici de migrație sunt, în primul rând, complexitatea și actualitatea obținerii de informații statistice fiabile. În al doilea rând, necesitatea creării unui sistem de indicatori pentru monitorizarea cuprinzătoare a impactului forței de muncă străine pe diverse aspecte ale dezvoltării economice și sociale a statului.

Ca și țara importatoare, țara exportatoare de resurse de muncă se confruntă nu numai cu consecințe negative, dar și pozitive ale migrației forței de muncă. Acestea din urmă includ următoarele aspecte:

1. Declinul șomajului și al sub-ocupării forței de muncă în țările donatoare [4].

2. Crearea de locuri de muncă, îmbunătățirea nivelului de trai și reducerea sărăciei prin intermediul investițiilor efectuate de către migranți și firmele intermediare în economia națională a țării de origine. În plus, remitențele consolidează poziția monedei naționale, accelerează rata de creștere a PIB-ului și PNB și crește rezervele valutare [4].

Potrivit Băncii Mondiale, în 2018, remitențele globale au crescut cu 10% până la 689 miliarde USD, comparativ cu 633 miliarde de dolari în 2017, inclusiv 528 miliarde USD către țările în curs de dezvoltare [2].

3. Formarea continuă a migranților de muncă care activează în străinătate, dobândirea de noi abilități de producție și organizație, ceea ce duce la o creștere a eficienței și a productivității muncii în viitor. Astfel, o parte semnificativă a populației din Mol-

dova are un nivel scăzut de calificare. Activând într-o țară cu tehnologii mai avansate, cerințe mai ridicate pentru procesele de producție, standarde de muncă mai ridicate, crește nivelul general educațional și cultural al migranților, ei acumulează experiență și cunoștințe care le vor fi utile acasă [5].

4. Acumularea capitalului pentru crearea de întreprinderi mici și mijlocii la întoarcerea în țara de baștină, ceea ce contribuie la formarea unei clase de mijloc în țara donatoare [6].

5. Apariția unor întreprinderi mixte, creșterea comerțului între țara exportatoare și țara importatoare de resurse de muncă [5].

Principalele consecințe negative ale migrației forței de muncă pentru o țară donatoare sunt:

1. O scădere a potențialului de producție a țării și o deteriorare a calității personalului din industrie, construcții, transporturi și alte sectoare ale economiei datorită fluxului de specialiști cu înaltă calificare și o scădere a numărului populației active [5].

2. Epuizarea mediului intelectual, eroziunea și defalcarea comunității intelectuale și deficitul de forță de muncă profesională, necesitând costuri mari pentru refacerea potențialului pierdut înalt calificat [5].

3. Înrautățirea situației demografice în țara donatoare [5].

4. Cu cât migranții locuiesc mai mult în străinătate, cu atât devin mai mici remitențele, fiindcă legătura cu patria lor treptat se diminuează [6].

5. Creșterea inflației în cazul unei ponderi semnificative a transferurilor externe [7].

În sfârșit, pentru țările în curs de dezvoltare, migrația forței de muncă ar trebui privită mai mult ca un proces de transformare și trebuie înțeleasă ca o oportunitate decât ca o provocare. Prin urmare, provocarea evidentă a factorilor de decizie din aceste țări în curs de dezvoltare este de a căuta măsuri pentru prevenirea sau limitarea alternativă a efectelor politice, culturale și sociale inerente ale migrației de muncă, beneficiind enorm de atributele economice pe care le oferă.

Evoluția migrației externe moldovenești este prea puțin cunoscută. Țările occidentale au acum nevoie de forță de muncă străină din considerente economice. Unele țări occidentale încep să se confrunte cu o ușoară reducere naturală a populației, iar imigrarea suplinește această scădere naturală, astfel că numărul populației nu suferă modificări dramatice. Pentru a evita fenomenul de scădere naturală a populației în următorii ani, țările occidentale vor încuraja imigrația, iar rezervorul de forță de muncă va fi reprezentat de țările din estul Europei, inclusiv Moldova. Aceste mișcări migraționiste generează importante consecințe economice. Ferm este faptul că fenomenul migrației este influențat, în primul rând, de evoluția economică, fapt care deschide noi posibilități pentru analize viitoare.

Referințe bibliografice

1. https://www.ined.fr/en/everything_about_population/demographic-facts-sheets/focus-on/migration-worldwide
2. Golinowska, Stanisława, „Economic Migration. Free Movement of Labour Force and Regulations”, Polonia, 2002.
3. Shinyoung Jeon. (2019), „Skilled Immigrants’ Contribution to Innovation and Entrepreneurship in the US”, Open for Business: Unlocking the Potential of Migrants, Cross-country Analysis, Paris. <https://doi.org/10.1787/045be9b0-en>

4. Toartă V., *Notă analitică” Migrația forței de muncă și impactul ei asupra pieții muncii din Republica Moldova”, Chișinău, 2018.*

5. Колосницына М. Г., Суворова И. К. Международная трудовая миграция: теоретические основы и политика регулирования // *Экономический журнал ВШЭ*, 2005, № 4, с. 543–565.

6. Коновалов В.К. Международная трудовая миграция и экономический рост / В. К. Коновалов // *Человек и труд*, № 12, 2010.

7. Artal-Tur A. et al. (eds.), *The Socio-Economic Impact of Migration Flows*, 3 Population Economics, Springer International Publishing Switzerland, 2014, p. 4.

8. Borjas, George J. (2003), „The labor demand curve is downward sloping”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 118, No. 4 (Nov), p. 1335-1374.

9. R. de Arce, R. Mahia. A Dynamic Input–Output Scheme for the Estimation of Labour Migration Impact on GDP and Employment in Receiving Countries with an Application for Spain. A. Artal-Tur et al. (eds.), *The Socio-Economic Impact of Migration Flows*, 145 Population Economics, 2014, p. 154.

ROLUL ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII ÎN DEZVOLTAREA INOVATIVĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Tatiana ANDREEVA, doctor în științe economice
(andreevatatiana72@mail.ru)

Evghenii GROSU, doctorand, AAP
(evghenii.grosu@mail.ru)

Rezumat

Articolul oferă o justificare a necesității de a gestiona dezvoltarea inovatoare a întreprinderilor mici și mijlocii. De asemenea, sunt luate în considerare astfel de probleme ca sprijinul statului pentru întreprinderile inovatoare.

Cuvinte-cheie: *afaceri mici și mijlocii, inovație, dezvoltare inovatoare, întreprinderi mici și mijlocii, cercetare și dezvoltare.*

CZU: 334.72.012.63/.64:001.895(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4392525

Introducere. Nu mai este un secret pentru nimeni că, în economia modernă de dezvoltare, inovațiile acționează ca un factor strategic în dezvoltarea oricărei întreprinderi și a economiei în ansamblu, a cărui introducere conduce la o creștere a nivelului tehnic și a productivității. Un efect pozitiv asupra calității și competitivității produselor și, ca rezultat, se soldează cu la realizarea unei creșteri economice durabile.

Astăzi, domeniul cercetării și dezvoltării și al inovației reprezintă cea mai importantă bază pentru asigurarea competitivității sistemului economic al țării.

Problemele dezvoltării inovatoare în domeniul întreprinderilor mici și mijlocii fac obiectul cercetărilor economiștilor interni. Lucrările lui V. A. Gnevko, A. G. Mikhailov dedicat acestor probleme.

În ultimii ani, a apărut un număr semnificativ de publicații care iau în considerare gestionarea dezvoltării inovatoare a întreprinderilor, în special în segmentul întreprinderilor mici și mijlocii. Lucrările lui M. N. Dudin, Ya. E. Ivanova.

Textul principal. În etapa actuală a dezvoltării mondiale, în era proceselor de globalizare, există nu numai o creștere a activității inovatoare în diverse domenii de activitate, ci și formarea unei noi trăsături caracteristice a procesului de inovare, precum continuitatea. Continuitatea este capacitatea unei economii de a produce și implementa continuu cunoștințe și tehnologii îmbunătățite. Și acest lucru, la rândul său, contribuie la asigurarea unor poziții competitive ridicate pentru orice entitate comercială [4, pag. 303].

Întreprinderile mici și mijlocii inovatoare formează un sector special al economiei. Funcționează în toate sferele economiei, dar este mai frecventă în industriile de înaltă tehnologie: informație, bio și nanotehnologie, asistență medicală, producția de software, precum și în industria electronică, chimică, farmaceutică, inginerie mecanică și industria spațială [2, pag. 235].

Spre deosebire de majoritatea țărilor occidentale, Republica Moldova nu dezvoltă pe deplin potențialele oportunități pentru afaceri inovatoare, amploarea acestora fiind incomparabil de mică. Conform studiilor efectuate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, întreprinderile moderne nu au dezvoltat încă o înțelegere a semnificației și eficacității inovațiilor tehnologice [1].

Conform datelor Biroului Național de Statistică, în Republica Moldova, numărul întreprinderilor inovatoare din structura generală a întreprinderilor mici și mijlocii în perioada 2017-2018 [6], comparativ cu perioada 2015-2016 [7] a scăzut (de la 418 întreprinderi mici și 191 întreprinderi mijlocii) cu 10,1% (la 378 întreprinderi mici și 163 întreprinderi mijlocii) sau cu 68 de întreprinderi. Numărul întreprinderilor mari inovatoare a rămas la același nivel - 64 de întreprinderi.

În acest sens, pentru a crește numărul întreprinderilor mici și mijlocii inovatoare, este necesar să se formeze un nou model economic în Republica Moldova, bazat pe specializarea flexibilă a producției și orientarea industrial-inovatoare. În consecință, astăzi Republica Moldova nu are stimulentele necesare și direcțiile corecte pentru a sprijini întreprinderile mici și mijlocii. Pentru a obține efectul dorit, este necesar să se schimbe mecanismul de specializare economică, dacă economia continuă să se concentreze numai pe producție standardizată la scară largă, care se dezvoltă astăzi, în principal în materii prime.

Ritmul de dezvoltare și amploarea creșterii afacerilor inovatoare sunt indisolubil legate de reglementarea activităților sale de către stat. Încercările de a abandona gestionarea acestui proces, conform experienței țărilor occidentale, sunt inutile din punct de vedere economic și istoric. În majoritatea țărilor dezvoltate și în multe țări în curs de dezvoltare, statul efectuează o intervenție foarte activă în activitățile de afaceri inovatoare. Prin urmare, întrebarea nu este dacă să sprijine sau nu dezvoltarea inovatoare a întreprinderilor mici și mijlocii, să reglementeze sau nu să își reglementeze activitățile. Întrebarea este cum se menține exact și cum se reglementează.

Atunci când se organizează activitățile inovatoare ale organizației, se pot remarca o serie de probleme cu care întreprinderile mici și mijlocii se confruntă cu următoarele probleme:

- Eficiență scăzută a implementării cadrului legal.
- Dezechilibru în dezvoltarea sectorului afacerilor mici și mijlocii după profilul teritorial.
- Dialogul și cooperarea ineficiente între antreprenori și autoritățile publice.
- Capacitatea financiară limitată a statului de a sprijini întreprinderile mici și mijlocii.
- Lipsa instrumentelor pentru sprijinul financiar al proiectelor inovatoare.
- Elaborarea și dezvoltarea redusă a inovațiilor.
- Monopolizarea sectoarelor economiei naționale și concurența neloială.
- Infrastructură subdezvoltată pentru sprijinirea afacerilor și piața de capital.
- Prezența unui conflict teritorial.
- Migrația semnificativă a tinerilor și lipsa a fluxului de tineri specializați în antreprenariat.
- Creșterea economiei tenebre.

- Presiunea competitivă internațională.
- Dependența energetică a țării.
- Adaptarea lentă a sistemului de învățământ la cerințele pieței muncii.
- Tendința de creștere a poverii fiscale.
- Instabilitatea cadrului legal.

Prin urmare, pentru a rezolva aceste probleme, este necesar:

1. Crearea planurilor de implementare a proiectelor inovatoare. Această sarcină este realizată prin definirea misiunii, care rezultă din specificul funcționării întreprinderii. Apoi, este necesar să se dezvolte o strategie în general și pe tip de activitate, precum și să se stabilească obiective și obiective în fiecare dintre ele. Dintre programele prezentate, se implementează cel mai rentabil și viabil din punct de vedere economic. Pe baza unor astfel de acțiuni inovatoare, se formează planificarea pe termen scurt, pe termen mediu și pe termen lung, realizată pe baza principiului continuității.

2. Soluționarea directă a problemelor organizării activităților inovatoare. Cercul de persoane, o serie de structuri și procese care sunt supuse dezvoltării inovatoare sunt determinate. Astăzi, puteți vedea adesea departamente care sunt angajate în formarea de strategii care contribuie la dezvoltarea activității inovatoare, dar există puține structuri excepționale care contribuie la gestionarea unor astfel de inovații.

3. Crearea condițiilor motivaționale pentru munca participanților la activități inovatoare. Crearea unui spirit corporativ unificat, politica socială la întreprindere, dezvoltarea unui sistem de remunerare eficient - toate acestea sunt sarcinile motivației personalului.

4. Analiza periodică a eficienței implementării activităților inovatoare. Este necesar să înțelegem și să evaluăm în timp util esența impactului inovațiilor utilizate și, pe baza acestora, să facem ajustări.

Scopul general al oricărei întreprinderi care utilizează inovații este supraviețuirea și dezvoltarea organizației în condiții de piață prin lansarea de noi produse, servicii, creând caracteristici inovatoare ale produsului său. Dacă luăm în considerare o întreprindere din perspectiva mediului său intern, atunci este important să-și dezvolte potențialele științifice, științifice și tehnice, intelectuale și o serie de alte potențiale, pentru a crea sisteme de producție inovatoare. Este important să înțelegem că este posibilă creșterea competitivității nu numai prin introducerea de noi tehnologii de producție, ci și prin crearea de noi modele conceptuale de management.

Împărțirea beneficiilor în funcție de faza ciclului de inovare este, de asemenea, justificată. Deci, etapa de formare a politicii de producție și de planificare a activităților de cercetare se caracterizează prin utilizarea pe scară largă a metodelor de sancționare a sprijinului de stat prin adoptarea unui cadru de reglementare adecvat și formarea unei infrastructuri de piață. Pentru a oferi în mod corespunzător stimulente pentru cercetare și dezvoltare, este necesar să se asigure cel mai eficient licențierea și brevetarea noilor descoperiri și invenții, să se introducă programe special concepute pentru finanțarea directă a întreprinderilor inovatoare, să se acorde granturi pe o bază competitivă și să se sprijine investițiile preferențiale și împrumut. Dezvoltarea producției de înaltă tehnologie depinde într-o măsură semnificativă direct de politica fiscală a statului și de introducerea activă a produselor inovatoare pe piață - de nivelul de dezvoltare a sistemului de comandă de stat și de condițiile de cooperare între întreprinderi [3, pag. 14].

Astăzi, dezvoltarea competitivității oricărei întreprinderi, creșterea imaginii sale, extinderea cotei de piață sunt facilitate de utilizarea inovațiilor tehnologice, tehnice, organizaționale, logice și juridice. Nevoia de a dezvolta activități inovatoare este o lege obiectivă a realităților moderne ale pieței.

În condiții moderne, firmele obțin avantaje competitive datorită: îmbunătățirii tehnologiei; dezvoltarea relațiilor logistice; diversificarea și îmbunătățirea calității serviciilor furnizate; monitorizarea și adaptarea în timp util la dorințele cumpărătorilor; introducerea în noi ramuri ale managementului naturii; dezvoltarea reglementării legale și a altor factori [5].

Activitatea inovatoare este concepută pentru a asigura pătrunderea descoperirilor științifice și a inovațiilor în sectorul comercial al economiei, ceea ce va avea un efect benefic asupra extinderii gamei, sporind calitatea acesteia, profitabilitatea producției și va permite utilizarea noilor tehnologii de producție. Toți acești factori împreună vor contribui la introducerea produsului intern pe piețele interne și externe.

De asemenea, este demn de remarcat importanța interacțiunii dintre afacerile interne și subiecții infrastructurii internaționale de inovare. Republica Moldova, după cum se știe, este departe de pozițiile de lider în ceea ce privește dezvoltarea inovatoare, deși potențialul său în acest domeniu depășește semnificativ rezultatul. În astfel de condiții, includerea țării noastre în procesele globale de inovare este o necesitate absolută, deoarece altfel nivelul mediu tehnologic mondial și indicatorii care nu sunt inferiori concurenților vor fi inaccesibili pentru Republica Moldova.

Intrarea pe piața mondială a întreprinderilor inovatoare mici și mijlocii contribuie, de asemenea, la formarea unui spațiu științific unic, care permite nu numai să combine resursele de muncă, materiale și financiare utilizate, ci și să creeze sinergie între programele de cercetare implementate la nivel național și internațional pentru a crește eficiența activităților inovatoare. Cooperarea științifică la scară globală permite utilizarea colectivă a infrastructurii inovatoare, implementarea în comun a proiectelor de cercetare, dezvoltarea profesională continuă a specialiștilor, dezvoltarea principiilor comune pentru gestionarea cunoștințelor și a noilor tehnologii, precum și abordări comune ale problemelor științei și societate [3, pag. 11].

O importanță deosebită în acest proces este statul, care este angajat în procesele de coordonare, stimulare și îmbunătățire a statutului social al activităților de înaltă tehnologie, sprijin juridic, personal, financiar și instituțional pentru procese inovatoare și încurajarea investițiilor în cunoștințe, sectoare intensive ale economiei. Statul folosește pârgii administrative pentru a sprijini exportul de produse inovatoare și pentru a sprijini întreprinderile care intră în diferite rețele antreprenoriale, inclusiv în cele internaționale, cu structuri de dimensiuni similare și/sau mai mari.

În practica mondială, aceste domenii sunt implementate în mod eficient în cadrul programelor de sprijin pentru întreprinderile mici inovatoare, dezvoltate la nivel național. Exemple includ programul federal de cercetare a inovării întreprinderilor mici „Small Business Innovation Research” în Statele Unite și programul european „Eureka”.

Concluzie. Astfel, starea și nivelul de dezvoltare al întreprinderilor inovatoare mici și mijlocii sunt determinate de amploarea și continuitatea procesului de inovare, care, ca subiect principal al unui spațiu științific unic mondial, este o verigă integrală a tehnologiei de înaltă economie.

Întreprinderile mici și mijlocii sunt inerent inovatoare. Într-o economie bazată pe introducerea de noi cunoștințe și tehnologii avansate, această calitate se consolidează, iar întreprinderile mici și mijlocii devin factori-cheie în schimbarea transformării. Ele contribuie la accelerarea ritmului cercetării științifice, la comercializarea rapidă a rezultatelor cercetării și, de asemenea, afectează adaptarea la condițiile în schimbare în toate sferile de activitate, ceea ce, la rândul său, duce la o accelerare a ratei de dezvoltare inovatoare a țării.

Cu alte cuvinte, întreprinderile mici și mijlocii acționează nu numai ca o condiție necesară pentru funcționarea unei economii cu o dominantă inovatoare în dezvoltare. Aceasta servește ca bază pentru formarea de noi piețe, contribuind semnificativ la schimbarea structurii diferitelor sectoare și ramuri ale economiei naționale. De exemplu, întreprinderile mici și mijlocii sunt principalii furnizori de produse noi în țările UE în sectoare precum bio-, nano- și tehnologiile informației.

Referințe bibliografice

1. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova № 381 din 01 august 2019 cu privire la aprobarea Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. Monitorul Oficial» nr. 256-259 din 16 august 2019.
2. Гневко В. А. Проблемы управления инновационной деятельностью в сфере малого предпринимательства / В. А. Гневко. - СПб.: Изд-во Санкт-Петербургской академии управле- ния и экономики, 2010, 308 с.; ил.
3. Дудин М. Н. Влияние инноваций на развитие малого бизнеса в контексте общего развития российского общества // Креативная экономика, 2007, № 8 (8), с. 10-16.
4. Иванов Я. Е. Роль инноваций в функционировании малого бизнеса // Молодой учёный, 2013, № 12, с. 304-306.
5. Старовойтенко О. А. Курс лекций по инновационному менеджменту. <http://uchit.net/catalog/Menedjment/131127/>
6. Инновационная деятельность предприятий в Республике Молдова в 2017-2018 гг. <https://statistica.gov.md/libview.php?l=ro&id=6541&idc=168>
7. Инновационная деятельность предприятий в Республике Молдова в 2015-2016 гг. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ru&id=5882&idc=168>

SPECIFICUL TURISMULUI MEDITERANEAN

Ali KABAHA, doctorand, AAP

(salamkabha2@gmail.com)

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar, ULIM

(agribincea@mail.ru)

Ludmila MANIC, doctor, lector, Universitatea din Australia de Sud

(ludmilamanic@gmail.com)

Stelian MANIC, doctor, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

(stelianmanic@gmail.com)

Rezumat

Leagănul civilizațiilor, osul certurilor și cele mai vechi căi comerciale - toate acestea sunt „marea din mijlocul pământului”, ale cărei valuri spală țărmurile a 22 de state, dintre care majoritatea au reușit să obțină beneficii turistice directe din acest colțișor remarcabil. Pe numeroasele coaste ale Mării Mediterane sunt situate cele mai renumite stațiuni mondiale, la asaltul cărora sunt direcționați milioane de turiști din întreaga lume. Țările celor trei continente - Africa și Eurasia, precum și numeroase insule și arhipelaguri oferă toate condițiile pentru o vacanță completă pe plajă. În 2018, aproximativ 4,1 milioane de turiști din întreaga lume au intrat în Israel - un record din toate timpurile. Acest lucru se întâmplă în ciuda incidentelor de securitate, a acoperirii lor extinse în mass-media și rețelele de socializare străine și a eforturilor de boicotare. În ciuda terorismului - o creștere a turismului în Europa și Orientul Mijlociu. Potrivit Organizației Mondiale a Turismului, în prima jumătate a anului 2017 a existat o creștere cu 9% a sosirilor de turiști în Orientul Mijlociu și cu 8% în țările UE. În primele nouă luni ale anului 2017, 2,5 milioane de turiști au intrat în Israel - cu 22% mai mult decât în aceeași perioadă din 2016. Veniturile țărilor lumii din turismul internațional sunt, de asemenea, în creștere, creșterea medie fiind de 7%. Cinci dintre primele zece țări cu venituri din turismul de intrare provin din UE: Spania a înregistrat cea mai semnificativă creștere, cu o creștere de 12% (în 2016 a înregistrat o creștere de 7%); urmată de Marea Britanie, cu 11% (numai date din primul trimestru); și Franța cu 8%; Germania și Italia au înregistrat rate de creștere relativ scăzute - 4%, respectiv 3%. Să nu ne răsucim inimile, spunând că Marea Mediterană este una dintre acele destinații turistice de succes din toate punctele de vedere, capabilă să ofere unui turist solicitant aproape totul deodată și la prețuri accesibile.

Cuvinte-cheie: turism, avantaje, impact social-economic, atractivitate turistică.

CZU: 338.48(1-924.6)

DOI: 10.5281/zenodo.4392555

Introducere. Marea Mediterană se evidențiază ca cea mai aglomerată zonă de turism mondial. Dar toate țările mediteraneene nu beneficiază în același mod de fluxul de estivați și de resursele generate de această activitate. Prima regiune turistică de pe planetă, Marea Mediterană nu și-a exploatat încă întregul potențial. Pe când unele țări se structurează pentru a spori o participare deja ridicată, altele abia se deschid spre turism. Apropierea de Europa, potențial favorabil în ce vizează clima, peisajele și patrimoniul. Nu întâmplător Mediterana este prima regiune turistică de pe planetă, primind 260 de milioane de vizitatori per an. Necătând la toate, posibilitățile de creștere ale zonei rămân enorme, iar țările riverane concurează acerb pentru a atrage o clientelă europeană, dar și arabă, tot mai exigentă. Confrunțați cu destinații bine stabilite (Cipru, Turcia, Croația etc.), unii trebuie să apeleze la activități cu valoare adăugată mai mare (Tunisia) sau să își dezvolte litoralul (Maroc, Egipt). Alții precum Algeria sau Libia intră încet pe această piață de vacanță. Atât de multe funcții noi care ajută la diversificarea ofertei și îi conferă un nou apel. Creare recentă a Asociației Mediteraneene de Călătorii (Meta), care reunește țările și operatorii mediteraneeni pe modelul Pata din Asia/Pacific, ar fi oportună contribuția la conferirea unei identități turismului din zonă.

Gradul de investigare. Acestei zone istorice au fost consacrate diverse cercetări din domeniul istoric, politic, geografic etc. Însă cercetărilor în domeniul turismului pe litoralul mediteranean în complex nu sunt suficiente. Elaborarea insuficientă a problemelor dezvoltării turismului în țările din zona Maghreb și alte regiuni a predeterminat alegerea subiectului cercetării în cauză. În prezent, practic nu există cercetări științifice în studiile africane vizând evoluția călătoriilor turistice în țările africane, iar gama de lucrări privind aceste probleme în străinătate este foarte limitată. Unele cercetări și monografiile, lucrările colective ale savanților au o mare importanță pentru studiul și înțelegerea problemelor abordate în cercetare. Acestea sunt: „Europe’s Many Faces: Ways of Development” de M. V.Kargalov, 2002; „Europa ieri, azi, mâine” de N.P. Shmelev, 2002; „Uniunea Europeană în secolul XXI: alegerea unei strategii de dezvoltare”. Printre cercetătorii străini de turism din țările africane, trebuie menționate lucrările lui I. Chris, P. Crompton, P. Evans, R. Fey, F. Soyti, N. Jackson, D. Honen.

Scopul studiului este de a identifica principalii factori și relațiile cauză-efect, de a studia aspectele spațiale și dinamica turismului străin în Mediterană.

Baza metodologică a cercetării. Baza științifică generală a lucrării de investigare au fost lucrările cercetătorilor în domeniul geografiei recreative ale școlii V. S. Preobrazhensky, inclusiv, în primul rând, Yu. A. Vedenin și I. V. Zorin, savanți de la MGU(MFY) - N. S. Mironenko, Yu. A. Alexandrova și alții. Când au studiat aspectele psihologice ale turismului mediteranean, autorii au utilizat realizările adepților lui C. Jung, care au dezvoltat tema „Omul și apa în Mediterană” în raport cu problema arhetipurilor și tipurilor psihologice - C. Villien-Gandossi, J. Chevalier, A. Geerbrant. Analiza dinamicii turismului a fost efectuată pe baza realizărilor școlii matematice în domeniul teoriei funcțiilor aleatorii și dezvoltarea secțiunilor sale aplicate în lucrările oamenilor de știință străini - V. Boss, T. Ulrich, T. Bishop etc.

Baza teoretică și metodologică a studiului este o abordare analitică pentru evaluarea tendințelor de evoluție a turismului global din zona Mediterană și rolul

acestui în economia continentului. În acest scop, au fost utilizate lucrările cercetătorilor autohtoni și străini din domeniu. Problemele dezvoltării turismului internațional, documentele de reglementare ale organizațiilor internaționale a turismul, materiale analitice ale (UNWTO, WTTC), (ECA) etc.

Analiză și cercetare. Denumirea Mării Mediterane provine din amplasarea în zonă, între 3 continente și diverse țări. Nu există alt bazin acvatic intern, care să fie conectat la ocean (Atlantic) doar printr-un mic pod, pentru o asemenea scară, strâmtoarea Gibraltar. Marea în poziția sa geografică este plasată între Africa Asia, Europa, ocupând o suprafață de 2.500 km². Adâncimea cea mai mare a Mării Mediterane constituie 5.121 m. Este conectat prin canale și strâmtori cu mările Neagră, Roșie și Marmara. Cel mai adesea, țămurile Greciei, Italiei și Turciei sunt incluse în estul Mediteranei, această opinie este eronată. Dacă abordăm această problemă reieșind din postulatele geografiei și privim harta, se dovedește că Mediterana de Est include: Siria; Palestina; Cipru; Liban; Iordania; Israel. Marea Mediterană constituie o zonă benefică pentru odihnă în prima lună de toamnă (Vara Indiană), când căldura scade, pe când apa rămâne caldă. Un plus suplimentar se poate remarca cantitatea mare de săruri, fără să existe plante și animale otrăvitoare periculoase. În regiune se găsesc vestigii istorice și culturale, stațiuni medicale și de sănătate bine dezvoltate. Prin urmare, persoanele care suferă de boli de diferite origini pot găsi fără efort un loc de odihnă și recuperare.

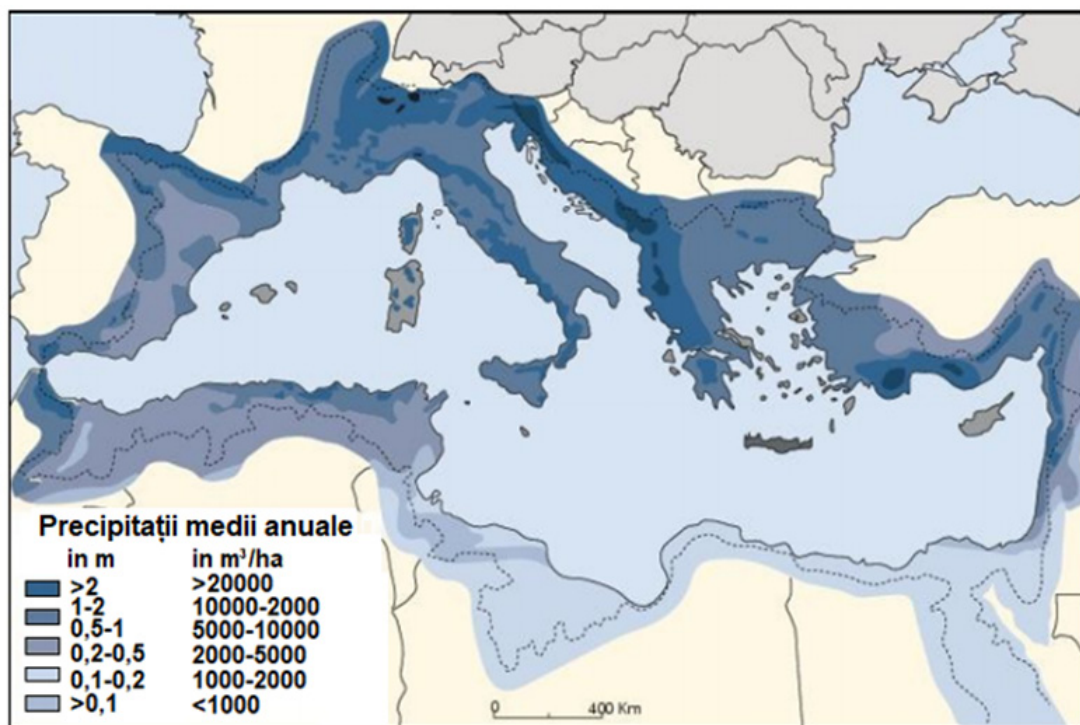
Organizarea turismul mediteranean. Marea Mediterană scaldă unele țări cu unele stațiuni renumite: Maroc - Tanger și Saidia; Spania - Alicante, Almeria, Barcelona, Cartagena, Ibiza, Malaga; Algeria - Bejaya, Oran, Annaba; Franța - Riviera Franceză, Nisa, Cannes, Saint Tropez, Corsica; Tunisia - Kelibia, Monastir, Bizerte; Italia - Alghero, Sardinia, Siracuza; Libia - Tripoli, Kufra, Misrata, Ubari, Tobruk; Monaco - Întregul stat este o stațiune întreagă; Egipt - Alexandria, Dellis, El Alamen, Baltim; Malta - Valletta, Sliema, Sf. Iulian, Bugiba; Israel - Nahariya, Haifa, Ashdod, Akko, Herzliya; Slovenia - Portoroz, Izolua; Liban - Juni, Tir; Croația - Dalmația, Istria; Siria - Latakia, Badrouseikh, Al-Samra; Bosnia și Herțegovina - Neum; Turcia - Izmir, Bodrum, Marmaris, Kemer, Antalya, Alanya, Belek; Muntenegru - Budva, Milocer, Petrovac; Cipru - Larnaca, Limassol, Protaras, Toscana; Albania - Vlora, Himara, Saranda; Grecia - Creta, Kythira, Methoni, Rhodos. Marea Mediterană înglobează câteva mări: Marea Baleara, Marea Alboran, Marea Tireniană, Marea Ligurică, Marea Ionica, Marea Adriatică, Marea Egee, Marea Cretei, Marea Libiană, Marea Cipriei, Marea Levantină. De asemenea, Marea Mediterană include bazinele Mării Negre, Marmara și Azov [1]. Unele râuri se varsă în Marea Mediterană, cele mai mari căi navigabile care alimentează acest bazin sunt Rhone, Po, Tiber, Ebro și Nil. Există mii de orașe pe coasta mediteraneană. Unele dintre ele se evidențiază ca centre cultural-turistice, pe când altele sunt doar mici orașe pescărești sau industriale, care sunt rareori vizitate de turiști. Printre orașele mari ai Mediteranei sunt Tripoli, Barcelona, Alexandria, Marsilia, Antalya, Cannes, Istanbul, Genova, Atena și Napoli.

Mediterana - principala zonă turistică mondială. Bazinul mediteranean este într-adevăr prima (și cu siguranță cea mai veche) zonă turistică mondială, primind în fiecare an în jur de 202 milioane de vizitatori internaționali și naționali. Reprezintă ¼ din oferta hotelieră globală, 30% din încasările și fluxurile de turism

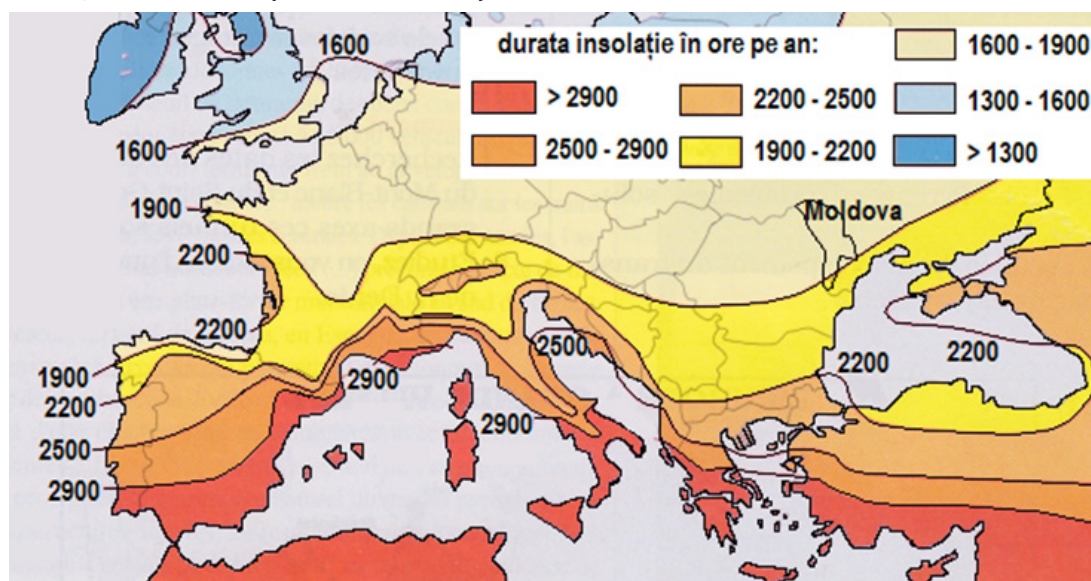
global și 40% din turiști străini. Această dezvoltare turistică este veche pentru malul nordic (Promenade des Anglais, Nice, sec. XIX). South Rim a devenit o destinație de masă încă din perioada postbelică. Din anii 1960, sectorul turismului a crescut considerabil (Spania a crescut de la un milion de turiști în anii 1950 la 30 de milioane astăzi). Clima mediteraneană este un climat uscat de vară caracterizat prin ierni cu precipitații și perioada estivală secetoasă, sub 40 mm de situla eius apă pe perioada de vară [3]. Ca rezultat, vegetația climatului mediteranean este garrigu sau maquis în bazinul mediteranean, chaparral în California, finbos în Africa de Sud, mulli în Australia și matoral în Chile. În regiunile cu un astfel de climat s-a dezvoltat în mod tradițional așa-numita „treime mediteraneană”: grâu, struguri și măslina. Clima se manifestă prin ierni blânde, ploioase, iar verile calde și uscate (fig. 1). Aceste condiții meteorologice sunt indicatori al climei mediteraneene, prielnice pentru turism.

Fig. 1. Precipitațiile în zona turistică mediteraneană [5].

Marea Mediterană poate concura cu orice spațiu acvatic de pe planetă vizând numărul și nivelul atracției turistice. Este adevărat, acum tot mai mulți călători aleg stațiuni nu pline de farmec, renumite în întreaga lume, unde numărul celor bogați și faimoși este mare, ci locuri liniștite și pitorești, sate de pescari, unde marea este azurie. Cele mai splendide plaje sunt situate pe litoralul de nord al Mediteranei. Grecia, Italia, Spania, Franța, Muntenegru, Croația se află în zona subtropicală, ceea ce contribuie la demararea sezonului acvatic, de înot în luna mai, continuându-l cu succes până în septembrie (fig. 2).

Fig. 2. Perioada și durata insolației în ore pe an [6].

Fluxuri și destinații. Marea Mediterană concentrează 3 dintre cele mai superbe 4 destinații turistice din lume (Franța, Spania, Italia). Nord-vestul Mediteranei adună astfel 80% dintre turiștii din zonă. Riviera franceză primește zeci de milioane de turiști anual. 80% dintre fluxuri turistice emițătoare provin din țări europene (în speță Europa de Nord) pentru destinații în principal pe litoral (70%) și un sejur de vară. Dar există și turism cultural (ca în orașele istorice Dubrovnik sau Veneția). Vara se vorbește mai des în germană decât spaniola în Insulele Baleare, iar serviciile sunt adaptate acestor turiști sezonieri. Infrastructurile de recepție sunt adaptate la toate cererile: palate pentru toate cererile, palate pentru norocoși, clădiri din beton pe malul mării („balearizare” sau betonarea coastelor ca pe Costa del Sol din Spania), stațiuni tradiționale sau construcții noi (La Grande Motte în Franța). Această diversitate de cazare încurajează turismul de masă: cinci milioane de turiști pentru Turcia, patru milioane pentru Tunisia (fig. 3).

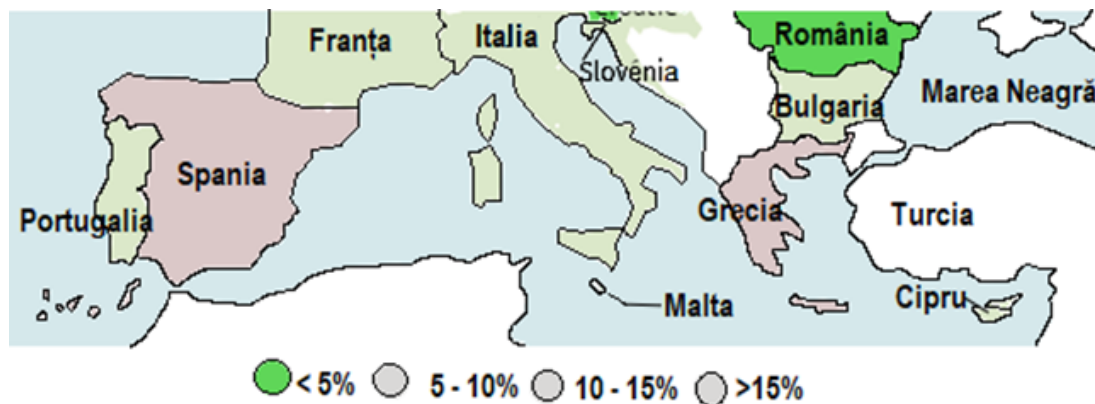
Este necesar să distingem cele două maluri, care sunt diferite după oferte, preferințe, număr de turiști, obiective de cazare și obiecte de interes turistic.

Coasta nordică este mai dens dezvoltată. Mai presus de toate, pe acest mal, tipurile de facilități sunt splendide dar variate: de la primele unități de cazare, sec. XIX (Nisa, San Remo) până la proiecte mai recente (Benidorm în Spania, Languedoc-Roussillon). Coastele de nord-est sunt mai discontinue, dar urbanizarea turistică este în creștere (Croatia, Turcia) [4]. Coastele țărmului nordic au, de asemenea, avantajul unei apropieri de centrele de turism (accesibile prin infrastructură rutieră eficientă).

Turismul de pe litoralul sudic este mai departe de Europa (avionul este aproape întotdeauna folosit pentru deplasare spre destinație). Dezvoltările turistice sunt mai rezervate pe coasta sudică. Este necesar de remarcat că, pentru unele țări, nu există aproape deloc turiști internaționali (Algeria, Libia sau Siria), turismul de coastă fiind ocupat vara de turiștii naționali. Tunisia rămâne printre atractivitatea turistică de pe litoralul sudic (8 milioane de sosiri). În Maroc, turismul mizează în principal pe cel interior (orașele cu arhitectură musulmană) sau malul Atlanticului (Agadir) [9].

Fig. 3. Stațiuni la Marea Mediterană [cercetările autorilor].

O sursă esențială, dar limitată de bogăție. Pentru toate țările în cauză, turismul este o sursă de bogăție și mijloc de micșorare a șomajului (circa cinci milioane locuri de muncă pentru sector) (fig. 4).

Fig. 4. Rata șomajului în țările europene, riverane Mării Mediterane [2].

Acest impact este și mai mare pentru țările dezvoltate. Prin urmare, schimbul valutar adus de turiști este esențial pentru a acoperi deficitul comercial al acestor țări. Acest lucru justifică extinderea acestui sector economic și investițiile semnificative dedicate acestuia. În Tunisia, zona Hammamet a fost astfel dezvoltată în ultimii zece ani pentru a deveni centre turistice semnificative ale țării. În Port el Kantaoui, în Tunisia, singurul port de agrement din Maghreb, au fost construite 17 hoteluri cu 15.000 locuri de cazare (tab. 1).

Tabelul 1. Unități de cazare turistică în țările riverane Mării Mediterane [7].

	Numărul unităților de cazare	Numărul de locuri-paturi (milioane)	Inoptări (milioane)
UE-27	600157	28294	2791,2
Bulgaria	3458	366	26,8
Grecia	38180	1340	123,1
Spania	51428	3600	466,9
Franța	29652	5112	442,8
Croația	108212	1116	89,6
Italia	216141	5113	428,8
Cipru	802	87	17,2
Malta	211	45	10,1
Slovenia	3699	117	15,7

Așadar, dezvoltarea turismului nu respectă gestionarea eficientă tradițională a zonei mediteraneene. Ploile, de exemplu, sunt o raritate acolo vara, cu toate acestea, se remarcă ca sezonul turistic de vârf. Resursele sunt supraexploatare, uneori până la limită (de exemplu, în insulele grecești). În Tunisia, conflictele de utilizare sunt o concurență frecventă și puternică pentru apă între irigarea culturilor și dușurile sau piscinele pentru turiști. Concentrația ridicată a populației provoacă și poluare, structurile de salubritate fiind insuficiente [9].

Tabelul 2. Previziunea încasărilor din turismul mediteranean internațional (miliarde USD) [10].

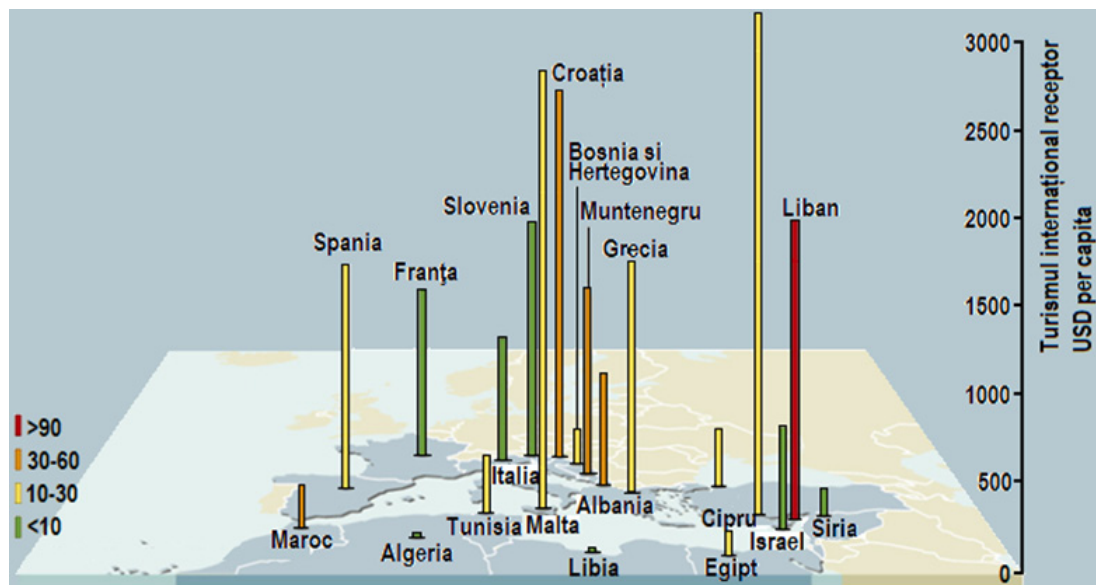
	2025	2030
Alger	9,3	11,4
Egipt	49,7	66,9
Israel	21,3	26,6
Iordania	8,5	11,7
Liban	22,6	30,0
Libia	11,7	15,6
Siria	5,7	6,5
Maroc	18,9	23,8
Tunisia	9,6	11,4
Turcia	68,7	84,2
Total	231,4	293,2

În cele din urmă, această inimă economică este foarte dependentă de evenimentele actuale și de geopolitică. Riscurile de atacuri sau acte teroriste (ca în Djerba în 2002, Tunisia etc.) au efecte dezastruoase asupra circulației turiștilor. Această dependență

de țările emitente slăbește țările mediteraneene. Turismul poate fi un motor esențial vizând dezvoltarea sustenabilă și benefică incluziunii pentru întreaga regiune mediteraneană, inclusiv în țările sudice (tab. 2). Țările MENA (Middle East and North Africa) au recepționat 87,2 milioane de turiști internaționali în 2018, care au generat venituri de 77 miliarde USD în 2017 (fig. 5) [8].

Fig. 5. Turismul în țările mediteraneene. Cota încasărilor de turism internațional [8].

Țările MENA ar trebui să își dezvolte abilitățile pentru un management sustenabil al atracțiilor și fluxurilor turistice; desigur, structurile universitare și de învățământ au de jucat un rol crucial prin promovarea schimbului de cunoștințe și prin oferirea de oportunități pentru consolidarea capacităților. Litoralul Mării Mediterane este cel mai captivant din șirul stațiunilor de agrement mondiale: anual zona este antrenată în prestarea serviciilor a peste 232 milioane de turiști în fiecare an [8]. Anterior amenajate pentru unii, stațiunile turistice sunt foarte diversificate și vizează cel mai larg public posibil. Malul nordic oferă mai multe opțiuni și o densitate mai mare de dezvoltări decât malul sudic, unde acestea sunt mai ad-hoc. Turiștii sunt în majoritate europeni (80%) și în principal caută plaja vară. Turismul este un activ economic real (schimb valutar, locuri de muncă, cheltuieli locale), dar rămâne dependent de evenimentele curente și de gestionarea resurselor.

Concluzii. Toate stațiunile mediteraneene au o infrastructură dezvoltată excelent. Peste tot există o rețea mare de desfacere, piețe, complexe de divertisment, pe lângă o natură frumoasă. Restaurantele de lux și barurile moderne ademenesc turiștii cu cli-piri luminoase, semne cu neon, mâncare delicioasă și servicii excelente din bucătăria mai multor popoare. Complexele de plajă de coastă din Turcia, Italia, Egipt strălucesc cu o curățenie impecabilă și un nivel ridicat de servicii. Hotelurile, chiar și cu un confort modest (număr mic de stele), se bucură de cazare și servicii bune. Litoralul mediteranean abundă în monumente de istorie antică, arheologie, arhitectură, vestigii istorice,

un ținut feeric ce îmbină armonios plajele însorite, cu nisip de diferite culori la Mediterana, cu urbe antice de o frumusețe inedită. Acestea sunt diverse temple, moschei, ruine antice, turnuri din Side, oraș-stațiune plasat pe Coasta de Sud a Mediteranei. Călătorilor le place să viziteze aceste situri istorice, fără a uita să cumpere suvenire unice sau obiecte vechi de uz casnic, ca o amintire. Așezările și orașele antice pot fi văzute în Aspendos, Pamukkale, Perge și Side. Toate stațiunile mediteraneene dispun de o infrastructură excelentă. Peste tot există o rețea mare de magazine, piețe, complexe de divertisment. Restaurantele și barurile moderne de lux ademenesc turiștii cu semne luminoase, semne cu neon, mâncare delicioasă și servicii excelente.

Sezonul de plajă în Israel se deschide odată cu începutul sezonului cald de vară și durează de la începutul lunii mai până în noiembrie. Principala parte a stațiunilor din Israel, axate pe vacanța pe plajă, sunt situate pe coasta mediteraneană. Există aproximativ o sută de plaje cu nisip, suplimentar 5 la Marea Roșie și puțin peste 20 pe Marea Moartă. Eilat este un oraș din sudul Israelului, de pe coasta Mării Roșii, precum și o stațiune de pe litoral și un centru turistic de divertisment care funcționează pe tot parcursul anului. Stațiunea Eilat a apărut în a doua jumătate a secolului al XX-lea și imediat fiind recunoscut ca o zonă protejată, posedând cele mai curate ape ale golfului, zona de coastă este curată, ecologică, cu faună atractivă. În plus, orașul Eilat este o zonă duty-free care atrage o anumită categorie de turiști din întreaga lume.

Referințe bibliografice

1. Coasta mediteraneană. Marea Mediterană: hartă, plaje, agrement. <https://aquamarine-moscow.ru/ro/ispaniya/sredizemnoe-poberezhe-sredizemnoe-more-karta-plyazhi-otdyh.html>
2. Le taux de chômage en Europe. <https://www.touteleurope.eu/actualite/le-taux-de-chomage-en-europe.html>
3. Nabolsi A. Evoluția dezvoltării turismului în zona mediteraniană. Conferința Creșterea economică în condițiile globalizării, Chișinău, Moldova, 10-11 octombrie 2019, p.352-357.
4. Nabolsi A. Mediterana – zonă de interes economic și turistic. Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 07-08 noiembrie 2019, p. 386-390.
5. Precipitațiile în zona turistică mediteraneană. http://hg.moitel.free.fr/spip/IMG/pdf/dossiers_med_.pdf
6. Roșca P., Nabolsi A. Dezvoltarea turismului în zona mării dintre trei continente. EcoSoEn, 2019, nr. 3-4, p. 19-25.
7. Statistiques du tourisme. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/19359.Pdf>
8. Tourism in the Mediterranean countries. <https://www.grida.no/resources/5894>
9. Turcov A., Nabolsi A. Tendințe și politici în dezvoltarea turismului în unele țări OCDE. Economice, 2018, nr. 4 (106), p. 94-111.
10. UNWTO estimates until 2019, WTTC forecasts until 2020, author. https://www.medpro-foresight.eu/ar/system/files/MEDPRO%20Rep%20No%201%20WP5%20Lanquar_0.pdf

МИГРАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ. РЕГУЛИРОВАНИЕ МИГРАЦИОННЫХ ПОТОКОВ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Симузер АСКЕРОВА, докторант, АПУ

(simi.93@mail.ru)

Людмила ГОЛОВАТАЯ, доктор экономических наук, доцент

(golovataya4@gmail.com)

Аннотация

В статье рассматриваются современные миграционные процессы, в Азербайджане. Так же в работе было уделено внимание социально-экономическим последствиям, которые ожидают страну в результате всплеска числа мигрантов в республике. Проанализированы способы государственного регулирования миграционных процессов в Азербайджане, так же приведены некоторые рекомендации по регулированию миграционных потоков в государстве и нейтрализации негативных воздействий на страну.

Ключевые слова: миграция, миграционная безопасность, миграционные потоки, регулирование миграционных потоков.

CZU: 314.74(479.24)

DOI: 10.5281/zenodo.4392649

В последние десятилетия в мире все больше и больше наблюдается активизация миграционных процессов, что непосредственно связано с экономическими, социально-политическими изменениями в мире. Не последнюю роль в этом играет процесс глобализации, которая стала причиной перераспределения трудовых ресурсов на планете не в пользу стран со слабой экономикой, тем самым провоцируя миграционные потоки в развитые страны.

Каждая страна так или иначе испытывает на себе последствия миграционных потоков, а значит и рассматривает миграционные процессы, как один из аспектов национальной безопасности государства.

Миграционная безопасность представляет собой объективное состояние защищенности жизненно важных и иных интересов личности, общества и государства от преступных посягательств мигрантов, порождаемых различного рода криминальными факторами, обусловленных миграционными процессами (явлениями и процессами), а также осознание людьми необходимости обеспечения такой своей защищенности) [5].

Согласно глобальным подсчетам в прошлом году число международных мигрантов во всем мире приблизилось к числу 272 миллиардам, две трети которых составили трудовые мигранты. Хотя это и лишь 3,5% населения мира, но неурегулированный поток мигрантов создаёт огромный риск для экономики любой страны.

В последние годы в Азербайджане наблюдается массовое прибытие мигрантов и стране необходимо регулировать данные процессы, так как такой наплыв иностранных трудовых мигрантов, в первую очередь приведет к оттоку иностранной валюты за рубеж.

Если сравнивать миграционную ситуацию в Азербайджане и других странах, то необходимо отметить, что экономические эксперты в Баку заявляют:

«В США и Европе население стремительно стареет и от того возникает острая необходимость в рабочей силе. Это положительная сторона миграционных процессов. А отрицательная сторона состоит в том, что мигранты вытесняют с рынка местных жителей, поскольку довольствуются меньшей зарплатой. Экономика же Азербайджана нуждается в рабочей силе так сильно. Благодаря развитию малого и среднего предпринимательства в Азербайджане не так много вакантных мест, а неожиданный приток мигрантов может ещё больше сократить это число» [4].

Хотя, на сегодняшний день в Азербайджане вопрос трудовых мигрантов стоит не так остро, как в европейских странах, но в республике наблюдается процесс того как показатель миграции ползёт вверх. «Найти показатели!» Азербайджан ни в территориальном, ни в экономическом аспекте не готов к принятию массового потока мигрантов, в отличие от, например, Турции либо России.

Так же в Азербайджане заявляют:

В Азербайджане большая часть населения и трудовых мигрантов уклоняются от выплаты налогов, не смотря на очевидные тенденции к обелению экономики. По началу приток мигрантов не создаст серьезных проблем, но в дальнейшем, в долгосрочной перспективе может привести к снижению доходов от налоговых выплат и сокращению социальных поступлений. В случае массового притока мигрантов государство будет вынужденно ввалить на себя их расходы. К тому же необходимо следить за тем, как мигранты будут ассимилироваться в обществе, дабы не возникло трений на межкультурной почве» [4].

Для регулирования миграционных потоков в страну и нейтрализации негативных воздействий миграционных процессов на Азербайджан государство должно:

1. Должны учитываться наличие диплома, определённый стаж работы по специальности.

2. Стаж работы по профессии должен быть от 2-х до 5-ти лет. Возрастной ценз 20 - 40 лет.

3. Запрет на миграцию лиц, приговорённых за криминальные правонарушения. При увеличении уровня безработицы правительство может:

1. Ограничить вход мигрантов.

2. Осуществить депортацию зарубежных работников.

3. Дать возможность добровольному эмигрированию иностранных рабочих.

Для регулирования миграционных процессов в стране Азербайджан предприняло ряд серьезных шагов как на законодательном, так и в других секторах связно

с миграцией в последние годы и сделал необходимые реформы для регулирования этих процессов.

Регулирование миграционных процессов - особая, специфическая область социальной политики государства, регулируемая посредством комплекса административно - правовых, организационно - экономических, информационных и иных мероприятий [3].

Сегодня в Азербайджане созданы и реализованы государственные миграционные программы, направленные на создание современной миграционной системы. В республике приведены семинары на тему «трудовая миграция и развитие её влияние основанные на правах человека» и «осуществления миграционной политики в Азербайджане: достижения и перспективы»

Для сохранения миграционной безопасности и регулирования миграционных процессов в стране Азербайджан повышает квалификацию сотрудников миграционных органов, реализуя ряд успешных проектов с миграционными властями разных стран, а также с международными организациями и работа в этом направлении продолжается непрерывно.

Например, кабинетом министров Азербайджана были внесены изменения в правило временного пребывания трудовых мигрантов в стране, таким образом иностранным мигрантам разрешено устраиваться на работу в течении трех месяцев без специального разрешение. Такое решение было принято по причине того, что за последний год в государстве наблюдается большой приток иностранной рабочей силы.

В заключение следует отметить что миграция рабочей силы значительно влияет на социально-экономическую и даже политическую жизнь государства. И лишь правильно построенная государственная политика в области миграции может предотвратить негативные последствия для страны. Одним из основных факторы государственного управления миграционными процессами может быть предварительная регулирования бюджета для социальных и экономических последствий в результате передвижения трудовых мигрантов.

Библиография

1. Назаров М. В. «Миграционная безопасность: понятие, сущность и принципы» Вестник Московского университета МВД России, № 8, 2016, pp. 32-36.
2. Рзаев Мирза Ага-Рза Оглы. «Регулирование Международной трудовой миграции в Азербайджане» Наука, техника и образование, № 11 (52), 2018, p. 88-91.
3. Магомедов Магомедзагид Анварович. «Регулирование миграционных процессов на современном этапе». Вопросы структуризации экономики, № 3, 2014, p. 52-54.
4. <https://report.az/ru/finansy/vidierzhit-li-ekonomika-azerbaydzhana-massoviy-pritok-migrantov-mneniya/>
5. <http://zhukovsk.mo.sudrf.ru/modules>

DREPTUL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL: **DIMENSIUNEA PRACTICĂ**

RĂSPUNDEREA CONSTITUȚIONALĂ – GARANȚIE A REGIMULUI CONSTITUȚIONALITĂȚII

Gheorghe COSTACHI, doctor habilitat în drept, profesor universitar
(costachi70@mail.ru)

Tatiana GHERGHELEGIU, doctorandă, AAP
(irim@irim.md)

Rezumat

Studiul se axează pe investigarea temeiului normativ și a acelui faptic al răspunderii constituționale ca o garanție a fortificării regimului constituționalității în Republica Moldova. În articol este abordată necesitatea elaborării concepției științifice a răspunderii juridice a statului, a organelor sale și a funcționarilor săi. În Republica Moldova acest fapt va contribui substanțial la reglementarea normativă și realizarea practică eficientă a mecanismului răspunderii și, în final, la edificarea și consolidarea statului de drept.

Cuvinte-cheie: răspundere constituțională, regim constituțional, răspundere juridică, răspundere civilă, instanță de judecată, societate civilă, stat de drept.

CZU: 342.565.2:340.131(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4509570

În viața unei societăți Constituția are un rol fundamental, deoarece fiind principalul act juridic, politic și economic, prin normele sale organizează puterea în stat și stabilește principalele drepturi, libertăți și îndatoriri ale omului și cetățeanului. Acțiunea ei se răsfrânge asupra întregului sistem de relații sociale, asupra tuturor organelor, asociațiilor și cetățenilor indiferent de orientarea lor politică sau ideologică.

Constituția este deosebit de importantă și pentru sistemul de drept, ea fiind baza juridică a întregului sistem legislativ. În virtutea acestui fapt, activitatea organelor de stat, a persoanelor cu funcții de răspundere, a asociațiilor obștești, a cetățenilor, precum și toate actele normative trebuie să corespundă întru totul Constituției. În caz contrar, statul de drept nu ar fi posibil, deoarece trăsătura „vitală” a acestuia este supremația legii, Constituția fiind Legea Supremă în stat. O asemenea stare de lucruri e posibilă numai în condițiile unei reale și eficiente protecții juridice a Constituției [44, p. 5].

În literatura de specialitate se menționează că „orice ramură a dreptului nu poate funcționa normal fără a avea o formă specifică de răspundere juridică (o instituție proprie a

răspunderii juridice)” [33, p. 21]. Nu este exclusă o asemenea instituție nici pentru dreptul constituțional.

Mai mult ca atât, se consideră că fără recunoașterea răspunderii constituționale ca formă distinctă a răspunderii juridice e imposibilă funcționarea normală a Constituției, crearea unui mecanism eficient de protecție a ei [38, p. 20]. Respectiv, deja de câteva decenii în doctrina juridică se polemizează intens acest subiect.

În special, e cazul doctrinei ruse, în care s-a dezvoltat o adevărată teorie a răspunderii constituționale. De rând cu o serie de manuale de drept constituțional [23; 29;42] și de studii constituționale [36; 30] ce conțin capitole separate dedicate instituției răspunderii constituționale, au fost elaborate și monografii dedicate subiectului în cauză [25; 24; 27], au fost susținute teze de doctor și doctor habilitat în drept [28; 15; 21] în care s-au investigat aspecte importante ale acestei instituții juridice.

Acesta este rezultatul unei evoluții a teoriei răspunderii constituționale care, potrivit doctorului în drept N. M. Colosova [28, p. 22], cuprinde două etape distincte: perioada sovietică și perioada contemporană, democratică. De rând cu o serie de analiști ruși contemporani, domnia sa susține că răspunderea constituțională a devenit obiect al discuțiilor științifice și, respectiv, o formă distinctă a răspunderii juridice în anii '70-80 ai sec. al XX-lea, când a intrat în vigoare Constituția URSS din 1977. Respectiv, problema răspunderii constituționale a început să fie studiată în arealul științific relativ de curând [26, p. 86; 43, p. 35].

În același timp, potrivit autorului I. A. Craveț [30, p. 393], „aparitia” răspunderii constituționale este legată de apariția primelor instituții constituționale din Rusia la începutul sec. al XX-lea. Din această perspectivă, domnia sa identifică următoarele etape în istoria dezvoltării instituției răspunderii constituționale în Rusia:

I etapă – etapa monarhiei constituționale, când constituționaliștii liberali au propus introducerea, de rând cu răspunderea politică a Guvernului față de Duma de Stat și instituția răspunderii constituționale a miniștrilor pentru fapte ilegale în fața camerelor parlamentare;

II etapă – etapa constituționalismului sovietic, în cadrul căreia răspunderea constituțională a avut un caracter preponderent politic;

III etapă – etapa reformei constituționale (1989 - 1999);

IV etapă – etapa contemporană, a reflectării ei în legislația constituțională (începând cu mijlocul anului 1999). În cadrul acestei etape au fost dezvoltate și reglementate măsurile de răspundere constituțională a organelor puterii de stat, a subiectelor Federației Ruse și a organelor administrației publice locale.

Prin urmare, a fost necesară o evoluție și o cercetare de aproape un veac a instituției răspunderii constituționale, pentru ca în prezent să se ajungă la un anumit nivel de reglementare juridică a acesteia.

În ceea ce privește doctrina juridică autohtonă, în cadrul ei nu este configurată concepția răspunderii constituționale, atestându-se doar încercări robuste de recunoaștere și argumentare a acesteia ca formă distinctă a răspunderii juridice.

Cu precădere, asemenea încercări sunt atestate la nivelul Teoriei Generale a Dreptului, unde specialiștii, fie se limitează doar la enunțarea acesteia în clasificarea răspunderii juridice (D. Baltag și A. Guțu atestă răspunderea juridică cu caracter politic (răspunderea constituțională a Parlamentului) [4, p. 280]; Gh. Avornic și alți autori nominalizează ca fiind răspundere constituțională răspunderea Guvernului față de Parlament, răspunderea Președintelui Republicii și a deputaților [7, p. 223; 1, p. 508]; B. Negru – răspunderea constituțională se referă

la răspunderea șefului statului, răspunderea deținătorilor unui mandat politic (celor aleși în organele reprezentative ale statului, membrilor Guvernului pentru faptele comise în exercițiul funcțiunii lor etc.) [8, p. 45], fie expun deja anumite argumente în favoarea existenței ei în studii special dedicate răspunderii juridice [41, p. 45-50; 2, p. 242-270].

În materia dreptului constituțional instituția răspunderii constituționale nu este cercetată (din puținii autori ce enunță existența acesteia îl menționăm pe dl doctor habilitat în drept, profesor universitar I. Guceac, care în manualul *Drept electoral* identifică o răspundere constituțională pentru încălcarea legislației electorale [6, p. 198-200]). Probabil, situația dată poate fi justificată prin lipsa unor cercetări complexe în domeniul realizării Constituției, protecției acesteia și neacordarea atenției cuvenite principiului statului de drept care privește responsabilitatea și răspunderea statului față de cetățean. Fără îndoială, sunt momente destul de importante ce merită o atenție sporită atât a cercetătorilor, cât și a legiuitorului.

În context, considerăm necesar de a menționa faptul că în România, de asemenea, nu s-a conturat concepția răspunderii constituționale, studiile științifice în domeniu limitându-se doar la cercetarea separată a răspunderii șefului de stat, a guvernului (membrilor acestuia), a parlamentului etc. Prin esență, în arealul științific românesc este investigată răspunderea în dreptul constituțional (răspunderea de drept public), adică acea răspundere prevăzută în mod direct de către Constituție pentru autoritățile publice (care este numită „mai mult într-o formă simbolică” ca răspundere de drept constituțional fie răspundere constituțională [10, p. 3-4]).

Respectiv, reieșind din cele nominalizate, este evidentă necesitatea de a supune unui studiu aprofundat instituția răspunderii constituționale pentru a-i determina caracterul de sine stătător, principalele trăsături ce o face distinctă de celelalte forme de răspundere juridică, precum și necesitatea acesteia pentru raporturile juridice constituționale.

Merită enunțat în acest sens faptul că abordarea științifică a subiectului dat este pe cât de actuală, pe atât de dificilă. Dificultatea în mare parte rezidă în faptul că textul constituțional (în multe țări, de exemplu, Republica Moldova, România, Federația Rusă etc.) nu prevede o asemenea formă de răspundere [5, p. 4].

În același timp, specificul dreptului constituțional de a fi format în marea sa parte din norme juridice cărora le lipsește sancțiunea, determină mulți autori în domeniu să considere răspunderea autorităților supreme în stat, reglementată de Constituție, doar ca o răspundere politică. Sub acest aspect, e deosebit de importantă delimitarea răspunderii constituționale de cea politică, categorii uneori confundate și chiar considerate identice.

Este relevantă în cazul dat opinia autorului M. A. Crasnov, care destul de obiectiv subliniază necesitatea de a delimita răspunderea pentru calitatea exercitării puterii și răspunderea pentru nerespectarea Constituției și a legilor statului [31, p. 55].

La acest capitol, în doctrină au fost expuse diferite poziții. Astfel, unii autori neagă legătura dintre răspunderea constituțională și cea politică [43, p. 39]; alții susțin că aceasta este o răspundere politico-juridică [11, p. 30-31]. În același timp, atestăm și opinia conform căreia răspunderea constituțională este o categorie ce integrează în sine răspunderea politică, morală și juridică [14, p. 84]. Respectiv, e necesară o clarificare a categoriilor date.

În studiile de specialitate [27, p. 16], răspunderea politică este definită ca fiind răspunderea puterii față de societate pentru îndeplinirea obligațiilor, promisiunilor și progra-

melor asumate. Adică, conducerea eficientă a statului, realizarea practică a acestor promisiuni și obligații, precum și prezentarea periodică a dărilor de seamă, reacționarea la problemele cetățenilor, comunicarea cu ei, recunoașterea greșelilor admise, corijarea lor activă și multe altele.

Prin urmare, răspunderea politică este răspunderea pentru realizarea inadecvată de către subiecții puterii a competențelor cu care au fost învestiți de către popor. Drept măsură a răspunderii politice se prezintă a fi demiterea persoanelor care nu și-au îndeplinit în modul corespunzător obligațiile funcționale, acțiunile cărora nu conțin semne ale delictului constituțional. În caz contrar, va fi deja răspundere constituțională [28, p. 58].

Potrivit unor autori români, răspunderea politică este proprie Parlamentului, parlamentarilor, partidelor politice reprezentate în Parlament și decurge din fapte prin care sunt încălcate reguli politice extrajuridice și conduce la suportarea unor sancțiuni extrajuridice, precum: ostilitatea populației manifestată prin mitinguri, demonstrații, marșuri de protest; ostilitatea presei, scăderea credibilității dovedită de sondajele de opinie; pierderea alegerilor etc. [9, p. 186].

Răspunderea morală, la rândul său, se prezintă a fi răspunderea puterii pentru exercitarea competențelor respectând cerințele moralei, eticii și a justeței. Respectiv, măsura acestei răspunderi este destituirea persoanelor care manifestă lipsă vădită a sentimentului de demnitate, cinste, datorie și justețe [28, p. 58-59]. Mai puțin categoric în acest sens este A. S. Sergheev, potrivit căruia comiterea unei fapte amurale poate să nu genereze nici o consecință juridică pentru subiectul puterii [40, p. 23].

Așadar, în perioada sovietică, răspunderea constituțională a fost privită ca fiind o răspundere politică. În acest sens, autorul S. A. Avakian [11, p. 30-31] susținea că răspunderea subiecților raporturilor juridico-statale este o răspundere politică, deoarece are loc în sfera exercitării puterii politice și realizării intereselor politice. În același timp, această răspundere este juridică, în virtutea faptului că este reglementată în actele normativ-juridice. Prin urmare, subiecții dreptului statal poartă răspundere politico-juridică.

O poziție asemănătoare atestăm și în perioada contemporană. Destul de categoric în acest sens este A. V. Zinoviev, în viziunea căruia răspunderea constituțională este o răspundere politico-juridică, ce nu dispune de măsuri represive [22, p. 5].

În context, V. A. Vinogradov susține că în virtutea faptului că dreptul constituțional reglementează în principal relațiile politice, răspunderea constituțională are un conținut politic, iar măsurile ei – caracter politic [17, p. 3]. În viziunea noastră, o asemenea trăsătură nu trebuie absolutizată și generalizată, deoarece răspunderea constituțională se apropie mult de răspunderea politică în ceea ce privește subiecții, temeiurile survenirii ei, consecințele negative etc., dar nu se identifică cu ea. Distincția constă în faptul că răspunderii politice nu-i sunt proprii trăsăturile răspunderii juridice, care intervine în cazurile de încălcare a normelor juridice. În schimb, răspunderea constituțională, fiind o formă a răspunderii juridice, dispune de trăsături caracteristice acesteia [5, p. 4].

Referitor la distincția dintre răspunderea constituțională și celelalte forme de răspundere juridică, cercetătorii lu. A. Dmitriev și F. Ș. Izmailova [20, p. 89-90] susțin că aceeași rezidă în primul rând în conținutul ei. Răspunderea constituțională este răspunderea pentru exercitarea inadecvată a puterii publice. De aici survine un set de temeiuri specifice pentru stabilirea răspunderii concrete a organului sau a funcționarului public și o serie de sancțiuni care prin caracterul lor se disting esențial de sancțiunile proprii altor forme de răspundere juridică.

Astfel, în viziunea autorilor citați, răspunderea constituțională este răspunderea pentru hotărârile ineficiente, nerezonabile și iraționale luate de demnitarii și funcționarii publici în procesul exercitării atribuțiilor de serviciu, care au încălcat legea și au cauzat sau au putut cauza prejudicii drepturilor, libertăților și intereselor legale ale cetățenilor, precum și intereselor statului și a societății în general [20, p. 90].

Exceptând multitudinea definițiilor date răspunderii constituționale, vom menționa doar că ea este determinată a fi, în general, o formă a răspunderii juridice care survine pentru încălcarea normelor constituționale sau a altor izvoare ale dreptului constituțional sub forma unor consecințe nefavorabile, prevăzute de însăși constituție sau de legile constituționale.

În studiile de specialitate, acestea îi sunt recunoscute două forme: răspundere constituțională pozitivă și răspundere constituțională negativă (retrospectivă). Răspunderea pozitivă presupune atitudinea responsabilă a subiecților raporturilor juridice constituționale față de obligațiile lor funcționale, realizarea lor eficientă și cu bună credință [34, p. 36]. Potrivit unor autori [37, p. 45], anume această formă a răspunderii constituționale este mai importantă, deoarece corespunde necesităților progresive ale procesului de edificare a statului de drept și a societății civile.

În viziunea noastră, răspunderea pozitivă presupune o asemenea categorie ca responsabilitatea (ce ține de domeniul moral-psihologic al individului), de nivelul căreia depinde survenirea sau nu a răspunderii negative constituționale. Respectiv, suntem de acord cu autorul V. A. Vinogradov, care nu recunoaște natura juridică a acestei forme de răspundere. În schimb, pe deplin justificată este sublinierea domniei sale a faptului că anume forma negativă a răspunderii constituționale sporește semnificația educativă a acesteia, rolul său de protejare a normelor de drept, de stimulare și formare a comportamentului legal la subiectele raporturilor constituționale [16, p. 56].

În continuare, ținem să menționăm că un element constitutiv important al răspunderii constituționale, de care depinde însăși existența ei, sunt temeiurile survenirii acesteia.

La acest capitol, D. Baltag, doctor habilitat în drept [3, p. 4], atestă în cadrul doctrinei două curente, unul restrictiv, adepții căruia consideră răspunderea constituțională ca o răspundere pentru comiterea unei fapte ilicite – delictul constituțional [38, p. 21] și un curent extensiv, adepții căruia (T. D. Zrajevscaia etc.) enunță drept temei al răspunderii constituționale și exercitarea incompetentă sau insuficientă a puterii, lipsa rezultatelor ce denotă eficiență și calitate etc. [39, p. 27].

Acest subiect este amplu tratat de către profesorul V. A. Vinogradov [18, p. 52-53; 19, p. 42], care identifică trei temeiuri pentru survenirea răspunderii constituționale: normativ, faptic și procesual. Importantă este atât întrunirea concomitentă a acestora, cât și consecutivitatea lor. Astfel, mai întâi de toate este necesară existența normei constituționale care să stabilească un anumit model de comportament și sancțiunea pentru o eventuală abatere. Urmează posibilitatea survenirii temeiului faptic, adică fapta (acțiunea sau inacțiunea) ce contravine normei constituționale. În final, existența normei și a unui comportament ce contravine acesteia, generează obligația unei instanțe competente să determine măsura răspunderii constituționale pentru fapta dată. Criticând această viziune, cercetătoarea M. N. Colosova, în teza sa de doctor habilitat [28, p. 149-150], exclude necesitatea evidențierii temeiului procesual, argumentând prin faptul că se confundă în cazul dat temeiurile survenirii răspunderii cu mecanismul de aplicare a acesteia.

Luând în considerare cele expuse, în cele ce urmează ne vom axa studiul pe investiga-rea temeiului normativ și a aceluia faptic al răspunderii constituționale.

În ceea ce privește temeiul normativ al răspunderii constituționale, potrivit prof. V. A. Vinogradov [18, p. 52-53], acesta este constituit din totalitatea normelor juridice constituționale care stabilesc: a) componența delictului constituțional; b) sancțiunile juridice constituționale și principiile de aplicare a lor; c) cercul subiecților competenți să aplice sancțiunile constituționale – instanțele răspunderii; d) procedura aplicării măsurilor de răspundere constituțională, adică forma procesuală a acesteia.

Desigur, din punct de vedere juridic important este delictul constituțional, care este definit de autorul V. O. Lucin ca fiind fapta (acțiunea sau inacțiunea) subiectului raporturilor juridice constituționale ce nu corespunde cerințelor prestabilite, sancționată prin măsuri de răspundere constituțională [35, p. 12].

Într-o manieră originală, autorul citat abordează întrebarea referitoare la normele juridice care se presupun a fi încălcate prin delictul constituțional. Astfel, majoritatea autorilor subliniază că prin acest delict sunt încălcate normele din Constituție și din legislația constituțională, pe când V. O. Lucin [35, p. 12] califică drept delict constituțional și încălcarea principiilor general acceptate și a normelor dreptului internațional, și a tratatelor (convențiilor) internaționale, care sunt recunoscute a fi ca parte integrantă a sistemului de drept intern din țara respectivă.

În viziunea noastră, un asemenea moment este de natură să garanteze respectarea de către stat a obligațiilor constituționale asumate în cadrul raporturilor sale internaționale.

Un alt moment problematic elucidat în studiile de specialitate ține de aplicarea sancțiunii constituționale

Astfel, majoritatea specialiștilor în domeniu recunosc că răspunderea constituțională are menirea de a ocroti relațiile sociale ce constituie obiect de reglementare a dreptului constituțional. Semnificativ în acest caz e faptul că în cuprinsul Constituției se conțin, de rând cu normele juridice ce reglementează raporturi constituționale, și norme care constituie baza juridică a altor ramuri de drept. Pe de altă parte, multe norme constituționale sunt garantate de alte ramuri ale dreptului și, prin urmare, respectarea lor este asigurată de instituțiile corespunzătoare de răspundere juridică (cel mai elocvent exemplu servește dreptul penal și răspunderea penală).

În acest context apar o serie de întrebări: orice încălcare a Constituției va atrage răspunderea constituțională? Dacă se atentează la relațiile sociale reglementate de Constituție, dar care sunt ocrotite de alte ramuri ale dreptului, atunci care formă a răspunderii juridice va surveni? Răspunderea constituțională înglobează în sine și alte forme ale răspunderii sau fiecare din ele se aplică de sine stătător?

În studiile de specialitate, în acest sens, sunt atestate două puncte de vedere. Într-o viziune mai extensivă (V. O. Lucin), în cazul oricărei încălcări a prevederilor constituționale răspunderea constituțională ce survine va îngloba și celelalte măsuri de răspundere prevăzute de lege. Prin urmare, orice sancțiune juridică (administrativă, penală etc.) va fi privită și ca sancțiune constituțională.

Fiind criticabilă, o asemenea abordare generează și mai multă confuzie. De aceea mai mulți autori (A. S. Sergheev [40, p. 24] etc.) sunt adepți ai unei concepții restrictive a răspunderii constituționale. În acest sens, se susține că răspunderea constituțională este o formă distinctă de răspundere juridică, care dispune de sancțiuni juridice specifice, de subiecți ai răspunderii, precum și de instituții ce aplică sancțiunile. Principala deosebire de

concepția extensivă constă în faptul că răspunderea constituțională nu înglobează în sine celelalte forme de răspundere juridică. Respectiv, suntem de acord și noi că pentru încălcarea uneia și aceleiași norme constituționale, poate surveni concomitent atât răspunderea constituțională, cât și altă formă de răspundere.

În aceeași ordine de idei, merită atenție și măsurile de sancționare proprii răspunderii constituționale, fapt ce o deosebește de celelalte forme de răspundere juridică. În literatura de specialitate nu a fost stabilită o listă exhaustivă de asemenea măsuri, dar din categoria acestora putem nominaliza [26, p. 90]:

- lipsirea (modificarea) anticipată a statutului constituțional a organului de stat, a funcționarului public, asociației obștești (de exemplu, dizolvarea Parlamentului, demiterea Guvernului etc.).

- încetarea încălcării constituționale (în special, recunoașterea neconstituționalității a actului juridic sau a unor dispoziții, suspendarea acțiunii actelor juridice a organelor puterii executive etc.);

- limitarea sau încetarea statutului special sau general al persoanei fizice (de exemplu, în cazurile excepționale) etc.

Desigur, o asemenea clasificare a sancțiunilor nu cuprinde în sine întregul spectru al măsurilor răspunderii constituționale. De fapt, la moment ar fi și dificilă elaborarea unei asemenea clasificări integratoare, deoarece în doctrină sunt atestate mai multe divergențe în ceea ce privește recunoașterea unei sancțiuni ca fiind de natură constituțională sau nu. Prin urmare, e necesar ca răspunderea constituțională să fie consfințită și reglementată la nivel legislativ, fapt ce considerăm că va facilita substanțial abordarea științifică a acestei instituții, pentru ca în final să se consolideze și eficiența ei.

Respectiv, investigarea acestui domeniu necesită eforturi sporite, justificate de importanța și rolul răspunderii constituționale în viața unei societăți organizate statal. În acest context, relevantă este esența acestei instituții juridice, care, în viziunea unor autori (T. D. Zrajevscăia [39, p. 26]) constă în stabilirea unui sistem de garanții reale împotriva concentrării întregii puteri de stat în cadrul uneia din ramurile ei, sau în mâinile unei persoane cu funcții înalte de răspundere în structura politică prin stabilirea măsurilor de sancționare. Cu alte cuvinte, esența răspunderii constituționale constă în survenirea consecințelor juridice în cazurile de afectare a echilibrului puterii și sancționarea celor vinovați.

În viziunea noastră, cele expuse constituie doar o parte din esența răspunderii constituționale, deoarece ea este chemată să asigure eficiența și protecția tuturor normelor constituționale, inclusiv cele ce reglementează raporturile statului cu cetățenii. Din acest punct de vedere, răspunderea constituțională este în măsură să asigure și răspunderea statului față de cetățean și societate.

Semnificativă în acest sens, este și viziunea autorului D. A. Lipinschii [33, p. 24], care susține că răspunderea constituțională are menirea de a forma și consolida comportamentul legal al înalților funcționari publici, de a reglementa activitatea lor și a statului în general. Prin urmare, răspunderea constituțională reprezintă o garanție reală a statului de drept și a supremației legii.

În ceea ce privește statul, unii autori susțin că acesta nu poate fi subiect al răspunderii juridice în virtutea faptului că aceasta este într-o anumită măsură o abstracție. Chiar dacă există cazuri de atragere la răspundere civilă pentru încălcarea drepturilor cetățenilor și cauzării de prejudicii materiale și morale, calitatea de pârât în instanța de judecată o va avea

un anumit organ de stat. Prin urmare, pot fi atrași la răspundere constituțională organele de stat și funcționarii publici, însă nu statul [12].

Cu toate acestea, majoritatea specialiștilor recunosc statul ca fiind subiect al răspunderii constituționale (delictului constituțional) în virtutea faptului că dispune de drepturi și obligații constituționale. Mai mult ca atât, potrivit lui O. E. Cutafin [32, p. 421] există și o instanță competentă de aplicare a răspunderii – Curtea Constituțională, care este în drept să oblige statul să-și onoreze obligațiile constituționale.

Sub acest aspect vom susține ideea expusă în studiile de specialitate, potrivit căreia răspunderea statului este o formă supremă de răspundere grație rolului specific al puterii de stat în sfera relațiilor sociale. Este bine cunoscut că iresponsabilitatea puterii generează consecințe catastrofale marcate de destabilizări sociale. De aceea, statul, în persoana organelor sale și a funcționarilor publici trebuie să răspundă pentru asigurarea legalității constituționale în limitele teritoriului țării [13, p. 50]. În prezent, necesitatea asigurării răspunderii statului față de popor și cetățean este deosebit de actuală, reieșind din faptul că în lipsa acesteia, după cum susține D. A. Lipinschii [33, p. 23], e imposibilă edificarea statului de drept și a societății civile.

În acest context, obiectivul răspunderii constituționale este recunoscut a fi ocrotirea și protecția Constituției și a raporturilor juridice constituționale, respectarea principiilor constituționale. Prin urmare, rolul său rezidă în crearea unui mecanism eficient, care să asigure realizarea de către stat a obligațiilor sale fundamentale ce țin de recunoașterea, respectarea și protejarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, crearea condițiilor necesare pentru o viață decentă și dezvoltare armonioasă a persoanei [3, p. 5].

În același context, autoarea T. D. Zrajevscaia [39, p. 26] vede importanța răspunderii constituționale din alt unghi de vedere. În viziunea domniei sale, această instituție juridică stabilește un sistem de garanții reale împotriva concentrării întregii puteri de stat în cadrul uneia din ramurile ei sau în mâinile unei persoane cu înalte funcții de răspundere în structura politică prin stabilirea măsurilor de sancționare. Cu alte cuvinte, esența răspunderii constituționale constă în survenirea consecințelor juridice în cazurile de afectare a echilibrului puterii și, respectiv, sancționarea celor vinovați.

De asemenea, semnificativ în acest sens este și viziunea autorului D. A. Lipinschii [33, p. 24], care susține că răspunderea constituțională are menirea de a forma și consolida comportamentul legal al înalților funcționari publici, de a reglementa activitatea lor și a statului în general.

Prin esență, toate cele expuse, fiind pe deplin justificate, denotă complexitatea răspunderii constituționale ca formă a răspunderii statului (a puterii publice), precum și importanța acestei instituții juridice în calitatea sa de garanție reală a statului de drept.

De aceea, în plan juridic pentru realizarea răspunderii statului (a puterii publice) e necesar un complex de norme juridice, cerințe, directive care să stabilească răspunderea subiecților puterii pentru calitatea politicii promovate, pentru hotărârile, acțiunile și comportamentul lor. Corelativ, sunt strict necesare instituții de stat și civile care să asigure controlul și îndeplinirea de către factorii puterii a obligațiilor lor funcționale.

Un moment nu mai puțin important este motivarea subiecților puterii (personalul aparatului de stat) și stimularea lor moral-spirituală pentru îndeplinirea conștiințioasă a obligațiilor lor, fapt de natură să condiționeze o activitate responsabilă din partea acestora, orientată spre sporirea bunăstării societății și a cetățeanului.

Cu toate acestea, mecanismul răspunderii statului ar fi inefficient dacă societatea nu va dispune de capacitatea de a preveni și înlătura iresponsabilitatea, ilegalitatea și despotismul din acțiunile și comportamentul puterii publice. Respectiv, e relevant rolul societății civile în statul de drept care, având un nivel suficient de dezvoltare, poate să asigure echilibrul între stat și societate.

În final, susținem necesitatea de a investiga complex și multidimensional instituția răspunderii puterii publice (în special, a răspunderii constituționale) și de a elabora concepția științifică a răspunderii juridice a statului, a organelor sale și a funcționarilor săi. În Republica Moldova acest fapt va contribui substanțial la reglementarea normativă și realizarea practică eficientă a mecanismului răspunderii și, deci, la edificarea și consolidarea statului de drept.

Referințe bibliografice

1. Avornic Gh. și alții Teoria Generală a Dreptului. Ediția 1. Chișinău: Cartier Juridic, 2004, p. 508.
2. Baltag D., Guțu A. Teoria Generală a Dreptului (curs teoretic). Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” (Tipografia „Reclama”), 2003, p. 280.
3. Baltag D. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: ULIM (F.E.-P. „Tipografia Centrală”) 2007, p. 242-270.
4. Baltag D. Unele aspecte ale răspunderii juridice constituționale. Legea și Viața 2007, nr. 8, p. 4.
5. Costachi Gh., Arseni O. Reflecții asupra instituției răspunderii în dreptul constituțional. Legea și Viața 2009, nr. 5, p. 4.
6. Guceac I. Dreptul electoral. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005, p. 198-200.
7. Lupu Gh., Avornic Gh. Teoria Generală a Dreptului. Studiu teoretic introductiv. Chișinău: Editura Lumina, 1997, p. 223.
8. Negru B. Responsabilitatea și răspunderea juridică într-un stat democratic de drept. Revista Națională de Drept 2006, nr. 12, p. 45.
9. Mitroi G. C., Motica R. I. Fundamentele dreptului. Optima justiția. București: Editura All Beck, 1999, p. 186.
10. Răspunderea în dreptul constituțional. Coord. E. S. Tănăsescu. București: Editura C. H. Beck, 2007, p. 3-4.
11. Авакьян С. А. Санкции в советском государственном праве. Советское Государственное Право 1973, № 11, p. 30-31.
12. Авдеенкова, М. П., Дмитриев, Ю. А. Конституционно-правовая ответственность в России. В: <http://www.ydmitriev.ru/txt/0007.htm>.
13. Актуальные проблемы территориальной организации публичной власти: опыт России и зарубежных стран. Аналитический Вестник № 18(211) Часть 1. Региональный уровень. Москва, 2003, p. 50.
14. Боброва Н. А., Зражевская Т. Д. Ответственность в системе гарантий конституционных норм (государственно-правовые аспекты). Воронеж: Издательство Воронежского Унив-та, 1985, p. 84.
15. Виноградов В. А. Субъекты конституционной ответственности. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2000.

16. Виноградов В. А. Актуальные проблемы конституционно-правовой ответственности. Законодательство, 2002, № 10, р. 56.
17. Виноградов В. А. Проблемы охраны (защиты) Конституции Российской Федерации и конституционно-правовая ответственность. Конституционное и муниципальное право, 2003, № 1, р. 3.
18. Виноградов В. А. Основание конституционно-правовой ответственности. Законодательство 2003, № 2, р. 52-53.
19. Виноградов В. А. Ответственность в механизме охраны конституционного строя. Москва, 2005, р. 42.
20. Дмитриев Ю. А., Измайлова Ф. Ш. Проблема контроля и ответственности в деятельности органов государственной власти. Государство и Право 1996, № 4, р. 89-90.
21. Забровская Л. В. Конституционно-правовые деликты. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003 и др.
22. Зиновьев А. В. Конституционная ответственность. Правоведение 2003, № 4, р. 5.
23. Козлова Е. И., Кутафин О. Е. Конституционное Право России: Учебник. 3-ие изд. перераб. и доп. Москва: Издательство Юристъ, 2002.
24. Кондрашев А. А. Конституционно-правовая ответственность в Российской Федерации: теория и практика. Москва: Издательство ЮРИСТЪ, 2006.
25. Конституционно-правовая ответственность: Проблемы России, опыт зарубежных стран. Под ред. С. А. Авакьяна. Москва: Издательство Московского Университета, 2001.
26. Колосова Н. М. Конституционная ответственность – самостоятельный вид юридической ответственности. Государство и Право, 1997, № 2, р. 86.
27. Колосова Н. М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации. Москва: Издательство Городец, 2000.
28. Колосова Н. М. Теория конституционной ответственности: природа, особенности, структура. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2006.
29. Колюшин Е. И. Конституционное право России: курс лекций. Москва: ОАО «Издательский дом Городец», 2006.
30. Кравец И. А. Российский конституционализм: проблемы становления, развития и осуществления. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004, р. 388-416.
31. Краснов М. А. Публично-правовая ответственность представительных органов за нарушения закона. Государство и Право 1993, № 6, р. 55.
32. Кутафин О. Е. Предмет конституционного права. Москва, 2001, р. 421.
33. Липинский Д. А. Регулятивная функция конституционной ответственности.

MOTIVAREA HOTĂRÂRILOR JUDECĂTOREȘTI – GARANȚIE FUNDAMENTALĂ A CALITĂȚII ACTULUI DE JUSTIȚIE

Irina IACUB, avocat, doctor în drept, conferențiar universitar interimar,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
(irinaiacub@yandex.ru)

Rezumat

În articol este abordată problema motivării argumentate și explicite a hotărârilor judecătorești ca o garanție fundamentală a calității actului de justiție. Se analizează hotărârea judecătorească, natura juridică a hotărârii judecătorești, calitatea și practica motivării acesteia. Invocând doctrinele existente în domeniu, precum și experiența României, autoarea propune soluții de depășire a situației existente în Republica Moldova în vederea finalizării procesului de consolidare definitivă a statului de drept.

Cuvinte-cheie: hotărâre judecătorească, act de justiție, instanță, doctrină, motivare, calitate, statul de drept.

CZU: 342.56:340.113.2(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4509581

Hotărârea judecătorească. Judecarea cauzelor civile nu poate avea loc în lipsa emiterii de către instanța de judecată a unor acte de dispoziție [9, p. 77], elementul central al cărora fiind voința instanței exteriorizată obiectiv într-o anumită formă [11, p. 67]. În acest sens, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova [3] prevede expres, în art. 14, formele pe care le îmbracă actele de dispoziție ale instanței, după cum urmează:

- alin. (1): „La judecarea cauzelor civile în primă instanță, actele judiciare se emit în formă de hotărâre, încheiere și ordonanță.”;

- alin. (5): „Dispoziția judecătorească prin care se soluționează fondul apelului și recursului se emite în formă de decizie, iar la soluționarea problemelor prin care nu se rezolvă fondul apelului și recursului, dispoziția se emite în formă de încheiere.”

Actul de dispoziție principal al instanței este cel prin care se soluționează fondul cauzei. Este vorba despre hotărârea judecătorească, care este un act esențial în aplicarea și realizarea dreptului [6, p. 83]. În legătură cu aceasta, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova prevede la art. 14, alin. (2): „În formă de hotărâre se emite dispoziția primei instanțe prin care se soluționează fondul cauzei”.

În doctrină se precizează în acest sens că „hotărârea judecătorească – sentința – repre-

zintă actul final și de dispoziție al instanței prin care se soluționează, cu autoritate de lucru judecat, litigiul dintre părți. Dat fiind faptul că întreaga activitate judiciară se realizează cu scopul de a soluționa un conflict civil concret, hotărârea judecătorească – desemnând rezultatul activității judiciare – reprezintă, fără îndoială, cel mai important act al justiției” [7, p. 906].

Evident, toată activitatea de înfăptuire a justiției este îndreptată spre a fi pronunțată hotărârea judecătorească care încununează toată activitatea instanței de judecată. Începând cu intentarea procesului civil, toate actele de procedură îndeplinite de către instanța de judecată, toate actele de dispoziție intermediare sunt îndreptate către un singur scop – formarea actului final al justiției. Asume hotărârea judecătorească conține răspunsuri la toate cerințele înaintate și prin care instanța de judecată își realizează atribuția sa de autoritate publică [9, p. 78].

Importanța hotărârii judecătorești poate fi privită atât din punctul de vedere al părților, cât și al societății în general. Pentru părți, hotărârea este destinată să pună capăt litigiului dintre ele și să le apere drepturile civile concrete. Pentru societate, hotărârea judecătorească, în general, reprezintă un mijloc eficient de restabilire a ordinii de drept democratice și de eficientizare a normelor de drept substanțial. Totodată, hotărârea judecătorească are și un pronunțat caracter educativ, prevenind încălcarea dreptului de către acei cetățeni care, în cazuri similare, ar fi tentați să nesocotească drepturile subiective recunoscute de ordinea juridică [7, p. 906].

Natura juridică a hotărârii judecătorești. În doctrina juridică românească destul de frecvent este pusă în discuție problema naturii juridice a hotărârii judecătorești, cercetătorii întrebându-se și argumentând ce este aceasta – un fapt juridic, un act juridic sau se reduce la un simplu silogism judiciar?¹

Asemenea întrebări apar, deoarece judecătorul operează cu elemente de logică pe care le aplică la cazuri concrete. Opera de judecată presupune nu doar aplicarea legii, ci și stabilirea faptelor petrecute în viața cotidiană. Soluția finală a judecătorului nu poate face abstracție de procesul mental de elaborare a acesteia. În acest proces, silogismul judiciar joacă un rol foarte important. De aceea, în doctrină s-a susținut că hotărârea nu este altceva decât un silogism în cadrul căruia premisa majoră este norma juridică, premisa minoră este faptul invocat ca temei al pretenției, iar concluzia este rezultatul obținut prin aplicarea legii la faptele respective [10, p. 205-206].

În realitate, hotărârea nu poate fi redusă la o simplă „schemă mentală” la care recurge incontestabil judecătorul. Acesta trebuie să aprecieze însă și faptele petrecute în lumea exterioară și chiar probele administrate în instanță. Desigur, logica joacă un rol preponderent în activitatea desfășurată de judecător, dar „funcția acesteia nu este exclusivă. Judecătorul nu poate fi considerat ca «o mașină producătoare de sentințe» și nici sentința ca „un lanț de silogisme” (E. J. Couture [4, p. 288], citat de I. Leș [7, p. 907]).

Elaborarea hotărârii se realizează în cadrul unui proces deosebit de complex, în care determinarea și evaluarea faptelor au un rol deosebit de important. Pornind de la aceasta, uneori rolul judecătorului este asemuit cu acela al istoricului. „În căutarea adevărului,

¹ Dicționarul Explicativ al Limbii Române explică: „silogism” = „tip de deducție în care o propoziție numită concluzie rezultă din două sau mai multe propoziții numite premise”; „raționament deductiv care conține trei judecăți legate între ele astfel încât cea de-a treia judecată, care reprezintă o concluzie, se deduce din cea dintâi prin intermediul celei de-a doua”; „raționament constând din trei judecăți (majoră, minoră și conclusivă), concluzia fiind dedusă din judecata majoră prin intermediul celei minore”. [URL]: <https://dexonline.ro/definitie/silogism>.

judecătorul acționează ca un istoric. Munca sa nu diferă fundamental de cea pe care o realizează cercetătorul faptelor istorice: adună documente, ascultă martori, caută părerea specialiștilor din diferite domenii ale științelor înrudite, trage concluzii din faptele cunoscute construind prin conexiune fapte necunoscute. În acest sens, magistratul este istoricul faptelor care au determinat procesul. Metoda sa este similară cu a istoricului și similare sunt și rezultatele investigației sale”. Cu toate acestea, asimilarea judecătorului cu istoricul nu poate fi niciodată totală sau „completă” (E. J. Couture [4, p. 288], citat de I. Leș [7, p. 907]).

Într-adevăr, judecătorul nu se poate opri numai la o relatare pur descriptivă a faptelor, el trebuie să pună un „diagnostic” concret acestora, pentru ca apoi să le califice din punct de vedere juridic. De aceea hotărârea finală a judecătorului nu este nici rezultatul exclusiv al unui simplu silogism și nici al unei investigații istorice. Altfel spus, hotărârea nu este un simplu fapt calificat juridic [7, p. 907-908]. Hotărârea judecătorească este rezultatul operei de înfăptuire a justiției, și nu rezultatul unei opere de legalitate formală. Este o operă ce se realizează printr-o multitudine de acte voliționale. Hotărârea finală este un important act juridic în elaborarea căruia logica joacă un rol foarte semnificativ, dar care se concretizează în mod necesar în acte de voință (E. J. Couture [4, p. 289], citat de I. Leș [7, p. 908]).

Una din ideile principale ce pot fi desprinse din reflecțiile enunțate ține de faptul că înainte de a-și manifesta voința pe fondul unei cauze, ca soluție a acesteia, judecătorul desfășoară un amplu proces de analiză logică a elementelor deduse în fața sa, fapt de natură să garanteze corectitudinea finală a acesteia, legalitatea și temeinicia sa.² Pentru ca întreg acest silogism juridic să convingă justițiabilul de adevărul dedus de judecător și transpus în decizia sa, de legalitatea și temeinicia acestuia, este absolut necesar să fie exprimat într-o anumită formă și adus la cunoștința sa. Singura modalitate de realizare a acestui deziderat constă în transpunerea silogismului în conținutul hotărârii judecătorești.

În mod corespunzător, legea procesual civilă stabilește expres în art. 241 elementele de conținut ale hotărârii judecătorești, după cum urmează: „(2) Hotărârea judecătorească constă din partea introductivă și partea dispozitivă. În cazurile prevăzute la art. 236, alin. (5), hotărârea judecătorească constă din partea introductivă, partea descriptivă, motivare și dispozitiv. Fiecare parte a hotărârii se evidențiază separat în textul acesteia (3). În partea introductivă se indică locul și data adoptării, denumirea instanței care o pronunță, numele membrilor completului de judecată, al greferului, al părților și al celorlalți participanți la proces, al reprezentanților, obiectul litigiului și pretenția înaintată judecății, mențiunea despre caracterul public sau închis al ședinței. (4). În partea descriptivă se indică succint pretențiile reclamantului, obiectiile pârâtului și explicațiile celorlalți participanți la proces (5). În motivare se indică: circumstanțele cauzei constatate de instanță, probele pe care se întemeiază concluziile ei privitoare la aceste circumstanțe, argumentele invocate de instanță la respingerea unor probe, legile de care s-a călăuzit instanța (6). Dispozitivul cuprinde concluzia instanței judecătorești privind admiterea sau respingerea integrală sau parțială a acțiunii, repartizarea cheltuielilor de judecată, calea și termenul de atac al hotărârii (7). În cazul în care instanța judecătorească dispune executarea imediată a hotărârii, în dispozitiv se face o mențiune în acest sens. Dacă a respins pretențiile reclamantului, instanța dispune prin hotărâre anularea măsurilor de asigurare a acțiunii”.

² Potrivit art. 239 din Codul de procedură civilă al RM: „Hotărârea judecătorească trebuie să fie legală și întemeiată. Instanța își întemeiază hotărârea numai pe circumstanțele constatate nemijlocit de instanță și pe probele cercetate în ședință de judecată”.

După cum se poate observa din dispozițiile citate, silogismul judiciar urmează să fie prezentat în mod obligatoriu în partea de motivare a hotărârii judecătorești. Obligația motivării se impune spre a arăta că judecătorii au examinat fiecare pretenție sau obiecție pe care au înaintat-o părțile și, totodată, spre a se da posibilitate instanțelor superioare să controleze dacă judecarea s-a făcut cu respectarea legii [1; 6, p. 86].

În opinia corectă a cercetătorilor/practicieni români [8, p. 7], motivarea hotărârii judecătorești nu trebuie privită exclusiv ca o obligație a judecătorului. Cu mult mai important este ca aceasta să fie percepută ca „un privilegiu pentru judecător, o oportunitate pe care legiuitorul i-o pune la dispoziție pentru a demonstra argumentat justetea judecății sale, maturitatea raționamentului său, puterea logicii sale, capacitatea de a corobora probele administrate, nivelul acumulărilor profesionale, toate la un loc având menirea să convingă nu doar părțile litigiului și apărătorii acestora, ci și orice altă persoană care ar citi acea hotărâre, asupra legalității și temeiniciei hotărârii, a capacității profesionale, maturității intelectuale și echilibrului de personalitate ale judecătorului cauzei, garanții ale unui act de justiție profesionist și imparțial”.

Calitatea motivării hotărârii judecătorești. Motivarea hotărârii este apreciată ca fiind „opera judecătorului care trebuie să demonstreze în mod logic deplina concordanță dintre soluția din cauza respectivă și realitate” [1, p. 546].

În sistemul procesual tradițional motivarea a avut și are un rol deosebit de important. Ea este o puternică garanție a imparțialității judecătorului, a calității actului de justiție și oferă posibilitatea unui cerc larg de persoane de a cunoaște conținutul motivelor ce au determinat pronunțarea unei anumite hotărâri judecătorești. Motivarea hotărârii oferă și posibilitatea exercitării de către instanțele superioare a unui control judiciar eficient și optim, reprezentând pentru părți și o garanție împotriva arbitrarului [7, p. 912].

Doctrina a considerat în mod constant că motivarea este un element esențial și necesar al unei hotărâri judecătorești, iar lipsa acesteia atrage casarea ei [5, p. 28; 2, p. 255; 6, p. 86; 7, p. 912]. Și în doctrina occidentală autori de prestigiu (Cornu G., Foyer J., Vincent J., Guinchard S. – citați de I. Leș [7, p. 913]) consideră că motivarea este „o regulă general aplicabilă în toate materiile”, în afara excepțiilor prevăzute de lege și „în fața tuturor jurisdicțiilor”.

În general, motivarea reprezintă și o condiție impusă de majoritatea legislațiilor de inspirație romano-germană³ și mai ales de jurisprudența CtEDO, care consideră că motivarea este un element al procesului echitabil.

Pornind de la necesitatea și importanța sa distinctă, motivarea trebuie să întrunească anumite cerințe, printre care: ea trebuie să fie clară, precisă și necontradictorie, astfel încât din ea să rezulte justetea soluției pronunțate. O motivare corectă presupune: răspunsuri precise la toate capetele de cerere și la toate apărărilor formulate pe baza tuturor probelor administrate în cauză, a argumentelor și raționamentelor juridice, a principiilor și a regulilor de drept substanțial și procesual; referirea la realitatea faptelor și la judecățile verificate în concret în speța respectivă, prin evitarea motivărilor sprijinite pe formulări generale, abstracte; consecvența și principialitatea, care exclud existența considerentelor contradictorii (legea nu interzice motivarea alternativă sau subsidiară, întrucât, în acest caz, un considerent nu îl exclude pe celălalt); respectarea strictă a soluției dispozitivul hotărârii. Astfel,

³ În Italia și Spania, motivarea hotărârilor judecătorești constituie un principiu de ordin constituțional (fiind reglementat în art. 111, alin. (1) din Constituția Italiei și art. 120 alin. (1) din Constituția Spaniei). Pentru detalii a se vedea: [7, p. 913].

motivarea unei hotărâri nu reprezintă o problemă de volum, ci una de conținut. Instanța trebuie să prezinte motivele care au determinat-o să pronunțe soluția, iar nu stări descriptive, fără relevanță pentru rezolvarea pricinii (spre exemplu, nu este suficientă redarea în rezumat a probelor administrate, ci trebuie să se înfățișeze temeiurile pentru care s-a respins o probă, pentru care din două probe s-a ales una și s-a înlăturat cealaltă etc. [1, p. 455].

Dincolo de aprecierile doctrinare, în jurisprudența recentă a Înaltei Curți de Justiție și Casație a României expres s-a precizat: „Motivarea unei hotărâri trebuie să fie clară și precisă, să se refere la probele administrate în cauză și să fie în concordanță cu acestea, să răspundă în fapt și în drept la toate aspectele incidente în cauză, să conducă în mod logic și convingător la soluția din dispozitiv. Hotărârea instanței trebuie să cuprindă, ca o garanție a caracterului echitabil al procedurii judiciare și al respectării dreptului la apărare al părților, motivele de fapt și de drept care au format convingerea instanței, precum și cele pentru care s-au înlăturat cererile/apărările părților. Considerentele hotărârii, reprezentând explicitarea soluției din dispozitiv, sprijinul necesar al acestuia fac corp comun cu dispozitivul și intră deopotrivă în autoritate de lucru judecat, raportat la părțile din dosar și obiectul cauzei” (par. 171) [12].

Practica motivării hotărârilor judecătorești. Făcând abstracție de prevederile legale în materie, de aprecierile și sugestiile conturate de către doctrină (enunțate mai sus), practica motivării hotărârilor judecătorești de cele mai multe ori este una dezamăgitoare. Nu puține sunt situațiile în care părțile rămân absolut dezamăgite în momentul în care primesc hotărârea, constatând fie că aceasta nu este motivată, fie că motivele expuse nu vizează argumentele lor ori sunt de-a dreptul de „neînțeles”.

În acest context, specialiștii atrag atenția pe bună dreptate că redactarea unei hotărâri pe numeroase pagini nu echivalează cu motivarea acesteia, deoarece, de regulă, în partea introductivă, sunt reluate expunerile părților, care – grație trimerii în format electronic – sunt integrate ad literam și astfel avem hotărâri tot mai stufoase.

Ceea ce interesează, este exact motivarea proprie judecătorului pentru care adoptă soluția respectivă, de regulă, aceasta fiind „demarcată”, fiind precedată de sintagma „analizând actele și lucrările...”

Prin urmare, cel mai mare minus constatat în activitatea de motivare a unei hotărâri judecătorești este întinderea excesivă a considerentelor [8, p. 8] în detrimentul calității motivării. În literatura de specialitate autohtonă, prea puțin se pune în discuție această problemă. În schimb, în doctrina românească unii practicieni bat alarma. Dat fiind faptul că în cea mai mare parte același minus afectează și calitatea justiției noastre, în cele ce urmează ținem să prezentăm situația din România, cu precizarea că aceasta este în cea mai mare parte proprie și sistemului nostru.

Astfel, referitor la întinderea considerentelor, subliniem că, chiar dacă întinderea considerentelor pe un anumit număr de pagini este determinată în fiecare caz aparte de complexitatea cauzei, probele administrate de părți, numărul capetelor de cerere ale acțiunii, de existența sau nu a unei cereri reconvenționale etc., totuși practica judiciară din ultimii 10-15 ani a scos în evidență „o tendință vădit eronată și anume: de a pune semnul egalității între numărul cât mai mare de pagini ale unei hotărâri, pe de o parte, și calitatea hotărârii, pe de altă parte, indiferent de complexitatea speței, numărul părților ș. a.”

Modalitățile prin care judecătorii dospesc artificial până la dimensiuni aiuritoare conținutul unei hotărâri sunt diverse, principalele fiind următoarele [8, p. 10]:

a) scanarea – evitând efortul realizării de sinteze pe marginea tuturor cererilor aflate la materialele dosarului, judecătorii au recurs la preluarea integrală a conținutului acestora prin scanare. Ca rezultat, a apărut un număr impresionant de hotărâri judecătorești cu peste 20-30 pagini, ajungând frecvent către 50, 60 sau, mai rar, peste suta de pagini, hotărâri în care raționamentul judecătorului era cuprins la final doar în 1/2, 1-2 pagini sau mai puțin.

O asemenea abordare a construcției unei hotărâri judecătorești are tot felul de consecințe negative, mai ales cu impact asupra reputației profesionale a judecătorului în cauză. Din perspectiva dată, este rezonabilă suspiciunea că un asemenea judecător nu are capacitatea de a sintetiza documentele ce i se supun analizei și că apelează la soluția comodă și derobatoare pentru el de a scana întregul document tocmai pentru că este incapabil să producă o expunere în sinteză. Mai grav este că o astfel de suspiciune poate genera o altă - cu privire la capacitatea judecătorului de a emite raționamente logice pe chiar fondul cauzei ce îi este dedusă judecării. Aceste momente trebuie să preocupe comisiile de evaluare a judecătorilor.

În prezent, necesitatea scanării a decăzut, deoarece, după cum s-a enunțat mai sus, părțile expediază instanței materialele în variantă electronică, ceea ce face și mai accesibil pentru preluare textul acestora.

b) O altă modalitate de „lungire” artificială a considerentelor unei hotărâri judecătorești, dar și de diluare a esenței acesteia, o constituie citarea excesivă a unor texte legale (uneori secțiuni de 10-15 articole) sau a unor puncte de vedere din doctrină (redarea copy-paste a unor nesfârșite pasaje din tot felul de cursuri universitare). Efectele negative ale acestui moment nu vizează doar aspectul cantitativ al încărcării nejustificate a unei hotărâri judecătorești cu o mulțime de texte legale nerelevante ori cu aspecte de dispută doctrinară, dar ridică și suspiciunea că respectivul judecător este incapabil să indice temeiul de drept concret al soluției sale și că se ascunde argumentativ derobator în spatele unor opinii teoretice exprimate în publicistica juridică de autori respectați și respectabili, fapt care la fel ar trebui să constituie obiect de preocupare pentru comisiile de evaluare.

c) În strânsă legătură cu punctul b), trebuie invocată practica multor judecători de a include în cuprinsul considerentelor hotărârii, fără nici o legătură cu fondul litigiului soluționat, a unor ample citate din Convenția Europeană a Drepturilor Omului ori din hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, sau ale Curții de Justiție a Uniunii Europene. Sigur că în anumite situații limitative judecătorul este dator să se exprime și să lămurească unele aspecte. Cu regret, însă în majoritatea cazurilor (litigii derulate sub puterea legilor naționale necontestat conforme legislației europene, unde niciuna dintre părți nu are obiecțiuni cu privire la incidența sau eficacitatea normei naționale), totuși judecătorul se simte dator fără nicio justificare să enumere o sumedenie de hotărâri ale instanțelor europene care i se par lui că susțin punctul de vedere pe care l-a adoptat prin hotărâre. Și această practică scoate în evidență nesiguranța judecătorului cu privire la justetea propriei sale decizii judecătorești și a raționamentului logico-juridic aferent.

Suspiciunea incompetenței profesionale nu este singura plauzibilă, mai ales acolo unde metodele de „umflare” artificială a hotărârii menționate sunt cumulate de judecător în „argumentarea” hotărârii sale. Există riscul apariției suspiciunii că scanarea (copierea – e.n.) integrală a tuturor cererilor din dosar, haosul expunerii, cascada de citate inutile din texte legale naționale ori europene, citate ample din doctrină, invocarea a zeci de pasaje din hotărâri europene fără legătură cu cauza, exprimarea confuză ori concluziile echivoce și

nejustificat de lapidare în raport cu amplul conținut al hotărârii, într-un cuvânt, un „ghiveci argumentativ” întins de regulă pe distanța a 80-100 pagini sau peste, reprezintă nu incompetență, ci intenția judecătorului de a escamota printr-o motivare haotică și lălăită o decizie deliberat denaturată [8, p. 15].

d) O ultimă remarcă asupra domeniului analizat o constituie acuratețea exprimării în cuprinsul considerentelor hotărârii judecătorești și ne referim aici la conciziunea propozițiilor, frazelor, a termenilor folosiți, dar și la acuratețea gramaticală. Cu certitudine, nu suntem singurii care au întâlnit hotărâri din care nu înțelegi nimic datorită modului confuz de exprimare, folosirii unor cuvinte sau expresii echivoce din care poți presupune/reține/deduce mai multe sensuri interpretative, ori hotărâri în care motivarea juridică este înlocuită cu tot felul de impresii/trăiri/frustrări/complexes ale redactorului judecător, câmp de exprimare al unor personalități cel puțin îngrijorătoare [8, p. 15].

Generalizând asupra constatărilor făcute de specialiștii români, ținem să subliniem în mod repetat că în cea mai mare parte, carențele enunțate afectează și justiția din Republica Moldova, ceea ce nu poate să lase indiferent statul, nici societatea, nici justițiabilii. Este absolut necesar de a remedia situația dată, dacă optăm pentru finalizarea procesului de consolidare definitivă a statului de drept.

Referințe bibliografice

1. Boroș G., Stancu M. Drept procesual civil. Vol. I. București: Hamangiu, 2015.
2. Ciobanu V. M. Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Vol. II. București: Național, 1996.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. Monitorul Oficial nr. 285-294 din 03.08.2018 (cu modificări până în 11.06.2020).
4. Couture E. J. Fundamentos de derecho procesual civil. Ed. a 3-a. Buenos Aires: Depalma, 1981.
5. Deleanu I. Tratat de procedură civilă. Vol I. București: Universul Juridic, 2013.
6. Drept procesual civil. Partea specială. Curs universitar/ Coord.: E. Belei. Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: S. n., 2016.
7. Leș I. Tratat de drept procesual civil. Vol. I. București: Universul Juridic, 2014.
8. Popa I. Flagelul motivării kilometrice în fapt și în drept a hotărârii judecătorești. Revista Universul Juridic, nr. 11, noiembrie 2019.
9. Prisac Al. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău: Cartea Juridică, 2019.
10. Ungureanu O. Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond). București: Mihaela, 1997.
11. Загайнова С. К. Судебные акты в гражданском и арбитражном процессе: теоретические и прикладные проблемы. Диссертация на соискание степени доктора юридических наук. Екатеринбург, 2008.
12. În: <http://www.drepturile-omului.eu/news/params/post/1754723/testul-de-calitate-al-motivarii-hotararilor>

REGLEMENTĂRI CONCEPTUALE PRIVIND DOMICILIUL ȘI REȘEDINȚA PERSOANEI FIZICE (PARTEA I)

Renat CURCHIN, doctorand, USM

(renat.curchin@gmail.com; renat.curchin@igp.gov.md)

Rezumat

Conceptul de domiciliu urmează a fi cercetat atât prin prisma reglementărilor naționale, cât și a celor internaționale, deoarece acest termen nu are aceiași semnificație, or întinderea termenului este mult mai largă și nu urmează a fi identificată cu noțiunea de „locuință” în sensul dreptului de proprietate asupra unui imobil.

Importanța stabilirii domiciliului sau a reședinței temporare este determinată de efectele juridice pe care le produce din punct de vedere a dreptului constituțional, civil, penal, familiei ș. a.

Prezentul demers științific, divizat în două părți, reprezintă o încercare de definire a termenilor de bază, identificarea situațiilor de determinare a domiciliului în cazul persoanelor minore, a persoanelor ocrotite, regulile și excepțiile reglementate atât la nivel național, cât și internațional.

Cuvinte-cheie: domiciliu, reședință, temporară, locuință, spațiu.

CZU: 347.171

DOI: 10.5281/zenodo.4392675

Introducere. Reglementarea domiciliului sau a reședinței persoanei reiese din necesitatea identificării individului în spațiu, or a „identifica” persoana fizică înseamnă „a constata identitatea” acesteia, a individualiza omul în societate, în ansamblul relațiilor sociale la care participă [6, p.1]. Într-o societate contemporană, necesitatea identificării persoanei fizice ține atât de rațiuni de ordin general, cât și de ordin personal, individual. Este de ordin general, în sensul că societatea însăși are interesul ca fiecare component al ei să poată fi identificat în multiplele raporturi juridice la care participă. Raționamentul identificării în sensul unui interes de ordin personal reiese din necesitatea ca fiecare om, în calitatea sa de participant la diversitatea raporturilor de drept, este direct interesat să se poată individualiza în aceste raporturi [6, p. 4].

Scopul studiului. Prezentul studiu are drept scop de bază definirea termenilor de „domiciliu”, „reședință temporară”, din punct de vedere a legislației naționale și a prevederilor internaționale, stabilirea întinderii efectelor juridice a domiciliului sau a reședinței temporare, identificarea procedeele de evidență a locuitorilor Republicii Moldova, identificarea excepțiilor de la libertatea de alegere a domiciliului.

Metode și materiale aplicate. În vederea atingerii scopului propus și realizarea nemijlocită a studiului, prin consultarea legislației naționale, cât și a cadrului internațional relevant, a legislației altor state, am utilizat metoda deducției, sinteza, analiza, metoda sistemică, comparativă.

Rezultate și discuții. Considerăm oportun de a face o incursiune în mecanismul național de evidență a populației, identificarea procedurii și mecanismelor de stabilire a raporturilor juridice dintre persoanele fizice și statul pe teritoriul căruia se află o persoană fizică. Actele de identitate din sistemul național sunt prevăzute în Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09.11.1994 [8], completat prin Hotărârea Guvernului nr. 125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova [7], constituie cadrul normativ care asigură realizarea raporturilor juridice dintre persoanele fizice, persoanele juridice și instituțiile statului la eliberarea actelor de identitate, la ținerea evidenței la domiciliu sau reședință, la emigrarea autorizată a locuitorilor Republicii Moldova și la repatrierea cetățenilor Republicii Moldova.

Există trei forme principale de mișcare a populației: în mod natural (dinamica nașterii și morții), social (schimbări în poziția oamenilor în structuri socio-economice ale societăților în sensul larg al cuvântului) și spațial (deplasare pe teritoriu). Diferite forme de mișcare a populației sunt interconectate și interdependente.

Analizând conceptul de domiciliu, prin prisma reglementărilor naționale, cât și a celor internaționale, se va observa că acest termen nu are aceeași semnificație, or înținderea termenului este mult mai largă și nu urmează a fi identificată cu noțiunea de „locuință” în sensul dreptului de proprietate asupra unui imobil.

Alexandrescu D., citat de către Dogaru I. și Cercel S., susține că, cuvântul domiciliu provine din sintagma latină *domum colere*, ceea ce desemnează „casa pe care o locuiește cineva”; în acest sens se afirma *nemo de domo suo extrahi debet* (casa unde locuiește cineva și din care nu poate fi izgonit) [6, p. 6].

Dicționarul explicativ al limbii române definește „domiciliul” ca fiind - casă sau loc unde cineva locuiește permanent. 2. (Jur) Loc unde cineva, avându-și locuința principală, este ținut în evidență de autorități și își exercită drepturile cetățenești [5, p. 315].

Conținutul juridic al noțiunii de domiciliu nu este reglementat în mod expres de către Constituția Republicii Moldova, iar definiția domiciliului se regăsește la art. 38 Cod Civil al RM, astfel încât alin. 1), stabilește „Domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are reședința obișnuită. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atât timp cât nu și-a stabilit un altul.” [2] Până la modificările operate la Codul Civil al RM în contextul modernizării acestuia, domiciliul era definit ca fiind „locul unde aceasta își are locuința statornică sau principală. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atâta timp cât nu și-a stabilit un altul” [3]. Redacția veche a Codului Civil al RM nu conținea o explicație a termenelor „statornică sau principală”, precum și nici careva criterii de identificare ale acestor caractere juridice în vederea aprecierii domiciliului persoanei fizice. Constatăm că, modificările operate la Codul Civil sunt suficient de explicite, or, la alin. (2) al art. 38, legiuitorul indică expres asupra noțiunii de „reședință obișnuită” și „reședință temporară”. Astfel, „reședința obișnuită demonstrează o legătură apropiată și stabilă a persoanei fizice cu locul vizat. La determinarea reședinței obișnuite se iau în considerare toate elementele de fapt relevante, în special durata și

regularitatea prezenței persoanei în locul vizat, precum și condițiile și motivele acestei prezențe”[2]. Codul Civil al RM, la art. 38, alin (3) reglementează reședința temporară a persoanei fizice care „este locul unde își are locuința temporară sau secundară”. În conformitatea cu reglementările legislației civile, stabilirea sau schimbarea domiciliului nu operează decât atunci când cel care ocupă sau se mută într-un anumit loc a făcut-o cu intenția de a avea acolo reședința obișnuită. Dovada intenției rezultă din declarațiile persoanei făcute la autoritățile competente să opereze stabilirea sau schimbarea domiciliului, iar în lipsa acestor declarații, din orice alte împrejurări de fapt [2].

În legislația rusă se disting termenii de „место пребывания”- care este un termen cu o concepție mai largă, și semnifică orice loc de aflarea a persoanei, iar „место жительства”- loc în care persoana se află permanent, altfel spus, domiciliu [10, p. 347].

În literatura de specialitate, se distinge clasificarea domiciliului în funcție de modul în care acesta s-a stabilit:

- domiciliul de drept comun, care este locuința statornică, aleasă de o persoană fizică în mod liber;

- domiciliu legal care apare în situații expres prevăzute de lege pentru anumite persoane, al căror domiciliu este declarat a fi într-un anume loc;

- în domiciliul ales sau domiciliul convențional, care apare în cadrul anumitor raporturi juridice în care persoana este angajată și este aplicabil doar în privința acestora. Se poate vorbi de domiciliul politic sau domiciliul civil, dacă ne referim la exercițiul drepturilor politice ori drepturilor civile ale persoanei fizice [6, p.14].

Domiciliul de drept comun (ordinar), denumit și domiciliul voluntar, tocmai pentru a sublinia că este stabilit în mod suveran de subiectul de drept, are ca titular, în principiu, persoana cu capacitate de exercițiu deplină. Alegerea domiciliului, garantată prin lege, este atribuită așadar numai aceleia care are aptitudinea de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa [2]. El este prezumat că are puterea de a-și reprezenta corect consecințele juridice civile ale manifestării sale de voință în sensul stabilirii domiciliului într-un anume loc. Regula este, așadar, că acela care a dobândit experiența necesară vieții juridice proprii este titularul domiciliului de drept comun [6, p.14].

Făcând referire la domiciliul legal, menționăm că, legislația Republicii Moldova indică expres cazurile privind domiciliul minorului și al persoanei limitate în capacitatea de exercițiu. În conformitate cu alin (1), art. 40 Cod Civil al RM, „domiciliul minorului în vârstă de până la 14 ani este la părinții săi sau la acel părinte la care locuiește permanent” [2]. Potrivit alin (2), art. 40 Cod Civil al RM, „domiciliul minorului dat în plasament de instanța de judecată unui terț rămâne la părinții săi. În cazul în care aceștia au domiciliu separat și nu se înțeleg la care dintre ei minorul va avea domiciliul, asupra acestuia decide instanța de judecată” [2]. De asemenea, Codul Civil reglementează situațiile excepționale, astfel încât prin intermediul instanței de judecată, se poate stabili domiciliul la bunici sau la alte rude ori persoane de încredere, atunci când o cer interesele minorului. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, stipulează că „prin asigurarea interesului superior al copilului se are în vedere asigurarea condițiilor adecvate pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a copilului, ținând cont de particularitățile individuale ale personalității lui și de situația concretă în care acesta se află”[9]. În cazul lipsei consimțământului bunelor, rudelor

apropiate sau ale altor persoane de încredere, minorul va avea domiciliul la o instituție de ocrotire - tutelă/curatelă; serviciul de plasament de tip familial (casă de copii de tip familial, asistență parentală profesionistă); serviciul de plasament de tip rezidențial (casă comunitară, centru de plasament temporar, alt tip de instituție rezidențială [9].

Codul Civil al RM, la alin (4), al art. 40, indică asupra situațiilor în care minorul este reprezentat numai de către unul din părinți, ori dacă minorul se află sub tutelă, domiciliul acestuia va fi la reprezentantul legal [2].

Legiuitorul specifică la alin (5), art. 40 că „domiciliul minorului aflat în dificultate, în cazurile prevăzute prin lege, se află la familia sau la persoanele cărora le-a fost dat în plasament ori încredințat” [2]. Constatăm însă că, nu este reglementat expres ce se înțelege prin termenul „minor aflat în dificultate”, or Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, face trimitere la situațiile de risc în art. 8 și le identifică ca fiind situațiile în care:

- a) copiii sunt supuși violenței;
- b) copiii sunt neglijați;
- c) copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția;
- d) copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute;
- e) părinții copiilor au decedat;
- f) copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă;
- g) părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului;
- h) copiii au fost abandonați de părinți;
- i) în privința unuia dintre părinții copilului este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă)
- j) copiii sunt victime ale infracțiunilor [9].

Instituția responsabilă de plasamentul planificat al minorilor aflați în situații de risc este Comisia pentru protecția copilului aflat în dificultate. În urma analizei efectuate privind domiciliul minorului, se constată utilizarea neuniformă a termenilor ce vizează situația în care se află aceștia, legislația făcând trimitere la diferite noțiuni, cum ar fi: „situații de risc” sau „dificultate”. Nu sunt reglementate situațiile ce țin de domiciliul minorilor aflați în conflict cu legea.

Modificările aduse la Codul Civil extind aria drepturilor persoanei aflate în imposibilitatea de a conștientiza, ori care nu își poate exprima voința în mod deplin, din cauza unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, asupra cărora se instituie măsuri de ocrotire. Astfel, în conformitate cu art. 119 Cod civil, persoana ocrotită are dreptul de a alege liber domiciliul sau reședința sa temporară [2]. În literatura franceză, acest drept se mai numește „dreptul de alegere a locului de viață”. Într-un caz, examinat de instanțele franceze, persoana protejată (ocrotită) a solicitat judecătorului tutelar de a fi autorizată să părăsească locul unde era cazată (reședința temporară) pentru a se stabili în casa pe care deține în posesie comună cu mama sa. Înainte de această sesizare, nu a fost observată nicio dificultate nici de către autoritatea curatorială, nici de către o terță parte, nici de către judecător, solicitantul fiind pe deplin valabil, având cazare personală vacantă și ieftină și fiind capabil să „dea explicații cu discernământ privind motivele alegerii de a locui în altă parte decât într-o casă de bă-

trâni". Curatorul în timpul dezbaterilor în fața instanței, și medicul în conținutul celor 2 certificate redactate de acesta, au invocat un principiu de precauție, considerând că riscul unei „recidive” a persoanei, privind starea de sănătate, ar fi limitată în alegerea reședinței, considerând aflarea acesteia „într-o reședință sigură”. O astfel de abordare, deși poate părea legitimă din partea curatorului și a medicului, având în vedere trecutul persoanei, nu permite, în absența oricărei dificultăți observate și dovedite efectiv, să încalce drepturile omului. Persoana protejată (ocrotită) este în drept să își aleagă locul de viață, iar orice presupusă situație de întoarcere acasă care prezintă un risc potențial pentru sănătatea persoanei protejate, acesta nu este nici spiritul, nici litera legii [1, §3].

În conformitate cu prevederile Codului civil al Republicii Moldova, în cazul în care, persoana însărcinată cu ocrotirea impune restricții în exercitarea dreptului de a-și alege liber domiciliul sau reședința temporară, se atestă implicarea consiliului de familie sau, în absența acestuia, autoritatea tutelară, care pot decide asupra acestui aspect [2]. Drepturile persoanelor aflate sub ocrotire, rămân a fi un subiect încă puțin analizat, având în vedere modificările recente în codul civil la instituția persoanei fizice. De asemenea, rămâne o dificultate pentru realizarea unei cercetări ample faptul că, cauzele civile de stabilire a tutelei, de cele mai multe ori se desfășoară în ședințe închise și nu este posibilă accesarea practicii judiciare pe acest segment.

Stabilirea domiciliului sau a reședinței rămâne să determine un șir de efecte juridice importante pentru persoana fizică. Adresarea în instanță de judecată este în strânsă legătură cu domiciliul sau reședința temporară. Codul de procedură civilă, reglementează procedura de stabilire a măsurilor de ocrotire, iar cererea de pornire a procesului privind măsura de ocrotire se depune, la alegerea petiționarului, care poate fi depusă:

- a) la instanța judecătorească de la domiciliul sau reședința temporară a persoanei în privința căreia este instituită sau se solicită instituirea unei măsuri de ocrotire;
- b) la instanța judecătorească în a cărei rază teritorială se află instituția de tratament sau a instituției sociale în care este instituționalizată persoana în privința căreia este instituită sau se solicită instituirea unei măsuri de ocrotire;
- c) la instanța judecătorească de la domiciliul sau reședința temporară a ocrotitorului provizoriu, curatorului, tutorelui sau mandatarului împuternicit prin mandat de ocrotire în viitor [4].

Concluzii. Domiciliul sau reședința temporară reprezintă acea legătură a persoanei fizice cu un spațiu determinat, care după natura sa, produce un șir de efecte juridice, cum ar fi: includerea domiciliului sau a reședinței permanente în actele de identitate, modalitatea de alegere și stabilire, posibilitatea de adresare la autorități publice, instanțe de judecată. Domiciliul și reședința temporară sunt determinate de un eveniment viitor și incert - viața persoanei fizice, or, odată cu decesul acesteia, dreptul la domiciliu sau reședință temporară încetează.

Referințe bibliografice

1. Canini Claudia, Majeur protégé: quid de la liberté de choisir son lieu de résidence et d'en changer ?. <https://www.famidac.fr/?Liberte-de-choix-des-personnes> (accesat la 12.09.2020).

2. Codul Civil al RM nr. 1107 din 06.06.2002, Monitorul Oficial nr. 66-75 din 01.03.2019, art.132.
3. Codul Civil al RM, nr. 1107 din 06.06.2002, Monitorul Oficial nr. 82-86, art. 66.
4. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. Monitorul Oficial nr. 285-294, art. 436.
5. Coteanu I. ș.a. Dicționar explicativ al limbii române, ediția a II-a , univers enciclopedic, București, 1998, p. 315.
6. Dogaru I., Cercel S., Considerații privind domiciliul în dreptul civil român, Online: <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2008/RSJ2/01DogaruCercel.pdf> (vizitat la 04.09.2019), p. 1.
7. Hotărârea Guvernului nr. 125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova. Monitorul Oficial 36-40/171, 22.02.2013
8. Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09.11.94. Monitorul Oficial 9/89, 09.02.1995.
9. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013// Monitorul Oficial nr. 167-172, art. 534.
10. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений, 4-е изд., доп. - М.: А ТЕМП, 2006, 944 с.

ASPECTE GENERALE PRIVIND ACTUL ADMINISTRATIV (PARTEA I)

Victor VITIUC, doctorand, USM
(vitiucvictor@gmail.com)

Rezumat

Actul administrativ reprezintă una din formele prin care autoritatea publică își realizează misiunea, fiind cea mai importantă dintre acestea din punct de vedere juridic. Codul administrativ introduce concepte noi și reglementează activitatea administrativă care reprezintă totalitatea actelor administrative individuale și normative, contractele administrative, actele reale și operațiunile administrative realizate de autoritățile publice în regim de putere publică, fiind posibilă astfel organizarea aplicării legii și aplicarea nemijlocită a legii.

Cuvinte-cheie: act administrativ, putere publică, individual, normativ, contract.

CZU: 342.924

DOI: 10.5281/zenodo.4392699

Introducere. Modificarea radicală a cadrului legal în materia raporturilor juridice administrative din anul 2019 s-a soldat cu abrogarea Legii contenciosului administrativ [10], Legii cu privire la petiționare [11] și elaborarea Codului administrativ [2], care reprezintă fundamentul juridic pe care se bazează activitatea administrativă.

Activitatea administrativă reprezintă totalitatea actelor administrative individuale și normative, a contractelor administrative, a actelor reale, precum și a operațiunilor administrative realizate de autoritățile publice în regim de putere publică, prin care se organizează aplicarea legii și se aplică nemijlocit legea [2].

Scopul studiului. Identificarea și analiza conceptului de act administrativ, stabilirea categoriilor de acte administrative, analiza conținutului actului administrativ, determinarea condițiilor de validitate a actului administrativ prin prisma reglementărilor naționale și expunerea opiniilor doctrinare față de subiectul cercetat.

Materiale utilizate și metode aplicate. Metodologia cercetării științifice este axată pe studierea doctrinei, legislație în vigoare, cât și a reglementărilor anterioare în domeniul actului administrativ. În calitate de metode ale cercetării științifice au servit metodele: istorică, sistematică, logică, comparativă, precum și analiza și sinteza.

Rezultate obținute și discuții. Pentru a înțelege esența activității administrative, ne propunem realizarea unei analize a actelor administrative, luând în considerare evoluția noțiunilor de până și după modificările operate în legislația națională.

Analizând literatura de specialitate în domeniul dreptului administrativ, constatăm utilizarea termenilor de „act administrativ” și „act de drept administrativ”. Termenul de „act de drept administrativ” este menționat în lucrarea autorului Tudor Drăganu din dorința de a releva regimul juridic care guvernează actele organelor administrației de stat, care este unul de drept administrativ [5, p. 7].

În accepțiunea autorului Antonie Iorgovan, actul administrativ reprezintă *„acea formă juridică principală a activității organelor administrației publice, care constă într-o manifestare unilaterală expresă de voință de a da naștere, a modifica sau a stinge drepturi și obligații, în realizarea puterii publice, sub controlul principal de legalitate al instanțelor judecătorești”* [9, p. 11].

Mihail Diaconu menționează că actul administrativ este *„forma principală prin care se realizează activitatea administrației publice și constă într-o manifestare expresă de voință prin care se creează, se modifică sau se sting raporturile juridice de drept administrativ, este unul dintre principalele izvoare ale acestor raporturi”* [4, p. 12].

Legea contenciosului administrativ (abrogată), la art. 2 definea actul administrativ ca fiind - manifestare juridică unilaterală de voință, cu caracter normativ sau individual, din partea unei autorități publice în vederea organizării executării sau executării în concret a legii. Actului administrativ, în sensul prezentei legi, este asimilat contractul administrativ, precum și nesoluționarea în termenul legal a unei cereri [10].

Comentariul Constituției Republicii Moldova, de asemenea face referire la Legea contenciosului administrativ, abordând aceeași noțiune a actului administrativ - o manifestare juridică unilaterală de voință, cu caracter normativ sau individual, din partea unei autorități publice în vederea organizării executării sau executării concrete a legii. Actului administrativ îi este asimilat contractul administrativ, precum și nesoluționarea în termenul legal a unei cereri [12, p. 211].

Codul administrativ, cuprinde următoarele categorii de acte:

- a) act administrativ individual;
- b) act administrativ normativ;
- c) contract administrativ;
- d) actele reale [5].

Codul administrativ, la art. 10 definește actul administrativ individual după cum urmează: *„este orice dispoziție, decizie sau altă măsură oficială întreprinsă de autoritatea publică pentru reglementarea unui caz individual în domeniul dreptului public, cu scopul de a produce nemijlocit efecte juridice, prin nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice de drept public”* [2]. La rândul său, actele administrative individuale se împart în:

a) acte defavorabile – actele care impun destinatarilor lor obligații, sancțiuni, sarcini sau afectează drepturile/interesele legitime ale persoanelor ori care resping, în tot sau în parte, acordarea avantajului solicitat;

b) acte favorabile – actele care creează destinatarilor săi un beneficiu sau un avantaj de orice fel [2].

În conformitate cu art. 12 al Codului administrativ, un act administrativ normativ este actul juridic subordonat legii adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică în baza prevederilor constituționale sau legale, care nu se supune controlului constituționalității și stabilește reguli de aplicare obligatorii pentru un număr nedeterminat de situații identice [2].

Actul administrativ normativ cuprinde reguli generale de conduită, impersonale și de aplicabilitate repetată, în vederea aplicării la un număr nedeterminat de subiecți. Sunt astfel de acte, spre exemplu, hotărârea de guvern prin care se stabilesc anumite prețuri maximale pentru anumite produse, ordinul unui ministru de stabilire a normelor metodologice de depunere a formularelor tipizate în vederea calculării impozitului, o hotărâre a unui consiliu local de stabilire a taxelor locale etc. [14, p. 2]

Actul administrativ normativ nu trebuie în mod obligatoriu și necesar să se aplice la mai mulți destinatari pentru a fi caracterizat drept normativ. El trebuie să fie doar susceptibil de aplicare unor persoane nedeterminabile, adică să conțină doar regula/mecanismul de aplicare. Aplicarea normei juridice astfel reglementată poate să fie singulară sau multiplă.

Codul administrativ indică asupra faptului că conținutul unui act administrativ individual trebuie să fie suficient de cert. Un act administrativ individual poate fi emis în formă:

- scrisă,
- verbală sau
- poate fi exprimată prin comportament concludent.

Forma actului administrativ individual este aleasă de autoritatea publică care emite actul administrativ în baza dreptului discreționar corespunzător obligațiilor sale. La cererea unui participant, actul administrativ individual emis verbal este confirmat în scris în termen de o săptămână. Cererea se depune în decursul unei luni de la comunicarea actului administrativ. Autoritatea publică poate elibera o confirmare scrisă și din oficiu [2].

Structura actului administrativ individual este formată din:

- a) numele/denumirea autorității publice care a emis actul administrativ;
- b) numele colaboratorului autorității publice care a emis actul administrativ;
- c) numele destinatarului actului administrativ;
- d) data la care a fost emis actul administrativ;
- e) decizia luată (partea dispozitivă a actului administrativ);
- f) motivarea deciziei luate, inclusiv indicarea actelor normative pentru a căror punere în aplicare se emite actul administrativ;
- g) decizia cu privire la cheltuieli;
- h) informația cu privire la exercitarea căilor de atac;
- i) semnătura colaboratorului autorității publice care a emis actul administrativ [2, art. 120].

Articolul 132 Cod administrativ prevede emiterea actului administrativ individual. Prin emiterea unui act administrativ individual se înțelege atât emiterea lui de către prim-ministru și autoritățile publice cu conducere unipersonală, cât și adoptarea lui de către Guvern și autoritățile publice cu conducere colegială [2].

Codului administrativ conține și reglementări ce țin de valabilitatea actului administrativ individual, astfel încât regula generală este că un act administrativ individual devine valabil pentru persoana căreia îi este destinat sau care este afectată de el în momentul în care i se comunică acesteia. Excepție constituie cazul când actul administrativ însuși stabilește o dată ulterioară pentru obligativitatea sa (art. 139 Cod administrativ) [2]. Un act administrativ individual rămâne valabil atât timp cât nu este retras, revocat sau anulat într-un alt mod ori nu s-a consumat prin expirarea timpului sau într-un alt mod. Legiuitorul a indicat și cazurile în care un act administrativ individual este nul:

- dacă conține un viciu deosebit de grav și acest lucru este evident în cadrul aprecierii concludente a tuturor circumstanțelor care se iau în considerare;

- dacă executarea lui cere săvârșirea unei fapte ilegale, care constituie o componentă de contravenție sau de faptă penală;

- dacă din motive reale nimeni nu-l poate executa;

- dacă contravine bunelor moravuri;

- dacă la emiterea lui a contribuit o persoană care nu are dreptul să participe în procedură administrativă :

a) înseși au statut de participant la procedura administrativă;

b) sunt membri de familie ai unui participant;

c) în virtutea legii sau în baza procurii, reprezintă în general sau în această procedură administrativă un participant;

d) sunt membri de familie ai reprezentantului unui participant în această procedură administrativă;

e) desfășoară activitate remunerată la un participant al procedurii administrative sau activează la el în calitate de membru al consiliului de conducere, al consiliului de supraveghere sau al unui alt organ de acest gen. Această prevedere nu se aplică persoanelor angajate la o instituție de drept public participantă la procedura administrativă;

f) în chestiunea respectivă au întocmit o expertiză sau au acționat în mod similar în afara calității lor funcționale/de serviciu;

g) dacă a fost emis în scris, dar nu poate fi identificată autoritatea publică emitentă;

h) precum și în alte cazuri prevăzute de lege [2].

Trăsăturile caracteristice ale actului administrativ, reieșind din reglementările Codului administrativ, dar și analizând literatura de specialitate în domeniu, sunt următoarele:

a) actul administrativ este forma juridică principală de activitate a administrației publice;

b) actul administrativ reprezintă o manifestare de voință expresă, cu efect în exterior, unilaterală și supusă unui regim de putere publică;

c) regimul de putere publică nu exclude exercitarea de către instanțele judecătorești a unui control de legalitate;

d) prin actul administrativ se produc efecte juridice, care pot consta în a da naștere, a modifica sau a stinge drepturi și obligații [6, p. 116].

În cele ce urmează, ne propunem să analizăm în detaliu fiecare dintre trăsăturile caracteristice ale actului administrativ, în vederea elucidării conținutului și caracterului juridic al acestuia.

Actul administrativ este forma juridică principală de activitate a autorității publice: actul administrativ nu este singura formă de activitate a autorității publice, dar este forma juridică cea mai importantă. În literatura germană, actului administrativ îi este atribuită calitatea de „măsură a puterii publice”. Termenul generic „măsură” (Maßnahme) desemnează orice ordine obligatorie, care vizează producerea unui efect juridic, adoptată în scris, oral sau în altă formă, de semn sau printr-un proces automat [1].

În literatura de specialitate este utilizat atât termenul de „administrație publică”, cât și cel de „autoritate publică” [7, p. 222]. Administrația publică, în sens material, reprezintă o activitate de organizare a executării și de executare la concret a legii, realizată prin acțiuni cu caracter de dispoziție sau cu acțiuni de prestație, de către autoritățile

care compun acest sistem în vederea satisfacerii intereselor generale, scop care organizează și asigură buna funcționare a serviciilor publice și execută anumite prestații către populație [15, p. XV). Conceptul de autoritate administrativă se referă la orice organism care îndeplinește sarcini de administrație publică.

În opinia autorului Popa V., „Administrația publică constituie o varietate de activități ale unui ansamblu de organe investite prin Constituție și lege, în regim de putere publică, să aducă la îndeplinire legile sau, în limitele legii, să realizeze valorile politice, sociale și economice care exprimă interesul general al societății” [13, p. 360].

Administrația publică, în context constituțional, desemnează orice organ sau funcționar care are prerogative de putere publică și în sens restrâns, clasicele puterii (organe) prin care se exercită funcțiile statului. În capitolul VIII al Constituției Republicii Moldova, denumit „Administrația publică” este reglementată, pe de o parte, statutul organelor administrației publice centrale de specialitate cu competență de ramură, precum ministerele și alte autorități administrative, iar pe de altă parte, organele administrației publice locale cu competență teritorială. Totuși nu urmează a fi exclus că, instituții ca Președintele și Guvernul Republicii Moldova fac parte din administrația publică, acestea fiind reglementate în capitole aparte de către Constituția Republicii Moldova [3]. Considerăm că termenul de „administrație publică” este specific ramurii de drept public - drept administrativ, care cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile sociale referitoare la organizarea și activitatea administrației publice pe baza și în executarea legii [7, p.18].

Potrivit art. 7 al Codului administrativ, autoritatea publică se consideră orice structură organizatorică sau organ instituită/instituit prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public [2]. În completare, art. 8 Cod administrativ, definește regimul de putere publică care reprezintă ansamblul competențelor prevăzute de lege în vederea realizării sarcinilor autorităților publice, care le conferă posibilitatea de a se impune cu forță juridică obligatorie în raporturile lor cu persoane fizice sau juridice [2].

Activitatea autorităților publice poate îmbrăca diferite forme, forma principală cu semnificație juridică o reprezintă actul administrativ prin care autoritățile administrației publice își realizează competența și implicit sarcinile ce le revin.

Concluzii. Actul administrativ, emis de către autoritatea publică este un act juridic foarte important în ierarhia actelor juridice. Or, fiecare persoană, mai devreme sau mai târziu devine subiect al unui raport juridic administrativ, care îl poate viza direct - actul administrativ individual, fie indirect - actul administrativ normativ, care produc efecte juridice și impun fie un anumit comportament, fie anumite reguli, fie reglementează un anumit domeniu de interes al nostru. În acest sens, este primordial să dăm o apreciere corectă, în vederea stabilirii categoriei de acte administrative care ne vizează, fapt care ne permite să aplicăm corect Codul administrativ în sensul realizării drepturilor și executării obligațiilor conținute de textul de legii.

Referințe bibliografice

1. Autexier Ch., Chapitre 10: Les actes de l'administration à caractère de droit public, Introduction au droit public allemand, PUF, 1997; Reprint Revue générale du

droit: Revue générale du droit. www.revuegeneraledudroit.eu/?p=22111 (accesat la 26.12.2019).

2. Codul administrativ al Republicii Moldova, nr. 116 din 19.07.2018//Monitorul Oficial nr. 309-320, în vigoare din 01.04.2019.

3. Constituția Republicii Moldova, din 29-07-1994, Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994.

4. Diaconu M., Conceptul de act administrativ. Legea și Viața, nr. 4 (2012), p. 11-14.

5. Drăganu T., Actele de drept administrativ, Editura Științifică, București, 1959, 298 p.

6. Goriuc S. și Crasnobaev A., Contractul administrativ asimilat actelor administrative în contenciosul administrativ. În revista Administrarea publică, nr. 1, 2018. <http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/articole/97/ro/Goriuc.pdf> (vizitat la 12.08.2019).

7. Ionescu R., Drept administrativ, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, 357 p.

8. Iorgovan A., Drept administrativ, vol. I, Editura Atlas Lex, București, 1994, 178 p.

9. Iorgovan A., Tratat de drept administrativ, volumul II, Ediția a IVa, Editura All Beck, București, 2005, 1348 p.

10. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000// Monitorul Oficial nr. 57-58, publicat la 18.05.2000 (abrogată).

11. Legea cu privire la petiționare nr. 190 din 19.07.1994// Monitorul Oficial nr. 4, publicat la 08.09.1994 (abrogată).

12. Negru B., Osmochescu N. ș. a. Constituția comentariu, 576 p.

13. Popa V., Dreptul public, AAP, Chișinău, 1998, p. 360.

14. Trăilescu A., Drept administrativ, Ediția a 4-a, C. H. Beck, București, 2010, 432 p.

15. Trăilescu A., Tratat elementar de drept administrativ, Ed. ALL Beck, București, 2002, 376 p.

INTERNATIONAL POLITOLOGICAL DISCOURSE

EUROPEAN CULTURAL POLICY – TARGETS AND OBJECTIVES

Simion ROSCA, doctor of philosophy, associate professor, „Ștefan cel Mare”
Academy of the Ministry of Interior
(simonrosca@gmail.com)

Abstract

The author of the study aims to capitalize on the experience of the European Union in managing collaboration in the field of culture, in support of intercultural dialogue, in the field of education. Culture is the patron of the European identity, the justifying agent of the internal and external policy, of the actions regarding the behavior of the national authorities and of the leaders of the community institutions. Culture is a component of the social system, it determines all the other components and is in turn determined by them.

Culture is also analyzed from the perspective of its use as a means of economic growth, representing a key element in the process of European construction, being the link between peoples and between citizens who consider that they have a common culture. Estimating the role of culture in ensuring the functioning of the European institutions, allows the author to highlight the importance of a balanced policy, developed and implemented based on two principles: reciprocity and flexibility. In conclusion, the author argues that cultural policy, inevitably oriented in the future, has the potential to keep organizations in its constantly evolving sphere.

Keywords: cultural policy, cultural diversity, cultural and creative sector, cultural identity, cultural strategies, European integration.

CZU: 008(4)

DOI: 10.5281/zenodo.4392326

Introduction. The spiritual richness of the contemporary man who consciously makes his own history gives great importance and significance to the problems of culture. The cultural factor, under its many and varied aspects, constitutes an always active and stimulating mobile. Culture is at the heart of the European project and is the key to the principle of ‘unity in diversity’. Respect for cultural diversity combined with the ability to come together around common values has been the guarantee of peace, prosperity and solidarity enjoyed by the EU.

In the age of globalisation, culture can make a unique contribution to a European strategy for smart, green and inclusive growth, promoting stability, mutual understanding and cooperation around the world. Culture is a component of the social system, determines all other components (economic, demographic, political, psycho-social, etc.) and is determined by them. The reality of culture cannot be conceived outside the social framework,

because the maker of cultural values, man, is a social podus. Essentially, man is a social being. He creates culture in this capacity by expressing ideals, social aspirations, confronting through his creation the hopes of other people or even of all humanity.

The making of cultural values in one field or another takes place under socially determined conditions, which leave a trace on the nature, structure, functions of values. That is why we are talking about the culture of one society or another, from one historical era or another. Evolution, the destiny of culture are according to the development of societies. It blooms and develops in certain directions, stagnates or regresses in a determined relationship with the society in which it is being.

Any cultural reality is also a social reality, but it cannot be said that any social reality is also a cultural phenomenon. There are social phenomena of acultural character (such as social-economic relations) or anticultural (such as wars or totalitarian politics). Culture has become the most dynamic component of our civilization. This dynamism, this search for new forms and ways of expression, is at the same time the result and engine of the information society, of the knowledge-based society.

1. European cultural policy: theory and practice

2.1 European cultural policy – theoretical approach

Cultural policy is the set of general and coherent guidelines on the development of the cultural domain/sector. An explicit policy request defines purposes. In order to achieve these, it is necessary to have the necessary mechanisms for their planning, implementation and evaluation. Cultural policy is a set of social, conscious and deliberate practices of intervention in order to meet cultural needs, by optimally employing all the material and human resources at its disposal. It is always a reference system for cultural action. In democratic society cultural policy is the result of a process of structuring collective choices and objectives relating to the cultural dimension of the social segment.

Cultural policies stimulate the establishment of cooperation platforms and good neighbourliness, harmoniously combining the right to differentiation with the obligation of solidarity beyond national borders. For the implementation of cultural policy, it is important that civil society is actively involved in the process of their elaboration and adoption, thus building the foundation of social cohesion and a common future for all Europeans. Any analytical approach to a European country's cultural policies and strategies starts from the recognition and evaluation of the political, social and economic changes that the end of the second millennium has brought, i.e. globalisation and the process of European integration. Globalisation has stimulated the diversification of identities and the democratisation of cultures. The role of individuals in society and the differences created in each country is due to the magical triangle of cultural cooperation. The elements that make up this triangle are in an interdependence relationship.

The first element. Cultures are a mixed process of combining similarities and differences between individuals, who have their source in diversity, and which develops in an interactive, dynamic, pluralistic and democratic environment.

The second element is policies that sum up cultural policies, culture policies and political culture, referring to social cohesion and political will, creating the framework for cultural development through the two axes of inclusion and exclusion.

The third element - the element of identities, allows the evolution of paradigms and offers the freedom to assert roots, having its origin in the moments of history that created

values. The cultural power of this model is represented in the form of a double star with six corners given by the foundations of secular European culture, in which both consensus and conflict are manifested through negotiation processes and the power to support dialogue. Tensions between local-fundamental and cosmopolitan elements within it are considered to be productive [1].

Globalisation offers new opportunities for the field of culture. Globalisation represents both an opportunity for the development, enrichment and diversification of cultural life and a threat to national or community cultural identities. On the one hand, globalisation leads to a certain degree of homogenisation and harmonisation of legislation, administrative and institutional structures, ideas, ideals, morals and social practices. On the other hand, globalisation has the effect of creating “hybrid” forms of creative practices and cultural expressions. At the same time, globalisation can encourage heterogeneity, cultural diversity, specificity, since success in global competition is conditional, inter alia, on ‘creative destruction’, diversification of supply and its specificity. The opening for the new led to the rediscovery of the importance of traditional civilizations and cultures, of community values, of multiculturalism.

1.1. European cultural policy: practical approach

The European Union supports national policies adopted in the sphere of culture. The European Community has dedicated 2018 to European heritage, and cultural policy makers have prepared a multiannual framework at least as tender in terms of the current strategy for this area. The European Union’s programmes for culture play a decisive role in reaffirming European values. Although Eurobarometers from previous years show that a fairly high percentage of Europeans do not perceive the different Member States as cohesive in the sense of a European identity, the area of culture remains high on the agenda of the European institutions. Thanks to the cultural subsystem, we can reduce the differences between Member States and between citizens, develop a sense of belonging to the European community, where copyright is guaranteed, protected.

European integration, in turn, raises a number of issues. Belonging to the European cultural space and building what we call European cultural identity requires an intersectoral approach that harmonizes economic, social, cultural objectives. In the pan-European space, as they are configured, the diversity of cultural practices and traditions of European countries is perceptible as wealth and cannot be seen as a source of division and conflict [2]. The process of European integration also implies a balance between the values and principles accepted in the community, part or part, and national and local specificity, in particular part. In this sense, national cultural policies, by capitalizing on their own activities, open the change of values in the context of integrated European markets, for its support, vitality and diversity of their own cultures.

The European Union’s work in the field of culture complements the cultural policy of the Member States in various areas, for example, the protection of European cultural heritage, cooperation between cultural institutions in different countries and the promotion of the mobility of those working in the creative field.

Certain provisions of the Treaties that do not explicitly refer to culture apply to the cultural sector. Cultural policy practices recognize, promote and protect the cultural rights of

the individual and create the conditions for their free and unhindered exercise. The right - access to culture along with participation in cultural life is an opportunity, offered to the citizen who has developed a sense of belonging to the community, regardless of race, sex, age, nationality, etc. and enriches cultural identity, thus supporting social inclusion and integration.

Participation in culture is the participatory dimension of cultural rights which involves creating a concrete context for free expression and for carrying out creative activities in different forms and ways at individual and community level. To the two basic cultural rights, which are an indivisible part of civil, political, social and economic rights, have been added a series of extensive rights and principles that must be included in the cultural policy of each country; respect for cultural identity, access to cultural heritage, protection of creative activities, access to artistic education and art education, freedom to engage in cultural activities, protection of intellectual property, mobility of artists and artistic products and the right of a person to identify with a cultural community. From this perspective, each state has the obligation to recognize and protect cultural and linguistic diversity, to guarantee the right of the individual to participate in the cultural life of the community and thus to satisfy their cultural rights, which are indispensable to the dignity and development of the person.

EU action in the field of culture is governed by Article 167 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), which sets out the principles and current framework for cultural policies, including both material content and decision-making procedures. Article 6 TFEU specifies the Union's competences in the field of culture: The Union is competent to carry out actions to support, coordinate or complement the action of the Member States. [3].

The Treaty of Lisbon (signed in December 2007 but entered into force in December 2009) places greater emphasis on culture: the preamble to the Treaty on European Union (TEU) explicitly refers to inspiration from cultural, religious and cultural heritage. humanist movement in Europe. One of the main objectives of the EU, stated in the Treaty, is to respect the richness of its cultural and linguistic diversity and [...] to ensure the conservation and development of the European cultural heritage (Article 3 TEU). The Treaty of Lisbon introduces an important innovation: decision-making in the field of culture in the Council now takes place by qualified majority vote (VMC), compared to the unanimity required above. However, there is still no possibility of harmonizing national legislation in the field of cultural policies, the rule on qualified majority voting applies in principle to decisions on the format and scope of funding programs [4].

Article 13 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union stipulates that the arts and scientific research are free. Article 22 requires the EU to respect cultural, religious and linguistic diversity [5]. The Treaty states that the EU contributes to the development of Member States' cultures, while respecting their national and regional diversity, while highlighting the common cultural heritage. The European Agenda for Culture 2007 recognizes the indispensable nature of culture in achieving the EU's strategic objectives, such as prosperity, solidarity and security, while ensuring a stronger presence on the international stage.

1.1.1. Three common sets of goals for EU culture

In May 2007, the European Commission proposed an agenda for culture, which aims at three common sets of objectives: 1) cultural diversity and intercultural dialogue, 2) pro-

moting culture as a catalyst for creativity; and 3) culture as a vital element in international relations [6].

The first set focuses on: cultural diversity and intercultural dialogue. Article 1 of the Universal Declaration on Cultural Diversity, adopted at the 31st Session of the UNESCO General Conference, held in Paris on 2 November 2001, stipulates: As a source of exchange, innovation and creativity, cultural diversity is necessary for humanity. just as biodiversity is for nature. In this regard, the common heritage of mankind must be recognized and affirmed for present and future generations. [7] In December 2002, the UN General Assembly declared May 21 to be World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development. The celebration of this Day gives us the opportunity to explore the values of cultural diversity and to advance the four objectives of the UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions [8], adopted on 20 October 2005:

- Supporting sustainable governance systems for culture;
- Achieving a balanced flow of cultural goods and services and increasing the mobility of artists and cultural professionals;
- Integrating culture into sustainable development frameworks;
- Promoting human rights and fundamental freedoms.

World Day for Cultural Diversity for Dialogue and Development is marked by meetings, round tables and seminars attended by specialists from various fields of culture - political science, history of religions, philosophy, culturology, and historians, anthropologists, government representatives or non-governmental organizations. .

Cultural diversity offers new ideas and perspectives that enrich our lives in countless ways, allowing us all to grow and develop together (...), says UNESCO Director-General Irina Bokova in her 2017 World Day for Women. Cultural Diversity, for Dialogue and Development. Today is an opportunity for all of us to celebrate the extraordinary benefits of cultural diversity, including the rich intangible heritage of mankind, and to reaffirm our commitment to building a more peaceful world based on the values of mutual understanding and intercultural dialogue. Through the 2030 Agenda for Sustainable Development, the international community has recognized the key role of culture as a driver of change and development. Achieving its 17 goals will be impossible without taking into account the strength and creative potential of human cultural diversity, without engaging in a continuous dialogue so that all members of society benefit from development. (...) Based on human rights, UNESCO considers that our differences and diversity make us stronger and that respect for cultural diversity is essential for the promotion of intercultural dialogue, sustainable development and peace, the message of the Director-General of UNESCO also states [9].

The EU and all relevant stakeholders must work together to stimulate intercultural dialogue, so as to ensure that the Union's cultural diversity is understood, respected and promoted. For example, they should aim to strengthen the cross-border mobility of artists and those working in the cultural sector, as well as the movement of works of art outside the borders of the Member States. Intercultural dialogue is a constant priority of the EU. With the entry into force of the Lisbon Treaty, this dimension has become even more important. In the specific field of cultural policies, the most visible are initiatives such as Roma culture, intercultural cities or dialogue with the Platform for an Intercultural Europe. Other EU policies to promote intercultural dialogue include, but are not limited to, initiatives in

the audiovisual sector, multilingualism, youth, research, integration and external relations.

An eloquent initiative is offered by the World Forum on Intercultural Dialogue, known worldwide as the “Baku process” since 2008, which traditionally meets every two years. The fourth edition of the Forum, on the Development of Intercultural Dialogue: New Directions for Promoting Security, Peace and Sustainable Development, an event organized by UNESCO in collaboration with the Alliance of Civilizations, took place in Baku, Republic of Azerbaijan from 4 to 6 May 2017. (UNAOC), the World Tourism Organization (UNWTO), the Council of Europe and the Islamic Organization for Education, Science and Culture [10]. Representatives: Ministers and Deputy Ministers from more than 90 countries, as well as international organizations, non-governmental organizations and experts, sought solutions to strengthen inclusive, sustainable societies, from the perspective of the UN 2030 Agenda, for good coordination of tourism actions. solutions for promoting dialogue through UNESCO publications and the electronic platform (e-platform). Also, during the debates, issues related to the involvement of financial and economic institutions in promoting intercultural dialogue were discussed. The program included, for the first time, a debate on the role of parliaments in building trust and understanding between cultures and communities. On this occasion, the participants reiterated the role of parliaments in creating bridges between cultures and stressed the importance of intercultural dialogue in strengthening bilateral parliamentary relations and in preventing and escalating violence. This initiative is highly appreciated by the states represented at the Forum, considering it a factor generating harmony, solidarity and knowledge between nations, groups, religions, ethnicities and individuals.

During the 5th World Forum for Intercultural Dialogue, held in May 2019, issues related to the role of intercultural dialogue for building a contemporary society based on solidarity, prevention of discrimination and violent conflicts were discussed. Decision-makers in the participating States, together with international organizations, have developed proposals for an action plan to mobilize and use intercultural dialogue to ensure the development of democratic and sustainable societies [11].

1.1.2 The second set of objectives for EU culture

The second set of objectives aims to promote culture as a catalyst for creativity, in the framework of the Lisbon Strategy for Growth and Jobs, and the EU 2020 Strategy [12]. Culture is an important tool in promoting values and objectives of public interest. Located at the intersection of the economic and political spheres, considered the main elements of European integration, culture is an additional key dimension. Culture not only creates wealth, but also contributes to social inclusion, better education, increased self-confidence and pride, supported by awareness of belonging to historical communities. Against this background, the EU has launched a program in the fields of: cultural and audiovisual for the period 2014-2020: Creative Europe. It builds on other previous Union programs: the MEDIA programs (1991-2013), the MEDIA Mundus program (2011-2013) and the Culture programs (2000-2013) [13]. In addition, Creative Europe will include a two-pronged cross-sectoral program: a financial guarantee, managed by the European Investment Fund, to make bank loans more easily accessible to small operators; funding to support studies, analyzes and better data collection to improve evidence in support of policy making.

Creative Europe will support European cinema and the cultural and creative sectors, enabling them to increase their contribution to job creation and economic development.

Artists and professionals in the cultural and audiovisual field, as well as artistic organizations in the field of fine arts, advertising, film, television, music, interdisciplinary arts, heritage and the video game industry would be among the main beneficiaries. With a budget of 1.46 billion euros for the period 2014-2020 and is managed by the European Commission through the Executive Agency for Education, Audiovisual and Culture, which receives and evaluates applications. The program has given a boost to the cultural and creative sectors [14]. The countries from which the operators involved in the projects may come are: EU Member States, subject to the signing of agreements to participate in the Creative Europe Program, candidate and potential EU candidate countries, European Economic Area countries, Switzerland and European Policy countries. To date, the non-EU countries that have signed such agreements and are eligible are: United Kingdom, Iceland, Norway, Albania, Bosnia and Herzegovina, Northern Macedonia, Montenegro, Serbia, Ukraine, Moldova, Georgia, Tunisia, Armenia and Cosovo [15]. This framework program provided a simple, easily recognizable and easily accessible gateway for European cultural and creative professionals and allowed for cross-synergies and cross-contributions between different cultural and creative sectors.

In June 2015, a new European Union program for culture and creativity was launched in the Eastern Partnership countries to support the cultural and creative sectors in their work for sustainable human, social and economic development in Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine. "The program gives a new dimension to the framework of debates between state institutions and key actors in the field of culture in the region on the concept of 21st century culture and promotes an understanding of the positive impact that creative industries can have on employment, development small and medium-sized enterprises, the role of public administrations and social commitment "[16]. The program took place over three years, with a total budget of 4.2 million Euros. This program provided a follow-up to the first Eastern Partnership in Culture Program (2011-2014), which included technical assistance and grants for project implementation.

1.1.3. The third set of objectives for EU culture

Promoting culture as a vital element in the European Union's international relations is the third set of objectives. As part of the UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, the EU is committed to developing Europe's new and more active cultural role in international relations, and to integrating the cultural dimension as a vital element in its relations with partner countries and regions. . In 2017, the European Parliament adopted the Resolution on "Towards an EU Strategy for International Cultural Relations", welcoming the fact that the joint communication introduces the cultural and creative industries as an important element of the EU's Strategy for International Cultural Relations; whereas these industries contribute to Europe's 'soft power' as ambassadors of European values, in particular with regard to regional creative poles and regional cultural networks, and recommends that they be identified and stimulated, , as well as skills development; Calls on the Commission to strengthen networks of creative and cultural agents and actors, with a special focus on SMEs, European creative centers and creative platforms, as creators of multiplier effects and innovation, including in other areas. The European Parliament calls for the role of the Member States' cultural institutes to be clearly defined in terms of the Union's cultural influence outside its borders, and built around an integrative and shared European concept through the EU National

Cultural Institutes Network (EUNIC) and through other forums, and calls for an inclusive and equal approach in relation to all stakeholders, including civil society; welcomes, in this regard, the work done so far by the cultural institutions in the Member States; encourages continued cooperation abroad, with a view to optimizing the interests of the Member States, with a special focus on smaller Member States and Member States without cultural institutes abroad and their needs for cultural representation [17].

2. European Cultural Initiatives

3.1. European Capitals of Culture

European Capitals of Culture are one of the most successful and well-known cultural initiatives. Cities are selected by an independent jury on the basis of a cultural program that must have a strong European dimension, involve locals of all ages and contribute to the long-term development of the city. Over the years, since 1985, the European Capitals of Culture initiative has highlighted the richness and diversity of culture in Europe, while also helping to increase the international profile of cities. The title has a long-term impact, not only on culture, but also socially and economically. European Capitals of Culture have become a unique opportunity to regenerate cities, stimulate their creativity and improve their image. By 2010, 40 European Capitals of Culture have been designated, from Stockholm to Geneva, from Athens to Glasgow and from Krakow to Porto. The procedure for choosing a city starts six years in advance, although the order in which the Member States have the right to host the event is established in advance and is organized in two stages. Proposals shall be evaluated by a committee of independent cultural experts. The rules and conditions for holding the title are established in Decision no. 1622/2006 / EC of the European Parliament and of the Council [18].

The rules for the period 2020-2033 are under review. Decision no. 445/2014 / EU extended the chances of participating in the European Capitals of Culture program to candidate and potential candidate countries, provided that they participate in the Creative Europe program until the date of publication of the application. In 2016, the Commission proposed to open the program to EFTA / EEA countries. The decision on this proposal is currently the responsibility of the Council and the European Parliament [19, 20].

EU cultural policy supports the awarding of prizes in the fields of cultural heritage, architecture, literature and music. The aim of these awards is to highlight the excellence and success of European action in these sectors. The awards bring to light the ramp of artists, musical groups, architects, authors and those working in the field of cultural heritage, as well as their activity. This highlights Europe's rich cultural diversity and the importance of intercultural dialogue, as well as cross-border cultural activities in Europe and beyond. The transnational mobility of artists and those involved in cultural professions is of major importance in building a true common "European cultural space" and in strengthening cultural diversity and intercultural dialogue. Artists and those involved in cultural professions must travel across borders to expand their field of activity and meet a new audience, to find new and stimulated sources of inspiration, to evolve artistically, to exchange experiences and to learn from each other so that they can develop their careers. Transnational mobility of artists and people with cultural professions has been a priority of the Culture Program since 2000. In the 2014-2020 documents, emphasis was placed on supporting capacity building to help

artists develop their international careers and encourage international networks. to create professional opportunities, strengthen the cultural area shared by Europeans and encourage active European citizenship.

3.2. European Heritage Brand

Another initiative, at European Union level, proposed by the European Commission was the establishment of the European Heritage Label (EHL) in order to highlight sites that celebrate and symbolize the integration, ideals and history of Europe. The European Heritage Label originally appeared in 2005 as an intergovernmental initiative between several Member States. At the request of the Member States, in 2010, the Commission proposed that the European Heritage Label be officially made an EU initiative. The trademark was established by Decision no. 1194/2011 / EU [21]. Its main objectives are to deepen intercultural dialogue and increase European citizens' sense of belonging to the Union. Through cultural tourism, heritage plays an important role in the economic development of European regions, which gains from its development.

The European Heritage Label is an initiative that aims to strengthen the sense of belonging to the European Union of European citizens, especially young people, based on common values and elements of European historical and cultural heritage and the appreciation of national and regional diversity, as well as improving mutual understanding and intercultural dialogue. EHLs do not focus on site conservation, which should be ensured by existing protection regimes in order to pass them on to future generations. Instead, EHLs aim to promote the European dimension of sites, ensure access to the widest possible audience, especially young people, and provide good quality information and educational and cultural activities, highlighting the role and place of the site in history. and European integration.

The emphasis on the symbolic European value of sites and their pedagogical dimension differentiates the European brand from UNESCO initiatives (eg UNESCO World Heritage List, UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) and the Council of Europe in the field of heritage. To achieve these goals, a number of sites are selected for their high symbolic value, for the role they have played in the history and culture of Europe and the European Union, and for their relationship with the principles of democracy and human rights. To date, 29 sites have been designated [22].

On 30 August 2016, the Commission presented a proposal to Parliament and the Council requesting the designation of 2018 as the European Year of Cultural Heritage, in response to requests received from both the Council and Parliament to celebrate Europe's rich cultural heritage through debates, exhibitions, awareness campaigns, information and educational campaigns, numerous events, research and studies, as well as networking, good conservation and digitization practices and exchanges of experience. On 27 April 2017, the European Parliament and the Council adopted the decision on the European Year of Cultural Heritage (EYCH) in 2018 with the slogan "Our heritage: where the past meets the future". The aim of the European Year was to encourage the sharing and appreciation of Europe's cultural heritage. as a common resource, to raise public awareness of common history and values, as well as to strengthen the sense of belonging to a common European space. [23] Major events in 2018 include a summit at Innovation and Cultural Heritage, held in Brussels in March, a summit on Euro-

pean cultural heritage, "Sharing Heritage, Sharing Values", held in Berlin in June; as well as a summit at the EP in the same month. The so-called "Berlin Call to Action": "Cultural Heritage for the Future of Europe", presented at the summit, was signed by more than 2,000 citizens and organizations across Europe. It promotes seven actions for:

- to develop the European action plan for cultural heritage;
- to recognize heritage as a priority in European policies and funding;
- bring together local, national and European heritage management levels;
- to preserve and transmit the unique and irreplaceable patrimony;
- to invest in a quality regeneration of the patrimony;
- promote a better knowledge and understanding of heritage;
- to expand the mobilization for the cultural heritage.

At EYCH, more than 6.2 million people took part in 11,700 events in 37 countries, as events in 2018 were not limited to the EU, with 29 cooperation projects receiving EUR 5 million in funding from the "Creative Europe"; cultural heritage research and innovation projects have benefited from EUR 66 million from Horizon 2020 and more than 10,000 projects have been officially awarded the EYCH [24].

The potential of culture, education in the social and economic development of the EU is substantial. At the launch of the European Year of Cultural Heritage at the Milan Forum for Culture [25], emphasis was placed on the crucial role of culture for social cohesion and European unity, presenting art, cultural heritage and technology as drivers of growth and employment. The European Commission's Communication of May 2018 and the financial proposal for the "Creative Europe" program both clearly call for synergies between education and culture, which foster a stronger sense of unity and belonging. democratization of access to culture and art and increase interest in them, with beneficial effects on social cohesion, personal well-being, tolerance and critical thinking. The emphasis on arts and culture, combined with technological and commercial knowledge, is the foundation of the sector's growth potential. cultural and creative, of a highly skilled, mobile workforce, as well as of entrepreneurs.

The European Parliament also has an important role to play in promoting EU cultural policies. Following the Treaty of Lisbon, the powers of the European Parliament have been strengthened. Through the resolutions adopted, Parliament spoke in favor of increasing the budgetary means for culture, improving the situation of people of culture and making the European cultural heritage more valuable. With regard to artistic creation, Parliament wishes to give Member States the opportunity to apply a reduced VAT to a wider range of services and goods, such as film and music recordings, provided that the functioning of the internal market is not adversely affected. . Within Europe, there are still many obstacles to the free movement of people involved in creative activities and cultural products and activities, even in the digital environment. Parliament called for the establishment of a regulatory framework for mobile artists, for tax and social protection issues.

3.3. LUX Prize for European films

Specialists in the field address the specific nature of cultural industries. In its resolution of May 2011 on activating the potential of the cultural and creative industries, Parliament welcomed the fact that the cultural industries have gained greater recognition at European level and are now on the political agenda [26]. Among other things, the

resolution emphasizes the role of arts education and the importance of linguistic diversity when it comes to the distribution of cultural works. The LUX Prize is a remarkable initiative of the Parliament, being an award given to European films that contributes to the deepening of the debates on European integration, meant to facilitate the distribution of European films in Europe. The award is a perfect example of how European film should be promoted. Each year, the award brings to the fore films that address issues of concern to European public opinion. Its ability to convey cultural values across borders makes film the ideal tool for debating Europe and its future. In the context of the current economic, political and social crisis, which also threatens art, culture and cinema, the LUX Prize provides a solid launching pad for European creativity. The award funds the subtitling of the winning film in all 23 official EU languages [27]. Parliament thus demonstrates its commitment to concrete actions to promote cultural diversity and mutual understanding between EU citizens. Parliament's most eloquent actions in this area include the adoption in September 2013 of a resolution on promoting the European cultural and creative sectors as sources of growth and jobs and the adoption in April 2014 of its position in first reading on the return of cultural property that has illegally left the territory of a Member State (recast) [28].

Cultural bodies at European level presuppose the existence of policies designed to encourage exchanges between cultural organizations in different European countries, to identify the needs of the artistic community, to represent the cultural sector in relation to the institutions of the European Union. Today, due to the pandemic, the cultural sector is being affected by measures to restrict the movement of people into the EU to control the spread of coronavirus. In a resolution voted on 17 April, MEPs emphasized the special nature of the creative sector and the difficulties artists face and called on the EU to support it. That is why Parliament's Committee on Culture wants the EU to set up specific support to help this sector survive the crisis [29].

2. Conclusions

Carrying out a comprehensive analysis of the cultural policies of the European Union, we conclude that they seek, first of all, to provide support for the analysis in the field of cultural cooperation and political development; secondly, to support the cultural contact points that have been set up for the effective dissemination to the masses of practical information on cultural programs in all participating countries and, thirdly, to support the collection and dissemination of information so that cultural operators be able to process the results of funding projects previously carried out by the European Union. In the context of global competition between the cultural and creative industries and political instability in many parts of the world, EU activities in the field of cultural diplomacy play an important role. This involves not only promoting the European cultural and creative sector, but also peaceful and stable international relations, by cooperating in the field of cultural heritage protection and by recognizing the importance of preserving and promoting cultural diversity.

Therefore, the cultural policies developed and applied in the European Union are valuable, as they represent not only an element of community integration, but also a factor of international cooperation and territorial cohesion, a value conferred by its characteristic of common heritage.

Bibliographical references

1. Lynne Chisholm, "Rapporteur Général" în *Culture Européenne: Identite et diversité*, în cadrul Colloque du Conseil de l'Europe, Strasbourg, 8-9 septembre, 2005, pag. 55-57.
2. Raportul Ruffolo - Unity of Diversities - Cultural Co-operation in the European Union, 2001. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?sessionId=730677AFCB8F09FE473261E87C97DFD2.node2?language=EN&pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2001-0281+0+DOC+PDF+V0//EN> (accesat la 24.05. 2020).
3. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 26.10.2012. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=RO> (accesat la 24.05. 2020).
4. Tratatul de la Lisabona de modificare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de instituire a Comunității Europene. <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00014.ro07.pdf> (accesat la 24.05. 2020).
5. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene 26.10.2012. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=RO> (accesat la 24.05. 2020).
6. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52010DC0183> (accesat la 24.05.2020).
7. Declarația Universală UNESCO despre Diversitatea Culturală, 2001 un.org/cultural-diversityday (accesat la 24.05. 2020).
8. Convenția UNESCO pentru Protecția și Promovarea Diversității Expresiilor culturale. Jurnalul Oficial al UE, 25.07.2006 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006D0515&from=RO#page=1&zoom=auto,-16,842> (accesat la 24.05. 2020).
9. <https://www.agerpres.ro/flux-documentare/2017/05/21/ziua-mondiala-pentru-diversitate-culturala-pentru-dialog-si-dezvoltare-04-12-25> (accesat la 24.05. 2020).
10. <http://www.cultura.ro/romania-prezenta-la-forumul-mondial-pentru-dialog-inter-cultural-de-la-baku-republica-azerbaidjan> (accesat la 24.05.2020).
11. <https://mecc.gov.md/ro/content/secretarul-general-de-stat-igor-sarov-participat-la-cel-de-al-v-lea-forum-global-pentru> (accesat la 24.05.2020).
12. http://publications.europa.eu/resource/cellar/8d8026dc-d7d7-4d04-8896-e13e-f636ae6b.0014.02/DOC_5 (accesat la 24.05.2020).
13. https://www.europa-creativa.eu/cultura_doc_23_programul-europa-creativa-2014-2020-subprogramul-cultura_pg_0.htm (accesat la 24.05.2020).
14. https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/guidelines_eacea_32-2019_coop_2020.pdf (accesat la 24.05.2020).
15. https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/library/eligibility-organisations-non-eu-countries_en (accesat la 24.05.2020).
16. <https://www.culturepartnership.eu/ro/article/un-nou-program-al-uniunii-europene-pentru-cultur%C4%82-%C8%98i-creativitate-a-fost-lansat-%C3%8En-%C8%9A%C4%82rile-din-regiunea-parteneriatului-estic> (accesat la 24.05.2020).
17. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX:52016JC0029> (accesat la 24.05.2020).
18. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A32006D1622> (accesat la 24.05.2020).
19. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0445> (accesat la 24.05.2020).

esat la 24.05.2020).

20. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A52014DC0910> (accesat la 24.05.2020).

21. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011D1194> (accesat la 24.05.2020).

22. https://eacea.ec.europa.eu/sites/eacea-site/files/guidelines_eacea_32-2019_coop_2020.pdf (accesat la 24.05.2020).

23. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0140_EN.html, accesat la 24.05.2020.

24. https://europa.eu/cultural-heritage/node/2_en.html (accesat la 24.05.2020).

25. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_17_5067 (accesat la 24.05.2020).

26. <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0240+0+DOC+XML+V0//EN> (accesat la 24.05.2020).

27. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/priorities/lux-prize-2019> (accesat la 24.05.2020).

28. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0388_EN.html (accesat la 24.05.2020).

29. <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/priorities/raspunsul-ue-la-coronavirus/20200423STO77704/sprijinirea-sectorului-cultural-din-ue-in-cursul-pandemiei-de-covid-19> (accesat la 24.05.2020).

“SECURITY DILEMMA” THROUGH THE PRISM OF THE CONFLICT IN THE MIDDLE EAST: METHODOLOGICAL PERSPECTIVES

Valentin BENIUC, PhD in political science

(valentinbeniuc@gmail.com)

Sayed SAYED, PhD student

(sayedsay@hinuchm.k12.il))

Abstract

The security dilemma is a theoretical system characteristic of international relations, which in the opinion of the authors, “warns” about the existence of “geopolitical traps”, the way out of which involves making serious efforts to survive as an entity. To elucidate some theoretical aspects regarding the essence and forms of manifestation of the “security dilemma”, the authors focus on studies by John Hertz, Robert Jervis, Herbert Butterfield, Ken Booth and Nicholas Wheeler, Glenn H. Snyder. The conflicts in the Middle East and the Middle East were chosen as case studies, which are characterized by the participation of a large number of actors with various economic, political and geostrategic interests. The authors concluded that the concept of the “security dilemma” is difficult to apply in international relations research and cannot elucidate in depth regional conflict situations, including in the Middle East.

Keywords: security dilemma, national interests, Middle East, conflict relations, political realism, Palestinian-Israeli conflict, “unresolved dilemma”, “proliferation of the security dilemma”.

CZU: 327(5-15)

DOI: 10.5281/zenodo.4392318

The notion of “security dilemma” is a conception that is as semantically simple as it is evasive from the perspective of developing decision-making alternatives that would eventually direct the actors involved in individual or collective security processes to a balanced situation. The security dilemma is, rather, a theoretical system that warns of the existence of “geopolitical traps”, of “political swamps”, the way out of which involves making serious efforts to survive as an entity, but which does not necessarily ensure integrity.

The security dilemma manifests itself not only in international relations, relations between states or unions of states, but also in states, especially multiethnic ones (interethnic conflicts) or within unions of states, where national interests compete with those of constantly risking a more active or even conflictive phase.

To be more explicit, in approaching the topic, especially for those who are only at the

stage of studying international relations, we will elucidate some theoretical aspects with reference to the essence and forms of manifestation of the „security dilemma”, referring, in first, to define it.

For the first time, the notion of the “security dilemma” was put on the scientific circuit by John Hertz immediately after the formation of the North Atlantic Alliance in 1949 [1]. A year later, after the publication of the first scientific article in this regard (1950), in his monograph “Political Realism and Political Idealism”, John Hertz stated that the state or groups of states in the conditions of political anarchy, nurture the need to ensure their own security. Based on the unpredictability of the actors’ behavior on the international arena, they tend to increase their military and defense capabilities, respectively. These security actions cause distrust of the other participants in the international political process who are forced to give the right reply. As a result, the process becomes continuous and at the same time vicious but also long-lasting.

Until the 1970s, the concept of the “security dilemma” remained somewhat preserved in the approaches of political realism without being clearly highlighted as a category of theoretical importance. It was during this period that the “security dilemma” became more widespread in the theory of international relations to elucidate the causes and nature of conflicting relations between different states. In this regard, Robert Jervis noted that the security dilemma arises when the state or group of states takes certain measures to strengthen their security, which are inevitably perceived by other states as manifestations of aggression against them, thus causing them to resort to certain security steps [2]. Usually these actions create a vicious circle of often long-lasting conflict escalations. Developing the discussion on the security dilemma, Robert Jervis applies the perspective of the geographical factor, noting that one state or another may be perceived by another state as a potential ally or potential aggressor depending on their geographical location.

This complicated process is also approached from the perspective of the behaviorist paradigm, by Herbert Butterfield, in the monograph „History and human relations” (London, 1951). Using the notion of „unresolved dilemma”, the author describes the situation when the parties do not intend to attack, but due to the unclear situation and the fear caused by the alleged danger, the parties come into conflict [3].

Following this approach, the „security dilemma” becomes much clearer and more applicable, by disaggregating it into the „interpretation dilemma” and the „reaction dilemma”. In this regard, Ken Booth and Nicholas Wheeler mention that the dilemma of interpretations arises in connection with the lack of communication between the parties and respectively, in unclear situations [4]. A state that develops its potential does not necessarily intend to develop its military power. But due to the lack of information about the true intentions of this state, the other actors will interpret the situation created as one that could result in a possible attack. Next comes the dilemma of reactions - the most dangerous phase in interstate relations, when players worried about fortifying a country take steps to strengthen their security, thus provoking upward and truly aggressive actions.

Other forms of manifestation of the security dilemma are found in the approaches of Glenn H. Snyder, who includes in the theoretical circuit of this conception the notion of „abandonment” and „attraction”. The first notion is the situation when the strategic ally or

the military-strategic alliance for certain reasons cannot afford to grant military aid to the aggressed strategic ally. The second situation is when the ally or alliance may be drawn into conflict by virtue of the strategic partner who may be attacked or may be attacked soon [5].

In general, such an approach to the security dilemma, its essence and forms of manifestation, with certain differences and nuances, is frequently encountered in various specialized publications (See, e.g., Carl Bjork [6], Anders Wivel [7]). Of particular interest, however, is the „proliferation of the security dilemma” (the notion belongs to us) in certain alliances for various reasons, including due to lack of understanding between partners or overburdening of security actions without being gratefully received by the other components of the alliance.

An eloquent example of this is Turkey’s winding path. For decades, Turkey, has been seen as a trusted ally of the West. Moreover, this country, which represents the southern flank of the North Atlantic Alliance and which, so far has an army with the highest combat potential after the United States, is considered by the Allies as an integral part of the security system in the region. From the perspective of the security dilemma, the military power of Turkey in our opinion is conditioned by two main factors: the first and most important factor - the geographical location of this country in a geopolitical space, which is distinguished by most ethno-confessional conflicts and a rising conflict situation, and the second factor - Turkey’s insistence on demonstrating to the Alliance and, first and foremost, the US that it is the main force in the region, and after the disappearance of the USSR, they have been trying to obtain certain preferences, first of all, on the economic level and the EU membership.

As mentioned in one of the works of Șlicov P.V., the situation, on the contrary, began to change gradually but irreversibly with the non-acceptance of Turkey (1999) as part of the European Common Security and Defense Policy, which is currently at the heart of the EU’s common security [8]. The top leadership in Ankara described the event as an attack on Turkey’s national security interests and as a discrimination of its rights as a NATO member.

It should be noted, however, that the events of September 11, 2001 and the beginning of global counter-terrorism actions changed not only the general approach to international security, but also the role of the Republic of Turkey in the Middle East, which has a broad network of military bases. in the fight against terrorism alongside the US and the EU. However, as Pavel Șlicov notes, the events related to the „Arab Spring” and the worsening situation in the region have pushed Ankara’s leadership towards the decision to consolidate Turkey as an independent player in the Middle East, which promotes its own agenda in its relations with state and non-state actors in the region or with the ones involved in resolving conflicts in this extremely turbulent area. In this regard, Turkey’s somewhat demonstrative relations of cooperation and cooperation with the Russian Federation, as well as their differences, have provoked serious suspicions in the United States, which further complicates the security dilemma in the region, which is currently prone to a possible proliferation of conflict [8].

The security dilemma in the conflict situation in the Middle East is characterized by a wide range of manifestations, which also result from the complexity and scale of the conflict in the region. An eloquent example in this regard is the Palestinian-Israeli conflict

which can be described, on the one hand, as a territorial and ethno-religious conflict, on the other hand it is one of the most complicated and long-lasting international conflicts.

In this regard B.M. Iagudin mentioned in one of his works that this conflict has not only a regional but also an international connotation, being a special one and without resemblance [9]. Its specificity lies in the fact that at its bases are a multitude of contradictions caused by a series of historical, ideological, religious, ethnic, economic, social, territorial factors, which because of their nature, cause the parties involved to take fighting positions without compromise [9]. In this sense, resolving this crisis is extremely complicated, and the security dilemma broadly seems to be overtaken or ignored, manifesting itself only in the tactical coordinates of the conflict, when everyone is following each other's plans and actions.

Immediately after Israel's declaration of independence (May 15, 1948), the League of Arab States (Syria, Lebanon, Jordan, Egypt) declared war on the new state, which was supported by the United States and the USSR, with Arab countries supported only by Britain. On the one hand, the UN on the other hand, the USA and the USSR, after each conflict / war between Israel and Palestine, implicitly the mentioned Arab states, were fully involved in their solution. In some cases, European countries were also involved in resolving numerous crises and conflicts. Thus, after the first Intifada (1987-1993) in Oslo, secret bilateral negotiations took place between the representatives of Israel and the Organization for the Liberation of Palestine under the auspices of Norway.

We note once again that the essence of the conflict lies in the so-called „Palestinian problem”, the solution of which would create, in the opinion of specialists, the necessary premises for establishing a lasting peace, or, without realizing Palestinians' rights to self-determination, peace in this region is impossible.

In this sense, taking into account the multitude and complexity of the contradictions that underlie the conflict in the Middle East, such as the involvement in this conflict of a large number of actors with various economic, political, geostrategic interests manifested in an area with enormous hydrocarbon reserves, the right of the Palestinians to determine their political perspective according to their aspirations and the right of Israel to develop in the conditions of a lasting peace remain goals that are regrettably excluded, the atmosphere of conflict remaining a long-lasting one.

Compared to the situation in the Middle East and the Middle East, the security dilemma loses its traditional theoretical and conflict-elucidating efficiency in the region, especially in the post-bipolar period, when the trend towards structural diversification of global and regional international relations changes cardinally the picture of the world. Against this geopolitical background, new challenges and risks appear - international terrorism, organized crime, proliferation of weapons of mass destruction, illegal migration, narcotics smuggling, technological and ecological catastrophes, which along with the old challenges and risks have complicated the problem of ensuring international security.

In this context, the targeted region becomes extremely heterogeneous and divided by foreign influencers. In the opinion of Elena Saviceva, there are no isolated problems or strictly national problems in the Middle East, „these appearing in a corner of the region are often felt in other parts of the area, reproducing in a chain and exacerbating in ascendancy” [10].

In this sense, the security of the region is further complicated by the deep ethno-

religious differences that have always fueled and provoked conflicts in the region. Representative examples of this are: the conflict in Libya, which is recurring at the expense of Palestinian camps and settlements, which have long become hotbeds of crime and terrorism, as a result of which Maronite Christians and Shiite Muslims suffer in particular; the antagonistic contradictions between the two communities of Cyprus represented by the Greek- and Turkish-Cypriots lasting six decades, starting immediately after gaining independence from Great Britain in 1960 [11]; the Kurdish movement, which advocates the recognition of its own identity and the right to self-determination in the alleged historical territories currently found in other states: Turkey, Iraq, Iran and Syria; the fierce confrontation between Sunnis and Shiites in Iraq; the explosive situation in Afghanistan and the civil war in Libya, the warring parties being supported on the one hand by Turkey and Qatar, on the other by Egypt, Saudi Arabia, the United Arab Emirates.

Meditating on the “security dilemma” theory and discussing with my PhD student Sayed Sayed (co-author of this article) about its universality, we both understood that it is preceded not only by the situation that formed after the disappearance of bipolarism, it can neither elucidate in depth the situations of regional conflicts, including in the Middle East. The critical notes on this concept set out in this publication have intensified, as we have insisted on applying it as a methodological prism to explain the causes of conflict in the referred region and outline some tendencies to resolve them. The „dilemma” in this situation is that the difficulties of applying this theory, contradict the growing trend among researchers in the metadomain of international relations to make more and more reference to this theory.

Given this fact, we conclude this article without too many critical notes on the “dilemma”, for it requires a much broader analysis from the perspective of radical changes in the last three decades in world politics. We will only notice that this disappointment does not only characterize our speech. The illustrious Russian scientist A. Fenenko (Moscow State University) mentions several arguments to the detriment of this theory, which in his opinion cannot be a universal one [12]. If one of the actors, according to A. Fenenko, is determined to start the war, then it does not make sense to discuss „provocative actions” in relation to this subject or in relation to his opponent. In other words, if the participants in the political process consider war as an indispensable phenomenon, then there is no need to talk about the “security dilemma”. On the other hand, the logic of the “dilemma” considers small states and their actions to strengthen their defense capacity as subjects that should provoke large countries or the world’s superpowers to similar actions, but in reality they remain indifferent by virtue to the incomparable potential. Finally, the „security dilemma” is fully manifested only in relations between actors with the same international status, economic and military potential. In this sense, if one of the states can surpass the others by the totality of its resources, obviously the interest in this dilemma becomes zero, or such a country can intervene effectively to achieve its goal both by military force and by economical power.

The nature of the counter-arguments becomes even more devastating in the situation of conflict and total crisis in the Middle East, when reciprocal armed attacks between states and between religious and ethnic groups within these states are undertaken from a warlike perspective – “Carthage must be destroyed”.

Bibliographical references

1. Todor Cătălina. Dilema securității în actualitate. Spirala tensiunilor NATO – Federația Rusă. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/83-106.pdf (accessed on 28.09.2020)
2. Robert Jervis. Cooperation under the security dilemma. <http://www.sfu.ca/~kawasaki/Jervis%20Cooperation.pdf> (accessed on 28.09.2020)
3. Roe Paul. The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a „Tragedy”? <https://www.jstor.org/stable/424669?seq=1> (accessed on 28.09.2020)
4. Booth Ken and Wheeler Nicolas J. The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics. https://www.researchgate.net/publication/37145949_The_Security_Dilemma_Fear_Cooperation_and_Trust_in_World_Politics (accessed on 28.09.2020)
5. Snyder Glenn H. The Security Dilemma in Alliance Politics. <https://www.cambridge.org/core/journals/world-politics/article/security-dilemma-in-alliance-politics/681B1AF11D96E61995028026205CE783> (accessed on 28.09.2020)
6. Bjork Carl. Is the Security Dilemma an Inescapable Reality or Self-Fulfilling Prophecy? <https://www.e-ir.info/2015/03/04/is-the-security-dilemma-an-inescapable-reality-or-self-fulfilling-prophecy/> (accessed on 28.09.2020)
7. Wivel Anders. Security dilemma. https://www.researchgate.net/publication/320211391_Security_dilemma (accessed on 28.09.2020)
8. Шлыков П. В. Ближневосточная дилемма безопасности Турции: От сотрудничества с Западом в борьбе с терроризмом к опоре на джихадистов в региональной политике. <http://inion.ru/ru/publishing/journals/aktualnye-problemy-evropy/arkhiv/2017-4/blizhnevostochnaia-dilemma-bezopasnosti-turtsii/> (accessed on 28.09.2020)
9. Ягудин Б. М., Сулейманов Р. Р. Арабо-израильский конфликт и роль России в его урегулировании. <https://cyberleninka.ru/article/n/arabo-izraelskiy-konflikt-i-rol-rossii-v-ego-uregulirovanii-obzor-mezhdunarodnoy-konferentsii/viewer> (accessed on 28.09.2020)
10. Савичева Е. М.. К вопросу о геополитической ситуации на Ближнем Востоке: взаимодействие региональных и глобальных тенденций. <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-geopoliticheskoy-situatsii-na-blizhnem-vostoke-vzaimodeystvie-regionalnyh-i-globalnyh-tendentsiy/viewer> (accessed on 28.09.2020)
11. Peter Philipp, Rodica Binder. O ramură de măslin nu aduce întotdeauna pacea. <https://www.dw.com/ro/o-ramur%C4%83-de-m%C4%83lin-nu-aduce-%C3%AEntotdeauna-pacea/a-3614128> (accessed on 28.09.2020)
12. Блог Алексея Фененко. Существует ли дилемма безопасности? <https://russian-council.ru/blogs/alexei-fenenko/sushchestvuet-li-dilemma-bezopasnosti/> (accessed on 28.09.2020)

EUROPEAN INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: GEOPOLITICAL REALITIES

Dana PAIU, PhD student, APA
(dana.paiu@mail.ru; danapaiu78@gmail.com)

Abstract

The article presents the Republic of Moldova - a small state, located in the area of Eastern Europe, with modest possibilities financial, is characterized by a specific geopolitical situation, on the one hand, is Romania - country EU and NATO member, and, on the other hand, Ukraine, which tends to integrate into the EU and NATO. In this setting, the author reports that a geopolitical matrix has formed that requires an approach new perspective of the international relations of the Republic of Moldova, the priority role in which it is attributed to accession to the European Union. The policy of the European accession of the Republic of Moldova recognizes achievements and failures. From this perspective, it is essential to analyze the errors, difficulties. New programs are needed, the author mentions, focused on achieving the Republic of Moldova - European integration.

Keywords: accession, geopolitical matrix, errors, successes, final goal.

CZU: 327(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4392334

Introduction. Thirty years have passed since the proclamation of the state of the Republic of Moldova, enough time to make some conclusions, check the path taken and outline the achievements and mistakes made in the foreign policy area. In the beginning, the state of the Republic of Moldova formulated the concept of its foreign policy as a general one, of good relations with all the states of the world and with the greatest possible coverage of the geographical space through a diplomatic network. In this process, some aspects were not taken into account, such as: that fact that the Republic Moldova is a small state, with a modest influence in international relations and modest financial possibility that would not cover the needs of a serious network of diplomatic missions or European and global structures concerned with the politics of the states of the world, such as the United Nations, the European Union, the North Atlantic Treaty Organization, the World Trade Organization, the World Health Organization, etc.

For this reason, in the present study we intend to change the perspective on foreign policy of the state of the Republic of Moldova through the prism of a geopolitical vision dictated by the settlement between two states: Ukraine and Romania pursuing a distinct

policy. Romania, being member of the EU and NATO, claims to enter the Schengen area, and Ukraine aims to adhere to NATO and integrate into the EU.

In this context, the foreign policy of the Republic of Moldova must be formulated based on this geopolitical matrix. We would like to note that the Moldovan political class and society, at the moment, are divided into two parts: those who recognize the geopolitical situation of the country and make efforts, contributing to the advancement of the Republic Moldova on the path to EU integration and those, who are oriented towards integration into the Eurasian Economic Union. The state policy, oriented towards the Eurasian Economic Union, lacks perspective [11, pp. 107-155]. The efforts that are consumed in this direction will be lost in vain.

Here it is appropriate to refer to the example of Japanese diplomacy, which analyzing a current issue is obliged to design in time what the given subject will look like or be perceived in 40 years. It is a definite example of a true political prognosis that is very close to science futurism, but it is beneficial for future generations, ensuring a logical continuity in the perception and analysis of the events produced. If we had had diplomacy like that in the 1990s, the picture of the foreign policy of the Republic of Moldova would have had a more concrete contour, based on the geopolitical matrix.

The diplomatic experience of the states of the world suggests that in the elaboration of strategies and policies we should take into account the status of the international relations actor: a developed state with influence or a small, underdeveloped state. For the former, the goal of foreign policy is maintaining and strengthening influence; for the latter, a rational policy is required, able to ensure survival in the conjuncture of external relations. We consider it important that the concept be stated in the political message of the representatives of the small state foreign policy, through a clear and rational formula that would not allow arbitrary interpretations. A small country builds good relations with large countries, avoids disputes and alliances, thus it maintains its state integrity, authority and sovereignty. Trying to get involved in conflicts between large countries usually ends tragically for the small actors, so it would be necessary for small countries to opt for a balanced policy both internally and externally. The Romanian diplomat Mircea Malița is of the opinion that the best relationship with the big neighbors is: "The path that remains open is that of good neighborhoods. Unfortunately, this concept has been neglected in the vocabulary and practices of international life. It is so promising that it can be believed that it will solve the problem of influence or security zones, which is the most dangerous terrain for the security of the world" [7, pp. 11-24].

Conceptual aspects of the geopolitical matrix reflected in the theory of international relations. The notion of matrix being of mathematical origin is usually applied in the case of the study of numerical strings in higher mathematics. It is an effective grouping formula of information, its evolving research and use as a musical refrain in the elaboration of the researched topic. Methodologically, this procedure is related to the "goals-means method" and corresponds to the theoretical-cognitive function thanks to the application of the philosophical-scientific methodology [9, pp. 13-177].

The explanatory dictionary of the Romanian language defines 'matrix' as representing a numerical system, organized vertically and horizontally [2, pp. 419-605]. The same dictionary offers another meaning of 'matrix', a concept used in the case of the notion of truth, in which the relation of truth and of its components is represented in the form of a table

[2, pp. 419-605]. DEX offers the linguistic definition of the word 'matrix'. In the first case it is about the mathematical matrix, in the second - the logical matrix. The natural question arises whether this notion can be extrapolated to other areas. It is known that in biology and chemistry, this notion has found its application. In the view of many scholars, the notion of matrix can also be used in the case of examining political, historical or external relations phenomena.

The philosopher L. Roșca defines political science as the science that aims to study the origin of political phenomena [10, pp. 296-318]. Applying the dialectical method, it follows to establish a relationship between political science and geography. From a research perspective, the map is a real working tool that allows us to draw conclusions about the evolution of international relationships over time. The dynamics of these changes, the speed with which they occur, offers us tangible results for knowing the essences of international relations. The map represents a projection of the geopolitical matrix. DEX defines geopolitics as a theory in which the policy of a state depends directly on the geographical location [2, p. 419-605]. M. Malița has a critical opinion of "geopolitics", as if it were a doctrine specially elaborated by the great powers in order to promote imperial interests so that points of strategic interest would be sketched on the world map [7, p.11-24].

This reasoning connects better the concept of critical geopolitics, expressed by L. Dumitrescu, in whose vision it branches in two distinct directions: the first direction involves geographical decipherment, and the second direction represents the perception of space [3, pp. 433-434]. L. Dumitrescu outlines the definition of "geopolitics" as a study of power, which corresponds to the initial definition of this term [4, pp. 423-426]. It should be noted that over time, from the twentieth century to the first centuryXXI, the science of geopolitics has known the evolution from classicism to neoclassicism, as defined by S. Guzzini [5, p. 3]. Thus, we can conclude that "geopolitics" is the science of synthesis depending on natural and spatial factors, researches of the territory, the configuration of the country, the geographical position, and the economic, social, political, historical status. In other words, "geopolitics" discovers the impact of geographical factors on international politics [6, pp. 356-357].

These definitions of "geopolitics" are purely theoretical inventions, while in practice, let's say, "geopolitics" related to the Republic of Moldova can be defined in the formula presented by E. Ciobu with the respective consequences: "The dynamics of change on the political map of Europe requires a new configuration of the spaces of influence of the Great Powers, placing the Republic of Moldova at the epicenter of the dispute of the territories in the area of their geopolitical interests. A closer analysis also highlights an overlap of foreign political interests with reference to the Republic of Moldova. In the NATO-Russia confrontation regarding the spheres of influence in South-Eastern Europe, in the process of our country's international affirmation, the interests of the neighboring countries should not be ignored either" [1, pp. 37-38].

In the understanding of the political scientists Bogdan Țirdea and Larisa Noroc, geopolitics is not only a theoretical definition, but is the creator of new categories and geographical-territorial concepts: "Heartland, Rimland, Borderland", which explains not only the direct phenomenon, such as in the case of the USA, which fights in Afghanistan with terrorists, but also the indirect desire to bring the US closer to Kazakhstan's gas and oil reserves, deposits in the immediate vicinity of the border of these countries [14, pp. 120-

122]. The notion of heartland (pivotal earth) was introduced as a geopolitical notion by two British scientists H. Mackinder and J. Fairgrieve, who consider that the state in the middle has the best position for dominating a continent. Globally, the central position belongs to the world island of Afro-Eurasia, being the largest compact land area [13, p. 22].

Integration of the Republic of Moldova in the European Union: strategic objective and reality. The national idea is the idea that unites the aspirations of a population and is the slogan with which the political elite achieves the proposed goals, uniting the group interests with those of the majority of the population. Without a national idea, it is very difficult to consolidate a forming state. The Moldovan society, with a majority population of 80% and minorities in a proportion of 20%, is a society divided into two parts on ethno-cultural criteria, but also on conceptual criteria. Surveys show that almost half of the population of the Republic of Moldova, in different periods of time, opts for accession to the European Union, if it is beneficial to it, and the other half opts for accession to the Russian Federation, the Russia-Belarus Customs Union, also based on conjuncture criteria. This approach is neither pragmatically nor politically grounded, but it is a sentimental one, reflecting some historical connotations of sympathy and antipathy towards Romania or towards Russia, be it tsarist or Soviet.

Politicians have supported and continue to use these two diametrically opposed segments when it comes to the strategic direction of sustainable development of the Republic of Moldova. For this reason, any initiative on one side or the other is paralyzed by the opposing side. This can also be explained by the political zigzags in which a democratic government is replaced, at a certain period of time, by a left-wing government - communist or socialist. These electoral fluctuations cause the perplexity of the West, which looks with suspicion at the state of political instability.

Territorial reintegration is the key issue of the Republic of Moldova. Disposing of a certain cultural and territorial autonomy, the two administrative structures: Gagauz Autonomous Territorial Unit and the self-proclaimed Transnistrian Republic have a pro-Russian orientation and fulfill the role of agents of influence in the political space of the Republic of Moldova. They speculate on the idea of promoting the Russian language, as a state language, and resort to the support of the Russian Federation, sometimes flagrantly violating the Constitution of the Republic of Moldova. They neither accept the idea of Moldova's accession to the European Union nor the union of our country with Romania. If the union with Romania takes place, these two administrative units will declare themselves independent and will become enclaves of the Russian Federation. This political approach complicates the processes of Moldova's accession to the European Union and of an effective cooperation with Romania. There are few solutions, because in the case of Gagauzia, Turkey has a certain influence, which supports to a certain extent the aspirations of the Gagauzians and the equation: Chisinau - Moscow - Ankara, does not have very favorable solutions for the Republic of Moldova.

The success story. Chronologically, this story begins in the repeated elections of 2009, when the Alliance for European Integration (PLDM, PL, AMN) was formed, an alliance that boosted the political, economic and foreign relations processes of the Republic of Moldova and declared as a priority the accession to EU. The first economic reports showed an increase in GDP, investments began to come from abroad, and the population felt an economic revival. International relations were among the most cordial. Large-scale politi-

cal leaders visited the Republic of Moldova as a new political miracle (Joe Biden, Angela Merkel, etc.) This “story” culminated in the signing of the Association Agreement in Brussels in 2014, but the political elites in the new wave proved to be morally unprepared for the task they undertook. After climbing the peak, the collapse followed.

The bank fraud. The first alarming signal that came was of course related to the Russian Federation, when about twenty billion euros were passed through the Moldovan banks and reached Great Britain and other countries. The business was dubbed the “Russian Laundromat” by the press. The involvement of the judiciary in the Republic of Moldova was plenary, later about 14 judges were arrested and tried for decisions suspected of favoring the perpetrators of the Laundromat. After this signal came other equally tough information, such as one billion euros was stolen through loans from the banks of the Republic of Moldova. This information was later confirmed and the Parliament put the burden of this theft on the shoulders of the people. These two cases have demonstrated to the world public opinion that justice and corruption are the big problems of the Republic of Moldova and that from a “success story” country it has got among the most corrupt countries. This image contradicts the statements of politicians about the intention to join the EU and the acceptance of the Republic of Moldova as a real candidate.

Politics through influence. The case of Moldova’s relations with the Russian Federation. The historian Anatol Petrencu considers that the Russian Federation, being a great world power due to its geographical position and the current government, generates great geopolitical problems [8, p. 7-19]. The foreign policy of the Russian Federation in relation to the Republic of Moldova is a lack of finesse. On the day the Republic of Moldova joined the UN in 1992, the Transnistrian war broke out. On June 14, 2014, when the Republic of Moldova signed the Association Agreement, Russia accepted a Memorandum with seven agreements signed with Transnistria. These non-diplomatic gestures show that the expansionist policy of the USSR was taken over by politicians in the Russian Federation and is continued with much selflessness, as evidenced by the hybrid war against several ex-Soviet states, including the Republic of Moldova. Russia uses very serious levers of influence to keep the Republic of Moldova in its area of influence: 1. Russian-language media in an enormous amount present in the media space of the Republic of Moldova; 2. Pro-Russian NGOs invade the social networks; 3. Moldovan “guest workers” are threatened with expulsion from Russia and used as a political maneuver by the Russian authorities; 4. Economic levers, embargoes, increased prices for energy resources and raw materials, etc.; 5. peacekeeping forces in Transnistria; 6. The self-proclaimed Moldovan Transnistrian Republic; 7. Gagauz Autonomy; 8. Communist, Socialist, and etc. parties which have programs that favor the policy of the Russian Federation.

What is the European vector? The European Vector is defined as a policy guideline that approximates the European conditions and rules accepted by a Member State or wishing to become a member of the European Community. Landmarks for accession are: the level of democratization of society; standard of living; freedom of justice; freedom of the press; good neighborly policy and other criteria that demonstrate the ability of society to meet the requirements of modern civilization. The decision to be accepted as a member of the European Community is taken by a vote of the EU member states, but responsible for achieving the conditions of accession are the countries that want to integrate, as well as the political elites who put forward this goal for the benefit of their peoples.

Copenhagen criteria - conditions for accession. The EU accession process requires

a serious effort on the part of the countries that want to be part of the European Community. There are some clear criteria, developed by the EU Council in Copenhagen in June 1993, confirmed by the EU Council in Madrid in December 1995, which serve as a basic benchmark for achieving this goal: 1. political criteria - stable institutions that guarantee democracy, the rule of law, respect for human and minority rights; 2. economic criteria - a functional and competitive market economy; 3. the incorporation of the *acquis communautaire* into national law and the creation of administrative and legal implementation structures [12, p. 110].

These criteria in a developed formula, divided into chapters and subchapters, must be followed exactly by the acceding countries, as there is no possibility of circumventing or leaving one criterion or another in reserve. That is why a very serious mobilization of state institutions and political elites is required in order to work in a consolidated and solidary way in order to reach the final goal. The countries that have already joined the EU have demonstrated namely this - unity of views and opinions in relation to the proposed goal - accession to the European Union.

Conclusions. When elaborating the strategic project for the external relations of the Republic of Moldova, it is important for scientists and politicians to assimilate the knowledge, the realities concentrated in the geopolitical matrix. Then, through consultations, including with representatives of the civil society, they should develop and approve the political course of sustainable development of the Republic of Moldova.

Strengthening domestic policy is a key factor in the balance needed for the development of the Republic of Moldova. Overcoming ethnic differences, social solidarity, national dignity, etc. must become values not only accepted theoretically, but respected by all state institutions and its citizens.

The European route of the Republic of Moldova, its appreciation as a strategic objective, the signing of the Association Agreement with the European Union, obliges us to honor our responsibilities, regardless of our social status: leader or employee; clerk or student, etc. We are actors in the political process and from this perspective we are obliged to ensure the functionality of democratic institutions.

Bibliographical references

1. Ciobu Emil. Afirmarea Internațională a Republicii Moldova: viziuni și interese politice. În: Statul moldovenesc: continuitatea devenirii și consolidării: Materialele Conf. științifico-practice intern. consacrată aniversării a 90 de ani de la proclamarea RDM și 15 ani de la recunoașterea internațională a Republicii Moldova 19 noiembrie 2007. Chișinău, IRIM (CEP USM), 2008, 187 p.
2. Dicționarul Explicativ al Limbii Române: Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 1998, 1192 p.
3. Dumitrescu Lucian. Geopolitica critică. În: Enciclopedia Relațiilor Internaționale. București: RAO, 2017, Vol. 1, 694 p.
4. Dumitrescu Lucian. Geopolitica. În: Enciclopedia Relațiilor Internaționale. București: RAO, 2017, vol. 1, 694 p.
5. Guzzini Stefano. The return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crises. Cambridge: Cambridge University Press, (ed.) 2012, 322 p.

6. Kush Satyendra. Enciclopedia de științe politice. Sarup & Sons, 2003, Vol.2.
7. Malița Mircea. Mare și mic. București: Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C.Brătianu”, 2016, 194 p.
8. Petrencu Anatol. Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...” , Chișinău: S.n. 2020, Tipografia „Balacron”, 296 p.
9. Roșca Ludmila. Știința politică. Chișinău: UASM, 2005, 328 p.
10. Roșca Ludmila. Filosofia Politică. În: Filosofia. Ghidul afacerii de succes. IRIM, Chișinău: S.n. 2013, 324 p.
11. Roșca Ludmila, Comunitatea Economică Euroasiatică: istorie și contemporanietate. În: Uniunea Europeană-Uniunea Euroasiatică: studiu comparat. Ghid analitico-informativ. / V. Beniuc, Ludmila Roșca, Nicolae Afanas. IRIM, Chișinău: S.n. 2015 (Tipografia: „Print Caro”, 155 p.
12. Roșca Ludmila. Filosofia Integrării Europene. Curs Universitar. IRIM, Chișinău: S.n. 2017, 312 p.
13. Serebrian Oleg. Dicționar de Geopolitică. Iași: Polirom, 2006, 344 p.
14. Țârdea Bogdan, Noroc Larisa, Politologie. Curs de prelegeri, ed. a 3-a revăzută și adăugată. Chișinău: Întreprinderea editorial-poligrafică „ELAN POLIGRAF”, 2014, 360 p.

SPORT AND POLITICS OR ANTI-DIPLOMACY IN SPORT: A HISTORICAL RETROSPECTIVE OF THE OLYMPIC GAMES

Valentin BENIUC, PhD in political science

(valentinbeniuc@gmail.com)

Anton POPOV, doctoral student

(irim@irim.md)

Abstract

The article reflects the interaction between sport and politics. The essence of politics is presented through the prism of the visions of famous political scientists and sociologists, such as Max Weber, Emile Durkheim, T. Parsons and others. Sport has significant political potential in contemporary international relations and foreign policy. The state uses sport to raise its prestige and strengthen its positions in the international arena, including to expand its influence at regional and subregional level. The international Olympics held during the sec. twentieth century was the arena for the political struggle between the Great Powers. The authors will try to analyze and classify the international Olympics in terms of the interaction between sport and politics.

Keywords: politics, sports, Olympics, power, International Olympic Committee, soft power.

CZU: [796+32]:796.032.2

DOI: 10.5281/zenodo.4392340

To understand the relationship between sports and politics, it is necessary to analyze the essence of these two phenomena, which at first glance are far from each other, and don't seem to correlate or fit into any causal relationships.

Let's start with the concept of "politics". A well-known scientist of the early twentieth century, Max Weber emphasized that this concept "has an extremely broad meaning and covers all types of self-management activities. It is talked about the monetary policy of banks, the discount policy of the Imperial Bank, the policy of the trade unions during the strike; we can talk about the school policy of the urban or rural community and the policy of the governing body that manages the corporation, and finally, even about the policy of a smart wife who seeks to control her husband" [1]. In this definition of politics, the founder of sociological science, Max Weber says that, in fact, the case of the management of various processes, considering politics as a phenomenon

that manifests itself precisely in the managerial sphere of various social structures. In all likelihood, based on this, Weber's contemporary and brilliant sociologist of that time - Emile Durkheim understood politics or "political" as "the logic of subjectivization", opposing it to the "social" [2, p. 52]. In other words, the social, as objectively existing, is subject to change or subjectivization through the all-pervading influence of politics, through management or "leadership" - a concept more adequate to this context.

Developing Weber's concept of politics, its essence and forms of manifestation, T. Parsons also adhered to a broad view of politics, noting its managerial role and the diversity of its types, the special connection between politics and the state and the special significance of state policy for the life of society. T. Parsons, however, speaks out more definitely in relation to state power, a phenomenon that is very important for understanding, in particular, the relationship between sports and politics. He stressed: "We define power as the ability to make and "impose" decisions that are binding on the respective collectives and their members insofar as their statuses fall within the obligations assumed by such decisions. Power should be distinguished from influence, since the publication of binding decisions is not at all like measures of persuasion" [3]. The author's remarks about "power" and "influence" as concepts that differ from each other, each of them having its own semantic load, leads us to the idea that "state power", "state administration" should be distinguished from political influence, which does not always manifest itself in the framework of power relations.

Modern scientists, differing in more technical and "adjusted" thinking, argue that politics can be characterized as a managerial phenomenon, consisting in leading decisions that determine the direction of executive activity. This definition, claims Professor A. A. Borisenkov, one of the best, in our opinion, researchers of the phenomenon of politics in the post-Soviet space, is more complete. It reflects not only the essence, but also the purpose of the policy. In this sense, public policy can be defined as a managerial phenomenon, consisting in governing decisions, by means of which the directions of activity of executive state institutions are determined [4].

In this context, it should be clarified that while governance decisions are the essence of policy and contain directions for action, political influence has its limitations and is restricted in its functionality. "It is noteworthy that the implementation of these decisions has already been taking place outside the limits of the actual political influence, therefore outside of the political sphere, and through the organism of social control ...", notes the same A. A. Borisenkov, in his other work [5, p. 27]. In other words, the leading decisions have been made, which means that the directions of executive activity are determined, therefore, the political influence has taken place [5, p. 27].

Taking into account all of the above, the fact that sport is an area of public relations [6], means that professional sport, according to O. A. Shevchenko is "a complexly structured and nonlinearly interacting complex of public relations, regulated by international acts, legislation and other normative legal acts ..." [7, p. 31], as well as an indisputable fact that state regulation of public relations is associated with the influence of the state on almost all the spheres of public life, "which are regulated by positive law, that is, the norms established or sanctioned by the state" [8, p. 36], it can be argued that sport in general and sport of great achievements, in particular, are subject to the influence of state policy, and therefore a political instrument for solving domestic and

international problems.

In this context, it should be emphasized that sport has a powerful political potential in modern international relations and foreign policy of states. Being actively involved in the sphere of international politics, its role most often has a broader connotation than just on the national level, in this connection, V.V. Baranov very accurately noted that "sometimes even just the very fact of competition can be directly related to high politics" [nine].

Given the all-pervading nature of sport, its high level of publicity and global nature, the state uses it to enhance its prestige, strengthen its position in the international arena, and strengthen its influence at the regional and sub-regional levels.

Moreover, this is facilitated by an extensive and constantly evolving institutional base, which allows the effective development of international contacts. If, until 1950 only 60 international sports organizations functioned, then already, at the end of the 1970s, their number has more than doubled, and at the end of the first decade of the XXI century, in the world, there were over 200 international structures in the field of physical education and sports [10, p.26]. A special place among these organizations (national sports federations, as well as universal and special sports organizations uniting various committees, federations, associations and unions) belongs to the National Olympic Committees (NOC) and the International Olympic Committee (IOC), which play a major role in sports diplomacy, thus being an effective instrument of "soft power" in the foreign policy of any state. In this sense, the Olympic Committees fulfill an important international function of promoting interstate cooperation and peacemaking, creating appropriate conditions for the manifestation of various forms of sports diplomacy: football, cricket, ping-pong, basketball, etc.

Such forms of sports and diplomatic activity represent a "positive dimension" of the so-called "Soft power", which allows to improve mutual understanding between states. In this article, we will present the negative impact of this diplomatic phenomenon, namely, as a means of pressure from some states on others, a global protest from certain states in different historical periods, as well as discrediting our geopolitical enemy.

Any Olympiad is a global news event and a huge number of articles, books, reports and documents have been written, published and archived about each of them. The Olympic Movement as a whole, as well as each Olympics separately, have become subjects of research for historians and political scientists, as well as for scientists interested in sociological, psychological and other aspects of this world event.

In terms of their significance and versatility, the Olympics are distinguished by all the characteristics of a global social event, including their political manifestation. Pierre de Coubertin, the founder of the Olympic movement, defending the independence of sport from politics and politicians, with many of his calls and actions volens-nolens used it to achieve certain political goals, including to strengthen harmony and mutual understanding between people, consolidate progressive forces and develop international cooperation [11, p.180]. In the Ode dedicated to sports, which consists of nine parts, in fact, nine appeals, which are sometimes called the ideological "nine", Coubertin in the ninth section, which is entitled "O sport! You are the world!" expresses its credo: "You establish good, kind, friendly relations between people. You bring people closer together who yearn for unity. You teach young people of different language

es, different tribes to respect each other" [12]. Initially, from the moment of revival at the end of the 19th century, the Olympic Movement, sports in general, was destined to become an instrument of the politics of international relations. Therefore, "sport outside politics" remains just a slogan, say researchers of the relationship between sport, politics and diplomacy.

Sport today is an arena of political struggle [11, p. 180]. This statement has always been relevant and is reflected in all the Olympiads held since the Athenian 1896. Based on numerous materials and studies written through the prism of political and cultural international relations, this thesis is confirmed by multiple facts. The 1896 Athens Olympics fueled the rapid growth of Greek nationalism. According to historians, this was one of the reasons for the bloody war with Turkey; London Olympics 1908 - the Finnish national team refuses to march under the flag of the Russian Empire; Olympics in Antwerp 1920 - the organizers did not send invitations to athletes from the countries defeated in the First World War - Germany, Austria, Bulgaria, Hungary, Turkey; 1924 Paris Olympics - France used all its influence in the IOC to block the invitation of its geopolitical enemy, Germany; Berlin Olympics in 1936 - according to Hitler's statement, it was supposed to demonstrate to the world all the "achievements" of National Socialism. On the eve of this epic sporting event, the debate over sport and politics has begun for the first time. The anti-fascists urged the athletes of the invited countries not to go to Germany and even tried to hold an alternative Olympics in Barcelona; London Olympics 1948 - the organizers did not invite Germany and Japan, who unleashed the Second World War, and the Soviet Union refused to take part; Olympic Games in Helsinki 1952 - the Chinese team refused to come due to the admission of Taiwan to the IOC; Olympics in Melbourne 1956 - The Netherlands, Spain, Switzerland refused to take part in protest against the suppression of the Hungarian uprising by Soviet troops, and Cambodia, Egypt, Iraq and Lebanon did not send their athletes expressing their opposition to the invasion of Israel, Great Britain and France into Egypt; Tokyo Olympics 1964 - due to segregation policy, the IOC banned the South African team from participating in the Games; Mexico Olympics 1968 - trying to express their disagreement with US policy in Latin America, 10 days before the start of the competition, Mexican students marched out. Concerned about the country's international image, the Mexican government sent troops into the capital to restore order. As a result, the military action ended tragically - the Mexican military shot and killed about 300 peaceful demonstrators; 1976 Montreal Olympics - New Zealand team was banned from the Games after the national rugby team visited South Africa; Moscow Olympics 1980 - refusal of 65 states to participate in the competition, thus protesting against the introduction of Soviet troops in Afghanistan; 1984 Los Angeles Olympics - The USSR and 13 other states of the socialist bloc, including Ethiopia, Angola, Laos and Vietnam refused to participate in the Games. All subsequent Olympics, including Seoul 1988, Barcelona 1992, Sydney 2000, Athens 2004, Beijing 2008. etc. were marked by political scandals [13].

In the organization of some world championships, politics intervenes, in fact, directly. In 2012, the European Parliament adopted a resolution on the undesirability of holding the 2014 Ice Hockey World Championship in the Republic of Belarus. To be fair, it should be noted that the Congress of the International Ice Hockey Federation, held on May 18 in Helsinki, rejected this proposal and approved the city of Minsk as the

venue for the championship [14].

The practice of holding major international sports events shows that their organizers, host states and their leaderships, as a rule, are subject to strong ideological pressure from the media of foreign sports powers. Thus, summing up the results of the 2014 Winter Olympics in Sochi, the foreign, mainly Western press, unanimously argued that the games turned out to be a diplomatic failure for Russian President Vladimir Putin. The Russian mass media were full of reports that all records were broken for the presence of world leaders at such Games [11, p. 181].

In connection with the above facts, a natural question arises: why the Olympic Movement and sports in general, which serve as messengers of peace and friendship, often remaining the only opportunity for communication between people, when interstate relations are in a state of crisis, experience powerful man-made shocks that naturally reduce the desired purpose sport of great achievements, praised by Pierre Coubertin. We find a definite answer to this question, in particular, in the fundamental work of N.M. Bogolyubova "Geopolitics of Sports and the Foundations of Sports Diplomacy". "There are cases, the author claims, when sports and sports competitions, being in the hands of governments, became a weapon of pressure and influence on other states, helped to achieve certain political and economic goals" [15]. In addition, the reason for the constant interest of politicians in sports is largely "the desire to prove the sports superiority of the nation and the total competition of states on the world stage," says A. Kylasov, quoted by N. Bogolyubova [15].

A peculiar answer to this question, as a view from the outside from the point of view of human behavior, can be found in various statements of famous people far from sports. In particular, Ronald Reagan said that "sport is an expression of hatred for each other ... this is the last opportunity that our civilization provides two people for physical aggression. Sport is the area of human activity closest to war" [16]. J. Orwell spoke very briefly and at the same time succinctly about this: "serious sport is war minus murder" [17].

In other words, sport is the essence of the expression of human nature, including natural aggressiveness, which manifests itself, among other things, in the desire to dominate and rule, control and transform the external world, turning it into a less dangerous environment. The instincts of self-preservation and domination manifest themselves not only on sports grounds. They, with no less force, manifest themselves in political offices, whose representatives seek to dominate and subjugate the energy of sports in various ways (usually unscrupulous) for political purposes.

An eloquent and convincing example of the influence of high achievements on sport and its international structures, in order to subordinate them to political will, with their subsequent use in world political actions, is a major scandal around FIFA about the so-called bribery of members of the executive committee of this organization when choosing countries to host the championship World Cup 2018 and 2022. The fact of bribery was announced on April 7, 2020 by the Attorney's Office for the Eastern District of New York (USA) [18], on the eve of the FIFA presidential election. In the context of the political component of this story that interests us, the statements of Vladimir Putin are of interest, which, in our opinion, quite accurately describes the mechanism of political influence on big sport: "It can be assumed that one of them

violated something, I don't know, but as if the United States has nothing to do with this. Those officials are not US citizens. And if some event happened, then it did not happen on the territory of the United States and the United States has nothing to do with it. This is a clear attempt to prevent Mr. Buttler from being re-elected to the post of FIFA President" [19].

For a more complete understanding of the essence and nature of the relationship between sports, politics and politicians, it is advisable to typologize this phenomenon, taking into account not only the nature of man but also the nature of the state as a political institution, which is by definition selfish, aggressive and has a legitimate right to violence and to protect national interests, including forceful methods.

An interesting attempt in this regard was made by D. Ye. Voinov [20] using the example of the Olympic Games, setting out, most likely, the principles of classifying the influence of politics on international sport, instead of the typology itself. In this sense, relations between politics and the Olympic Games are divided according to the principle: 1) admitting a country to participate in the Games (most likely not allowing countries to participate in the Olympics - in particular, using the example of Germany and its satellites in the First World War); 2) the parallelism of the Olympic and political agendas (on the example of the so-called "Workers Olympiads" as opposed to the "bourgeois" Olympic Games); 3) pursuing the policy of "Olympic boycott" (for example, boycotting the 1980 Olympic Games and 1984 respectively); 4) the emergence of the problem of terrorism in the context of the Olympic Games (I mean the 1972 Games, when the Olympic Movement first encountered terrorism).

Continuing the logic of considering the Olympics through the prism of distinctive events for each of them, we propose to classify them according to the fundamental characteristics through which the relationship between sports and politics is manifested.

Firstly, at all times, states and governments have made certain efforts in the context of the impact of great achievements on sport, in particular, on Olympic sport. The forms of such influence, notes N.M. Bogolyubova, are very different. However, "mainly, influence is carried out through administrative or financial channels. In almost all countries, national sports teams participating in major international competitions are subsidized by governments or various government funds" [21]. At the same time, the states, taking this opportunity, "demonstrate their involvement in sports at the ceremonies and rituals of opening, official celebrations of victory and honoring the winners ... The athletes themselves are often regarded as ambassadors of one or another state, fulfilling certain public missions" [21].

Second, all Olympic Games are characterized by a concentrated expression of national pride, a manifestation of nationalism, and sometimes racism. Since the first Games, held in Athens in 1896, all athletes participating in the Olympics have been divided according to the national principle. The organizers, and the athletes themselves, the fans and the press covering the Olympic achievements, consider the participants in the competition as representatives of separate countries, separate nations. This division on the basis of nationality is most clearly manifested at the awards ceremony for the winners, when the national flag of the countries they represent is raised. On the one hand, the delimitation of the Olympiad participants is a self-evident phenomenon, otherwise any Games will be deprived of the passionate content that is so close

and familiar to us. On the other hand, the division of the participants in the Games according to the country, national principle significantly raises the level of manifestation of the “us and them” syndrome, generates nationalism and political confrontation - characteristics that invariably accompany all the Olympic Games.

Third, all the Olympic Games are distinguished to a greater or lesser extent by political propaganda and state ideology. The essence of the manifestation of this phenomenon is the Berlin Olympics in 1936, where Germany, which received more awards than all other countries combined, was extolled by the propaganda of Nazi Germany as an exceptional sports nation. Especially successful in representing this, was Hitler’s personal director, Leni Riefenstahl, in his film “Olympia”, which at that time was distinguished by its special dynamism and “radical aesthetic approach” [22]. It should be noted that, despite the fact that the film was an example of the propaganda of German nationalism, it remained, according to South African photographer David Goldblatt, a model for other films about the Olympic Games. This opinion, the author of the book about the Olympic movement - “The Games”, is confirmed by the fact that according to surveys conducted in 2014 by the British magazine “Sight & Sound”, among hundreds of documentaries “Olympia” took 19th place [22].

Fourthly, most of the Olympics are distinguished by political demarches and boycotts in dissent or protest against certain countries or political regimes. The initiators of the protest during the preparation or holding of the Olympic Games try to exert, first of all, psychological pressure on the host country, as well as on the world community, in order to convey their point of view on the existing political problems. Such political actions can be supplemented by economic and sports sanctions, as well as cooling relations up to the international isolation of the influencing country. A classic example in this context is the 1980 Summer Olympics boycott, which has remained the largest in Olympic history. The boycott was announced at the initiative of the United States, Great Britain and Canada due to the introduction of Soviet troops into Afghanistan. This political action was supported by 65 countries, including China, Iran and one of the members of the Soviet bloc - Romania. Of the European states that shared Western values, only Greece and neutral Austria, Malta, Finland and Sweden took part in the Games [23]. Four years later, on May 8, 1984, the USSR National Olympic Committee announced its refusal to participate in the Summer Games in Los Angeles. The action was supported by 13 countries, including the German Democratic Republic, Poland, Czechoslovakia and Hungary. Because of the boycott, 125 world champions, most of them Soviet and East German, did not take part in the Olympics [23].

Fifth, all the Olympics, without exception, are united by the fact of the need to ensure special security measures not only for athletes and fans, but also for politicians and leaders of states participating in the Games, public figures of national and international scale. In this context, the authoritative Chinese newspaper People’s Daily, on the eve of the 2008 Beijing Olympics, emphasizing the need to fight terrorism as a common problem at all important international events, emphasized: “Two bloody events have been recorded in the history of Olympic sports. The first terrorist attack took place during the Olympic Games in Munich in 1972. Members of the radical Palestinian organization “Black September” broke into the residence of the Israeli delegation ..., shot two athletes on the spot, and nine more were first taken hostage and then killed.

The second terrorist attack took place during the 1996 Atlanta Olympics: a bomb explosion in the Olympic Park killed one person and injured more than a hundred. These tragedies, the publication emphasizes, set an instructive example for ensuring security during the Olympic Games. [24]

Thus, the classification of the Olympics according to common denominators, through which the relationship between sports and politics is manifested, leads us to the following intermediate conclusions:

- firstly, at all times all states and governments make certain efforts in the context of influencing big sport and Olympic sport in particular;
- second, the Olympic Games are characterized by a concentrated expression of national pride, as well as an expression of nationalism and sometimes racism;
- thirdly, the games are distinguished by intense and purposeful political propaganda, and state ideology, designating the participating state in the international public consciousness as a great sports power;
- fourthly, most of the Olympics are distinguished by political demarches and boycotts as a sign of disagreement or protest towards certain countries, political regimes or military-political actions of certain international actors;
- fifthly, in all the Olympic Games it is necessary to ensure special security measures in view of the scale of this international event, its "attractiveness" and international resonance.

As a result, it should be noted that politics and the state are very sensitive to the possibilities of reproducing themselves and strengthening their self in interstate, identical and political competition through the use of any large-scale and world events, such as the Olympic Games. In this sense, all world sporting events and state politics are interconnected in the most natural way. On the other hand, the fact of the relationship between sports and big politics has its origin, emanating from that era - the end of the 19th century, characterized by the military-political split of Europe by the Franco-German conflict. Therefore, the "Revival of Olympism" (this was the name of the project with which de Coubertin spoke on November 25, 1892 at the Sorbonne) bore not only the stamp of the universality of politics and its presence in all spheres of life, but also the stamp of time and the desire of Pierre de Coubertin to turn the Olympic Games into "Peace war".

Bibliographical references

1. Вебер Макс. Политика как призвание и профессия. Вебер М. Избранные произведения: Перевод с немецкого. – М., «Прогресс», 1990. //Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. <https://gtmarket.ru/laboratory/expertize/6064> (date of visit 14.10.2020)
2. Хумарян Давид Г. Место политического в социальной эпистемологии Эмиля Дюркгейма: трансгрессия, аффект, субъективация. In: Социология власти, 2016, том 28, №4, с. 35-56.
3. Talcott Parsons. The System of Modern Societies, 1971. Толкотт Парсонс: Система современных обществ. Перевод на русский язык: Л. А. Седов и А. Д. Ковалев. М., 1998. // Электронная публикация: Центр гуманитарных технологий. 09.09.2012. <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5395/5397> (date of visit 14.10.2020).

4. Борисенков А. А. Политика: сущность и виды. Юридические исследования, 2013, № 2, с. 218-246. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=385 (date of visit: 14.10.2020).
5. Борисенков А. А. Политическое влияние как способ осуществления назначения политики. In: Социум и власть, 2010, № 3 (27), с. 23-28.
6. Понкин Игорь Владиславович, Редькина Алена Игоревна, Рогачев Денис Игоревич, Соловьев Андрей Александрович, Шевченко Ольга Александровна. Государственное управление в сфере спорта. <http://sportfiction.ru/books/gosudarstvennoe-upravlenie-v-sfere-sporta/?bookpart=357297> (date of visit 14.10.2020).
7. Шевченко О. А. Особенности регулирования труда в сфере профессионального спорта. Москва, 2014, с. 31.
8. Пьянов Н. А. О государственном регулировании общественных отношений. In: Методология и теория права, 2011, № 2, с. 36-44.
9. Баранов Вячеслав Владимирович. Спортивная печать Российской Федерации. Формирование новой системы. <http://cheloveknauka.com/sportivnaya-pechat-rossiyskoj-federatsii-formirovanie-novoy-sistemy> (date of visit 14.10.2020).
10. Гусакова В. С., Фомин Ю. А. Роль олимпийского спорта в сохранении и укреплении мира на земле (исторический обзор). Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. ISSN 2070 4798. 2011, №4 (21), с. 23-29.
11. Мартыненко С. Е. Диалектическая взаимосвязь спорта и политики и ее проявление в средствах массовой коммуникации. Вестник МГОУ. Серия: История и политические науки. ISSN 2072-8360. 2014, № 5, с. 179-186.
12. Кубертен П. Ода спорту. Москва: ФиС, 1987, 124 с.
13. Боголюбова Н. М. Геополитика спорта и основа спортивной дипломатии <https://static.my-shop.ru/product/pdf/305/3040010.pdf>; Наумов А. О. Спортивная дипломатия как инструмент мягкой силы. Мировая политика. 2017, №4, с. 32-43. https://e-notabene.ru/wi/article_24852.html; Аксянов А. С. Спорт как фактор воздействия на политический процесс. <https://cyberleninka.ru/article/n/sport-kak-faktor-vozdeystviya-na-politicheskiy-protsess>; Паршакова В. М. Миротворческая функция спорта. <http://intjournal.ru/6-tom-1-2018/>; Плотников А. Бойкот Олимпиады: прецеденты и современная Россия. <https://regnum.ru/news/sport/2367768.html>; Бойкот на бойкот. Почему советские спортсмены пропустили Олимпиаду 1984 г. <https://www.sportsdaily.ru/articles/bojkotom-na-bojkot-pochemu-sovetskie-sportsmeny-propustili-olimpiadu-v-los-andzhelese>; (date of visit 14.10.2020).
14. Зонова Татьяна. Язык спорта универсален, как язык музыки. <https://mgimo.ru/about/news/experts/226106/> (date of visit 14.10.2020).
15. Боголюбова Н.М. Геополитика спорта и основы спортивной дипломатии. https://studme.org/119969/turizm/geopolitika_sporta_i_osnovy_sportivnoy_diplomatii (date of visit 14.10.2020).
16. Наумов А. О. Спортивная дипломатия как инструмент «мягкой силы». https://author.nbpublish.com/wi/article_24852.html (date of visit 14.10.2020).
17. Столяров В. И Миротворческая роль спорта и олимпийского движения: идеал и реальность. http://www.docme.su/doc/1209743/638.mirotvorcheskaya-rol._-sporta-i-olimpijskogo-dvizheniya-id (date of visit: 14.10.2020).

18. В США прокуратура заявила о подкупе членов ФИФА. <https://regnum.ru/news/sport/2908045.html> (date of visit 14.10.2020).
19. Осипов Николай. «Дело ФИФА»: юридический диктат США достиг апогея. <https://radiovesti.ru/brand/61178/episode/1423156/> (date of visit 14.10.2020).
20. Воинов Дмитрий. Типологизация влияния политики на современные олимпийские игры. <https://cyberleninka.ru/article/n/tipologizatsiya-vliyaniya-politiki-na-sovremennye-olimpiyskie-igry> (date of visit 14.10.2020).
21. Боголюбова Н. М. Спортивная дипломатия в прошлом и настоящем: теоретические и исторические аспекты. https://studme.org/119971/turizm/sportivnaya_diplomatiya_proshlom_nastoyaschem_teoreticheskie_istoricheskie_aspekty (date of visit 14.10.2020).
22. Барбер Николас. Как Лени Рифеншталь сформировала наше представление об Олимпиаде. <https://www.bbc.com/russian/vert-cul-37110982> (date of visit 14.10.2020).
23. Кречетников Артем. Бойкот Олимпиады: эффективная мера или акт бессилия? http://news.bbc.co.uk/hi/russian/international/newsid_7517000/7517744.stm (date of visit 14.10.2020).
24. Проведение спокойной и безопасной Олимпиады – общая ответственность. <http://russian.people.com.cn/31521/6445214.html> (date of visit 14.10.2020).

INTEGRATION OF NATIONAL MINORITIES IN THE MULTICULTURAL SOCIETY

Shimrit OCHANA, PhD student, APA
(ohanashimrit@gmail.com)

Abstract

This paper presents the integration policy practiced in other countries, particularly in the United States and Europe. The comparison of the policy of integration between these countries will focus on several dimensions: law dealing with integration, definition of disabilities, diagnosis of children with disabilities, frameworks for children with disabilities, and budgetary policy.

Keywords: law, ethical exception, individual rights, integration, special education, budget, diagnosis.

CZU: 327(4+73)

DOI: 10.5281/zenodo.4392332

In accordance with the philosophical and ethical concept of exemption in each country, laws have been adopted in different countries on the right of children with disabilities to integrate into the mainstream education. The philosophical concepts underlying the laws vary from a worldview that views the individual with disabilities as equal to full rights in society and the perception that the child with disabilities is a different individual from others and because of his/her special needs, he/she must be within an appropriate framework. Most countries are in a process of gradually expanding the rights of individuals with disabilities and integrating them into the traditional education system [1]. In some European countries, the individual with a disability is recognized by law as having almost full rights.

Legislation on Integration. Icelandic law upholds the rights of children or of young people with disabilities to study in the same schools with children without disabilities. The law does not mention special education terminology, but argues that all children have the same right to attend school and to acquire knowledge and skills [5].

In Italy, the law stipulates that full integration of students with special needs should be achieved. The same is true for Spain, Portugal, Sweden and Norway. According to English law, the placement of a child in the special education system should be carried out only after a regular school is considered inappropriate for him. A child with special needs is defined in terms of the adequacy of the system and not the other way around. In other words, a child with special needs is someone who has a disability that prevents him from

using the regular educational services offered to his colleagues in his area of residence [5].

In Greece, special education is conceived as an integral part of the general education system. Greek legislation provides for compulsory education for children with disabilities special from the age of three and a long day of education for these children. The children who are integrated into regular education are entitled to special assistance from designated centers for this purpose, as well as guidance.

In 1994, the Law on the Integration of Children with Special Needs in Primary and Secondary Schools was adopted in Denmark. A fundamental principle of Danish policy is that all students have the right to education adapted to their situation, possibilities and needs [5].

Unlike these countries, the Netherlands, Luxembourg, Austria, Ireland, Germany and Belgium are undergoing a gradual process of recognizing special rights in society and expanding the possibilities for integrating people with disabilities into the regular education system, which is reflected in many integration programs and projects.

In Luxembourg, until 1994, children with special needs were directed to special education. In 1994, a law was passed that allows children with special needs to attend regular schools and receive special assistance.

In 1993, a law was adopted in Austria to integrate children with disabilities into primary schools and the possibility of their integration into high schools. Until that year, special schools were compulsory for children with special needs.

In 1995, the Irish government stated that its aim was to provide a wide range of options for students with special needs, from occasional attendance in a regular school to a special school, with the possibility of moving from one setting to another, according to needs.

At the end of 1988, the German government decided to increase the flexibility of the special education system. A new conception of disabilities and educational needs has been developed that has influenced the development of better integration programs and diagnostic methods. In recent years there has been a significant increase in the number of integration programs in schools in different districts of Germany [5].

In February 1997, a law was adopted in Belgium to encourage the integration of people with disabilities into society. Ten years later, an attempt was made to integrate children with special needs into the education system. The law mainly refers to integration in primary schools. The purpose of integration, according to this law, is to allow students with disabilities to participate in classes or activities in regular, temporary, permanent, full or partial schools, with assistance from a nearby special education school.

In order to extend the rights granted to children with disabilities, a number of European countries have achieved the reform of educational decentralization. In England, the decentralization law provides for the integration of children with disabilities in mainstream schools. According to the law, decisions should be made at the local level. This would simplify bureaucratic procedures and the decisions would be more relevant. In order to ensure that there are no major gaps in the quality of services provided by one school or another, a supervisory body has been set up and the responsibility of schools and local authorities has been limited in accordance with national criteria [4].

In France the main educational authority, by law, are the local councils. French law has refused to define a disability and has appointed a local body whose role is to decide what financial or educational assistance should be given to a particular pupil or student.

A reform has been implemented in Finland that allows local authorities to make deci-

sions on the integration of children with disabilities in mainstream education. As a result of this reform, the number of special education schools has decreased and the number of combined classes has increased (in which children with disabilities are enrolled together with children without disabilities). In addition, special classes have been set up in regular schools for children who cannot integrate into an ordinary class [4].

Until the end of the 19th century, children with disabilities in the United States did not receive educational services because they were considered uneducated or unable to benefit from these services. Towards the end of this century, special schools were set up for students with disabilities in order to promote them, but eventually they became prisons, under the pretext of “protecting” people with disabilities from the outside world. A significant change in the development of services for children with disabilities occurred only after the Second World War. In the 1940s and 1950s special classes were opened for children with disabilities, and in the 1960s special classes were opened for children with severe disabilities [3].

In 1975, the Education Act for All Children with Disabilities was passed in the United States. According to the law, children with disabilities must study in the least restrictive environment [6]. In several US states, the court found that placement in a regular school is preferable to placement in a special school, and placement of a person with disabilities in a special class in a regular school is preferable to any other placement. In 1982, the court also ruled that programs for students with particularly severe disabilities should take place in mainstream schools and where the same age group is in their normal proportions [3]. In 1990, that law was changed to the Law on the Education of Persons with Disabilities and, in fact, expanded its application to a high school age, with an emphasis on the transition to adult life adapted to the community. Another law passed that year was the Americans with Disabilities Act, which expanded the integration of people with disabilities into society in economic, social, and political life. As part of this development, significant changes have been made in the degree of integration of children with disabilities, but very little has been done for children with severe disabilities. About 70% of these children remained in a separate setting [3]. In the mid-1970s, voices began to be heard in favor of integrating children with severe disabilities into regular education. Following the debate on this topic, policy changes have been made that include efforts to integrate children with severe disabilities into regular education [3] (Koenning et al., 1995).

The process of diagnosing children with disabilities. Different bodies perform the diagnostic process in each country. Diagnosis by health authorities: In Italy, the local health authority is responsible for diagnosing and screening educational staff.

The diagnosis of children with disabilities in Ireland is carried out by the health authorities, some of whom include a psychological department. Any placement of a child in any special setting (integrated or separate) depends on the recommendation of a psychologist.

Diagnosis by schools: In Iceland, the child's condition is assessed at the request of the teacher, parents or school health services. The professionals in the school make the diagnosis, and the recommendations for treatment are brought to the attention of the teacher, the child and the parents.

Characteristics and stages of diagnosis. In the English education system, a special treatment code was developed in the special education system, which included five stages in the process of diagnosing children with special needs. Diagnosis is perceived as a con-

tinuous and flexible process in which the desired setting for the child is examined at a certain period of time.

In Germany, an approach has been implemented since 1994, which emphasizes the need to adopt a less rigid division of traditional categories of children with disabilities. Instead of traditional categories, eight dimensions were developed to reflect the situation of the child with special needs: motor development, perception, cognitive development, motivation, verbal development, social development, emotional development and creativity. The diagnosis also includes an accurate description of the individual's special needs, the decision on the educational process and the place where the child will receive support [5].

The involvement of parents in the decision-making process. In England, parents and students are actively involved in diagnosis and decision-making. In Finland, the position of parents and professionals is taken into account before a child is transferred to special education when he or she is unable to cope or can adapt to a regular classroom. In New Zealand, parents can choose an educational institution for their children. The institution is instead responsible for providing all appropriate services. In Austria, since 1993, parents can choose to send their child to a special or to a mainstream school. In the United States, parents have the right to decide on a special curriculum for their child or special treatment from the educational authority in which they study. Parents also have the right to request changes to the school education program for their child, to ensure a more efficient integration [2].

Possible environments for children with special needs. Possible environments in different countries for children with special needs are numerous and varied. Some countries chose to apply one of the accepted methods (special education framework, special classroom framework in mainstream schools and combined classes), others chose alternative environments, and others chose to use other mechanisms.

Combination of environments. In Italy, as mentioned, the policy is full inclusion, with one special teacher for every four students with special needs. Inclusion is achieved through cooperation between schools, assistance from social and medical services, recreation and sports centers and activities of private organizations. Although the official policy is full inclusion and most students with special needs study in mainstream schools, there are also special schools for the blind and deaf. In Luxembourg, every child with special needs is entitled to the assistance of a special teacher for up to eight hours a week in the regular classroom.

Special education environment. Children with special needs study in Ireland, in institutions (by type of disability) or in special classes in mainstream schools (depending on the type of disability).

Multiple environments simultaneously. The integration of children with special needs in Austria is achieved in several ways: integrated classes in which both ordinary children and children with special needs study, with the full assistance of an assistant teacher; combined classes in which there is a lower percentage of children with special needs and only partial assistance from an assistant teacher, in which most of the work related to special education falls on the shoulders of the regular teacher; a special classroom in a regular school, allowing the transition between regular and special classes, depending on the child's adaptation to the class level [5].

Denmark has several special education options. One possibility is for the student to stay in a regular classroom in school and receive help with the subjects he needs. A second option is in a special classroom in a regular school or in a special school [5].

Environments currently available in England for children with special needs: a combined classroom; special education courses in a regular school; integration between a combined classroom and a support unit outside the regular school; a therapeutic classroom in a regular school; a special school [5]. Special education is practiced only in extreme cases.

In Greece there are several types of integration: special classes, classes combined with a number of students with disabilities in the classroom or the individual integration of a single student in the classroom; combined campuses. There are programs for the integration of children attending a special school with those attending a regular school in the same complex.

In Belgium, children with special needs receive one of the following three services: a complete special education environment, integration into the regular system or home education (in some cases). The combination is characterized by study in a regular school and support from special education specialists in special schools. When a student's level of disability is moderate or mild, support is temporary, not more than two years. Regular assistance is provided only in cases of severe disability. In integrated schools there are also special teachers who offer extra hours to children who need assistance. Students with disabilities who are in a regular school have access to educational aids, such as technical means. In some cases, schools have access to external therapeutic services. In addition, there are special training centers that provide training in the fields of psychology, education, well-being and health for primary and secondary school students [5].

In France there are several institutions that operate in integrated schools. This system provides assistance to students in kindergarten and primary schools. Children receive psychological and educational services, as well as assistance from teachers specializing in special education. There are four types of classes combined according to the type of disability of children: classes for children with intellectual disabilities, classes for children with visual impairments, classes for children with hearing impairments and classes for children with locomotor problems. Young people with disabilities (aged 12 to 18) are also offered special classes for vocational training.

Iceland has several ways to help children with special needs: after-school classes; assistance provided by an assistant during studies on subjects in which the student has difficulties; moving from the regular class to the advanced class to advance in specific areas; a promotion class in a regular school; domicile or institution.

Prevention services for children at risk of developing a disability are provided in Germany. Children who are integrated into mainstream education receive special assistance provided by a special education assistant or teacher, during school hours, in class or outside the classroom, in part or in full. There are cooperation programs between mainstream and special schools based on social activities. In addition, for integration, the special education system offers a variety of services, as well as educational centers for students with special needs. These centers offer diagnoses, courses for students with special needs, counseling and cooperation with teachers, access to basic information about services; as well as vocational training programs for young people or young adults with special needs [5].

Budgetary integration policy. The source responsible for distributing budgets can be the state, the local authority, the special education system and the school itself. In some countries, the budget is allocated to each child according to his or her specific needs. In other countries, the budget is given as a single unit to all children with disabilities in the educational institution. In other words, the school receives the budget according to the percentage of students with disabilities.

Below we will address the two topics: the party responsible for budgetary integration policy and the method by which children with special needs are provided.

Countries where the state or local authority is responsible for budgetary integration policy. Responsibility for funding education in Finland is shared between the state and local authorities. Each local authority receives a budget based on the number of students enrolled in it. Local authorities are given a higher budget for special education students than for those in the regular education system [5].

In Denmark, local authorities are responsible for allocating school budgets. They can distribute budgets equally between schools or according to the number of students with special needs studying in those schools. Funding can also be provided as part of a general budgetary framework for the school, rather than through certain school integration projects or a number of special needs students [5].

In the United States, there is a direct link between the budget and the level of integration in each region. In areas where schools have a high rate of separate special education, schools do not receive a budget for integration. Where there is integration, additional resources are provided as a lever for integration processes and as a reward for the education system for its efforts.

Countries where schools are responsible for integration fiscal policy. In England, control of resources has been transferred to schools that are committed to integrating children with disabilities. The process of decentralizing of the authority is also accompanied by shortcomings, because schools have been given autonomy to decide on less investment in children with disabilities and the use of the budget for other purposes. This is especially true in the light of the fact that average grades in schools are published [5]. Consequently, supervising teams have been set up to ensure that the budget allocated for the integration of children with disabilities is actually used for the proposed purposes. However, it has been found that in many schools the number of recommendations from special education students has increased after school staff felt that they could not meet the needs of disabled students with the existing resources [4]. In New Zealand, too, control of resources has been transferred to schools that are committed to integrating children with disabilities.

Countries where the special education system is responsible for budgetary integration policy. In Belgium, the majority of the budget for children with special needs is allocated to the separate special education system. Children who are part of a combined school receive grants from a nearby special school. This school receives an additional budget for the integrated child care team, depending on their number. Another criterion that determines the budget allocated to schools is the level of integration (complete or partial). A full and permanent integration of students with disabilities into the school implies a significant increase in resources for the school. A school that partially includes children with disabilities does not enjoy a significant increase in the budget. The Flemish Government also finances the purchase of ancillary equipment for schools with children with special needs [5].

Countries where budgetary policy is determined by the needs of the child. In Austria, every child with a disability is entitled to certain financial support, depending on his or her needs. This financial support is given to the school where the child's parents choose to enroll their child, whether it is a special school or a regular school that supports an integration policy [5].

In Greece, the budget allocated to schools for integrated students depends on their particular needs, whether these students attend regular classes or belong to a special class in a regular school.

Bibliographical references

1. Blas, N.; Laor, A. (2002). Special education in Israel and integration policy. Published by the Center for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem.
2. Har, S. (2000). "The Forgotten Rights of Disabled and Handicapped Children in Israel". Lecture at the University of Haifa.
3. Koenning, G.M.; Benjamin, J.F.; Todaro, A.W.; Warren, R.W. and Burns, M.L. (1995). "Bridging the "med-ed gap" for Students with Special Health Care Needs: a Model School Liaison Program". *Journal of School Health* 65(6):207-212.
4. Margalit, M. (1997). Directions for Development in Special Education in Israel: An International Perspective. Resource allocation for social services. Pp. 202-171. Centre for Social Policy Studies in Israel, Jerusalem.
5. Meijer, J. W. (1999). Financing of Special Needs Education. European Agency for Development in Special Needs Education, Middelfart.
6. Sailor, W.; Anderson, J. L.; Halvorsen, A. T.; Doering K.; Filler, J.; and Goetz L. (1989). *Comprehensive Local School Services: Regular Education for all Students with Disability*. Paul H. Brooks Publishing Co. Maryland.

INTEGRATIONIST PROCESSES AND SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT

ENSURING ECONOMIC SECURITY AND NATIONAL INTERESTS THROUGH ECONOMIC DIPLOMACY

Ludmila GOLOVATAIA, PhD, associate professor
(golovataya4@gmail.com)

Abstract

The article shows the ways of ensuring national interests and economic security of the state at the present stage. Economic security is an important object of economic diplomacy of States. In the Human Development Report 2005 of the United Nations Development Program, security is presented as the third pillar of cooperation in a globalized world, and the concept of security, not limited to military problems, is formulated in a new way. The contemporary nature and geography of conflicts have changed. Economic security is not only the protection of national interests, but also the willingness and ability of state institutions to create mechanisms for the implementation and protection of national interests in the development of the domestic economy, maintaining social and political stability of society. In the era of globalization, economic diplomacy is an important component of the foreign policy of any state, it has become one of the key elements of modern international relations. Acting as the main mechanism for building profitable trade and economic relations on a bilateral and multilateral basis, economic diplomacy helps States, despite their differences in social structure, state structure, level of economic development, to effectively overcome contradictions and create strong partnerships.

Keywords: Economic security, economic diplomacy, globalization, national interests.

CZU: 341.7:33:316.32

JEL: F42, H11

Introduction. At the present stage of development of the system of interstate cooperation, foreign economic relations have acquired a stable tendency to quantitative growth and qualitative development. This process is manifested in the complexity of the world economy structure and its regulatory system.

This, in turn, requires States to take a more careful and balanced approach to the organization and implementation of foreign economic policy. Therefore, one of its most important tools today is economic diplomacy, designed to become an effective way to resolve trade and economic disputes and issues of economic cooperation between States. It has become one of the key elements of modern international relations. Acting as the main

mechanism for building profitable trade and economic relations on a bilateral and multi-lateral basis, economic diplomacy helps States, despite their differences in social structure, state structure, and level of economic development, to effectively overcome emerging contradictions and create strong partnerships. The most urgent problem for economic diplomacy is the exercise of control over the activities of various foreign economic agencies, both within and between States. [8]

As the relationship of States with independent subjects of international economic relations becomes more and more close, the role of the state as the main actor of economic diplomacy has recently significantly decreased. As a result, coordination of foreign economic cooperation is becoming an increasingly complex task that requires the utmost concentration and professionalism. Economic diplomacy is a set of organizational and legal instruments and actions in the foreign economic sphere, taking into account national interests, as well as coordinated interaction of state and non-state structures in order to ensure sustainable development of the country and its economic security in the context of globalization [12]. Consequently, the main goal of economic diplomacy from a national perspective is to ensure sustainable development and economic security of the country, the importance of which is constantly growing in the context of globalization. In addition, the goals of economic diplomacy are: protecting the country's national interests in the world economic arena, ensuring its foreign economic security, preventing external threats to ensure a balanced development of the country's economy, preventing violation or preventing the conflict development of foreign economic relations or life-threatening environmental conditions, meeting the needs countries due to foreign economic relations in vital areas of life, maintaining stable news in the domestic market.

Economic security system. International economic security is a complex concept that is difficult to define accurately. It is related to other types of security and should be considered in a broad context. In general, economic security is defined as a state of the economy and government institutions that guarantees the protection of national interests and social development of the country, even under unfavorable conditions of internal and external processes. [5] In other words, it is the protection of national interests and socio-economic development of the country, even in the most unfavorable conditions. Economic security as a system has a rather complex internal structure. The analysis of real processes and the use of domestic and foreign experience in solving this issue allow to determine its three qualitative characteristics [5]:

- economic independence, which in the conditions of the modern world economy is not absolute. The international division of labor makes national economies interdependent. In these conditions, economic independence means the ability of the state to control national resources, achieve a level of production, efficiency and quality of products that ensures its competitiveness and allows for equal participation in world trade, cooperation and exchange of scientific and technical achievements;

- stability and sustainability of the national economy, offering protection of property in all its forms, creating reliable conditions and guarantees for business activity, containing factors that can destabilize the situation (fighting criminal structures in the economy, preventing serious gaps in the distribution of income that threaten to cause social upheaval, etc.);

- the ability to self-development, which is especially important in today's dynamically developing world. Creating a favorable climate for investment and innovation, constant

modernization of production, raising the professional, educational and cultural level of workers become necessary and mandatory conditions for the sustainability and self-preservation of the national economy.

If we look at this structure in the organizational aspect, we can see that it is hierarchical, i.e. it involves the definition of various levels at which economic security is ensured.

Ways to ensure economic security. Ensuring economic security is an activity aimed at creating conditions for stable crisis-free development of the economic system, identifying and preventing threats, and eliminating contradictions between the interests of different States, social groups, society and individuals. The key goal of ensuring economic security is to resolve contradictions between the economic interests of the state, individuals and society, between the interests of different States in the field of international economic relations, and to create favorable conditions for the implementation of the interests of all subjects of economic relations [4].

Ensuring economic security is a purposeful and constantly carried out activity (economic, organizational, normative, analytical, operational and investigative, etc.) of all subjects of economic security to protect their own interests. The main stages of ensuring economic security are [4]:

- determination of economic interests in each sphere of economic activity;
- building mechanisms for forecasting and identifying threats to economic security;
- building a system to counter existing and emerging threats to economic security;
- development of mechanisms for the interaction of all entities of the economic security system.

Ensuring economic security includes a set of subjects of economic security, a system of measures and activities for their implementation in order to protect the interests of the individual, society and the state from external and internal threats. The subjects of economic security are the state and its structures, enterprises, public organizations and citizens [4].

The main subject of economic security that ensures its implementation is the state, which performs functions in this area through state authorities at all levels. Enterprises, public organizations and citizens ensure their own security by protecting and implementing their interests, but also participate in ensuring the economic security of the state. Ensuring economic security combines the purposeful activities of state bodies, officials, public organizations, enterprises and citizens to protect the economic interests of individuals, society and the state from all possible threats of external and internal nature.

Each of the subjects of ensuring economic security must perform its functions in a certain sphere of economic, managerial or organizational activities, implement activities to ensure economic security by developing measures of an economic, analytical, legal, operational-investigative and other nature in accordance with the competence assigned to it by law.

The economic security system is based on the following elements [6]:

- identification of threats and subjects of threats to economic security in modern conditions;
- finding of objects of protection;
- development of a mechanism for determining economic interests, areas and features of their implementation;
- analysis of the features and mechanisms of harming economic interests;

- determination of the competence and relationships of bodies that carry out activities to ensure economic security;
- activities aimed at countering threats to economic security and localizing their consequences.

Thus, ensuring economic security is an activity aimed at creating conditions for the stable development of the economic system, identifying and preventing threats, and eliminating contradictions between the interests of various market actors.

And the strengthening of the global, international and national competitiveness of the country and its economic entities depends, in many respects, on the state's foreign economic policy (promotion of exports, improving access to foreign markets, attracting foreign investment, technology, know-how, etc.) and domestic economic policy (promotion of R&D, technological development, innovation, etc.). In this context, a special role belongs to economic diplomacy, which is designed to create a favorable external environment for practical solutions to the problems of increasing competitiveness.

The specific features of economic diplomacy. Economic diplomacy has many definitions, all of which include: facilitating access to foreign markets; attracting foreign direct investment; influencing international rules [11].

The concept of "economic diplomacy" is a specific area of modern diplomatic activity related to the use of economic problems as an object and means of struggle and cooperation in international relations. In other words, it implies diplomatic official actions focused on increasing exports, attracting foreign investment and participating in the work of international economic organizations, i.e., actions focused on confirming the country's economic interests at the international level.

The economic literature contains the following definition of economic diplomacy: "a specific area of modern diplomatic activity related to the use of economic problems as an object and means of cooperation in international relations, which is an integral part of the foreign policy and international activities of the state, where foreign policy determines the goals and objectives of economic diplomacy, which in turn uses its own means and methods».

Economic diplomacy, as well as diplomacy in general, is an integral part of the state's foreign policy and international activities. It is foreign policy that determines the goals and objectives of economic diplomacy. Let's focus on the goals of economic diplomacy [9]:

- implementation of national economic interests on the world stage;
- protection of economic security by diplomatic means;
- improving the country's international competitiveness;

Tasks of economic diplomacy [8]:

- expansion of mutually beneficial economic cooperation;
- use of national resources either for foreign policy purposes or to gain advantages at the expense of trade partners; strengthening the country's international competitiveness;
- obtaining benefits and competitive advantages in the global market; ensuring national interests in a rapidly globalizing world;
- ensuring foreign economic security, i.e. preventing threats to the balanced development of the economy due to the violation of foreign economic relations;
- providing the country with conditions for international economic cooperation that ultimately contribute to improving the level and quality of its population's life;

- development of national foreign economic relations for the future; increasing the level of economic development of the country; solving global problems.

Modern economic diplomacy was preceded by a period of trade diplomacy. During this period, the Alliance of diplomacy with the economy has acquired the features of a universal phenomenon. During this time, politically sophisticated diplomatic support for trade and economic interests has become the rule in international economic relations.

By the end of the 90s of the XX century, the changes that were taking place in the world economy had reached the degree of maturity that was called globalization. The significance of these changes is especially great against the background of current trends in world development, which pose unprecedented challenges to the entire international community.

The globalization of international security, trade, Finance, and information is becoming the main factor determining the nature of modern international relations that directly affect the interests of each state. Economic theory and practice confirm that the most important factor for sustainable economic growth is human potential. Increasing investment in human development is no longer seen as an auxiliary tool, but as a strategy to improve the efficiency of the economy. With the transition to new conditions for the functioning of the world economy, the problem of overcoming new global problems and challenges is becoming more acute. Here, conflicting trends collide [6].

On the one hand, it is an important theoretical and practical task for economic diplomacy to keep conflicts of interests under control and ensure their resolution based on the rules of the game that have been developed and improved in the world community.

On the other hand, along with the function of developing and promoting compliance with internationally agreed standards, international law and international obligations, economic diplomacy also includes measures of the opposite nature, when international standards try to sacrifice national, ideological and other concepts.

With the development of globalization, transnational corporations have become increasingly important in international economic relations. Economic diplomacy is a complex phenomenon. Some see economic diplomacy as just mechanisms for promoting the trade and economic interests of national businesses, including even unacceptable mechanisms for diplomatic protection.

Others see economic diplomacy as another opportunity to strengthen their country's international position and its ability to negotiate.

Third, it is particularly important to use trade and other similar issues as a means of promoting norms and standards of economic relations abroad in the normative and socio-political direction that meets the interests of specific national financial and industrial elites.

The fourth possibility of economic diplomacy is seen as a convenient mechanism for the redistribution of markets and spheres of influence in a favorable way for them [16].

At the same time, the phrase "economic diplomacy" implies diplomatic official actions focused on increasing exports, attracting foreign investment and participating in the work of international economic organizations, i.e., actions focused on confirming the country's economic interests at the international level.

Recently, improving commercial and economic relations between states is at the very center of diplomatic actions.

The main reasons for the interest of diplomacy in its historical economic roots are based on the following [6]:

- in most developed countries, the share of foreign trade and investment in gross domestic product is constantly growing compared to local production;
- the implementation of economic reforms in the processes of orientation to the market economy of developed countries, as well as a development strategy based on strengthening exports, contributes to faster integration of the state into the global world economy;
- the globalization of trade and business-increasing production and expanding the scope of services - creates the need to activate regular multilateral relations between countries.

The expansion of regional trade agreements to remove barriers to international trade and investment processes - the EU, EurAsEC, CEFTA, Mercosur, NAFTA, FTAA and others - determine to a large extent their leading role. In our time of globalization of the world, characterized by the economic interdependence of States from each other, an important element in international relations has become economic diplomacy. This is a "measuring device" that determines the level of relations between countries [15]. Therefore, the economy has acquired a Central role in diplomatic relations, the boundaries between traditional political and economic diplomatic actions are becoming subtler and "economic diplomacy" is increasingly being implemented in the field of classical diplomacy.

It should be pointed out today that economic diplomacy is becoming a discipline that combines the understanding of the dynamics of international interactions in political and economic spheres, it determines the development of their relations and their interdependence from each other. Attracting foreign investment is an essential task of economic diplomacy. The main means for its implementation is to create a favorable environment for exporters to meet with potential partners, identify and clearly formulate priorities, as well as demonstrate all the benefits of exported goods and technologies. But it is necessary to emphasize the importance of a detailed export strategy of the state, which determines the main directions of export of goods. This should be the main task of trade and economic missions [9].

The strengthening of the institutional and organizational base and the increase in the status of economic diplomacy in the system of state power are almost universally observed.

The number, functions, and quality of the country's trade and economic missions in the field of supporting foreign economic activities, lobbying the interests of domestic companies abroad, trade and political assistance, and mobilizing effective external resources for development are increasing. Providing a state with favorable conditions for international economic cooperation, which ultimately contribute to improving the level and quality of life of its population, is also a priority task of economic diplomacy.

Economic diplomacy aimed at ensuring the interests of the state. The modern world, as many years ago, is subject to all sorts of crises, economic, political, financial, social, etc., which, being local in origin, in the context of globalization, acquire a global character. The strategy of American managers in the face of a crisis situation and global economic competition has long been tested in practice and operates without failures. American strategists have adopted a policy of crisis management by using them for profit, paradoxically, and if necessary, artificially create a crisis situation, if only it would work for the benefit of participants in international business, which has acquired the characteristics of a global one in the twenty-first century [7].

Modern international (global) business involves both public and private entities. The

subjects of international (global) business are individual States and their economic entities, international and regional integration associations of countries, large cities, TNCs and global corporations, individual enterprises, firms and individuals. In addition, given the heterogeneity of the modern economic community, it is necessary to name the world's national diasporas, large trans-regional associations, strategic alliances of countries, individual provinces that have a very serious weight in world trade operations. At the supranational level, it is impossible not to take into account the activities of international organizations and various supranational institutions, which have a very significant impact on the balance of power in the world trade and economic space and represent separate links of the modern world economic complex. Of course, the degree of influence of individual participants in international business in global economic relations varies. This is not surprising, since the selected as the basis of the modern world economy market (capitalist) economic system and industrial development model initially, assume the inequality in levels of economic development and consequently the inequality in levels of welfare for individual countries and for individual legal entities and physical entities. Let us recall that the technogenic type of civilization is based on machine technology, broad development of science, machine labor, market relations, and a high level of professional culture in all its forms. [7] Modern world civilization as a whole has entered the path of technological development since the end of the XX century. It is not surprising that technological civilization is an era of social experiments, a time of great ideas and common ideals. Unfortunately, for the most part, market values act as general ideals. But economic activity is only a part of human activity, and economic development must be considered within the broader concept of social development.

Of course, in such a complex era of comprehensive "technogenicity", which for some of the most advanced economic entities, due to their scientific and technical separation from the main mass of countries and their economic subjects, flows smoothly into the era of "technotronicity", it is very difficult to talk even about approximate alignment of the levels of economic development in the context of globalization [7].

Income polarization and concentration of economic power are increasing, despite attempts by less developed entities to engage in competition on an equal footing. The forces are not yet equal and this is a fact. However, we note that the development of globalization processes at the beginning of the XXI century is accompanied by increased global economic competition at all levels. Undoubtedly, innovation resources and the development of an innovative strategy for the development of the national economy of any country are of particular importance in the context of the unfolding global competition and the transition of civilization from the technogenic to the technotronic type [7]. It is innovation that will make it possible to make the necessary leap and surpass the main competitors.

Of course, international cooperation is still relevant, but we must take into account the possibility of changing strategic partners in a timely manner if necessary. When choosing an innovative development path, you should take into account the different types of possible innovations.

Competitive advantages can be hidden in the use of innovative methods of organizing the production of a company included in the world economic relations, including the degree of diversification of sources of raw materials and production capacity, the volume and pace of development, the structure and quality of products. However, the greatest

importance in ensuring the growth of competitiveness of a separate structural link of the economy of any country - an enterprise, firm, company, regardless of the form of ownership, is attached to product innovations, which involve waste processing and expanding the range of products through the development of production of related industries. Finally, in terms of ensuring greater competitiveness of national producers involved in international business and playing in the modern global economic space, we should mention the implementation of complementary innovative business projects by them.

As you know, competition is “neither pure nor perfect” and, given this fact, it is necessary to emphasize the role of the state in promoting and protecting the national interests of the majority and individual representatives of private business in the world market. Comprehensive state support in various forms is an essential condition for the successful global economic activity of national companies and the country as a whole. Strengthening the global, international and national competitiveness of a country and its economic entities depends largely on the state’s foreign economic policy (promoting exports, improving access to foreign markets, attracting foreign investment, technology, know-how, etc.) and domestic economic policy (supporting R&D, technological development, innovation, etc.). In this context, a special role belongs to economic diplomacy, which is designed to create a favorable external environment for practical solutions to the problems of increasing competitiveness.

The development and use of non-standard peaceful approaches to ensuring the implementation of national interests in the world economic space by means of economic diplomacy can be considered an innovative way that contributes to the successful participation of national producers in international business.

The state’s foreign economic policy should contain a clearly formulated strategy and tactics and reflect the economic interests of the state and the country as a whole, as well as national companies and individual economic entities directly engaged in foreign economic activities.

Conclusions. Economic diplomacy is a set of organizational and legal instruments and actions in the foreign economic sphere, taking into account national interests, as well as coordinated interaction of state and non-state structures in order to ensure sustainable development of the country and its economic security in the context of globalization. Consequently, the main goal of economic diplomacy from a national perspective is to ensure sustainable development and economic security of the country, the importance of which is constantly growing in the context of globalization.

In addition, the goals of economic diplomacy are:

- protection of the country’s national interests in the world economic arena, ensuring its foreign economic security;
- prevention of external threats to ensure a balanced development of the country’s economy;
- prevention of violation or prevention of conflict development of foreign economic relations or environmental conditions that threaten the life of the population;
- ensuring the country’s needs through foreign economic relations in vital areas of life, maintaining stability in the domestic market.

This can be expressed, in particular, in the uninterrupted supply of food and medicines to the population, enterprises – with resources, necessary materials and technologies, in

maintaining a normal, non-criminal and non-aggressive competitive environment. The role of economic diplomacy is not limited to taking urgent measures in cases of force majeure for the country's economy. The main task of economic diplomacy is also to provide the country and its entrepreneurs with favorable conditions for international economic cooperation. Ideally, this should help to increase the profitability, ensure the continuity and security of the country's foreign economic operations as a whole, and increase the level and quality of life of its population.

Of course, the increasing economic interdependence of countries in the context of globalization sometimes forces governments to resort to economic diplomacy to solve foreign policy problems, especially at times when traditional diplomatic means are not able to find a mutually acceptable solution.

Bibliographical references

1. Degtyarev D.A., Musaev D.U., "Diplomat, as well as economist, salesman, advertising agent." *International life*, 2009, No. 2-3. p. 84-95. Available at http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sp/3A2F0D08C2EAD75BC3257487004AF080 (In Russian)
2. Zonova T.V. *Economic Diplomacy, Foreign Economic Relations*, No. 1, March 2006, (In Russian)
3. Kashlev Yu.B. Fundamental work on economic diplomacy // *Diplomatic Bulletin*. - 2001, No. 5. (In Russian)
4. Krivorotov V. In; Kalina A.V. ; Eriashvili N. D. *Economic Security of the State and Regions [Text]: Textbook / M: Unity-Dana, 2014. - 352s. - ISBN 978-5-238-01947-5.*
5. Maksimov S.N. *Public administration in the field of economic security [Text]. - Moscow: Economics, 2013. -- 384 p. - ISBN 978-5-9779-0717-7.*
6. Fedoseeva G.A. *Economic diplomacy and modern international business in the context of global economic competition*. Available at <https://worldeconomy11.livejournal.com/7051.html>. . (In Russian)
7. Shevchenko B.I. *Economic diplomacy in the modern system of international relations. Economic Journal*, No. 5. Ed. LLC "Publishing House Ippolitova", ISSN 2072-8220, 2016 (In Russian)
8. Schetinin V. D. *Economic Diplomacy: A Textbook for High Schools*. Moscow, International Relations Publ., 2001 280 p. (In Russian)
9. *Economic diplomacy in the context of globalization / edited by L. M. Kapitsa. M.: MGIMO, 2010. 623 c. (In Russian)*
10. Baranai P., Filini N., "Sovremennaiia ekonomicheskaiia diplomatiia," available at [<http://www.proza.ru/2010/10/30/706>].
11. Bouyala Imbert F. "EU economic diplomacy strategy", DG EXPO/B/PolDep/Note/2017_66, p.4
12. Carron de la Carrière G., *Economic diplomacy. Diplomat and market. / translated from French - M: ROSSPEN, 2003.-S. 51-52.*
13. *Economic Diplomacy. Decision Making and Negotiations in International Economic Relations / ed. By N. Bayne, S. Woolcock. 3d ed. Surrey: Ashagate Publishing, 2011. 337 p.*
14. Kahler, M. (2005), "Economic security in an era of globalization", Available at:<http://irps.ucsd.edu/assets/014/6745.pdf>

15. Nesadurai, H., (2005), "Conceptualising Economic Security in an Era of Globalisation: What Does the East Asian Experience Reveal?", CSGR Working Paper No. 157/05, available at: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/research/>

16. Woolcock S., Bayne N. The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiating in International Economic Relations (G8 & Global Governances.). – Ashgate Publishing Ltd. – UK 2005, 314 p. Working papers/2005/wp15705.pdf

17. Van Bergeijk P. A. G., Okano-Heijmand M., Melissen J. Economic Diplomacy: Economic and Political Perspectives. Brill's Journal. The Hague Journal of Diplomacy, 2011, vol. 6, no. 1-2, 218 p.

LABOR MIGRATION AND ITS CONSEQUENCES COUNTRIES OF ORIGIN AND HOST COUNTRIES

Nadejda HOMIȚCHI, PhD student, APA

(homitcaia@mail.ru)

Vitalie CAZACU, PhD in Economic Sciences, associate professor, APA

(vitalie_cazacu@mail.ru)

Abstract

This article analyzes the consequences of labor migration on both recipient and accepting countries. The import and export of labor can have both positive and negative consequences on the economy of the host state as well as on the donor state of labor. The author of the article considers these consequences, mentioning in particular the important contribution of migrants to the economic development of the beneficiary countries.

Keywords: labor market, labor migration, immigration, foreign labor force, international migration.

CZU: 331.556.4

DOI: 10.5281/zenodo.4392503

Introduction. Labor migration plays an important role in contemporary socio-economic transformations. It is both a result of global change and an impetus for future changes in the countries of origin, as well as in the host ones. As Bernd Schulte (1998) said - migration has first of all a direct impact on the economic level, but it also affects the labor and social field, the social protection system, national culture and policies, international relations, inevitably leading to greater ethno-cultural diversity in all states.

The 21st century has become the "century of migration". According to data from the International Organization for Migration (IOM) in 2019, the total number of registered migrants worldwide was over 258 million people. 106 million migrants out of 258 million international migrants in 2017 were born in Asia. Europe is the region with the second largest number of migrants (61 million), followed by Latin America and the Caribbean (38 million) and Africa (36 million).

Refugees, who make up only 10% of international migrants, were estimated by 25.9 million in 2016. Most refugees (82.5%) live in developing countries [1].

The Republic of Moldova has not lagged behind this trend and currently there are about 700 thousand citizens abroad, who send about 1.6 billion US dollars annually to the country, reaching about a quarter of the country's GDP. Respectively, the number

of migrants in the total population, the volume of remittances and their share in GDP, make these economic variables become extremely important indicators in the economic policies of the Republic of Moldova.

Modern society cannot be imagined without labor migration. Developed countries worldwide, using a selective approach and clearly identifying priorities, seek to use international migration as a significant factor in the development of national human capital, the economy and the whole social sphere. For example, the United States, through highly skilled immigrants, is developing its science, information technology, medicine, etc., and unskilled immigrants are offering cheap labor to small and medium-sized enterprises. The same principle is used by countries such as Canada, Australia, New Zealand, Israel, England, Germany.

However, migration cannot be considered as a process that has only positive effects. In fact, migration is a kind of social “catalyst”. Migration is a complex phenomenon, with a multitude of effects, not only at community level. Beyond this framework, migration has a number of consequences, both positive and negative, for all parties involved: recipient countries, countries of origin and migrant workers.

The circulation of labor force favors the dissemination of technical knowledge and modern working methods between the states affected by the migration phenomenon. In theory, free movement of labor without the intervention of the home or host state has positive effects, balancing the benefits [2].

Analyzing domestic and foreign authors’ works, we can conclude that labor migration has both positive and negative effects, in addition, the “advantages” and “disadvantages” will be different for the beneficiary and for the donor country.

Positive effects of labor migration on the importing country include the following:

Consequences on labor market development. Labor migration primarily affects the labor market of the host state. As already mentioned, this effect has both positive and negative consequences.

Firstly, the import of labor resources helps to alleviate the problem of labor shortages. Most developed countries have now entered a period of declining of total labor force output due to declining birth rates. In general, this problem can only be solved in two ways: to sharply increase labor productivity and stimulate labor immigration. The first option is the most favorable, but it requires time and technological development. The second option provides prompt satisfaction of the labor shortage, especially for small and medium-sized enterprises.

Secondly, the employment of immigrants in households contributes to the employment of women. The niche jobs of nurses, nannies and housewives in developed countries soon became the segment of emigrants. However, the ability to use cheap foreign labor for many women is a factor that stimulates their access to work.

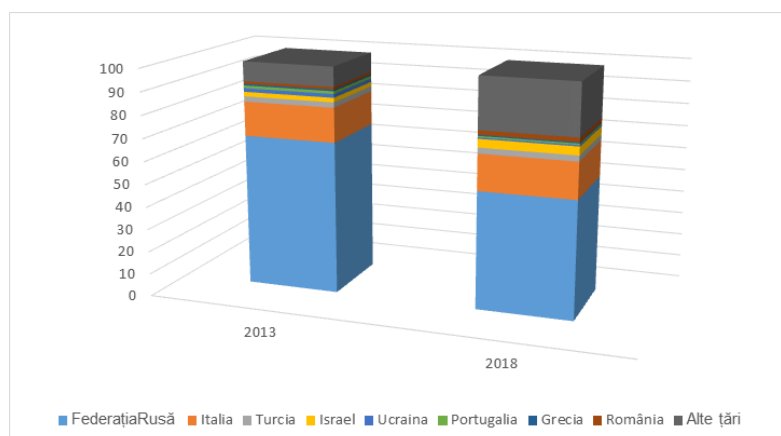
Thirdly, employment in small businesses and entrepreneurship is on the rise. This effect is observed both when attracting unskilled and highly skilled labor.

As a rule, small businesses depend very much on the size of the costs, especially at the start-up stage. Foreign labor resources allow you to obtain the necessary labor force in case of deficit, as well as to reduce their costs. This effect is also observed when using illegal immigrants, especially in countries with high social security in the labor market.

Reducing costs is the reason for the spread of illegal labor, as it brings great benefits

to employers compared to legal employment. The main destination countries of Moldovan migrants in 2018 remain the Russian Federation (57.5%) and Italy (15.9%), which are followed by Israel (3.7%), Turkey (2.5%), Romania (1.9%), Portugal and Ukraine (0.6%) (Figure 1.). It should be noted that due to the tightening of the Russian Federation migration policy and the devaluation of the Russian ruble (as a result of economic sanctions applied by the international community after the annexation of the Crimean peninsula), migration flows to this destination decreased significantly by more than 1/4 (by 26.4%) compared to 2013. There is a gradual reorientation of them, to the detriment of the final return to other countries, the increase being 2.5 times more.

Figure 1. Distribution of migrants for work by main destination countries, 2013-2018, %

Source: NBS.

Fourthly, labor migration offers the opportunity to cover niches for unskilled workers. Significant changes in the social structure of developed countries have had a serious impact on the labor market. For a growing middle class, unskilled jobs are not prestigious both economically and socio-psychologically. In this respect, the influx of unskilled migrants covers the shortage of unskilled workers in this area, although, as already mentioned, it presents a number of social and political risks.

Fifthly, the employment of migrants in “non-prestigious” sectors of the economy contributes to the vertical mobility of local workers, encouraging them to improve their skills and find more prestigious and well-paid jobs. If local workers do not have the capacity or desire to improve their skills and find higher-paid jobs, the likelihood of unemployment or their removal from this region is very high.

Labor migration also has a number of negative consequences for the labor market in beneficiary countries. This refers primarily to unemployment and the level of wages. On the part of the state administration of migration processes, it is necessary to constantly monitor the dynamics of unemployment and the level of remuneration in order to respond quickly to negative trends that may worsen with increasing migration flows.

Another negative effect for the host state is the criminalization of certain sectors of the labor market. In addition to tax evasion, crime usually reduces the overall level

of competition in a segment / industry, which leads to a slowdown in technological growth and development. We must not forget the complex of possible negative socio-political consequences of such a phenomenon.

Consequences of labor migration on the development of human capital. Migrants entering a new society become part of the total national human capital of the host state. Depending on the level of qualification and education, age and health, the workforce flow received can both increase and decrease the level of national human capital development.

In a post-industrial economy based on science and technology, human capital becomes a critical strategic resource for sustainable development, national competitiveness and increasing the well-being of the population. Developed countries in the West, being attractive to labor migrants, are trying to improve the quality of the workforce by selecting young and skilled workers. For example, the United States uses not only the workforce but also educational channels to saturate growth points with highly qualified staff. The IT sector is completed annually with the best specialists from India, China, South Korea, Russia, etc.

Given the prevalence of low-skilled labor, the overall level of national human capital is declining. It is necessary to consider the situation as negative, when, with the entry of unskilled workers, there is a significant departure of highly qualified staff from the country.

It is also noteworthy that low wages in the cheap labor segment can lead to an even greater decline in migrants' human capital due to their poverty. In such cases, a foreign worker must save for food, health care, professional growth, etc. The gradual erosion of the human capital of labor migrants leads not only to an increase in poverty, but also to a decrease in their contribution to the economy, both through their employment activities and the consumption of goods and services.

Consequences on economic growth in terms of production of goods and services. Increasing labor migration leads to an increase in migrants' contribution to the gross domestic product of host countries. Due to migrants, the macroeconomic indicator increases as the total able-bodied population, coming with a certain level of education, skills and competences, thus contributing to the development of human capital in the beneficiary countries.

At the same time, in the case of highly skilled labor immigration, an increase in innovative activity is possible, leading to an increase in labor productivity. For example, the migration of highly skilled labor to the United States contributes to increasing the number of research and innovations, as well as to increasing technological progress [1].

Another important positive effect in attracting foreign workers is the reduction of labor costs. As already mentioned, this effect is observed when using both legal and illegal migrants. Lower costs lead, first of all, to an increased profitability of the economic entity. Secondly, the growth of direct investment (including foreign investment) is stimulated by the availability of cheap labor. China's experience shows that cheap labor combined with business transparency ensures a steady flow of foreign money into production and, as a result, GDP growth. Thirdly, in conditions of competition on the internal and external market, cheaper labor increases the competitiveness of the economic entity and facilitates the entry of goods and services onto new markets.

For countries benefiting from labor migrants, there are some negative consequences for economic growth and the development of production and services. Firstly, labor

productivity is declining due to the introduction of new equipment and technology into the production process, which is caused by the use of cheaper labor. The lack of increased labor productivity leads to a “freeze” of wages. The increase in the level of well-being of both a migrant and a local worker stops. This affects the processes of consumption and accumulation of financial resources by these social groups.

It is also noteworthy that the effect of cheap labor leads to increased competitiveness of the economic entity. However, it has positive effects within a short period of time. In the future, postponing modernization will lead to a sharp gap with competitors who will be re-equipped and upgraded.

Consequences on the financial sector and the state budget. Migrant workers affect both the budget of the host state and the entire financial sector. Once on the labor market, a foreign worker becomes taxable. In addition, certain taxes and fees are usually paid by the employer using migrant labor. As the flow of migration increases, the collection of taxes from migrants’ salaries and contributions to social funds increase. However, the higher the qualification of migrants, the higher the revenues to the host state budget. Certainly, this is only possible in the case of legal labor migration.

An important positive effect is the hidden savings of the host state’s budget on the associated costs for education, health care, as well as support in social programs.

Another positive consequence is the slowdown in inflation due to a greater tendency of foreign workers to save [3] and remit money (savings) abroad (in the country of origin). In fact, both savings and remittances from the country can reduce the money supply in circulation, which would have a positive impact on the level of inflation.

In addition to the positive consequences of foreign labor use on the financial system of the host state, there are a number of expenses.

Firstly, it is necessary to note the impact of migrants on the social environment and infrastructure. This problem is particularly acute in times of crisis and declining demand for labor. During such periods, spending on social assistance for unemployed migrants and spending on returning home increases. As already mentioned, the relatively low cost of foreign labor is offered, among other things, by the almost complete lack of social guarantees for labor migrants from both the employer and the state. Such microeconomic savings can lead to increased macroeconomic social spending [4].

Secondly, an increase in immigration flows leads to an increase in government spending on migration policy. First of all, spending is associated with creating an infrastructure for legalizing and adapting migrants. The control function of the state authorities will require an increase in costs, due to the increase in the number of foreign workers.

Thirdly, although most experts consider that a migrant in labor in terms of value contributes more to the economy of the host state than makes transfers to the home state, in its pure form, remittance is a capital outflow abroad. It is practically impossible to influence the total volume of transfers, as these are one of the main objectives of labor migration, and the additional taxation of this financial flow can only lead to the emergence of illicit cash flow schemes.

Consequences on external economic activity. The impact of migration on bilateral trade is mainly due to the following reasons. Firstly, immigrants are well-informed about the traditions, the legal framework, speaking the language and are aware of the entrepreneurial practices of the donor country as well as the benefi-

ciary country. Consequently, their presence contributes to bridging the information gap between sellers and buyers on both sides, thus contributing to the creation of trading opportunities and the establishment of strong trust-based links. Secondly, immigrant networks can apply contracts through certain informal sanctions, which are used in the event of weak institutional rules and reduce trade costs. Thirdly, immigrants directly or indirectly promote goods from their home country, forming their demand and distribution [6].

Positive and negative consequences of the impact of labor imports on the economy of the host state mainly indicate the systematic nature of labor migration and its complexity for scientific analysis. Certain short-term positive effects can give a boost to long-term negative trends, which dictates the need for state management of migration processes, whose task will be to maximize the positive effects and minimize costs. The characteristics of such a migration policy are, first of all, the complexity and timeliness of obtaining reliable statistical information. Secondly, the need to create a system of indicators for comprehensive monitoring of foreign labor impact on various aspects of the economic and social development of the state.

Like the importing country, the exporting country of labor resources faces both negative and positive consequences of labor migration. The latter includes the following aspects:

1. Declining unemployment and underemployment in donor countries [4].

2. Creating jobs, improving living standards and reducing poverty through investments made by migrants and intermediary firms in the national economy of the country of origin. In addition, remittances strengthen the position of the national currency, accelerate the growth rate of GDP and GNP and increase foreign exchange reserves [4].

According to the World Bank, in 2018, global remittances increased by 10% to \$ 689 billion, compared to \$ 633 billion in 2017, including \$ 528 billion to developing countries. [2]

3. The continuous training of labor migrants working abroad, the acquisition of new production and organizational skills, which lead to an increase in the efficiency and productivity of labor in the future. Thus, a significant part of the Moldovan population has a low level of qualification. By working in a country with more advanced technologies, higher requirements for production processes, higher labor standards, increasing the general educational and cultural level of migrants, they gain experience and knowledge that will be useful at home [5].

4. Accumulation of capital for the creation of small and medium-sized enterprises upon return to the country of origin which contributes to the formation of a middle class in the donor country [6].

5. The emergence of joint ventures, increased trade between the exporting country and the importing country of labor resources [5].

The main negative consequences of labor migration for a donor country are:

1. A decline in the country's production potential and a deterioration in the quality of staff in industry, construction, transport and other sectors of the economy due to the influx of highly qualified specialists and a decline in the workforce [5].

2. The depletion of the intellectual environment, the erosion and breakdown of the intellectual community and the shortage of the professional workforce, requiring high costs to restore highly skilled lost potential [5].

3. Worsening demographic situation in the donor country [5].

4. The longer migrants live abroad, the lower the remittances, because the connection with their homeland gradually diminishes [6].

5. Rising inflation in the case of a significant share of external transfers [7].

Finally, for developing countries, labor migration should be seen more as a process of transformation and should be seen as an opportunity rather than a challenge. Therefore, the obvious challenge for decision-makers in these developing countries is to seek measures to prevent or alternatively limit the inherent political, cultural and social effects of labor migration, greatly benefiting from the economic attributes it offers.

The evolution of Moldovan external migration is too little known. Western countries now need foreign labor for economic reasons. Some Western countries are beginning to experience a slight natural decline in population, and immigration is making up for this natural decline, so that the population is not changing dramatically. To avoid the phenomenon of natural population decline in the coming years, Western countries will encourage immigration, and the labor force will be represented by Eastern European countries, including Moldova. These migration movements generate important economic consequences. It is clear that the phenomenon of migration is influenced, first of all, by economic evolution, which opens new possibilities for future analyses.

Bibliographical references

1. https://www.ined.fr/en/everything_about_population/demographic-facts-sheets/focus-on/migration-worldwide
2. Golinowska, Stanisława, „Economic Migration. Free Movement of Labour Force and Regulations”, Polonia, 2002.
3. Shinyoung Jeon. (2019), “Skilled Immigrants’ Contribution to Innovation and Entrepreneurship in the US”, Open for Business: Unlocking the Potential of Migrants, Cross-country Analysis, Paris. <https://doi.org/10.1787/045be9b0-en>
4. Toartă V., Notă analitică “Migrația forței de muncă și impactul ei asupra pieței muncii din Republica Moldova”, Chișinău, 2018.
5. Колосницына М. Г., Суворова И. К. Международная трудовая миграция: теоретические основы и политика регулирования // Экономический журнал ВШЭ, 2005, № 4, с. 543–565.
6. Коновалов В.К. Международная трудовая миграция и экономический рост / В. К. Коновалов // Человек и труд, № 12, 2010.
7. Artal-Tur A. et al. (eds.), The Socio-Economic Impact of Migration Flows, 3 Population Economics, Springer International Publishing Switzerland, 2014, p. 4.
8. Borjas, George J. (2003), “The labor demand curve is downward sloping”, The Quarterly Journal of Economics, vol. 118, no. 4 (nov), p. 1335-1374.
9. R. de Arce, R. Mahia. A Dynamic Input–Output Scheme for the Estimation of Labour Migration Impact on GDP and Employment in Receiving Countries with an Application for Spain. A. Artal-Tur et al. (eds.). The Socio-Economic Impact of Migration Flows, 145 Population Economics, 2014, p. 154.

ROLE OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Tatiana ANDREEVA, Doctor of Economics, associate professor
(andreevatatiana72@mail.ru)

Evghenii GROSU, PhD student, APA
(evghenii.grosu@mail.ru)

Abstract

The article provides a rationale for the need to manage the innovative development of small and medium-sized businesses. It also considers such problems as state support for innovative enterprises.

Keywords: *small and medium business, innovation, innovative development, small and medium business, research and development work.*

CZU: 334.72.012.63/.64:001.895(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4392525

Introduction. It is no longer a secret for anyone that in the modern development economy, innovations act as a strategic factor in the development of any enterprise and the economy as a whole, the introduction of which leads to an increase in the technical level and productivity, has a positive effect on the quality and competitiveness of products and, as a result, leads to towards achieving sustainable economic growth.

Today, the field of research and development (R&D) and innovation are the most important basis for ensuring the competitiveness of the country's economic system.

The issues of innovative development of enterprises in the field of small and medium-sized businesses are the subject of research by domestic economists. The works of V. A. Gnevko, A. G. Mikhailov devoted to these issues.

In recent years, a significant number of publications have appeared that consider the management of innovative development of enterprises, in particular in the segment of small and medium-sized businesses. The works of M. N. Dudin, Ya. E. Ivanova.

Main text. At the present stage of world development, in the era of globalization processes, there is not only an increase in innovative activity in various fields of activity, but also the formation of a new characteristic feature of the innovation process, such as continuity. Continuity is the ability of an economy to continuously produce and implement improved knowledge and technology. And this, in turn, contributes to ensuring high competitive positions for any business entity [4, page. 303].

Innovative small and medium-sized enterprises form a special sector of the economy. It operates in all spheres of the economy, but is more common in high-tech industries: information, bio- and nanotechnology, healthcare, software production, as well as in the electronic, chemical, pharmaceutical industry, mechanical engineering, and the space industry [2, page. 235].

Unlike most Western countries, the Republic of Moldova does not fully disclose the potential opportunities for innovative business, its scale is incomparably small. According to studies by the Ministry of Education, Culture and Research and the Ministry of Finance of the Republic of Moldova, modern enterprises have not yet developed an understanding of the significance and effectiveness of technological innovations [1].

According to the data of the National Bureau of Statistics, in the Republic of Moldova, the number of innovative enterprises in the overall structure of small and medium-sized enterprises in the period 2017-2018 [6] compared to the period 2015-2016 [7] decreased (from 418 small enterprises and 191 medium-sized enterprises) by 10.1% (to 378 small enterprises and 163 medium-sized enterprises) or 68 enterprises. The number of innovative large enterprises remained at the same level - 64 enterprises.

In this regard, in order to increase the number of innovative small and medium-sized businesses, it is necessary to form a new economic model in the Republic of Moldova, based on flexible production specialization and industrial-innovative orientation. Consequently, today the Republic of Moldova does not have the necessary incentives and the right directions to support small and medium-sized businesses. In order to achieve the desired effect, it is necessary to change the mechanism of economic specialization, if the economy continues to focus only on large-scale, standardized production, which is developing today, mainly in raw materials.

The pace of development and the scale of growth of innovative business are inextricably linked with the regulation of its activities by the state. Attempts to abandon the management of this process, according to the experience of Western countries, are futile from an economic and historical point of view. In most developed and many developing countries, the state carries out a very active intervention in the activities of innovative business. Therefore, the question is not whether or not to support the innovative development of small and medium-sized businesses, to regulate or not to regulate their activities. The question is how exactly to maintain and how to regulate.

When organizing the organization's innovative activities, a number of problems can be noted that small and medium-sized businesses face:

- Low efficiency of implementation of the legal framework.
- Imbalance in the development of the small and medium-sized business sector by territorial profile.
- Ineffective dialogue and cooperation between entrepreneurs and public authorities.
- Limited financial capacity of the state to support small and medium-sized businesses.
- Lack of tools for financial support of innovative projects.
- Low elaboration and development of innovations.
- Monopolization of sectors of the national economy and unfair competition.
- Underdeveloped infrastructure for business support and capital market.
- Presence of a territorial conflict.
- Significant youth migration and lack of influx of young people specializing in entrepreneurship.

- Growth of the shadow economy.
- International competitive pressure.
- Energy dependence of the country.
- Slow adaptation of the education system to the requirements of the labor market.
- The tendency to increase the tax burden.
- Instability of the legal framework.

Therefore, to solve these problems, it is necessary:

1. Creation of plans for the implementation of innovative projects. This task is realized by defining the mission, which follows from the specifics of the enterprise's functioning. Next, it is necessary to develop a strategy in general and by type of activity, as well as setting goals and objectives in each of them. Of the programs presented, the most cost-effective and economically viable one is being implemented. On the basis of such innovative actions, short-term, medium-term and long-term planning is formed, carried out on the basis of the principle of continuity.

2. Direct solution of the problems of organizing innovative activities. The circle of persons, a number of structures and processes that are subject to innovative development are determined. Today, you can often see departments that are engaged in the formation of strategies that contribute to the development of innovative activity, but there are few exceptional structures that contribute to the management of such innovations.

3. Creation of motivational conditions for the work of participants in innovative activities. Creation of a corporate unified spirit, social policy at the enterprise, development of an effective remuneration system - all these are the tasks of personnel motivation.

4. Regular analysis of the effectiveness of the implementation of innovative activities. It is necessary to timely understand and evaluate the essence of the impact of the innovations used and, on the basis of this, make adjustments.

The general goal of any enterprise using innovations is the survival and development of the organization in market conditions by releasing new products, services, creating innovative characteristics of its product. If we consider an enterprise from the perspective of its internal environment, then it is important to develop its scientific, scientific and technical, intellectual and a number of other potentials, to create innovative production systems. It is important to understand that it is possible to increase competitiveness not only through the introduction of new production technologies, but also through the creation of conceptually new management models.

The division of benefits depending on the phase of the innovation cycle is also justified. So, the stage of formation of production policy and planning of research activities is characterized by the widespread use of sanctioning methods of state support through the adoption of an appropriate regulatory framework and the formation of a market infrastructure. In order to properly provide incentives for research and development, it is necessary to most effectively ensure licensing and patenting of new discoveries and inventions, introduce specially designed programs for direct financing of innovative enterprises, provide grants on a competitive basis, and support preferential investment and lending. The development of high-tech production is to a significant extent directly dependent on the tax policy of the state, and the active introduction of innovative products into the market - on the level of development of the state order system and the conditions of cooperation between enterprises [3, page 14].

Today, the development of the competitiveness of any enterprise, the growth of its image, the expansion of the market share is facilitated by the use of technological, technical, organizational, logical and legal innovations. The need to develop innovative activities is an objective law of modern market realities.

In modern conditions, firms gain competitive advantages due to: improving technology; development of logistic relationships; diversification and improvement of the quality of services provided; monitoring and timely adaptation to the wishes of buyers; introduction into new branches of nature management; development of legal regulation and many other factors [5].

Innovative activity is designed to ensure the penetration of scientific discoveries and innovations into the commercial sector of the economy, which will have a beneficial effect on expanding the range, increasing its quality, profitability of production, and will allow the use of new production technologies. All these factors together will contribute to the introduction of the domestic product to domestic and foreign markets.

It is also worth noting the importance of interaction between domestic business and the subjects of the international innovation infrastructure. The Republic of Moldova, as everyone knows, is far from leading positions in terms of innovative development, although its potential in this area significantly exceeds the result. In such conditions, the inclusion of our country in the global innovation processes is an absolute necessity, because otherwise the average world technological level and indicators that are not inferior to competitors will be unattainable for the Republic of Moldova.

The entry of small and medium-sized innovative enterprises to the world market also contributes to the formation of a single scientific space, which allows not only to combine the labor, material and financial resources used, but also to create synergy between research programs implemented at the national and international levels in order to increase the efficiency of innovative activities. Scientific cooperation on a global scale allows for the collective use of innovative infrastructure, joint implementation of research projects, continuous professional development of specialists, the development of common principles for managing knowledge and new technologies, as well as common approaches to the problems of science and society [3, page 11].

Of particular importance in this process is the state, which is engaged in the processes of coordination, stimulation and enhancement of the social status of high-tech activities, legal, personnel, financial and institutional support for innovative processes, and encouraging investment in knowledge-intensive sectors of the economy. The state uses administrative levers to support the export of innovative products and support enterprises entering various entrepreneurial networks, including international ones, with structures of a similar and/or larger size.

In world practice, these areas are effectively implemented within the framework of support programs for small innovative businesses, developed at the national level. Examples include the federal program Small Business Innovation Research in the United States, and the European program Eureka.

Conclusion. Thus, the state and level of development of small and medium-sized innovative businesses are determined by the scale and continuity of the innovation process, which, as the main subject of a single world scientific space, is an integral link of the high-tech economy.

Small and medium businesses are inherently innovative. In an economy based on the introduction of new knowledge and advanced technologies, this quality is strengthening, and small and medium-sized enterprises are becoming key factors in transformational change. They contribute to the acceleration of the pace of scientific research, the rapid commercialization of research results, and also affect adaptation to changing conditions in all spheres of activity, which, in turn, leads to an acceleration in the rate of innovative development of the country.

In other words, small and medium business acts not only as a necessary condition for the functioning of an economy with an innovative dominant in development. It serves as the basis for the formation of new markets, making a significant contribution to changing the structure of various sectors and branches of the national economy. For example, small and medium-sized enterprises are the main suppliers of new products in the EU countries in such sectors as bio-, nano- and information technologies.

Bibliographical references

1. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova № 381 din 01 august 2019 cu privire la aprobarea Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. Monitorul Oficial nr. 256-259 din 16 august 2019.

2. Гневко В. А. Проблемы управления инновационной деятельностью в сфере малого предпринимательства / В. А. Гневко. - СПб.: Изд-во Санкт-Петербургской академии управле- ния и экономики, 2010, 308 с.; ил.

3. Дудин М. Н. Влияние инноваций на развитие малого бизнеса в контексте общего развития российского общества // Креативная экономика, 2007, № 8 (8), с. 10-16.

4. Иванов Я. Е. Роль инноваций в функционировании малого бизнеса // Молодой учёный, 2013, № 12, с. 304-306.

5. Старовойтенко О. А. Курс лекций по инновационному менеджменту. <http://uchit.net/catalog/Menedjment/131127/>

6. Инновационная деятельность предприятий в Республике Молдова в 2017-2018 гг. <https://statistica.gov.md/libview.php?l=ro&id=6541&idc=168>

7. Инновационная деятельность предприятий в Республике Молдова в 2015-2016 гг. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ru&id=5882&idc=1>

THE SPECIFIC MEDITERRANEAN TOURISM

Ali KABAHA, PhD student, APA

(salamkabha2@gmail.com)

Alexandru GRIBINCEA, PhD, university professor, ULIM

(agribincea@mail.ru)

Ludmila MANIC, PhD, associate professor of South Australia

(ludmilamanic@gmail.com)

Stelian MANIC, PhD, associate professor, American University of Moldova

(stelianmanic@gmail.com)

Abstract

The cradle of civilizations, the bone of contention and the oldest trade routes - all these are the "sea in the middle of the earth", whose waves wash the shores of 22 states, most of which have managed to obtain direct tourist benefits from this remarkable corner. On the many shores of the Mediterranean Sea are located the most famous resorts in the world, which are targeted by millions of tourists from around the world who are rushing every year. The countries of the three continents - Africa and Eurasia, as well as numerous islands and archipelagos offer all the conditions for a complete holiday on the beach. In 2018, approximately 4.1 million tourists from around the world entered Israel - an all-time record. This is happening despite the security incidents, their widespread coverage in the media and foreign social networks, and boycott efforts. According to the World Tourism Organization, in the first half of 2017 there was a 9% increase in tourist arrivals in the Middle East and 8% in EU countries. In the first nine months of 2017, 2.5 million tourists entered Israel - 22% more than in the same period in 2016. The revenues of the world's countries from international tourism are also growing, with an average growth of 7%. Five of the top ten countries with incoming tourism revenues come from the EU: Spain recorded the most significant increase, with an increase of 12% (in 2016 it recorded an increase of 7%); Followed by the United Kingdom, with 11% (only data from the first quarter); France with 8%; Germany and Italy recorded relatively low growth rates - 4% and 3%, respectively. Let's not turn our hearts, saying that the Mediterranean Sea is one of those successful tourist destinations in all respects, able to offer to a demanding tourist almost everything, at once and at affordable prices.

Keywords: tourism, advantages, socio-economic impact, tourist attractiveness.

CZU: 338.48(1-924.6)

DOI: 10.5281/zenodo.4392555

Introduction. The Mediterranean Sea stands out as the world's busiest tourist area. But all Mediterranean countries don't benefit in the same way from the summer flow and resources generated by this activity. The first tourist region on the planet, the Mediterranean has not yet realized its full potential. While some countries are structuring to increase already high participation, others are barely opening up to tourism. Getting closer to Europe, potentially favorable to climate, landscapes and heritage. It is not by chance that the Mediterranean is the first tourist region on the planet, receiving 260 million visitors per year. Not everything, the region's growth opportunities remain enormous, and the riparian countries are competing acerb to attract an increasingly demanding European and Arab customer. Faced with well-established destinations (Cyprus, Turkey, Croatia, etc.), some need to turn to higher added value activities (Tunisia) or develop their coastline (Morocco, Egypt). Others like Algeria or Libya are slowly entering this holiday market. So many new functions that help diversify supply and make it a new call. The recent creation of the Mediterranean travel Association (Meta), which brings together Mediterranean countries and operators on the Asian/Pacific stain model, would be useful to help give an identity to tourism in the area.

The level of investigating. This historic area has been devoted to various research activities in the historical, political, geographical areas etc. But research into the complex Mediterranean coastal tourism is not enough. Insufficient elaboration of tourism development problems in the Maghreb countries and other regions has predetermined the choice of the subject of the research in question. At present, there is practically no scientific research in African studies on the development of tourist travel to African countries, and the range of work on these issues abroad is very limited. Some research and monographs, collective work of savants are of great importance for the study and understanding of the problems raised in research. These are: „Europe's Many Faces: Ways of Development” by M. V. Kargalov, 2002; “Europe yesterday, today, tomorrow” by N. P. Shmelev, 2002; The European Union in the 21st century: Choosing a development strategy. Among foreign tourism researchers from African countries, I's works should be mentioned I. Chris, P. Crompton, P. Evans, R. Fey, F. Soyti, N. Jackson, D. Honen.

The purpose of the study it's to identify the main factors and cause-effect relations, to study the spatial aspects and the dynamics of foreign tourism in the Mediterranean.

The methodological basis for research. The general scientific basis of the investigation work was the work of researchers in the field of recreational geography of the VS school Prebrazhensky, including first Yu. A. Vedenin and I. V. Zorin, scientists from MGU (МГУ) - N. S. Mironenko, Yu. A. Alexandrova and others. When studying the psychological aspects of Mediterranean tourism, the authors used the achievements of C. Jung, who developed the theme „man and water in the Mediterranean” in relation to the issue of archeological and psychological types - C. Villien-Gandossi, J. Chevalier, A. Geerbrant. The analysis of tourism dynamics was carried out on the basis of the achievements of the school mathematical in the theory of random functions and the development of its sections applied in the works of foreign scientists - V. Boss, T. Ulrich, T. Bishop etc.

Theoretical and methodological basis the study is an analytical approach for assessing trends in global tourism in the Mediterranean and its role in the continent's

economy. For this purpose, the work of domestic and foreign researchers in the field was used. The problems of the development of international tourism, the regulatory documents of international organizations of tourism, analytical materials of (UNWTO, WTTC), (ECA) etc.

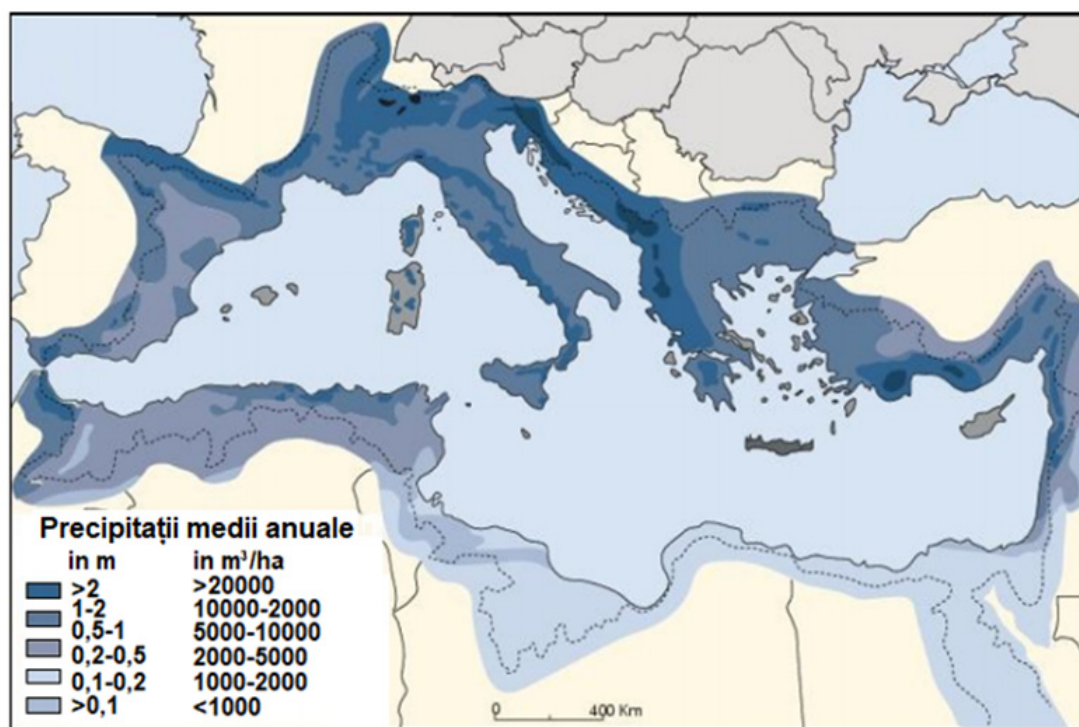
Analysis and research. The name of the Mediterranean Sea is based on location in the area between 3 continents and various countries. There is no other internal water basin connected to the ocean (Atlantic) just through a small bridge, for such a scale, the Strait of Gibraltar. The sea in its geographical position is located between: Africa Asia, Europe, occupying an area of 2.500 km². 5.121 m. The greatest depth of the Mediterranean Sea is 5.121. It's connected through channels and straits with the Black, Red and Marmara Seas. Most often, the shores of Greece, Italy and Turkey are included in the eastern Mediterranean, this view is flawed. If we address this issue as a result of the postulated geography and look at the map, it turns out that the Eastern Mediterranean includes: Syria; Palestine; Cyprus; Libya; Jordan; Israel. The Mediterranean Sea is a good area for rest in the first month of the autumn (Indian summer), when heat is decreasing, while the water remains warm. An additional can be noticed the high amount of salts, with no dangerous poisonous plants and animals available. Historical and cultural vestiges, well-developed health and medical resorts are found in the region. As a result, people suffering from diseases of different origins can find a place of rest and recovery effortlessly.

Organization of Mediterranean tourism. The Mediterranean Sea is bathing some countries with some famous resorts: The Mediterranean Sea is bathing some countries with some famous resorts: Morocco - Tanger and Saidia; Spain - Alicante, Almeria, Barcelona, Cartagena, Ibiza, Malaga; Algeria - Béjaïa, Oran, Annaba; France - The French Riviera, Nisa, Cannes, Saint Tropez, Corsica; Tunisia - Kelibia, Monastir, Bizerte; Italy - Alghero, Sardinia, Siracusa; Libya - Tripoli, Kufra, Misrata, Ubari, Tobruk; Monaco - The whole state is a whole resort; Egypt - Alexandria, Delli, El Alamen, Baltim; Malta - Valletta, Sliema, St. Julians, Bugiba; Israel - Nahariya, Haifa, Ashdod, Akko, Herzliya; Slovenia - Portoroz, Izola; Liban - Juni, Tir; Croatia - Dalmatia, Istria; Syria - Latakia, Badrouseikh, AL-Samra; Bosnia and Herzegovina - Neum; Turkey - Izmir, Bodrum, Marmaris, Kemer, Antalya, Alanya, Belek; Montenegro - Budva, Milocer, Petrovac; Cyprus - Larnaca, Limassol, Protaras, Toscana; Albany - Vlore, Himara, Saranda; Greece - Crete, Kythira, Methoni, Rhodos. The Mediterranean Sea encompasses several seas: the Balearic Sea, the Alboran Sea, the Tyrrhenian Sea, the Ligurian Sea, the Ionian Sea, the Adriatic Sea, the Aegean Sea, The Sea of Crete, The Libyan Sea, the Sea of Cyprus, the Sea of Levant. The Mediterranean also includes the Black Sea basins, Marmara and Azov [1]. Some rivers spill into the Mediterranean Sea, the largest waterways feeding this basin are Rhone, Po, Tiber, Ebro and Nil. There are thousands of cities on the Mediterranean coast. Some of them show up as cultural and tourist centers, while others are only small fishing or industrial cities, which are rarely visited by tourists. Printre oraele mari ai Mediteranei sunt Tripoli, Barcelona, Alexandria, Marsilia, Antalya, Cannes, Istanbul, Genova, Atena Naples.

Mediterranean – the world's main tourist area. The Mediterranean basin is indeed the first (and certainly the oldest) tourist area in the world, receiving around 202 million international and national visitors every year. It accounts for ¼ of the global ho-

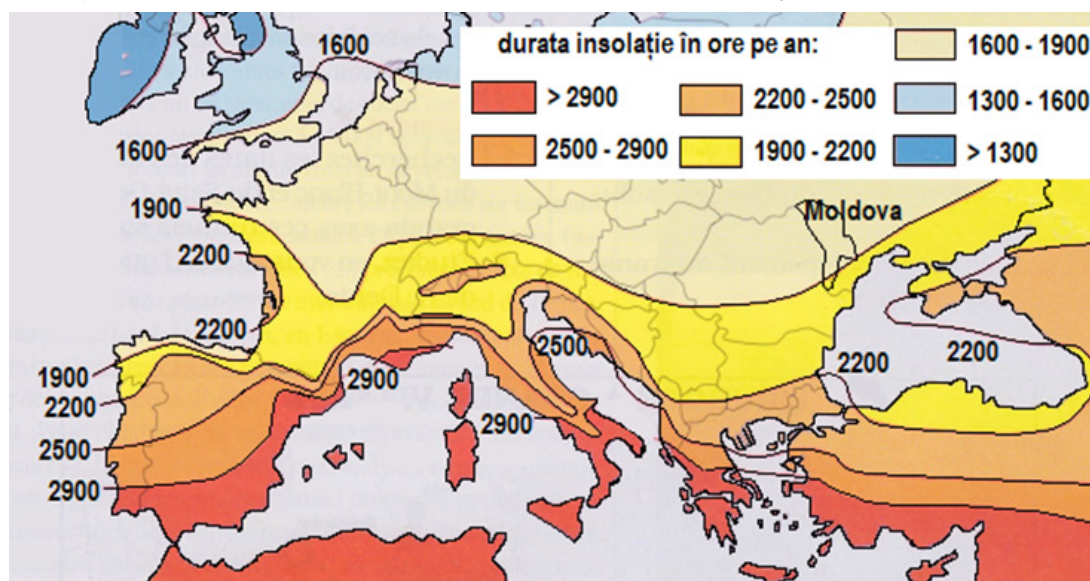
tel offer, 30% of global tourism revenues and flows and 40% of foreign tourists. This tourist development is old for the northern shore (Promenade des Anglais, Nice, 19th century). South Rim has become a mass destination since the post-war period. Since 1960, the tourism sector has grown considerably (Spain has grown from one million tourists in the years 1950 to 30 million today). The Mediterranean climate is a dry summer climate characterized by winter with rainfall and dry summer periods of less, than 40 mm de situla eius water during the summer period [3]. As a result, the vegetation of the Mediterranean climate is garrigu or maquis the Mediterranean Basin, chaparral in California, finbos in South Africa, mulli in Australia and matoral in Chile. In regions with such a climate, the so-called „Mediterranean third” has traditionally developed: wheat, grapes and olives. The climate manifests itself in mild, rainy winters and hot and dry summers (fig. 1). These weather conditions are indicators of the Mediterranean climate that are favorable for tourism.

Fig. 1. Rainfall in the Mediterranean tourist area [5].

The Mediterranean can compete with any water space on the planet by targeting the number and level of tourist attraction. True, now more and more travellers choose resorts not full of charm, world-famous, where the number of rich and famous is high, but quiet and picturesque places, fishing villages, where the sea is azuria. The most splendid beaches are situated on the northern coast of the Mediterranean. Greece, Italy, Spain, France, Montenegro, Croatia are in the subtropical zone, which contributes to the start of the swimming season in may, successfully continuing it until september (fig. 2).

Fig. 2. Period and duration of heatstroke in hours per year [6].

Flows and destinations. The Mediterranean Sea concentrates 3 of the world's 4 most superb tourist destinations (France, Spain, Italy). The North-Western Mediterranean makes up 80% of tourists in the region. The French Riviera receives ten million tourists annually 80% of all emitting tourism flows come from European countries (mainly Northern Europe) for mainly coastal destinations (70%) and a summer stay. But there is also cultural tourism (as in the historic cities of Dubrovnik or Venice). Summer is spoken more often in German than Spanish in the Balearic Islands during the summer, and services are adapted to these seasonal tourists. Reception facilities are adapted to all requests: Palaces for all requests, mud palaces, concrete buildings on the shore of the sea ("balearization" or the concrete settlement of the coastline as on Costa del Sol in Spain), traditional resorts or new constructions (La Grande Motte in France). This diversity of accommodation encourages mass tourism: Five million tourists for Turkey, four million for Tunisia (fig. 3).

We need to distinguish between the two banks, which are different according to offers, preferences, number of tourists, accommodation objectives and tourist objects.

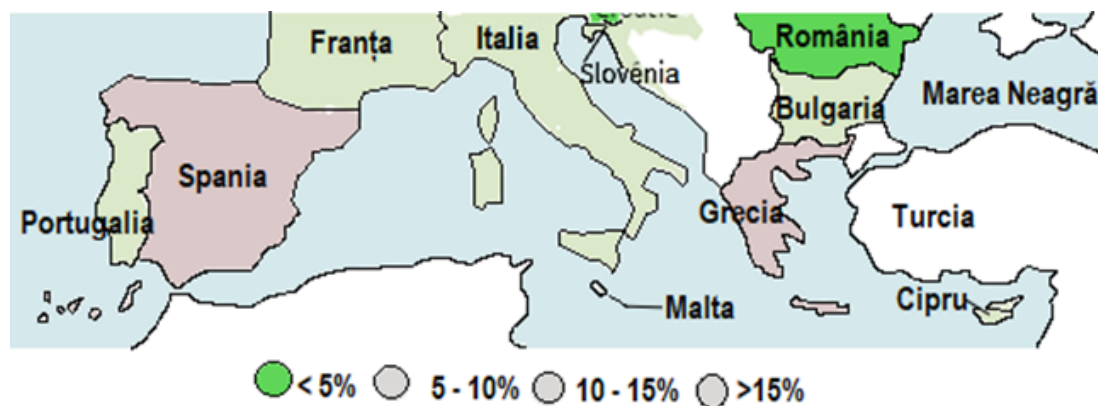
The north coast is more dense. Above all, on this shore, the types of facilities are splendid but varied: from the first accommodation units, in the 19th century (Nisa, San Remo) to more recent projects (Benidorm in Spain, Languedoc-Roussillon). Northeast coasts are more discontinuous, but tourism urbanization is on the rise (Croatia, Turkey) [4]. The northern shores also have the advantage of proximity to tourism centers (accessible through efficient road infrastructure).

Southern coastal tourism is further away from Europe (the plane is almost always used to travel to its destination). Tourist developments are more reserved on the southern coast. It should be noted that, for some countries, there are almost no international tourists (Algeria, Libya or Syria), with coastal tourism occupied by national tourists in the summer. Tunisia remains among the tourist attraction on the southern coast (8 million arrivals). In Morocco, tourism mainly relies on the interior (cities with Muslim architecture) or the Atlantic shore (Agadir) [9].

Fig. 3. Resorts in the Mediterranean Sea [the researches of authors] .

An essential but limited source of wealth. For all the countries concerned, tourism is a source of wealth and a means of reducing unemployment (around five million jobs for the sector) (fig. 4).

Fig. 4. Unemployment rate in European countries bordering the Mediterranean [2]

This impact is even greater for developed countries. Therefore, the exchange rate brought by tourists is essential to cover the trade deficit in these countries. This justifies the expansion of this economic sector and the significant investment devoted to it. In Tunisia, the Hammammoet area has been developed in this way over the last ten years to become significant tourist centers in the country. In Port El Kantaoui, Tunisia, the only recreational port in the Maghreb, 17 hotels with 15.000 accommodation places were built (tab. 1).

Table 1. Tourist accommodation establishments in Mediterranean coastal countries [7].

	Number of accom- modation units	Number of bed places (million)	Overnights (millions)
EU-27	600157	28294	2791,2
Bulgaria	3458	366	26,8
Greece	38180	1340	123,1
Spain	51428	3600	466,9
France	29652	5112	442,8
Croatia	108212	1116	89,6
Italy	216141	5113	428,8
Cyprus	802	87	17,2
Malta	211	45	10,1
Slovenia	3699	117	15,7

The development of tourism therefore doesn't respect the traditional efficient management of the Mediterranean area. Rain, for example, is a rarity there in the summer, however, it is noted that the high tourist season. Resources are overexploited, sometimes up to the limit (e.g. in the Greek islands). In Tunisia, conflicts of use are frequent and strong competition for water between crop irrigation and tourist showers or swimming pools. The high concentration of the population also causes pollution, as sanitation structures are insufficient [9].

Tabelul 2. Forecast revenues from international Mediterranean tourism, USD billion [10].

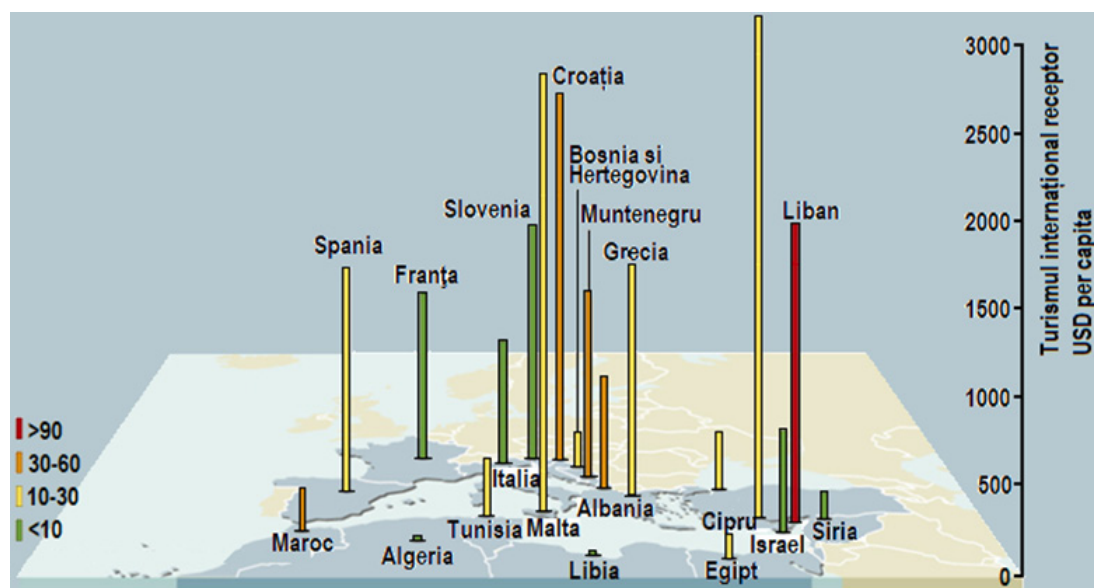
	2025	2030
Algeria	9,3	11,4
Egypt	49,7	66,9
Israel	21,3	26,6
Jordan	8,5	11,7
Liban	22,6	30,0
Libya	11,7	15,6
Syria	5,7	6,5
Morroco	18,9	23,8
Tunisia	9,6	11,4
Turkey	68,7	84,2
Total	231,4	293,2

Finally, this economic heart is highly dependant on current events and geopolitical developments. The risks of attacks or terrorist acts (as in Djerba in 2002, Tunisia, etc.) have disastrous effects on the movement of tourists. This dependence on the issuing

countries weakens the Mediterranean countries. Tourism can be a key driver for sustainable and inclusive development for the entire Mediterranean region, including in the Southern countries (tab. 2). The Middle East and North Africa countries received 87,2 million international tourists in 2018, which generated USD 77 billion in revenue in 2017 (fig. 5) [8].

Fig. 5. Tourism in Mediterranean countries. Share of international tourism receipts [8].

The MENA countries should develop their skills for sustainable management of tourist attractions and flows; of course, university and education structures have a crucial role to play by promoting knowledge sharing and providing opportunities for capacity building. The Mediterranean coastline is the most exciting in the world's leisure resorts: Every year the area is trained to provide services to more than 232 million tourists every year [8]. Previously arranged for some, the tourist resorts are very diverse and target the widest possible audience. The northern shore offers more choice and higher development density than the southern shore, where they are more ad hoc. Tourists are overwhelmingly Europeans (80%) and mainly look for the summer beach. Tourism is a real economic asset (currency exchange, jobs, local expenditure), but remains dependant on current events and resource management.

Conclusions. All Mediterranean resorts have an excellent infrastructure developed. Everywhere there is a large retail network, markets, complex entertainment, in addition to a beautiful nature. Luxury restaurants and modern bars entice tourists with bright flashes, neon signs, delicious food and excellent services from the cuisine of many peoples. Coastal beach complexes in Turkey, Italy and Egypt shine with impeccable cleaning and high service levels. Hotels, even with modest comfort (small number of stars), enjoy excellent accommodation and good service. The Mediterranean coastline abounds in monuments of ancient history, archeology, architecture, historical vestiges, a feeric area that harmoniously combines sunny beaches with different

colors of sand in the Mediterranean with ancient towns of original beauty. These are various temples, mosques, ancient ruins, towers in the side, a resort city on the southern Mediterranean Coast. Travellers like to visit these historic sites, without forgetting to buy unique souvenirs or old household items as a memory. Ancient settlements and cities can be seen in Aspendos, Pamukkale, Perge and Side. All Mediterranean resorts have excellent infrastructure. There is a large network of shops, markets, entertainment complexes. Modern luxury restaurants and bars enlist tourists with bright signs, neon signs, delicious food and excellent services.

The beach season in Israel opens with the start of the warm summer season and runs from the beginning of May to November. The main part of the Israeli resorts, which are focused on beach holidays, are located on the Mediterranean coast. There are about a hundred sandy beaches, an additional 5 in the Red Sea and just over 20 in the dead Sea. Eilat is a southern Israeli city on the coast of the Red Sea, as well as a seaside resort and a tourist entertainment center that operates throughout the year. The Eilat resort appeared in the second half of the 20th century and immediately recognized as a protected area, having the cleanest waters of the bay, the coastal area is clean, ecological, with attractive fauna. În plus, orașul Eilat este o zonă fără taxe vamale care atrage o anumită categorie de turiști din întreaga lume.

Bibliographical references

1. Mediterranean coast. Sea Mediterranean: hartă, plaje, agrement. <https://aquamarine-moscow.ru/ro/ispaniya/sredizemnoe-poberezhe-sredizemnoe-more-karta-plyazhi-otdyh.html>.
2. Le taux de chômage en Europe. <https://www.touteleurope.eu/actualite/le-taux-de-chomage-en-europe.html>
3. Nabolsi, A. Development of tourism in the Mediterranean area. Conference "Economic growth in a globalized environment". Chisinau, Moldova, on 10-11 October, 2019, p. 352-357.
4. Nabolsi, A. The Mediterranean – touristic and economic interest area. National scientific conference with international participation „Integration through research and innovation”. USM, On 07-08 November, 2019, p. 386-390
5. Precipitation in the Mediterranean tourist area. http://hg.moitel.free.fr/spip/IMG/pdf/dossiers_med_.pdf
6. Roșca, P., Nabolsi, A. Development of tourism in the sea area between three continents. EcoSoEn, 2019, no. 3-4, p. 19-25.
7. Statistiques du tourisme. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/19359.Pdf>
8. Tourism in the Mediterranean countries. <https://www.grida.no/resources/5894>
9. Turcov, A., Nabolsi, A. Trends and policies in tourism development in some OECD countries. In: Economice, 2018, no. 4 (106), p. 94-111.
10. UNWTO estimates until 2019, WTTC forecasts until 2020, author] https://www.medpro-foresight.eu/ar/system/files/MEDPRO%20Rep%20No%201%20WP5%20Lanquar_0.pdf

THE MIGRATION SECURITY. REGULATION OF MIGRATION FLOWS IN AZERBAIJAN

Simuzer ASKEROVA, PhD student, APA
(simi.93@mail.ru)

Ludmila GOLOVATAIA, PhD, associate professor
(golovataya4@gmail.com)

Abstract

The article deals with modern migration processes in Azerbaijan. The work also paid attention to the socio-economic consequences that await the country as a result of the surge in the number of migrants in the republic. The methods of state regulation of migration processes in Azerbaijan are analyzed, as well as some recommendations are given in the regulation of migration flows in the state and neutralization of negative impacts on the country.

Keywords: migration, the migration security, migration flows, regulation of migration flows.

CZU: 314.74(479.24)

DOI: 10.5281/zenodo.4392649

In recent decades, the world has seen more and more intense of migration processes, which is directly related to economic, socio-political changes in the world. Not the least role in this is played by the process of globalization, which has caused the redistribution of labor resources on the planet not in favor of countries with weak economies, thereby provoking migration flows to developed countries.

Each country, in one way or another, experiences the consequences of migration flows, and therefore considers migration processes as one of the aspects of the national security of the state.

The migration security is an objective state of protection of vital and other interests of the individual, society and the government from criminal encroachments of migrants generated by various kinds of criminogenic factors caused by migration processes (phenomena and processes), as well as people's awareness of the need to ensure such protection) [5].

According to global estimates, last year the number of international migrants worldwide approached 272 billion, two thirds of which were labor migrants. Although this is only 3.5% of the world's population, the unregulated flow of migrants poses a huge risk to the economy of any country.

In recent years, there has been a massive arrival of migrants in Azerbaijan, and the

country needs to regulate these processes, since such an influx of foreign labor migrants, first of all, will lead to an outflow of foreign currency abroad.

If we compare the migration situation in Azerbaijan and other countries, it should be noted that economic experts in Baku state:

"In the US and Europe, the population is rapidly aging and for that there is an urgent need for labor. This is the positive side of migration processes. On the negative side, migrants are pushing local residents out of the market because they are content with lower wages. The economy of Azerbaijan is in need of labor so badly. Thanks to the development of small and medium-sized businesses, there are not many vacancies in Azerbaijan, and an unexpected influx of migrants can further reduce this number." [4]

Although today the issue of labor migrants in Azerbaijan is not as acute as in European countries, but in the republic there is a process of how the migration rate is creeping up. "Find indicators!" Azerbaijan is neither territorial nor economically ready to accept a massive flow of migrants, unlike, for example, Turkey or Russia.

Azerbaijan also states:

In Azerbaijan, most of the population and labor migrants evade paying taxes despite the obvious tendencies towards whitewashing the economy. At first, the influx of migrants will not create serious problems, but in the future, in the long term, it can lead to a decrease in income from tax payments and a decrease in social revenues. In the event of a massive influx of migrants, the state will be forced to shoulder their costs. In addition, it is necessary to monitor how migrants will assimilate into society, so that friction does not arise on intercultural grounds". [4] To regulate migration flows into the country and neutralize the negative impacts of migration processes on Azerbaijan, the government must:

1. Must take into account the presence of a diploma, a certain length of service in the specialty.

2. Professional work experience in specialized field should be from 2 to 5 years. The age limit is 20 - 40 years old.

3. Migration ban on persons sentenced for criminal offenses.

When the unemployment rate rises, the government can:

1. Limit the entry of migrants.

2. To carry out the deportation of foreign workers.

3. To enable voluntary highlighting foreign workers.

In order to regulate migration processes in the country, Azerbaijan has taken a number of serious steps both in the legislative and other sectors related to migration in recent years and made the necessary reforms to regulate these processes.

The regulation of migration processes is a special, specific area of the state's social policy, regulated by a complex of administrative - legal, organizational - economic, information and other measures. [3]

Today, Azerbaijan has created and implemented government migration programs aimed at creating a modern migration system in Azerbaijan. Seminars on the topic "labor migration and development of its impact based on human rights" and "implementation of migration policy in Azerbaijan: achievements and prospects".

To preserve migration, security and regulate migration processes in the country, Azerbaijan is raising the qualifications of employees of migration authorities, implementing a number of successful projects with the migration authorities of different

countries, as well as with international organizations, and work in this direction continues continuously.

The activity of foreign citizens is intensifying the wind of the bazhan now the republic gives the opportunity for foreign migrants to work without special permission the Cabinet of Ministers of Azerbaijan has made changes to the rules of temporary stay of labor migrants; permissions.

Conclusion. It should be noted that labor migration significantly affects the socio-economic and even political life of the government. And only a properly structured state policy in the field of migration can prevent negative consequences for the country. One of the main factors in government management of migration processes can be Preliminary budget regulation for the Social and economic consequences of the movement of labor migrants.

Bibliographycal references

1. Nazarov, M., V. Migration security: concept, essence and principles. Bulletin of the Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia, no. 8, 2016, p. 32-36.
2. Rzayev, M., A.-R.O. "Regulation of International Labor Migration in Azerbaijan". Science, Technology and Education, no. 11 (52), 2018, p. 88-91.
3. Magomedov, M., A. Regulation of migration processes at the present stage. Questions of structuring the economy, no. 3, 2014, p. 52-54.
4. <https://report.az/ru/finansy/vidershit-li-ekonomika-azerbaydzhana-massoviy-pri-tok-migrantov-mneniya/>
5. <http://zhukovsk.mo.sudrf.ru/modules>

NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW: PRACTICAL DIMENSION

CONSTITUTIONAL LIABILITY -GUARANTEE OF THE CONSTITUTIONALITY REGIME

Gheorghe COSTACHI, Doctor habilitat in Law, university professor
(costachi70@mail.ru)

Tatiana GHERGHELEGIU, PhD student, APA
(irim@irim.md)

Abstract

The study focuses on investigating the normative basis and the fact of constitutional liability as a guarantee of strengthening the constitutionality regime in the Republic of Moldova. The article addresses the need to develop the scientific concept of the legal liability of the state, of its bodies and its officials. In the Republic of Moldova this fact will contribute substantially to the normative regulation and the efficient practical realization of the liability mechanism and, finally, to the edification and consolidation of the rule of law.

Keywords: constitutional liability, constitutional regime, legal liability, civil liability, court, civil society, rule of law.

CZU: 342.565.2:340.131(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4509570

In the life of a society, the Constitution has a fundamental role, because being the main legal, political and economic act, organizes the power in the state through its norms and establishes the main human rights, freedoms and duties. Its action affects the entire system of social relations, all bodies, associations and citizens regardless of their political or ideological orientation.

The Constitution is also particularly important for the legal system, as it is the legal basis of the entire legislative system. By virtue of this fact, the activity of the state bodies, of the persons with positions of responsibility, of the public associations, of the citizens, as well as all the normative acts must correspond entirely to the Constitution. Otherwise, the rule of law would not be possible, because its "vital" feature is the rule of law, the Constitution being the Supreme Law in the state. Such a state of affairs is possible only under the conditions of a real and efficient legal protection of the Constitution [44, p. 5].

The specialized literature states that "no branch of law can function normally with-

out having a specific form of legal liability (its own institution of legal liability)” [33, p. 21]. Such an institution is not excluded for the constitutional law either.

Moreover, it is considered that without the recognition of constitutional liability as a distinct form of legal liability it is impossible for the normal functioning of the Constitution, the creation of an efficient mechanism for its protection [38, p. 20]. Respectively, this subject has been intensely debated in the legal doctrine for several decades.

In particular, this is the case of the Russian doctrine, in which a true theory of constitutional liability has developed. Along with a series of textbooks on constitutional law [23; 29; 42] and constitutional studies [36; 30] containing separate chapters dedicated to the institution of constitutional liability, monographs dedicated to the subject in question were also written [25; 24; 27], theses of doctor and doctor habilitat in law were defended [28; 15; 21], in which important aspects of this legal institution were investigated.

This is the result of an evolution of the theory of constitutional responsibility which, according to the doctor of law N. M. Colosova [28, p. 22], comprises two distinct stages: the Soviet period and the contemporary, democratic period. Along with a number of contemporary Russian analysts, she claims that constitutional liability became the subject of scientific discussions and, respectively, a distinct form of legal liability in the 1970s and 1980s of the XX century, when the Constitution of the USSR came into force in 1977. Respectively, the issue of constitutional liability began to be studied in the scientific field relatively recently [26, p. 86; 43, pp. 35].

At the same time, according to the author I. A. Craveț [30, p. 393], the “appearance” of constitutional liability is related to the appearance of the first constitutional institutions in Russia at the beginning of the XX century. From this perspective, he identifies the following stages in the history of the development of the institution of constitutional liability in Russia:

Stage I - the stage of constitutional monarchy, when the liberal constitutionalists proposed the institution along with the political accountability of the Government to the State Duma and the constitutional liability of the ministers for illegal acts in front of the parliamentary chambers;

Stage II - the stage of Soviet constitutionalism, in which the constitutional liability had a preponderant political character;

Stage III – the stage of constitutional reform (1989 - 1999);

Stage IV - the contemporary stage, its reflection in the constitutional legislation (starting with the middle of 1999). During this stage, the measures of constitutional liability of the state power bodies, of the subjects of the Russian Federation, and of the local public administration bodies were developed and regulated.

Therefore, it has been necessary for almost a century to evolve and research the institution of constitutional liability, in order to reach a certain level of legal regulation at present.

Regarding the local legal doctrine, it does not configure the concept of constitutional liability, attesting only robust attempts to recognize and argue it as a distinct form of legal liability.

Especially, such attempts are attested at the level of the General Theory of Law, where specialists either limit themselves only to its enunciation in the classification of legal liability (D. Baltag and A. Guțu attest legal liability with political character (constitutional liability of the Parliament) [4, p. 280]; Gh. Avornic and other authors

nominate as constitutional liability the accountability of the Government towards the Parliament, the accountability of the President of the Republic and of the members of the Parliament [7, p. 223; 1, p. 508]; B. Negru points out that constitutional liability refers to the accountability of the head of the state, the accountability of the holders of a political mandate (those elected in the representative bodies of the state, members of the Government for deeds committed in the exercise of their function, etc.) [8, p. 45], or already set out certain arguments in favor of its existence in studies especially dedicated to legal liability [41, pp. 45-50; 2, pp. 242-270].

In the matter of constitutional law, the institution of constitutional liability is not investigated (among the few authors who state its existence, we mention Mr. I. Guceac, doctor habilitat in law, university professor, who in the textbook Electoral Law identifies constitutional liability for violating electoral legislation [6, p. 198-200]). Probably, this situation can be justified by the lack of complex research in the field of drafting the Constitution, its protection and failure to pay due attention to the rule of law regarding the responsibility and accountability of the state towards the citizen. Undoubtedly, these are quite important moments that deserve increased attention from both researchers and the legislator.

In this context, we consider it necessary to mention the fact that in Romania, too, the concept of constitutional liability has not been outlined; scientific studies in the field being limited only to the separate investigation of the responsibility of the head of state, government (its members), parliament, etc. In essence, the liability in constitutional law (public law liability) is investigated in the Romanian scientific area, i.e. that liability directly provided by the Constitution for public authorities (which is called "more in a symbolic form" as constitutional law liability or constitutional liability [10, p. 3-4]).

Respectively, based on the mentioned above, it is obvious the need to submit to an in-depth study the institution of constitutional liability in order to determine its independent character, the main features that make it distinct from other forms of legal liability, and its need for constitutional legal relations.

It is worth mentioning in this sense the fact that the scientific approach of the given subject is both current and difficult. The difficulty largely lies in the fact that the constitutional text (in many countries, for example, the Republic of Moldova, Romania, the Russian Federation, etc.) does not provide for such a form of liability [5, p. 4].

At the same time, the specificity of the constitutional law to be formed for the most part of legal norms that lack sanction, determines many authors in the field to consider the responsibility of the supreme authorities in the state, regulated by the Constitution, only as a political responsibility. In this respect, it is particularly important to delimit the constitutional liability from the political one, categories sometimes confused and even considered identical.

The opinion of the author M. A. Crasnov is relevant in this case. He quite objectively emphasizes the need to delimit the responsibility for the quality of exercising power and the responsibility for non-compliance with the Constitution and the laws of the state [31, p. 55].

In this regard, various positions have been set out in the doctrine. Thus, some authors deny the connection between constitutional and political responsibility [43, p. 39]; others argue that this is a politico-legal responsibility [11, pp. 30-31]. At the same time, we attest the opinion according to which the constitutional liability is a category

that integrates in itself the political, moral and legal responsibility [14, p. 84]. Respectively, a clarification of the given categories is necessary.

In specialized studies [27, p. 16], political responsibility is defined as the accountability of power to society for fulfilling assumed obligations, promises and programs. That is, the efficient management of the state, the practical realization of these promises and obligations, as well as the regular presentation of reports, reacting to citizens' problems, communicating with them, recognizing admitted mistakes, actively correcting them and much more.

Therefore, political responsibility is the accountability for the inadequate realization by the subjects of power of the competencies with which they have been invested by the people. As a measure of political responsibility is the dismissal of persons who have not properly fulfilled their functional obligations, whose actions do not contain signs of constitutional crime. Otherwise, there will already be constitutional liability [28, p. 58].

According to some Romanian authors, the political responsibility belongs to the Parliament, parliamentarians, political parties represented in the Parliament and results from acts that violate extrajudicial political rules and leads to extrajudicial sanctions, such as: hostility of the population manifested by rallies, demonstrations, protest marches; the hostility of the press, the decrease in credibility shown by opinion polls; losing elections, etc. [9, p. 186].

Moral responsibility, in turn, is presented as the responsibility of authorities for the exercise of powers respecting the requirements of morality, ethics and justice. Respectively, the measure of this responsibility is the dismissal of persons who manifest an evident lack of the sense of dignity, honor, duty and justice [28, pp. 58-59]. A. S. Sergheev is less categorical in this respect, according to him the commission of an amoral act may not generate any legal consequences for the subject of power [40, p. 23].

Thus, in the Soviet period, constitutional liability was seen as a political responsibility. In this sense, the author S. A. Avakian [11, pp. 30-31] argued that the responsibility of the subjects of legal-state relations is a political responsibility, because it takes place in the sphere of exercising political power and achieving political interests. At the same time, this liability is legal, by virtue of the fact that it is regulated in the normative-legal acts. Therefore, the subjects of state law bear political and legal responsibility.

We attest to a similar position in the contemporary period. A. V. Zinoviev is quite categorical in this sense; in his view the constitutional liability is a political-legal responsibility, which does not have repressive measures [22, p. 5].

In this context, V. A. Vinogradov argues that by virtue of the fact that constitutional law regulates mainly political relations, constitutional liability has a political content, and its measures have a political character [17, p. 3]. In our view, such a feature should not be absolutized and generalized, because constitutional liability is very close to political responsibility in terms of the subjects, the grounds for its occurrence, negative consequences, etc., but it is not identified with it. The distinction consists in the fact that the political responsibility does not possess features of legal responsibility, which intervene in the cases of violation of the legal norms. Instead, constitutional liability, being a form of legal liability, has its characteristic features [5, p. 4].

Regarding the distinction between constitutional liability and other forms of legal liability, researchers Iu. A. Dmitriev and F. S. Izmailova [20, pp. 89-90] argue that it re-

sides primarily in its content. Constitutional liability is the responsibility for the inadequate exercise of public power. Hence a set of specific grounds for establishing the exact liability of the body or of the civil servant and a series of sanctions that by their nature are essentially distinguished from the sanctions of other forms of legal liability.

Thus, in the view of the cited authors, constitutional liability is the responsibility for inefficient, unreasonable and irrational decisions made by dignitaries and civil servants in the process of exercising their duties, which violated the law and caused or could harm the rights, freedoms and legal interests of citizens, as well as the interests of the state and society in general [20, p. 90].

Excluding the multitude of definitions given to constitutional liability, we will only mention that it is determined to be, in general, a form of legal liability that arises for violation of constitutional norms or other sources of constitutional law in the form of unfavorable consequences, provided by the constitution itself or constitutional laws.

In specialized studies, constitutional liability is recognized in two forms: positive constitutional liability and negative constitutional liability (retrospective). Positive liability presupposes the responsible attitude of the subjects of the constitutional legal relations towards their functional obligations, their efficient and good faith realization [34, p. 36]. According to some authors [37, p. 45], it is this form of constitutional liability that is more important, because it corresponds to the progressive needs of the process of building the rule of law and of the civil society.

In our view, positive liability presupposes such a category as responsibility (which belongs to the moral-psychological field of the individual) on the level of which depends the occurrence or not of the negative constitutional liability. Respectively, we agree with the author V. A. Vinogradov, who does not admit the legal nature of this form of liability. Instead, it is fully justified his emphasis that namely the negative form of constitutional liability enhances its educational significance, its role in protecting the rule of law, stimulating and forming the legal behavior of the subjects of constitutional relations [16, p. 56].

Next, we would like to mention that an important constitutive element of the constitutional liability, on which its very existence depends, is the grounds for its occurrence.

In this regard, D. Baltag, doctor habilitat in law [3, p. 4], attests two currents in the doctrine, one restrictive, whose followers consider constitutional liability as a responsibility for committing an illegal act - the constitutional crime [38, p. 21] and an extensive current, whose followers (T. D. Zrajevscaia, etc.) state the incompetent or insufficient exercise of power as the basis of constitutional liability, the lack of results denoting efficiency and quality, etc. [39, p. 27].

This topic is extensively treated by Professor V. A. Vinogradov [18, pp. 52-53; 19, p. 42], who identifies three grounds for the occurrence of constitutional liability: normative, factual and procedural. Important are both their simultaneous encounter and their sequence. Thus, first of all the existence of the constitutional norm that establishes a certain model of behavior and the sanction for a possible deviation is necessary. The possibility of the factual basis follows, i.e. the deed (action or inaction) that contradicts the constitutional norm. Finally, the existence of the norm and of a behavior that contradicts it generates the obligation of a competent court to determine the measure of constitutional liability for the given deed. Criticizing this view, the researcher M. N.

Colosova, in her doctor habilitat thesis [28, pp. 149-150], excludes the need to highlight the procedural basis, arguing that in this case the grounds for liability are confused with its enforcement mechanism.

Taking into account the above mentioned, below we will focus our study on the investigation of the normative and factual grounds of constitutional liability.

The normative ground of constitutional liability, according to prof. V. A. Vinogradov [18, p. 52-53], is constituted by the totality of the constitutional legal norms that establish: a) the composition of the constitutional crime; b) the constitutional legal sanctions and the principles of their enforcement; c) the circle of competent subjects to enforce constitutional sanctions - the courts of liability; d) the procedure for enforcing the measures of constitutional liability, i.e. its procedural form.

Of course, from a legal point of view the constitutional crime is important, which is defined by the author V. O. Lucin as the deed (action or inaction) of the subject of constitutional legal relations that does not correspond to the pre-established requirements, sanctioned by constitutional liability measures [35, p. 12].

The quoted author approaches the question regarding the legal norms that are supposed to be violated by constitutional crime in an original way. Thus, most authors emphasize that this crime violates the rules of the Constitution and constitutional law, while V. O. Lucin [35, p. 12] qualifies as a constitutional crime also the violation of generally accepted principles and rules of international law, and of international treaties (conventions), which are recognized as an integral part of the domestic law system of a given country.

In our view, such a moment is likely to guarantee the state's compliance with the constitutional obligations assumed in its international relations.

Another problematic moment elucidated in specialized studies is related to the enforcement of the constitutional sanction.

Thus, most specialists in the field recognize that constitutional liability is intended to protect social relations that are subject to the regulation of constitutional law. Significant in this case is the fact that the Constitution contains, along with the legal norms that regulate constitutional relations, norms that constitute the legal basis of other branches of law. On the other hand, many constitutional rules are guaranteed by other branches of law and, therefore, their observance is ensured by the appropriate institutions of legal liability (the most eloquent example is criminal law and criminal liability).

In this context, a number of questions arise: will any violation of the Constitution attract constitutional liability? If the social relations regulated by the Constitution, but which are protected by other branches of law, are violated, then what form of legal liability will occur? Does constitutional liability include in itself other forms of liability or does each of them apply independently?

In specialized studies, in this sense, two points of view are attested. In a more extensive view (V. O. Lucin), in case of any violation of the constitutional provisions, the constitutional liability that arises will include the other liability measures provided by law. Therefore, any legal sanction (administrative, criminal, etc.) will also be seen as a constitutional sanction.

Being criticizable, such an approach generates even more confusion. That is why several authors (A. S. Sergheev [40, p. 24] etc.) are followers of a restrictive conception of constitutional responsibility. In this sense, it is argued that constitutional liability is a dis-

tinct form of legal liability, which has specific legal sanctions, subjects of liability, as well as institutions that apply sanctions. The main difference from the extensive concept is that constitutional liability does not in itself encompass other forms of legal liability. Respectively, we also agree that for the violation of one and the same constitutional norm, both constitutional liability and another form of liability may occur simultaneously.

In the same order of ideas, the sanctioning measures of constitutional liability deserve attention, which distinguishes it from other forms of legal liability. An exhaustive list of such measures has not been established in specialized sources, but we can name the following in this category [26, p. 90]:

- the anticipated lack (modification) of the constitutional status of the state body, of the civil servant, of the public association (for example, the dissolution of the Parliament, the dismissal of the Government, etc.).

- termination of the constitutional violation (in particular, recognition of the unconstitutionality of the legal act or of some provisions, suspension of the action of the legal acts of the executive bodies, etc.);

- limitation or termination of the special or general status of the natural person (for example, in exceptional cases), etc.

Of course, such a classification of sanctions does not in itself cover the full spectrum of constitutional liability measures. In fact, at the moment, it would be difficult to elaborate such an integrative classification, because in the doctrine there are several divergences regarding the recognition of a sanction as being of a constitutional nature or not. Therefore, it is necessary for the constitutional liability to be enshrined and regulated at the legislative level, which we believe will substantially facilitate the scientific approach of this institution, in order to finally strengthen its efficiency.

Respectively, the investigation of this field requires increased efforts, justified by the importance and role of constitutional liability in the life of a state-organized society. In this context, the essence of this legal institution is relevant, which, according to some authors (T. D. Zrajevscaia [39, p. 26]) consists in establishing a system of real guarantees against the concentration of all state power within one of its branches, or in the hands of a person with high positions of responsibility in the political structure, by instituting sanctioning measures. In other words, the essence of constitutional liability consists in the occurrence of legal consequences in cases of affecting the balance of power and sanctioning the guilty.

In our view, the above mentioned constitute only part of the essence of constitutional liability, because it is called to ensure the efficiency and protection of all constitutional rules, including those governing the state's relations with the citizens. From this point of view, the constitutional liability is able to ensure the responsibility of the state towards the citizen and the society.

Significant in this sense is the vision of the author D. A. Lipinschii [33, p. 24], who argues that constitutional liability is intended to shape and strengthen the legal behavior of high dignitaries, to regulate their activity and that of the state in general. Therefore, constitutional liability is a real guarantee of the rule of law and the supremacy of law.

As for the state, some authors argue that it cannot be subject to legal liability by virtue of the fact that it is to some extent an abstraction. Even if there are cases of civil liability for violation of citizens' rights and causing material and moral damages, a cer-

tain state body will have the quality of defendant in court. Therefore, state bodies and civil servants can be prosecuted, but not the state [12].

Nevertheless, most specialists recognize the state as subject of constitutional liability (constitutional crime) by virtue of the fact that it has constitutional rights and obligations. Moreover, according to O. E. Cutafin [32, p. 421] there is a competent court for enforcing liability - the Constitutional Court, which is entitled to oblige the state to honor its constitutional obligations.

In this respect, we will support the idea presented in specialized studies, according to which the liability of the state is a supreme form of responsibility due to the specific role of the state power in the sphere of social relations. It is well known that the irresponsibility of power generates catastrophic consequences marked by social destabilization. Therefore, the state, in the person of its bodies and civil servants, shall be responsible for ensuring constitutional legality within the limits of the country's territory [13, p. 50]. Presently, the need to ensure the accountability of the state towards the people and the citizen is particularly current, resulting from the fact that in its absence, as D. A. Lipinschii advocates [33, p. 23], it is impossible to build the rule of law and the civil society.

In this context, the objective of constitutional liability is recognized to be the protection of the Constitution and of the constitutional legal relations, the observance of constitutional principles. Therefore, its role lies in creating an efficient mechanism that ensures the fulfillment by the state of its fundamental obligations related to the recognition, observance and protection of human and citizen rights and freedoms and the creation of necessary conditions for a decent life and harmonious development of the person. [3, p. 5].

In the same context, the author T. D. Zrajevscaia [39, p. 26] sees the importance of constitutional liability from another point of view. In her opinion, this legal institution establishes a system of real guarantees against the concentration of the entire state power within one of its branches or in the hands of a person with high positions of responsibility in the political structure by establishing sanctioning measures. In other words, the essence of constitutional liability consists in the occurrence of legal consequences in cases of affecting the balance of power and, respectively, the sanctioning of those guilty.

Also significant in this regard is the vision of the author D. A. Lipinschii [33, p. 24], who argues that constitutional liability is intended to shape and strengthen the legal behavior of high dignitaries, and to regulate their activity and of the state in general.

In essence, all the above, being fully justified, denote the complexity of constitutional liability as a form of state responsibility (of public power), as well as the importance of this legal institution as a real guarantee of the rule of law.

Therefore, for the legal realization of the accountability of the state (of the public power), a complex of legal norms, requirements, directives are necessary to establish the responsibility of the subjects of power for the quality of the promoted policy, for their decisions, actions and behavior. Correspondingly, state and civil institutions are strictly necessary to ensure the control and fulfillment by the power factors of their functional obligations.

A no less important moment is the motivation of the subjects of power (the staff of the state apparatus) and their moral-spiritual stimulation for the conscientious fulfillment of their obligations, which may condition a responsible activity on their part, aimed at increasing the welfare of society and of the citizen.

However, the state liability mechanism would be ineffective if society does not have

the capacity to prevent and remove irresponsibility, illegality and despotism from the actions and behavior of public power. Respectively, the role of civil society in the rule of law is relevant, which, having a sufficient level of development, can ensure the balance between state and society.

Finally, we support the need to investigate in a complex and multidimensional way the institution of public liability (especially constitutional liability) and to develop the scientific conception of the legal liability of the state, its organs and its officials. In the Republic of Moldova, this fact will contribute substantially to the normative regulation and the efficient practical realization of the liability mechanism and, therefore, to the edification and consolidation of the rule of law.

Bibliographical references

1. Avornic Gh. și alții Teoria Generală a Dreptului/General Theory of Law. Ediția 1. Chișinău: Cartier Juridic, 2004, p. 508.
2. Baltag D., Guțu A. Teoria Generală a Dreptului (curs teoretic). / General Theory of Law (theoretical course) Chișinău: Academia de Poliție „Ștefan cel Mare” (Tipografia „Reclama”), 2003, p. 280.
3. Baltag D. Teoria răspunderii și responsabilității juridice / The theory of legal liability and responsibility. – Chișinău: ULIM (F.E.-P. „Tipografia Centrală”) 2007, p. 242-270.
4. Baltag D. Unele aspecte ale răspunderii juridice constituționale / Some aspects of constitutional legal liability. Legea și Viața 2007, nr. 8. – p. 4.
5. Costachi Gh., Arseni O. Reflecții asupra instituției răspunderii în dreptul constituțional / Reflections on the institution of liability in constitutional law. Legea și Viața 2009, nr. 5, p. 4.
6. Guceac I. Dreptul electoral/Electoral Law . Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005, p. 198-200.
7. Lupu Gh., Avornic Gh. Teoria Generală a Dreptului. Studiu teoretic introductiv. General theory of law. Introductory theoretical study .Chișinău: Editura Lumina, 1997, p. 223.
8. Negru B. Responsabilitatea și răspunderea juridică într-un stat democratic de drept/Legal Responsibility and Liability in a Democratic Rule of Law. Revista Națională de Drept 2006, nr. 12, p. 45.
9. Mitroi G. C., Motica R. I. Fundamentele dreptului. Optima justiția/The Foundations of Law. Optimal Justice. București: Editura All Beck, 1999, p. 186.
10. Răspunderea în dreptul constituțional/Liability in Constitutional Law. Coord. E. S. Tănăsescu. București: Editura C. H. Beck, 2007, p. 3-4.
11. Авакьян С. А. Санкции в советском государственном праве / Sanctions in Soviet State Law. Советское Государственное Право 1973, nr. 11, p. 30-31.
12. Авдеенкова, М. П., Дмитриев, Ю. А. Конституционно-правовая ответственность в России/Constitutional and legal responsibility in Russia. În: <http://www.ydmitriev.ru/txt/0007.htm>.
13. Актуальные проблемы территориальной организации публичной власти: опыт России и зарубежных стран/Current Issues of territorial organization of the public authority: the experience of Russia and foreign countries. Аналитический Вестник № 18(211) Часть 1. Региональный уровень. Москва, 2003, p. 50.

14. Боброва Н. А., Зражевская Т. Д. Ответственность в системе гарантий конституционных норм (государственно-правовые аспекты)/Liability in the system of guarantees of constitutional norms (state and legal aspects). Воронеж: Издательство Воронежского Унив-та, 1985, р. 84.

15. Виноградов В. А. Субъекты конституционной ответственности. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук/Subjects of constitutional liability. Dissertation for the degree of candidate of legal sciences. Москва, 2000.

16. Виноградов В. А. Актуальные проблемы конституционно-правовой ответственности/Current issues of constitutional and legal responsibility. Законодательство, 2002, nr. № 10, р. 56.

17. Виноградов В. А. Проблемы охраны (защиты) Конституции Российской Федерации и конституционно-правовая ответственность/Issues of protection of the Constitution of the Russian Federation and constitutional and legal responsibility. Конституционное и муниципальное право, 2003, № 1, р. 3.

18. Виноградов В. А. Основание конституционно-правовой ответственности / Grounds for constitutional and legal responsibility . Законодательство 2003, № 2, р. 52-53.

19. Виноградов В. А. Ответственность в механизме охраны конституционного строя/Responsibility in the mechanism of protection of the constitutional order. Москва, 2005, р. 42.

20. Дмитриев Ю. А., Измайлова Ф. Ш. Проблема контроля и ответственности в деятельности органов государственной власти/The issue of control and responsibility in the activities of public authorities. Государство и Право 1996, № 4, р. 89-90.

21. Забровская Л. В. Конституционно-правовые деликты/Constitutional and legal torts. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Москва, 2003 и др.

22. Зиновьев А. В. Конституционная ответственность/Constitutional liability. Правоведение 2003, №, р. 5.

23. Козлова Е. И., Кутафин О. Е. Конституционное Право России/Constitutional Law of Russia: Учебник. 3-ие изд. перераб. и доп. Москва: Издательство Юристъ, 2002.

24. Кондрашев А. А. Конституционно-правовая ответственность в Российской Федерации: теория и практика / Constitutional and legal responsibility in the Russian Federation: theory and practice. Москва: Издательство ЮРИСТЪ, 2006.

25. Конституционно-правовая ответственность: Проблемы России, опыт зарубежных стран/Problems of Russia, experience of foreign countries.. Под ред. С. А. Авакьяна. Москва: Издательство Московского Университета, 2001.

26. Колосова Н. М. Конституционная ответственность – самостоятельный вид юридической ответственности/Constitutional liability as an independent type of legal responsibility. Государство и Право, 1997, № 2, р. 86.

27. Колосова Н. М. Конституционная ответственность в Российской Федерации: ответственность органов государственной власти и иных субъектов права за нарушение конституционного законодательства Российской Федерации/Constitutional liability in the Russian Federation: responsibility of public authorities and other subjects of law for violation of the constitutional legislation of the Russian Federation. Москва: Издательство Городец, 2000.

28. Колосова Н. М. Теория конституционной ответственности: природа,

особенности, структура/The theory of constitutional liability: nature, features, structure. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2006.

29. Колюшин Е. И. Конституционное право России: курс лекций/Constitutional law of Russia: a course of lectures. Москва: ОАО «Издательский дом Городец», 2006.

30. Кравец И. А. Российский конституционализм: проблемы становления, развития и осуществления/Russian constitutionalism: problems of formation, development and implementation. Санкт-Петербург: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004, р. 388-416.

31. Краснов М. А. Публично-правовая ответственность представительных органов за нарушения закона/Public liability of representative bodies for violations of the law. Государство и Право 1993, № 6, р. 55.

32. Кутафин О. Е. Предмет конституционного права/The subject of constitutional law. Москва, 2001, р. 421.

33. Липинский Д. А. Регулятивная функция конституционной ответственности/The regulatory function of constitutional liability. Конституционное и муниципальное право, 2003, № 4, р. 21.

34. Лучин, В. О. Ответственность в механизме реализации конституции/Responsibility in the mechanism for implementing the constitution. Право и Жизнь № 1/1992, р. 36.

35. Лучин В. О. Конституционные деликты/Constitutional torts. Государство и Право 2000, № 1, р. 12.

36. Лучин, В. О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации/Constitution of the Russian Federation. Implementation problems. Москва: Издательство ЮНИТА-ДАНА, 2002, р. 270-407.

37. Милушева Т. В., Филатова А. В. Концепция ответственности публичной власти в России/The concept of public authority liability in Russia. Современное право, 2008, № 11, р. 45.

38. Несмеянова С. Э. К вопросу о конституционной ответственности/On the issue of constitutional liability. Конституционное и муниципальное право, 2002, № 4, р. 20.

39. Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих/Issues of legal responsibility of the state, its bodies and employees. Материалы круглого стола. Составитель Л. А. Морозова. Государство и Право 2000, № 3, р. 27.

40. Сергеев А. С. Конституционная ответственность в Российской Федерации (часть первая)/Constitutional liability in the Russian Federation (part one). Конституционное и муниципальное право 2002, № 4, р. 23.

41. Токаренко В. А. Юридическая ответственность (вопросы теории) / Legal responsibility (theoretical issues). Кишинев: Типография Сириус, 2002, р. 45-50.

42. Червонюк В. И. Конституционное Право России/Constitutional Law of Russia. Москва: Термика. Инфра-М, 2004.

43. Шон Д. Т. Конституционная ответственность/Constitutional liability. Государство и Право, 1995, № 7, р. 35.

44. Шульженко Ю. Л. О понятии «правовая охрана конституции»/On the concept of „legal protection of the constitution”, Государство и Право № 7/2002, р. 5.

REASONING OF COURT DECISION – FUNDAMENTAL GUARANTEE OF THE QUALITY OF THE ACT OF JUSTICE

Irina IACUB, lawyer, Doctor of Law, associate professor,
Institute of Criminal Sciences and Applied Criminology
(irinaiacub@yandex.ru)

Abstract

The article addresses the issue of argued and explicit reasoning of court decisions as a fundamental guarantee of the quality of justice. The court decision, the legal nature of the court decision, the quality and the practice of its reasoning are analyzed. Invoking the existing doctrines in the field, as well as Romania's experience, the author proposes solutions to overcome the existing situation in the Republic of Moldova in order to complete the process of final consolidation of the rule of law.

Keywords: court decision, act of justice, court, doctrine, reasoning, quality, rule of law.

CZU: 342.56:340.113.2(478)

DOI: 10.5281/zenodo.4509581

Court decision. The trial of civil cases cannot take place in the absence of the issuance of some dispositions by the court [9, p. 77], the central element of which is the will of the court objectively externalized in a certain form [11, p. 67]. In this sense, the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova [3] expressly provides the forms of court orders in art. 14, as follows:

- para. (1): "When judging civil cases in the court of first instance, judicial acts are issued in the form of a decision, conclusion and ordinance";
- para. (5): "The court order by which the merits of the appeal and of the recourse are resolved is issued in the form of a decision, and when solving the problems by which the merits of the appeal and recourse are not resolved, the disposition is issued in the form of a conclusion."

The main order of the court is the one by which the merits of the case are resolved. This is about the court decision, which is an essential act in the application and realization of the right [6, p. 83]. In this connection, the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova provides in art. 14, para. (2): "The order of the court of first instance is issued in the form of a decision by which the merits of the case are resolved".

In this sense, the doctrine specifies that "the court decision - the sententia - represents the final act and disposition of the court by which the dispute between the

parties is resolved with res judicata authority. Given the fact, that the entire judicial activity is carried out in order to resolve a concrete civil conflict, the court decision - designating the result of the judicial activity - is, no doubt, the most important act of justice "[7, p. 906].

Obviously, all the activity of administering justice is directed to pronounce the court decision that crowns all the activity of the court. Starting with the initiation of the civil process, all the procedural acts performed by the court, all the intermediate dispositions are directed towards a single purpose - the completion of the final act of justice. It is namely the court decision that contains answers to all the requirements submitted and through which the court realizes its attribution of public authority [9, p. 78].

The importance of the court decision can be seen both from the point of view of the parties and of society in general. For the parties, the decision is intended to put an end to the dispute between them and to defend their concrete civil rights. For the society, the decision, in general, is an effective means of restoring the democratic rule of law and streamlining the rules of substantive law. At the same time, the court decision has a pronounced educational character, preventing the violation of the right by those citizens who, in similar cases, would be tempted to disregard the subjective rights recognized by the legal order [7, p. 906].

The legal nature of the court decision. In the Romanian legal doctrine, the question of the legal nature of the court decision is quite frequently questioned, the researchers asking themselves and arguing what it is - a legal fact, a legal act or is it reduced to a simple judicial syllogism?¹

Such questions arise because the judge operates with elements of logic that he applies to concrete cases. The work of judgment involves not only the application of the law, but also the establishment of the facts that occur in everyday life. The final solution of the judge cannot ignore the mental process of elaborating it. In this process, the judicial syllogism plays a very important role. Therefore, it was argued in the doctrine that the judgment is nothing but a syllogism in which the major premise is the legal norm, the minor premise is the fact invoked as the basis of the claim, and the conclusion is the result obtained by applying the law to those facts [10, p. 205-206].

In reality, the decision cannot be reduced to a simple "mental scheme" to which the judge unquestionably resorts. However, he must also appreciate the facts that took place in the outside world and even the evidence administered in court. Of course, logic plays a predominant role in the activity of the judge, but "its function is not exclusive. The judge cannot be considered as "a sentence-producing machine" or the sentence as "a chain of syllogisms" (E. J. Couture [4, p.288], quoted by I. Leș [7, p. 907]).

The elaboration of the decision is done within a very complex process, in which the determination and evaluation of the facts have a very important role. Based on this, the role of the judge is sometimes similar to that of the historian. "In search of the truth, the judge acts like a historian. His work does not differ fundamentally from that carried out by the researcher of historical facts: he gathers documents, listens to

---

¹ The Explanatory Dictionary of the Romanian Language explains: „syllogism” = „type of deduction in which a sentence called conclusion results from two or more sentences called premises”; „ductive reasoning which contains three interlinked judgments such that the third judgment, which is a conclusion, is inferred from the first by means of the second”; „reasoning consisting of three judgments (major, minor and conclusive), the conclusion being deduced from the major judgment through the minor”. [URL]: <https://dexonline.ro/definitie/silogism>

witnesses, seeks the opinion of specialists in different fields of related sciences, and draws conclusions from known facts by connecting unknown facts. In this sense, the magistrate is the history of the facts that determined the process. His method is similar to that of the historian and the results of his investigation are similar". However, the judge's assimilation with history can never be total or "complete" (E. J. Couture [4, p. 288], quoted by I. Leș [7, p. 907]).

Indeed, the judge cannot resort to a purely descriptive account of the facts; he must make a concrete "diagnosis" of them, in order to then qualify them from a legal point of view. That is why the final decision of the judge is neither the exclusive result of a simple syllogism nor of a historical investigation. In other words, the decision is not a simple legally qualified fact [7, pp. 907-908]. The court decision is the result of the work of the administration of justice, and not the result of a work of formal legality. It is a work that is realized through a multitude of volitional acts. The final decision is an important legal act in the elaboration of which logic plays a very significant role, but which is necessarily materialized in acts of will (E. J. Couture [4, p. 289], quoted by I. Leș [7, p. 908]).

One of the main ideas that can be deduced from the stated reflections is related to the fact that before manifesting his will on the merits of a case, as its solution, the judge carries out an extensive process of logical analysis of the elements deduced before him to guarantee its final correctness, its legality and soundness.² In order for this whole legal syllogism to convince the litigant of the truth deduced by the judge and transposed in his decision, of its legality and validity, it is absolutely necessary to be expressed in a certain form and brought to his attention. The only way to achieve this goal is to transpose the syllogism into the content of the court decision.

Accordingly, the civil procedural law expressly establishes in art. 241 the content elements of the decision, as follows: "(2) The court decision consists of the introductory part and the operative part. In the cases provided in art. 236, para. (5), the court decision consists of the introductory part, the descriptive part, the reasoning and the operative part. Each part of the decision is highlighted separately in its text (3). The introductory part indicates the place and date of adoption, the name of the court that pronounces it, the names of the full members of the court, of the clerk, of the parties and of other participants in the trial, of the representatives, the object of the dispute and the claim submitted to the trial, the mention of the public or closed nature of the meeting. (4). The descriptive part briefly indicates the applicant's claims, the defendant's objections and the explanations of the other participants in the proceedings (5). The reasoning indicates: the circumstances of the case found by the court, the evidence on which its findings are based on these circumstances, the arguments invoked by the court in rejecting some evidence, and the laws that guided the court (6). The operative part contains the conclusion of the court on the admission or rejection of the action in whole or in part, the distribution of costs, the way and the term of appeal of the decision. If the court orders the immediate execution of the judgment, a statement to that effect shall be made in the operative part. If it has rejected the plaintiff's claims, the court shall order the annulment of the measures to ensure the action".

---

² According to art. 239 of the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova: "The court decision must be legal and well-founded. The court bases its decision only on the circumstances directly ascertained by the court and on the evidence investigated in court".

As can be seen from the cited provisions, the judicial syllogism must be included in the part of the reasoning of the court decision. The obligation to state the reasons is required to show that the judges have examined every claim or objection submitted by the parties and, at the same time, to enable the higher courts to control whether the trial was conducted in compliance with the law [1; 6, pp. 86].

In the accurate opinion of Romanian researchers / practitioners [8, p. 7], the reasoning of the court decision should not be seen exclusively as an obligation of the judge. Much more important is that it be perceived as “a privilege for the judge, an opportunity that the legislator provides to demonstrate the correctness of his judgment, the maturity of his reasoning, the power of his logic, the ability to corroborate the administrative evidence, the level of professional accumulations, all intended to convince not only the parties to the dispute and their defenders, but also any other person who would read that decision, on the legality and validity of the judgment, the professional capacity, intellectual maturity and personality balance of the judge, guarantees of a professional and impartial act of justice”.

The quality of the reasoning of the court decision. The reasoning of the judgment is considered as “the work of the judge who must logically demonstrate the full concordance between the solution in question and reality” [1, p. 546].

In the traditional procedural system, reasoning has had and still has a very important role. It is a strong guarantee of the impartiality of the judge, of the quality of the act of justice and offers the possibility of a wide circle of people to know the content of the reasons that determined the pronouncement of a certain court decision. The reasoning of the decision also offers the possibility for the superior courts to exercise an efficient and optimal judicial review, representing for the parties also a guarantee against the arbitrary [7, p. 912].

The doctrine has consistently considered that motivation is an essential and necessary element of a court decision, and its lack attracts its annulment [5, p. 28; 2, pp. 2 55; 6, pp. 86; 7, pp. 912]. In Western doctrine, prestigious authors (Cornu G., Foyer J., Vincent J., Guinchard S. - quoted by I. Leș [7, p. 913]) consider that reasoning is “a rule generally applicable in all matters”, with the exceptions provided by law and “before all jurisdictions”.

In general, reasoning is also a condition imposed by most Romanian-German-inspired³ legislation and especially by the jurisprudence of the ECHR, which considers that reasoning is an element of fair trial.

Starting from its distinct necessity and importance, the reasoning must meet certain requirements, among which: it must be clear, precise and non-contradictory, so that from it results the fairness of the pronounced solution. A correct statement of reasons presupposes: precise answers to all the heads of claim and to all the defenses formulated on the basis of all the evidence administered in the case, of the legal arguments and reasoning, of the principles and rules of substantial and procedural law; the reference to the reality of the facts and to the judgments verified concretely in the respective case by avoiding reasons based on general, abstract formulations; consistency and principality, which exclude the existence of contradictory considerations

³ In Italy and Spain, the reasoning of judgments is a constitutional principle (being regulated in art. 111 para. (1) of the Italian Constitution and art. 120 para. (1) of the Spanish Constitution). For details see: [7, p. 913].

(the law does not prohibit alternative or subsidiary reasoning, since in this case one consideration does not exclude the other); strict observance of the solution of the device of the decision. Thus, the reasoning of a decision is not a matter of volume, but of content. The court must state the reasons that led it to rule, and not descriptive statements, irrelevant to the resolution of the case (for example, it is not sufficient to summarize the evidence administered, but state the grounds on which an evidence was rejected, why one of two pieces of evidence was chosen and the other was rejected, etc. [1, p. 455].

Beyond the doctrinal assessments, it was expressly stated in the recent jurisprudence of the High Court of Justice and Cassation of Romania that: "The reasoning of a decision must be clear and precise, to refer to the evidence administered in the case and to be consistent with it, to answer, in fact and legally, to all the incidental aspects in question, to lead logically and convincingly to the solution of the final ruling. The court's decision must include, as a guarantee of the fairness of the judicial procedure and the observance of the parties' right to defense, the factual and legal reasons that formed the court's conviction, as well as those for which the parties' claims / defenses were removed. The recitals of the judgment, representing the explanation of the solution, its necessary support form a common body with the final ruling and enter both in the authority of *res judicata*, related to the parts of the file and the object of the case " (par. 171) [12].

The practice of reasoning court decisions. Ignoring the legal provisions in the matter, the assessments and suggestions outlined by the doctrine (stated above), the practice of reasoning court decisions is often a disappointing one. There are many situations in which the parties are absolutely disappointed when they receive the decision, finding either that it is not consistent or that the reasons set forth do not address their arguments or are downright "incomprehensible".

In this context, specialists rightly point out that the drafting of a multi-page decision is not equivalent to its reasoning, because, as a rule, in the introductory part, the expositions of the parties are resumed, which - thanks to the electronic submission - are integrated *ad litteram* and so we have more and more difficult decisions.

What is interesting is exactly the reasoning of the judge for which he adopts the respective solution, as a rule, this being "demarcated", being preceded by the phrase "analyzing the acts and works..."

Therefore, the biggest disadvantage found in the activity of reasoning a court decision is the excessive extent of the recitals [8, p. 8] to the detriment of the quality of the reasoning. In the local literature, this issue is rarely discussed. Instead, in the Romanian doctrine some practitioners sound the alarm. Given the fact that for the most part the same minus also affects the quality of our justice, below we would like to present the situation in Romania, stating that it is largely typical of our own system as well.

Thus, as regards the length of the recitals, we emphasize that, even if the length of the recitals on a certain number of pages is determined in each case by the complexity of the case, the evidence administered by the parties, the number of heads of claim, the existence or lack of a counterclaim etc., however, the judicial practice of the last 10-15 years has highlighted "a clearly erroneous tendency, namely: to equate between the largest possible number of pages of a decision, on the one hand, and the quality of the judgment, on the other hand, regardless of the complexity of the case, the number of parties, etc. ".

The ways in which judges artificially ferment the content of a decision to the most confusing dimensions are diverse, the main ones being the following [8, p. 10]:

a) scanning - avoiding the effort of making syntheses on all the requests contained in the materials of the file, the judges resorted to the full taking over of their content by scanning. As a result, an impressive number of court rulings appeared with over 20-30 pages, frequently reaching 50, 60 or, more rarely, over a hundred pages, decisions in which the judge's reasoning was contained in the end only on 1/2, 1 -2 pages or less.

Such an approach to the construction of a court decision has all sorts of negative consequences, especially with an impact on the professional reputation of the judge in question. From this perspective, it is reasonable to suspect that such a judge does not have the capacity to synthesize the documents subject to analysis and that he uses the convenient and striking solution for him to scan the entire document precisely because he is unable to produce a summary presentation. What is worse is that one such suspicion can generate another - regarding the judge's ability to issue logical reasoning on the very merits of the case before the court. These moments should be of concern to the judges' evaluation commissions.

At present, the need for scanning has fallen, because, as stated above, the parties send the materials to the court in electronic form, which makes them even more accessible for retrieving their text.

b) Another way of artificially "lengthening" the recitals of a court decision, but also of diluting its essence, is the excessive citation of some legal texts (sometimes sections of 10-15 articles) or of some points of view from the doctrine (copy-paste rendering of endless passages from all kinds of university courses). The negative effects of this moment not only concern the quantitative aspect of the unjustified loading of a court decision with a lot of irrelevant legal texts or aspects of doctrinal dispute, but also raise the suspicion that the given judge is unable to indicate the concrete legal basis of his solution and that he hides argumentatively behind some theoretical opinions expressed in legal journalism by respected and respectable authors, which should also be of concern to the evaluation commissions.

c) Closely related to point b) is the practice of many judges to include in the recitals of the decision, without any connection with the merits of the dispute, ample quotations from the European Convention on Human Rights or from judgments of the European Court of Human Rights, or the Court of Justice of the European Union. Of course, in certain limiting situations the judge is obliged to express himself and clarify some aspects. Regrettably, however, in most cases (disputes under national law undisputed under European law, where neither party has any objections to the impact or effectiveness of the national rule), the judge still feels unjustified to list a number of judgments of the European courts which seem to him to support the point of view which he has adopted by the decision. And this practice highlights the judge's uncertainty about the fairness of his own court decision and the related logical-legal reasoning.

The suspicion of professional incompetence is not the only plausible one, especially where the methods of artificial "swelling" of the mentioned decision are cumulated by the judge in the "argumentation" of his decision. There is a risk of the appearance of the suspicion that the full scanning (copying) of all applications in the file, the incoherent exposition, the cascade of unnecessary quotations from national or European legal

texts, ample quotations from the doctrine, the invocation of dozens of passages from European judgments irrelevant to the case, the confusing expression or equivocal and unjustified stoning conclusions in relation to the broad content of the decision, in a word, an “argumentative pot” usually spread over 80-100 pages or more, is not incompetence, but the judge’s intention to evade through a chaotic and loud reasoning a deliberately distorted decision [8, p. 15].

A final remark on the analyzed field is the accuracy of the expression in the considerations of the court decision and we refer here to the conciseness of the sentences, phrases, the terms used, but also to the grammatical accuracy. Certainly, we are not the only ones who have encountered decisions from which you do not understand anything due to the confusing way of expression, the use of ambiguous words or expressions from which you can assume / retain / deduce several interpretive meanings, or decisions in which legal reasoning is completely replaced by all kind of impressions / feelings / frustrations / complexes of the judge editor, a field of expression of at least worrying personalities [8, p. 15].

Generalizing on the findings made by Romanian specialists, we want to emphasize repeatedly that for the most part, the stated shortcomings also affect the judiciary in the Republic of Moldova, which can not leave the state, the society or litigants indifferent. It is absolutely necessary to remedy the given situation if we choose to complete the process of final consolidation of the rule of law.

Bibliographical references

1. Boroi G., Stancu M. Drept procesual civil/Civil procedural law. Vol. I. București: Hamangiu, 2015.
2. Ciobanu V. M. Tratat teoretic și practic de procedură civilă/Theoretical and practical treaty of civil procedure. Vol. II. București: Național, 1996.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003/Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova no. 225 of 30.05.2003. Monitorul Oficial nr. 285-294 din 03.08.2018 (cu modificări până în 11.06.2020).
4. Couture E. J. Fundamentos de derecho procesual civil. Ed. a 3-a. Buenos Aires: Depalma, 1981.
5. Deleanu I. Tratat de procedură civilă/Civil Procedure Treaty. Vol I. București: Universul Juridic, 2013.
6. Drept procesual civil. Partea specială. Curs universitar/ Civil procedural law. The special part. University course/Coord.: E. Belei. Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: S. n., 2016.
7. Leș I. Tratat de drept procesual civil/Civil procedural law treaty. Vol. I. București: Universul Juridic, 2014.
8. Popa I. Flagelul motivării kilometrice în fapt și în drept a hotărârii judecătorești/ The scourge of the kilometric reasoning in fact and in law of the court decision. Revista Universul Juridic, nr. 11, noiembrie 2019.
9. Prisac Al. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova/Commentary on the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova . Chișinău: Cartea Juridică, 2019.

10. Ungureanu O. Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond)/Procedural documents in civil proceedings (at the court of first instance). București: Mihaela, 1997.

11. Загайнова С. К. Судебные акты в гражданском и арбитражном процессе: теоретические и прикладные проблемы. Диссертация на соискание степени доктора юридических наук/Judicial acts in civil and arbitration proceedings: theoretical and practical problems. Dissertation for the degree of Doctor of Law. Екатеринбург, 2008.

12. În: <http://www.drepturile-omului.eu/news/params/post/1754723/testul-de-calitate-al-motivarii-hotararilor>

CONCEPTUAL ASPECTS REGARDING THE DOMICILE AND RESIDENCE OF THE INDIVIDUAL (PART I)

Renat CURCHIN, PhD student, USM
(renat.curchin@gmail.com; renat.curchin@igp.gov.md)

Abstract

The concept of domicile is to be researched in terms of both national and international regulations, because this term does not have the same meaning, or the scope of the term is much wider and should not be identified with the notion of "housing" in the sense of the right to ownership of a building.

The importance of establishing the domicile or temporary residence is determined by the legal effects it produces from the point of view of constitutional, civil, criminal, family law etc.

This scientific approach, divided into two parts, is an attempt to define the basic terms, identify situations of determination of domicile in the case of minors, protected persons, rules and exceptions regulated both nationally and internationally.

Keywords: home, temporary residence, space.

CZU: 347.171

DOI: 10.5281/zenodo.4392675

Introduction. The regulation of the person's domicile or residence results from the need to identify the individual space, or to "identify" the natural person means to "ascertain his identity", to individualize man in society, in all social relations in which he participates [6, p. 1]. In a contemporary society, the need to identify the individual depends on both general and personal, individual reasons. It is of a general nature, in the sense that the company itself has the interest that each component of it can be identified in the multiple legal relationships in which it participates. The reasoning of identification in the sense of a personal interest stems from the need that each person, as a participant in the diversity of legal relationships, is directly interested in being able to individualize in these relationships [6, p. 4].

Purpose of the study. The main purpose of this study is to define the terms "domicile", "temporary residence", from the point of view of national legislation and international provisions, to establish the scope of the legal effects a domicile or a temporary residence, to identify procedures for registration of Moldovan inhabitants, identifying exceptions to the freedom of choice of domicile.

Methods and materials applied. In order to achieve the proposed goal and the direct realization of the study, by consulting the national legislation, as well as the relevant international framework, the legislation of other states, we used the method of deduction, synthesis, analysis, systemic, comparative method.

Results and discussions. We consider it appropriate to make a foray into the national mechanism for registering the population, identifying the procedure and mechanisms for establishing legal relations between individuals and the state in whose territory a person is located. The identity documents from the national system are provided in the Law on identity documents from the national passport system no. 273 of 09.11.1994 [8], completed by Government Decision no. 125 of 18.02.2013 for the approval of the Regulation on issuing identity documents and records of the inhabitants of the Republic of Moldova [7], is the normative framework that ensures the establishment of legal relations between individuals, legal entities and state institutions when issuing identity documents, keeping records at home or residence, to the authorized emigration of the inhabitants of the Republic of Moldova and to the repatriation of the citizens of the Republic of Moldova.

There are three main forms of population movement: natural (dynamics of birth and death), social (changes in people's position in socio-economic structures of societies in the broadest sense of the word) and spatial (movement in the territory). Different forms of population movement are interconnected and interdependent.

Analyzing the concept of domicile, in the light of national and international regulations, it will be observed that this term does not have the same meaning, or the extension of the term is much wider and should not be identified with the notion of "housing" in the sense of the right to ownership of a building.

Alexandrescu D., quoted by Dogaru I. and Cercel S., claims that the word domicile comes from the Latin phrase: *domum colere*, which means "the house where someone lives"; in this sense *nemo de domo suo extrahi debet* (the house where someone lives and from which he cannot be evicted) [6, p. 6].

The explanatory dictionary of the Romanian language defines "domicile" as - a house or place where someone lives permanently. 2. (Around), a place where someone, having his main residence, is kept in evidence by the authorities and exercises his civil rights [5, p. 315].

The legal content of the notion of domicile is not expressly regulated by the Constitution of the Republic of Moldova, and the definition of domicile is found in art. 38 Civil Code of the Republic of Moldova, so that par. 1) establishes "The domicile of the natural person is the place where he has his habitual residence. It's considered that the person keeps his domicile as long as he has not established another one." [2] Until the amendments made to the Civil Code of the Republic of Moldova in the context of its modernization, the domicile was defined as "the place where he has his permanent residence or main. It's considered that the person keeps his domicile as long as he has not established another one" [3]. The old wording of the Civil Code of the Republic of Moldova did not contain an explanation of the terms "permanent or main", as well as any criteria for identifying these legal characteristics in order to assess the domicile of the natural person. We find that the amendments made to the Civil Code are sufficiently explicit, or at par. (2) in art. 38, the legislator expressly indicates on the notion

of “habitual residence” and “temporary residence”. Thus, “the habitual residence demonstrates a close and stable connection of the natural person with the place concerned. In determining the habitual residence, all relevant factual elements shall be taken into account, in particular the duration and regularity of the person’s presence in the place concerned, as well as the conditions and reasons for such presence. [2] The Civil Code of the Republic of Moldova, at art. 38, paragraph (3) regulates the temporary residence of the natural person who “is the place where he has his temporary or secondary residence”. In accordance with the regulations of civil law, the establishment or change of domicile operates only when the person occupying or moving to a certain place did so with the intention of having his habitual residence there. Proof of intent results from the statements of the person made to the competent authorities to establish or change the domicile, and in the absence of such statements, any other factual circumstances [2].

Russian law distinguishes the terms место пребывания - which is a term with a broader concept, and means any place of residence of the person, and место жительства - a place where the person is permanently, in other words, domicile [10, p. 347].

In the literature, the classification of the domicile is distinguished according to the way in which it was established:

- the common law domicile, which is the permanent residence, freely chosen by a natural person;
- legal domicile that appears in situations expressly provided by law for certain persons, whose domicile is declared to be in a certain place;
- the chosen domicile or the conventional domicile, which appears in certain legal relations in which the person is employed and is applicable only in respect of them. We can speak of the political domicile or the civil domicile, if we refer to the exercise of the political rights or the civil rights of the natural person [6, p. 14].

The domicile of common law (ordinary), also called the voluntary domicile, precisely to emphasize that it is sovereignty established by the subject of law, has as a holder, in principle, the person with full capacity to exercise. The choice of domicile, guaranteed by law, is therefore attributed only to the one who has the ability to acquire by his own deed and to exercise civil rights, to personally assume civil obligations and to execute them [2]. He is presumed to have the power to correctly represent the civil legal consequences of his manifestation of will in the sense of establishing domicile in a certain place. The rule is, therefore, that the one who has acquired the experience necessary for his own legal life is the holder of the common law domicile [6, p. 14].

Referring to the legal domicile, we mention that the legislation of the Republic of Moldova expressly indicates the cases regarding the domicile of the minor and of the person limited in the capacity to exercise. In accordance with paragraph (1) of art. 40 of the Civil Code of the Republic of Moldova, “the domicile of a minor up to 14 years of age is with his parents or with that parent where he lives permanently” [2]. According to paragraph (2), art. 40 of the Civil Code of the Republic of Moldova, “the domicile of a minor placed in court by a third party remains with his parents. If they have separate domiciles and it is not understood to which of them the minor will have the domicile, the court decides on him” [2]. Also, the Civil Code regulates exceptional situations, so that through the court, the domicile of grandparents or other relatives or trusted persons can be established, when the interests of the minor so require. The Law on

Special Protection of Children at Risk and Children Separated from Parents stipulates that "Ensuring the best interests of the child is intended to ensure adequate conditions for the harmonious growth and development of the child, taking into account the individual particularities of his personality and the concrete situation in which it finds itself" [9]. In case of lack of consent of grandparents, close relatives or other trusted persons, the minor will be domiciled at a care institution - guardianship; family placement service (family-type orphanage, professional parental assistance); residential placement service (community house, temporary placement center, other type of residential institution [9].

The Civil Code of the Republic of Moldova, at paragraph (4) of art. 40, indicates on the situations in which the minor is represented only by one of the parents, or if the minor is under guardianship, his domicile will be the legal representative [2].

The legislator is specified in paragraph (5) of art. 40 that "the domicile of the minor in difficulty, in the cases provided by law, is with the family or the persons to whom he was placed or placed" [2]. However, we find that it is not expressly regulated what is meant by the term "minor in difficulty", or the Law on Special Protection of Children at Risk and Children Separated from Parents, refers to the risk situations in art. 8 and identifies them the situations in which:

- a) children are subjected to violence;
- b) children are neglected;
- c) children practice vagrancy, begging, prostitution;
- d) children are deprived of care and supervision by their parents due to their absence from home for unknown reasons;
- e) the children's parents have died;
- f) children live on the street, have run away or been evicted from the home;
- g) the parents of the children refuse to exercise their parental obligations regarding the upbringing and care of the child;
- h) the children were abandoned by their parents;
- i) in respect of one of the child's parents, a measure of judicial protection is instituted (provisional protection, guardianship or guardianship);
- j) children are victims of crime [9].

The institution responsible for the planned placement of minors at risk is the Commission for the Protection of Children in Difficulty. Following the analysis carried out on the minor's domicile, it is found that the terms referring to the situation they are in are uneven, the legislation referring to various notions, such as: "risk situations" or "difficult". Situations related to the domicile of minors in conflict with the law are not regulated.

The amendments to the Civil Code extend the area of the rights of the person who is unable to be aware, or who cannot fully express his will, due to a mental illness or a physical, mental or psychological deficiency, on which protective measures are instituted. Thus, in accordance with art. 119 Civil Code, the protected person has the right to freely choose his domicile or temporary residence [2]. In French literature, this right is also called the "right to choose one's place of residence". In one case, examined by the French courts, the protected person (protected) asked the guardianship judge to be allowed to leave the place where he was staying (temporary residence) to settle in the house he owns in common possession with his mother. Prior to this notification, no difficulties were observed either by the curatorial authority, by a third party or by

the judge, the applicant being fully valid, having vacations and cheap personal accommodation and being able to “give discerning explanations on the reasons for choosing to live elsewhere than in a nursing home”.

The curator during the debates before the court, and the doctor in the content of the 2 certificates drafted by him, invoked a precautionary principle, considering that the risk of a “recurrence” of the person, regarding the state of health, would be limited in choosing the residence “in a safe residencial”. Such an approach, although it may seem legitimate on the part of the curator and the doctor, given the person’s past, does not allow, in the absence of any difficulty observed and actually proven, to violate human rights. The protected (protected) person has the right to choose his place of life, and any alleged situation of return home that presents a potential risk to the health of the protected person, this is neither the spirit nor the letter of the law [1, p. 3].

In accordance with the provisions of the Civil Code of the Republic of Moldova, if the person in charge of protection imposes restrictions on the exercise of the right to freely choose their domicile or temporary residence, the involvement of the family council or, in its absence, the guardianship authority, who can decide on this issue [2]. The rights of the persons under the protection, remain a subject still little analyzed, considering the recent changes in the civil code at the institution of the natural person. It also remains a difficulty to conduct a comprehensive investigation into the fact that civil cases for the establishment of guardianship are most often conducted in closed sessions and it is not possible to access judicial practice in this segment.

The determination of domicile or residence remains to determine a number of important legal effects for the natural person. The address in court is closely related to the domicile or temporary residence. The Code of Civil Procedure regulates the procedure for establishing protection measures, and the request to start the process regarding the protection measure is submitted, at the choice of the petitioner, which can be submitted:

- a) at the court of the domicile or temporary residence of the person in respect of whom a protection measure is instituted or is requested;
- b) to the court in whose territorial area, the treatment institution or the social institution in which the person in respect of whom the institution is instituted or requested to institute a protection measure is institutionalized;
- c) at the court of the domicile or temporary residence of the provisional protector, curator, guardian or agent empowered by a future protection mandate [4].

Conclusion. The domicile or temporary residence represents that connection of the natural person with a determined space, which by its nature, produces a series of legal effects, such as: the inclusion of the domicile or permanent residence in the identity documents, the choice and establishment, the possibility of addressing public authorities, courts. Domicile and temporary residence are determined by a future and uncertain event - the life of the natural person, or, with his death, the right to domicile or temporary residence ceases.

Bibliographical references

1. Canini, C. Protected Major: What about the freedom to choose and change your place of residence? <https://www.famidac.fr/?Liberte-de-choix-des-personnes> ac

2. Civil Code of the Republic of Moldova no. 1107 of 06.06.2002. Official Gazette no. 66-75 of 01.03.2019, art.132
3. Civil Code of the Republic of Moldova, no. 1107 of 06.06.2002. Official Gazette no. 82-86, art. 66.
4. Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova no. 225 of 30.05.2003. Official Gazette no. 285-294, art. 436.
5. Coteanu, I. et al. Explanatory dictionary of the Romanian language. Second edition, encyclopedic universe, Bucharest, 1998, p. 315.
6. Dogaru, I., Cercel, S. Considerations regarding the domicile in the Romanian civil law. <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2008/RSJ2/01DogaruCercel.pdf>, visited on 04.09.2019, pp. 1.
7. Government Decision no. 125 of 18.02.2013 for the approval of the Regulation on the issuance of identity documents and records of the inhabitants of the Republic of Moldova. Official Gazette 36-40/171, 22.02.2013.
8. Law on identity documents in the national passport system no. 273 of 09.11.94. Official Gazette 9/89, 09.02.1995.
9. Law on special protection of children at risk and children separated from parents no. 140 of 14.06.2013. Official Gazette no. 167-172, art. 534.
10. Ozhegov S. I., Shvedova N. Yu. Explanatory dictionary of the Russian language: 80,000 words and phraseological expressions, 4th ed., Extras. M.: A TEMP, 2006, 944 p.

GENERAL CONSIDERATIONS ON THE ADMINISTRATIVE ACT (PART I)

Victor VITIUC, PhD student, USM
(vitiucvictor@gmail.com)

Abstract

The administrative act represents one of the forms through which the public authority accomplishes its mission, being the most important of these from a legal point of view. The Administrative Code introduces new concepts and regulates the administrative activity that represents all individual and normative administrative acts, administrative contracts, real acts and administrative operations performed by public authorities in public power, thus making it possible to organize law enforcement and direct law enforcement.

Keywords: administrative act, public power, individual, normative, contract.

CZU: 342.924

DOI: 10.5281/zenodo.4392699

Introduction. The radical change in the legal framework for administrative, legal relations in 2019 resulted in the repeal of the Law on Administrative Litigation [10], the Law on Petitions [11] and the elaboration of the Administrative Code [2], which is the legal basis on which administrative activity is based.

Administrative activity represents the totality of individual and normative administrative acts, administrative contracts, real acts, as well as administrative operations performed by public authorities in public power, which organizes the application of the law and directly applies the law [2].

Purpose of the study. Identifying and analyzing the concept of administrative acts, establishing the categories of administrative acts, analyzing the content of the administrative act, determining the conditions of validity of the administrative act in terms of national regulations and exposing doctrinal opinions on the subject under investigation.

Materials used and methods applied. The methodology of scientific research is focused on studying the doctrine, legislation in force, as well as previous regulations in the field of administrative activity. The following methods served as methods of scientific research: historical, systematic, logical, comparative, as well as analysis and synthesis.

Results obtained and discussions. In order to understand the essence of the administrative activity, we propose to carry out an analysis of the administrative acts, taking into account the evolution of the notions before and after the changes operated in

the national legislation. Analyzing the literature in the field of administrative law, we find the use of the terms “administrative act” and “administrative law act”. The term “act of administrative law” is mentioned in the work of the author Tudor Drăganu out of the desire to reveal the legal regime that governs the acts of state administration bodies, which is one of administrative law [5, p. 7].

According to the author Antonie Iorgovan, the administrative act represents *“that main legal form of the activity of the public administration bodies, which consists in a unilateral manifestation of the will to give birth, modify or extinguish rights and obligations, in the exercise of public power, under the main control of the legality of the courts”* [9, p. 11].

Mihail Diaconu mentions that the administrative act is *“the main form through which the activity of the public administration is realized and consists in an express manifestation of will through which the legal relations of administrative law are created, modified or extinguished, is one of the main sources of these reports”* [4, p. 12].

The law of administrative contentious (repealed), at art. 2 defined the administrative act as - a unilateral legal manifestation of the will, with normative or individual character, on the part of a public authority in order to organize the execution or concrete execution of the law. The administrative contract, within the meaning of this law, is assimilated to the administrative contract, as well as the failure to resolve a request within the legal term. [10]

The commentary on the Constitution of the Republic of Moldova also refers to the Law on Administrative Litigation, addressing the same notion of administrative act - a unilateral legal manifestation of the will, normative or individual, by a public authority to organize the execution or concrete execution of the law. The administrative contract is assimilated to the administrative contract, as well as the failure to resolve a request within the legal term [12, p. 211].

The administrative code includes the following categories of documents:

- a) individual administrative act;
- b) normative administrative act;
- c) administrative contract;
- d) real documents [5].

The administrative code, at art. 10 defines the individual administrative act as follows: *“is any provision, decision or other official measure taken by the public authority to regulate an individual case in the field of public law, in order to produce direct legal effects, by creating, amending or extinguishing legal relations of public law”* [2].

In turn, the individual administrative acts are divided:

- a) unfavorable acts - acts that impose on their recipients’ obligations, sanctions, burdens or affect the legitimate rights/interests of persons or that reject, in whole or in part, the granting of the requested advantage;
- b) favorable acts - acts that create for its recipients a benefit or advantage of any kind [2].

In accordance with art. 12 of the Administrative Code, a normative administrative act is the legal act subordinated to the law adopted, approved or issued by a public authority based on constitutional or legal provisions, which is not subject to constitutional review and establishes mandatory enforcement rules for an indefinite number of identical situations [2].

The normative administrative act, it includes general rules of conduct, impersonal and repeated applicability, in order to apply to an indefinite number of subjects. Such acts are, for example, the government decision establishing certain maximum prices for certain products, the order a minister establishing the methodological norms for submitting the standard forms for calculating the tax, a decision of a local council for establishing local taxes etc. [14, p. 2]

The normative administrative act does not necessarily and necessarily have to be applied to several addressees in order to be characterized as normative. It should only be applicable to indeterminate persons, it should only contain the rule/mechanism of application. The application of the legal norm, thus regulated can be singular or multiple.

The administrative code indicates that the content of an individual administrative act must be sufficiently certain. An individual administrative act may be issued in the form of:

- written;
- verbal;
- can be expressed by conclusive behavior.

The form of the individual administrative act is chosen by the public authority that issues the administrative act based on the discretionary right corresponding to its obligations. At the request of a participant, the individual administrative act issued orally shall be confirmed in writing within one week. The application shall be submitted within one month from the communication of the administrative act. The public authority may also issue a written confirmation ex officio [2].

The structure of the individual administrative act consists of:

- a) the name/denomination of the public authority that issued the administrative act;
- b) the name of the collaborator of the public authority that issued the administrative act;
- c) the name of the addressee of the administrative act;
- d) the date on which the administrative act was issued;
- e) the decision taken (the operative part of the administrative act);
- f) the motivation of the decision taken, including the indication of the normative acts for the implementation of which the administrative act is issued;
- g) the decision regarding the expenses;
- h) information on the exercise of remedies;
- i) the signature of the collaborator of the public authority that issued the administrative act [2, art. 120].

Article 132 of the Administrative Code provides for the issuance of the individual administrative act. By issuing an individual administrative act is meant both its issuance by the Prime Minister and public authorities with sole leadership, and its adoption by the Government and public authorities with collegial leadership [2].

The administrative code also contains regulations related to the validity of the individual administrative act, so that the general rule is that an individual administrative act becomes valid for the person to whom it is addressed or who is affected by it when it is communicated to him. An exception is the case when the administrative act itself establishes a later date for its obligation (art. 139 Administrative Code) [2]. An individual administrative act remains valid as long as it is not withdrawn, revoked or otherwise revoked or has not been consumed by the expiration of time or otherwise. The legislator also indicated the cases in which an individual administrative act is null:

- if it contains a particular serious defect and this is evident in the conclusive assessment of all the circumstances taken into account;
- if its execution requires the commission of an illegal act, which constitutes a component of a contravention or criminal act;
- if for real reasons no one can execute it;
- if it contradicts good morals;
- if a person who does not have the right to participate in the administrative procedure has contributed to its issuance:
  - a) have the status of participating in the administrative procedure;
  - b) are family members of a participant;
  - c) by virtue of the law or on the basis of the power of attorney, represents in general or in this administrative procedure a participant;
  - d) are family members of the representative of a participant in this administrative procedure;
  - e) carries out remunerated activity by a participant in the administrative procedure or works with him as a member of the board of directors, of the supervisory board or of another such body. This provision does not apply to persons employed by a public law institution participating in the administrative procedure;
  - f) in the respective matter, they have drawn up an expertise or acted similarly outside their functional/service quality.
  - g) if it was issued in writing, but the issuing public authority cannot be identified; h) as well as in other cases provided by law [2].

The characteristic features of the administrative act, arising from the regulations of the Administrative Code, but also analyzing the specialized literature in the field, are the following: a) the administrative act is the main legal form of activity of the public administration;

b) the administrative act represents a manifestation of expression will, with external effect, unilateral and subject to a regime of public power;

c) the regime of public power does not exclude the exercise by the courts of a control of legality;

d) the administrative act produces legal effects, which may consist in giving rise to, modifying or extinguishing rights and obligations [6, p. 116].

In the following, we intend to analyze in detail each of the characteristic features of the administrative act, in order to elucidate its content and legal character.

The administrative act is the main legal form of activity of the public authority: The administrative act is not the only form of activity of the public authority, but it is the most important legal form. In German literature, the administrative act is assigned the status of "measure of public power" or through an automatic process [1].

Both the term "public administration" and "public authority" are used in the literature [7, p. 222]. Public administration, in the material sense, is an activity of organizing the execution and concrete execution of the law, carried out of the actions of a dispositional nature or by performing actions, by the authorities that make up this system in order to satisfy the general interests. Organizes and ensures the proper functioning of public services and performs certain services to the population [15, p. XV]. The concept of administrative authority refers to anybody that performs public administration tasks.

In the opinion of the author Popa V., *“Public administration constitutes a variety of activities of a set of bodies invested by the Constitution and law, in regime of public power, to carry out the laws or, within the limits of the law, to realize the political, social and which express the general interest of society”* [13, p. 360].

The public administration, in a constitutional context, designates any body or official who has the prerogatives of public power and in a restricted sense, the classics of power (bodies) through which the functions of the state are exercised. Chapter VIII of the Constitution of the Republic of Moldova, called “Public Administration” regulates, on the one hand, the status of specialized central public administration bodies with branch competence, such as ministries and other administrative authorities, and on the other hand, local public administration bodies. With territorial competence, however, it should not be excluded that institutions such as the President and the Government of the Republic of Moldova are part of the public administration, these being regulated in separate chapters by the Constitution of the Republic of Moldova [3]. We consider that the term “public administration” is specific to the branch of public law - administrative law, which includes all legal norms governing social relations regarding the organization and activity of public administration based on and in the execution of the law [7, p. 18].

According to art. 7 of the Administrative Code, the public authority is considered any organizational structure or body established/instituted by law or by another normative act, which acts in the regime of public power in order to achieve a public interest [2]. In addition, art. 8 Administrative Code, defines the regime of a public power which represents the set of competencies provided by law in order to perform the tasks of public authorities, which gives them the opportunity to impose legally binding force in their relations with individuals or legal entities [2].

The activity of the public authorities can take different forms, the main form with legal significance is represented by the administrative act by which the public administration authorities realize their competence and implicitly the tasks incumbent on them.

Conclusions. The administrative act, issued by the public authority is a very important legal act in the hierarchy of legal acts, or, each person, sooner or later becomes the subject of an administrative legal report, which can directly address it - the individual administrative act, or indirectly - the normative administrative act, which produce legal effects and impose either a certain behavior, or certain rules, or regulate a certain field of our interest. In this sense, it is essential to give a correct assessment, in order to establish the category of administrative acts that concern us, which allows us to correctly apply the Administrative Code in the sense of fulfilling the rights and fulfilling the obligations contained in the text of the law.

Bibliographical references

1. Autexier, Ch. The Acts of Public Administration, Introduction to German Public Law. PUF, 1997; Reprint Revue générale du droit: Revue générale du droit, 2015, number 22111. www.revuegeneraledudroit.eu/?p=22111 (accessed on 26.12.2019).

2. Administrative Code of the Republic of Moldova, no. 116 from 19.07.2018. Official Gazette no. 309-320, in force since 01.04.2019.

3. The Constitution of the Republic of Moldova, from 29-07-1994, Official Gazette no. 1 of 12.08.1994.
4. Diaconu, M. The concept of administrative act. In: Law and Life, no. 4 (2012), p 11-14.
5. Drăganu, T. Acts of administrative law. Scientific Publishing House, Bucharest, 1959, 298 p.
6. Goriuc, S. and Crasnobaev, A. The administrative contract assimilated to administrative acts in administrative litigation. Public administration, no. 1, 2018. <http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/articole/97/ro/Goriuc.pdf>, visited on 12.08.2019, pp. 56-61.
7. Ionescu, R. Administrative Law. Didactic and Pedagogical Publishing House, Bucharest, 1970, 357 p.
8. Iorgovan, A. Administrative Law, Vol. I, Atlas Lex Publishing House, Bucharest, 1994, 178 p.
9. Iorgovan, A. Administrative Law Treaty, Vol. II, 4th Edition, All Beck Publishing House, Bucharest, 2005, 1348 p.
10. Law on administrative litigation no. 793 of 10.02.2000. Official Gazette no. 57-58, published on May 18, 2000 (repealed).
11. The law on petition no. 190 of 19.07.1994. Official Gazette no. 4, published on 08.09.1994 (repealed).
12. Negru, B., Osmochescu, N. and others. Commentary Constitution, 576 p.
13. Popa, V. Public Law. AAP, Chisinau, 1998, p. 360.
14. Trăilescu, A. Administrative Law. 4th Edition, C. H. Beck, Bucharest, 2010, 432 p.
15. Trăilescu, A. Elementary treaty of administrative law. Ed. ALL BECK; Bucharest, 2002, 376 p.

*Materialele publicate în revista „Relații Internaționale Plus”
nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.*

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin autorilor.

Tirajul – 100 de exemplare.

Periodicitatea – bianuală (trianuală).

Versiunea online: <http://aap.gov.md/ro/article/revista-%E2%80%9Erela%C8%9Bii-interna%C8%9Bionale-plus%E2%80%9D>

ADRESA REDACȚIEI:

mun. Chișinău, str. Ialoveni, 100,

telefon: 022-28-40-78

e-mail: aap.editura@yahoo.com

*The materials published in the journal „International Relations Plus”
do not necessarily reflect the editorial point of view.*

The responsibility for the content of the articles rests exclusively with the authors.

The copyright on published articles belongs to the authors.

Circulation - 100 copies.

Periodicity - biannual (triannual).

Online version: <http://aap.gov.md/ro/article/revista-%E2%80%9Erela%C8%9Bii-interna%C8%9Bionale-plus%E2%80%9D>

EDITORIAL ADDRESS:

mun. Chisinau, str. Ialoveni, 100,

phone: 022-28-40-78

e-mail: aap.editura@yahoo.com